

**Milli mála**



# Milli mála

Tímarit um erlend  
tungumál og menningu

17. ÁRGANGUR

Ritstjórar  
Geir Þórarinn Þórarinsson  
Þórhildur Oddsdóttir



STOFNUN  
VIGDÍSSAR FINNBOGADÓTTUR  
Í ERLENDUM TUNGUMÁLUM

*Styrktarsjóði SVF er þakkaður  
stuðningur við útgáfu tímaritsins*

*Milli mála er ritrynt tímarit  
og er ritrynum þakkað þeirra framlag*

Háskólaútgáfan  
Reykjavík 2025

© Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum og höfundar/þýðendur efnis.

Umbrot: Valgerður Jónasdóttir  
Hönnun kápu: Ragnar Helgi Ólafsson

DOI: 10.33112/millimala.17.2

## Efni

Frá ritstjórum .....	7
----------------------	---

### GREINAR

<i>Unnur Bjarnadóttir</i> Ritháttur og eðli þýðinga: Saga þýðinga í Japan .....	13
--	----

<i>Stefanie Bade og Piergiorgio Consagra</i> L1 Speaker, L2 Speaker, or Both? A Diachronic Investigation into Attitudes of University Students in Icelandic as a Second Language towards Their Teachers .	35
--	----

<i>Erla Erlendsdóttir</i> Voces amerindias prehispanas en la <i>Geographia</i> <i>Historica Orientalis</i> de Hans Hansen Skonning .....	77
--	----

<i>Juan David Hernández Rodríguez</i> Marcadores de prestigio lingüístico en el contexto de diglosia entre el ladino y el hebreo actuales en Israel: una aproximación desde la sociolingüística cualitativa ..	111
---	-----

### ÞÝÐINGAR

<i>Honoré de Balzac</i> <i>Sarrasine</i> ásamt formála eftir Ásdísi Rósu Magnúsdóttur.	141
---	-----

<i>Cristina Civalè</i> <i>Gin og Gin &amp; tonic</i> ásamt formála eftir Hólmfríði Garðarsdóttur .....	178
--	-----

*Ásta Sigurðardóttir*

*Lirios reales* ásamt formála eftir Ana Belén Fernández

Organista ..... 193

## UMFJÖLLUN

*Óskar Vistdal*

*Enfemínljóðin* í finnskri þýðingu Harrys Lönnroth ..... 209

Höfundar, þýðendur og ritstjórar. .... 216

## Frá ritstjórum

Fjórða árið í röð koma út tvö hefti að ritinu *Milli mála – tímarit um erlend tungumál og menningu*. Bæði hefti ársins koma út í desember. Sérheftið er helgað orðasambandafræði/fraseólogíu. Gestaritstjórar eru Erla Erlendsdóttir og Oddný Guðrún Sverrisdóttir. Sérhefti næsta árs verður helgað leikritaþýðingum, þar sem Ásdís Rósa Magnúsdóttir og Guðrún Kristinsdóttir verða gestaritstjórar. Fjallað var um leikrita þýðingar á málþingi 1. des. sl. og líklegt að afrakstur málþingsins birtist í sérhefti næsta árs að einhverju eða verulegu leyti.

Heftið sem hér birtist er annað hefti 17. árgangs. Að venju kennir ýmissa grasa. Að þessu sinni birtum við fjórar ritrýndar greinar um þýðingar, að tala með hreim, orðaforða sem á sér uppruna í frumbyggjamálum og tungumálið ladino og sambúð þess með hebresku. Þá birtum við þýðingar úr frönsku og spænsku á íslensku og þýðingu úr íslensku á spænsku, auk umsagnar um þýðingu ljóða úr fornsænsku yfir á finnsku

Aðeins ein grein er rituð á íslensku. Unnur Bjarnadóttir fjallar um rithátt og eðli þýðinga og þar með sögu þýðinga í Japan. Fátt hefur verið skrifað um eðli þess að þýða milli tungumála sem nota ritmál eins og við þekkjum og tungumála sem rituð er með táknum eða myndmáli svo sem fjölmennar þjóðir líkt og Japanir og Kínverjar gera.

Stefanie Bade og Piergiorgio Conasagra skrifa á ensku um rannsókn sem þau gerðu á viðhorfi nemenda í íslensku sem öðru máli til kennara sem tala (íslensku) með hreim. Nemendum í íslensku sem öðru máli hefur fjölgað mjög undanfarin ár og einnig kennurum í sömu grein sem hafa annað móðurmál en íslensku. Engin sambærileg rannsókn hefur þó verið gerð hérlendis. Talsvert hefur hins vegar verið fjallað um það á vettvangi dagsins hver viðhorf

móðurmálshafa í íslensku eru til þess að skilja og samþykkja málfaha sem tala með (erlendum) hreim. Stefanie hefur skrifað doktorsritgerð um það efni og greinin sem hér er birt er afrakstur áframhaldandi rannsókna á því sviði.

Þá eru tvær greinar skrifaðar á spænsku, önnur eftir Erlu Erlendsdóttur og fjallar um danskan fræðimann sem safnaði orðum úr frumbyggjamálum Suður-Ameríku, þ.á. m. orðum sem hlotið hafa alþjóðlega útbreiðslu. Sum þeirra eiga sinn sess í íslensku sem tökuorð og eru notuð í daglegu máli án þess að við gerum okkur endilega grein fyrir því – eða hugsum mikið út í það.

Juan David Hernández Rodríguez fjallar um afstöðu rannsóknarhóps til notkunar tungumálsins ladino og til málnotenda þess í samanburði við hebresku í Ísrael. Sambúð þessara mála í Ísrael hefur lítið verið könnuð en rannsóknin tók einkum til móðurmálshafa ladino, sem annaðhvort voru frá bernsku tvítyngdir á ladino og hebresku eða höfðu ladino sem fyrsta mál. Fer þeim hópi ört fækkandi og eru raunar engir eintyngdir ladino-mælendur eftir. Rannsóknin leiddi í ljós tvo þætti sem höfðu áhrif á viðhorf til málsins, annan málfræðilegan en hinn félagslegan.

Ásdís Rósa Magnúsdóttir fjallar stuttlega um franska rithöfundinn Honoré de Balzac og birt er þýðing hennar á bréfi Balzac til herra Charlex de Bernard du Grail úr öðrum hluta ritsafns Balzacs frá 1830. Bréfið fjallar um myndhöggvarann Sarrasine, sem í Rómarferð sinni heillast af yngismeynni Zambinellu en ekki er allt sem sýnist. Hjá Sarrasine reynist eitthvað brothætt sem enn er víða brothætt tæplega tvö hundruð árum síðar.

Hólmfríður Garðarsdóttir fjallar um argentínska rithöfundinn, blaðamanninn og menningarfrömuðinn Cristina Civalo og feril hennar. Hún hefur vakið athygli vegna hispurslausra frásagna af lífi örvæntingafullra kvenna á barmi taugaáfalls. Hér birtist þýðing á tveimur slíkum smásögum; *Gin* og *Gin & tonic*.

Ana Belén Fernández Organista fjallar á spænsku um Ástu Sigurðardóttur, lífshlaup hennar og höfundaferil sem hvort tveggja vakti mikla athygli í Reykjavík samtímans. Hér birtist þýðing Ana Belén á smásögunni *Kóngaliljur* eftir Ástu, sem á spænsku kallast *Liros reales*.

Loks er umfjöllun Óskars Vistdal um finnska þýðingu Harrys Lönnroth á hinum fornsænsku *Eyfamúljóðum* sem bárust til Norðurlanda í upphafi 14. aldar ásamt riddaraljóðum og sögum Arthúrs konungs og riddara hringborðsins. Þykir Lönnroth hafa tekist afar vel upp við þýðinguna og um leið auðgað erlendan sagnasjóð Finna verulega.

Ritstjórar vilja koma á framfæri þökkum fyrir ánægjulegt samstarf til höfunda, prófarkalesara og annarra sem hafa gert útgáfuna mögulega. Jessica Murphy, Sigríður Harðardóttir, Simón Noriega-Olmos og Gunnhildur Jónatansdóttir lásu prófarkir, Valgerður Jónasdóttir annaðist umbrot. Öll eiga þakkir skildar. Enn fremur ber að þakka ónafngreindum ritrýnum tímaritsins fyrir framlag sitt. Útgáfa *Milli mála* er sem fyrr styrkt af Styrktarsjóði Vigdísar Finnbogadóttur.

*Geir Þórarinn Þórarinsson*  
*Þórbildur Oddsdóttir*



# Greinar



## Ritháttur og eðli þýðinga: Saga þýðinga í Japan

### Inngangur

Þýðingar gegna mikilvægu hlutverki þegar kemur að því að miðla menningu mælenda eins tungumáls til mælenda annars. Rannsóknir á þýðingum beinast m.a. að sameiginlegum og ólíkum einkennum tungumála, aðferðarfræði og hvaða áhrif tíðarandinn hefur á það hvaða verk eru þýdd. Hins vegar er ekki mikið fjallað um áhrif ritháttar á þýðingar, en hér verður fjallað um hvernig ritháttur japönsku gerði það að verkum að þýðingar milli tungumála urðu ekki til í Japan fyrr en á 19. öld. Það að mælendur tveggja tungumála skilji ekki hverjir aðra virðist ekki nægja til þess að þýðingar verði til, ekki einu sinni þótt tungumálin séu óskyld, heldur hefur ritháttur tungumálanna einnig mikil áhrif. Í þessu sambandi verður einnig spurt hvort vestræna skilgreiningin á „þýðingu“ sé mögulega of þröng og eigi því ekki við um þýðingarhefðir annarra menningarheima.

Til þess að gera þessum tilgátum sem best skil verður fyrst fjallað almennt um japanska tungumálið, þrjá rithætti þess og skyldleika þess við önnur tungumál. Síðan verður farið yfir svokallaða *kanbun kundoku* þýðingarhefð Japana og það sem mælir á móti því að hún geti talist þýðing í vestrænum skilningi. Því næst verður

greint frá því hvernig viðhorf Japana til þýðinga breyttust með auknum samskiptum við Vesturlönd og þýðingum úr tungumálum sem notuðu latneskt stafróf. Síðasti kafli greinarinnar byggir á þessu og fjallar um fyrrnefndar tilgátur um áhrif ritháttar á þýðingar og ástæður þess að vestræn skilgreining orðsins „þýðing“ hentar illa þegar um er að ræða japanskar þýðingarhefðir.

## Japanska og ritháttur hennar

Japanska er tungumál sem talað er í Japan og meðal fólks af japönskum uppruna um allan heim, sérstaklega í Bandaríkjunum og Brasilíu, og er móðurmál tæplega 125 milljóna manna.<sup>1</sup> Orðaröð í japönsku er frumlag-andlag-sagnorð (FAS). Nafnorð eru kynlaus og fallbeygjast ekki en eftirsetningar segja til um það hvaða hlutverki nafnorð gegnir í setningu. Fleirtala nafnorða er táknuð með viðskeyti, en venjulega er tala orða ekki tilgreind. Sagnorð eru til í nútíð og þátíð, en ekki framtíð, og geta verið í germynd, þolmynd, orsakamynd (e. *causative*) eða orsakapolmynd (e. *causative-passive*). Þau geta líka beygst eftir möguleika<sup>2</sup> og eftir kurteisi. Lýsingarorð tíðbeygjast eins og sagnorð. Í japönsku er persónufornöfnum oftast en ekki sleppt. Aukasetningar eru algengar en koma á undan orðunum sem þær eiga við.

Í japönsku eru fimm sérhljóðar og 14 grunnsamhljóðar.<sup>3</sup> Hægt er að sameina samhljóðann „y“ [j] öðrum samhljóðum, en eini samhljóðinn sem getur staðið sjálfstæður er „n“ [n], öllum hinum þarf að fylgja sérhljóði. Samhljóðar geta verið tvöfaldir og þá er aðblástur á undan þeim. Í japönsku er jöfn áhersla á öll atkvæði, en lengd sérhljóða skiptir máli og er merkingarbær. Í rauninni er ekki um atkvæði að ræða heldur dvalareiningar eða mórur (e. *mora*) vegna þess að það er ekki áherslan sem skiptir máli heldur lengd

1 „Spread of the Japanese language“, WorldData.info.

2 Hér er átt við þá merkingu sem á íslensku er búin til með hjálparsögninni „að geta“. Sem dæmi má nefna sögnina *yomu* (読む) „að lesa“ sem verður *yomeru* (読む) „get lesið“.

3 A [a], í [i], u [u], e [e], o [o] og p [p], b [b], t [t], d [d], k [k], g [g], s [s], z [dz], h [h], m [m], n [n], r [r], j (enskt y) [j], enskt w [w]. Hins vegar er það einkenni á japönskum samhljóðum að þeir hafa mörg ólík hljóðbrigði og því eru ekki allir sammála um það hversu mörg samhljóð á að telja til, en við grunnsamhljóðana 14 mætti m.a. bæta við f [ɸ], dj (enskt j) [z], ensku sh [ç] og ensku ch [tʃ], sbr. Labrunne, *The Phonology of Japanese*, 59–60.

hljóða, svipað takti í tónlist. Mikill munur er á mállýskum mismunandi landshluta. Þrír rithættir eru notaðir til þess að skrifa japönsku, en þeir eru annars vegar kínverskt myndletur sem kallast *kanji* og hins vegar tvö atkvæðaróf<sup>4</sup> sem kallast *hiragana* og *katakana* og þróuðust út frá *kanji* á Heian-tímabilinu (794–1185).<sup>5</sup> Ritháttunum þremur er blandað saman, en þumalputtareglan er sú að nafnorð og orðstofnar eru skrifuð með *kanji*, beygingarendingar og smáorð með *hiragana* og nýleg orð af erlendum uppruna, oftast úr Vesturlandamálum, með *katakana*.

Uppruni japönsku og skyldleiki hennar við önnur tungumál er mjög umdeildur. Stundum er fjallað um japönsku sem stakmál, sem er þó svolítið villandi þar sem japanska er skyld frumbyggjatumumálum sem töluð eru á Ryukyu-eyjaklasanum, en öll eru þau á mismunandi stigum útrýmingarhættu.<sup>6</sup> Því er hér í rauninni átt við að japanska (eða japansk-ryukyuska) tungumálafjölskyldan sé ekki skyld tungumálum utan þess landsvæðis sem tilheyrir Japan. Hins vegar eru margir fræðimenn þeirrar skoðunar að japanska sé skyld kóresku þar sem málfræði tungumálanna tveggja er mjög lík, en þau tengsl þykja ekki fullsönnuð.<sup>7</sup> Nýlega hafa einnig verið gerðar rannsóknir sem tengja mögulegan sameiginlegan uppruna japönsku og kóresku við tyrkísk, mongólsk og túngísk mál í svokallaðri altískri eða þverevrasískri (e. *Transeurasian*) tungumálafjölskyldu og að japanska hafi auk þess orðið fyrir áhrifum frá ástrónesískum tungumálum, en þessar tengingar eru einnig mjög umdeildar.<sup>8</sup>

Japanska bjó ekki yfir neinu ritmáli fyrr en á 6. öld e. Kr. Þegar Kóreubúar kynntu kínverskt myndletur fyrir Japönnum.<sup>9</sup> Kínverskt myndletur breiddist út um Austur-Asíu eins og latneska stafrófið breiddist út um Evrópu og var aðalletur heimshlutans í þúsundir ára. Kínverjar kalla letur sitt *hànxi* og elstu merki um það eru frá miðju öðru árþúsundi fyrir Kristsburð. Letrið barst til Kóreuskaga

4 Atkvæðaróf virka eins og stafróf en í stað þess að hafa eitt tákn fyrir eitt hljóð þá er eitt tákn fyrir eitt atkvæði, t.d. ち „chi“, な „na“, < „ku.“

5 Schirokauer, Lurie og Gay, *A Brief History of Japanese Civilization*, 61.

6 Vovin, „Origins of the Japanese Language.“

7 Sjá t.d.: Francis-Ratte, „Lexical recycling“; Unger, „No Rush to Judgment“; Vovin, „Origins of the Japanese Language.“

8 Sjá t.d.: Robbeets, „Austronesian influence“; Robbeets, „The Transeurasian homeland.“

9 Schirokauer, Lurie og Gay, *A Brief History of Japanese Civilization*, 24–25.

á 3. og 4. öld e. Kr. og er kóreska útgáfa þess kölluð *hanja*. Á 6. öld e. Kr. báru kóreskir erindrekar og innflytjendur letrið til Japans og er japanska útgáfa þess kölluð *kanji*. Hægt er að líkja mismunandi útgáfum letursins, *hànzi*, *hanja* og *kanji*, við mismunandi útgáfur latneska letursins sem notaðar eru um alla Evrópu.<sup>10</sup> Ritháttur er oft mismunandi, en táknið eru í grunninn þau sömu og auðvelt er að bera kennsl á þau. Þótt hægt sé að bera kínverskt letur saman við latneskt er þó einn grundvallarmunur á. Latneskt letur er staf-róf þar sem hver stafur er eitt hljóð. Kínverska letrið er hins vegar myndletur, þar sem hvert tákn stendur fyrir eitt orð eða hugtak og er mismunandi táknum raðað saman til að tákna flóknari orð eða hugtök. Það er því ekki beint samband milli tákna myndletursins og hljóða tungumálsins, heldur er samband á milli tákna myndletursins og orða og hugtaka tungumálsins. Þetta gerir það að verkum að tákni myndleturs geta orðið mörg þúsund talsins. Einnig veldur þetta því að sama orð er skrifað nákvæmlega eins í mörgum tungumálum en borið fram á mismunandi vegu.

Saga þýðinga í Japan hefst í raun á því þegar kínverska myndletrið var lagað að japönsku. Þar sem Kína var lengi stærsta menningarveldi Asíu eru mörg tökuorð úr kínversku í japönsku máli. Orðin voru tekin beint upp, með örlitlum breytingum til að gera þau auðveldari í framburði, og ekki þurfti að breyta rithættinum. Hins vegar voru sömu myndleturstákn líka fengin að láni til þess að skrifa orð sem þá þegar voru til í japönsku. Þetta veldur því að flest myndleturstákn í japönsku má lesa á tvo mismunandi vegu, þ.e. á japönsku eða á kínversku sem aðlöguð hefur verið að japönsku. Til dæmis er táknið 水 lesið sem „mizu“ þegar það stendur eitt og sér og þýðir „vatn“, en þegar það er notað í samsetta orðinu fyrir „miðvikudag“ (jp. *suibōbi*, 水曜日), sem Japanir tóku upp frá Kínverjum, er það lesið sem „sui“.

Halda mætti að þar sem myndletur tengist orðum og hugtökum tungumála en ekki hljóðum skipti ekki máli hvort tungumál séu lík eða skyld því að hægt sé að nota eitt myndletur fyrir hvaða tungumál sem er. En sú er ekki raunin og kínverska myndletrið á í raun

10 Hér er rétt að nefna að þótt Kóreubúar hafi notað *hanja* til þess að skrifa í margar aldir, þá var fundið upp kóreskt stafróf sem kallast *hangul* um miðja 15. öld sem kom algjörlega í staðinn fyrir *hanja* á 20. öld. Kóreubúar nota því ekki kínverskt myndletur lengur heldur stafróf sem virkar á mjög svipaðan hátt og latneska stafrófið og passar nánast fullkomlega við kóreska tungumálið.

ekki vel við japönsku, vegna þess að kínverska og japanska eru alls óskyld tungumál. Orðaröð í kínversku er önnur en í japönsku og því koma myndleturstáknin ekki í sömu röð þegar tungumálin eru skrifuð. Japanska notar sagnbeygingar til þess að tilgreina tíðir, myndir og kurteisi en kínverska gerir það ekki. Því vantar myndleturstákn til þess að gefa þessar sagnbeygingar til kynna. Kínverska notar ekki þær eftirsetningar sem til eru í japönsku sem segja til um hlutverk nafnorða í setningu og því vantar einnig tákn fyrir þær. Þegar kínversk orð voru innlimuð í japönsku urðu einnig til mörg orð sem hljómuðu nákvæmlega eins í japönsku, þar sem tónarnir sem greindu á milli orðanna í kínversku hurfu við færsluna milli tungumála. Því eru mörg myndleturstákn sem hljóma nákvæmlega eins í framburði á japönsku. Sem dæmi má nefna að orðið „shuchō“ má skrifa á sjö mismunandi vegu og það hefur sex ólíkar merkningar.<sup>11</sup>

## Saga þýðinga í Japan

Þótt það hafi verið Kóreubúar sem kynntu kínverskt myndletur fyrir Japönnum og legðu grunninn að aðlögun myndletursins fyrir tungumál óskyld kínversku, þá voru það kínverskir textar sem Kóreubúar höfðu með sér og allar þýðingar Japana voru gerðar úr kínversku.<sup>12</sup> Þessar þýðingar voru að miklu leyti úr klassískri kínversku en eftir 1600 urðu þýðingar úr samtímakínversku sífellt algengari. Sameiginleg notkun kínverska myndletursins gerði það að verkum að japanskir þýðendur breyttu kínverskum textum svo lítið að varla er hægt að tala um þýðingu í vestrænum skilningi. Aðferðin sem notuð var við þýðingar í Japan frá 7. öld og alveg fram á 20. öld er kölluð *kanbun kundoku* (jp. 漢文訓読),<sup>13</sup> en heitið á þessari aðferð er einnig gott dæmi um það hvernig kínverskt myndletur virkar. Orðhlutinn „kan“ (jp. 漢) þýðir „kínverskt“, „bun“ (jp. 文) er „setning“ eða „skrift“, „kun“ (jp. 訓) þýðir „jap-

11 Shuchō: 主張 „fullyrðing“ eða „staðhæfing“; 首長 eða 主長 „forstjóri“ eða „formaður“; 主潮 „aðalstraumur“ (í haf); 主調 „grunntónn“ eða „meginþráður“; 腫脹 „bólga“; 朱鳥 Shuchō-tímabilið (níu mánaða tímabil árið 686 e. Kr.).

12 Okayama, „A Nagasaki Translator“, 54.

13 Mizuno, „Stylistic Norms in the Early Meiji Period“, 94.

anskt“ og „doku“ (jp. 読) er „lestur“. Hugtakið *kanbun kundoku* er því tvö orð samsett úr fjórum táknum sem hvert hefur sína eigin merkingu og saman mynda þau nýja merkingu: „japanskur lestur á kínverskum skrifum.“ Aðferðin virkaði þannig að númer og framburðartákn voru skrifuð vinstra megin við myndleturstáknin (en japanska var skrifuð lóðrétt, þ.e. niður, og er það oft enn þann dag í dag) til að sýna í hvaða röð ætti að lesa orðin þannig að þau pössuðu við japanska orðaröð.<sup>14</sup> Hægra megin við myndletrið voru síðan lítil tákni sem sýndu hvernig beygja ætti orðin samkvæmt japanskri málfræði eða komu í staðinn fyrir málfræðileg smáorð. Textinn var því ekki skrifaður upp á nýtt á japönsku, heldur þurfti aðeins að bæta við auka táknum og merkingum hér og þar.

*Kanbun kundoku* varð ekki til á einni nóttu heldur þróaðist aðferðin á löngum tíma, jafnvel í árhundruð, og var *kanbun kundoku* í raun ekki ein aðferð heldur regnhlífarhugtak yfir margar svipaðar aðferðir sem notaðar voru til að ná sama markmiði.<sup>15</sup> *Kanbun kundoku*-þýðingar byggðust á fyrir fram ákveðnum lestri á japönsku þar sem japanskt orð samsvaraði algjörlega og óumdeilanlega ákveðnu kínversku orði.<sup>16</sup> Í Japan þurfti lesandinn sjálfur að átta sig á blandaða þýðingatungumálinu sem kínverskan var þýdd yfir á. Það var ekki þýðandans að gera textann aðgengilegan, heldur átti lesandinn að túlka textann sjálfur.<sup>17</sup> Þýðingar úr kínversku voru stundaðar á þennan hátt fram á 20. öld.<sup>18</sup> Það var ekki fyrr en undir lok 16. aldar að Japanir fóru að þýða úr öðrum tungumálum en kínversku, en þá var eitthvað um þýðingar úr portúgölsku, aðallega trúarlegs eðlis.<sup>19</sup> Þeim þýðingum virðist hafa verið hætt þegar Japanir lokuðu landamærum sínum fyrir Vesturlandabúum í byrjun 17. aldar. Aðeins Hollendingar voru eftir og þeir höfðust við á lítilli manngerðri eyju, Dejima, rétt fyrir utan Nagasaki.<sup>20</sup>

Nagasaki var ein mikilvægasta hafnarborg Japans og í einangruninni varð hún mikil miðstöð fyrir þýðingar úr hollensku og asíu-

14 Wakabayashi, „Marginal Forms of Translation in Japan“, 58.

15 Semizu, „Invisible Translation“, 290; Wakabayashi, „Marginal Forms of Translation in Japan“, 58.

16 Mizuno, „Stylistic Norms in the Early Meiji Period“, 94.

17 Wakabayashi, „Marginal Forms of Translation in Japan“, 59.

18 Mizuno, „Stylistic Norms in the Early Meiji Period“, 94.

19 Kondo og Wakabayashi, „Japanese Tradition“, 469.

20 Schirokauer, Lurie og Gay, *A Brief History of Japanese Civilization*, 128.

málum, sérstaklega samtímakínversku.<sup>21</sup> Japanir þýddu allt mögulegt úr kínversku en úr hollensku þýddu þeir aðallega nytsamlega og fræðilega texta.<sup>22</sup> Þeir þýðendur sem sérhæfðu sig í hollensku kölluðust *tsūji* (jp. 通事).<sup>23</sup> Þeir unnu fyrir ríkið og gekk staða þýðanda í erfðir. Mun meira var þó um þýðingar úr samtímakínversku heldur en hollensku, en bæði tungumál höfðu þau áhrif að Japanir fóru að velta fyrir sér mikilvægi hljóðfræði í þýðingum.<sup>24</sup> Þegar kom að bókmenntaþýðingum úr samtímakínversku var hins vegar ekki hægt að nota *kanbun kundoku*-aðferðina.<sup>25</sup> Þessar bókmenntir voru oftast en ekki skrifaðar á suður-kínverskum mállýskum þar sem notkun myndleturstáknanna og bókmenntastíllinn sjálfur voru allt öðruvísi en Japanir voru vanir. Snemma á 18. öld varð því sífellt algengara að skrifa merkingu kínversku myndleturstáknanna við hlið þeirra með japanska *katakana* atkvæðarófinu, en enn var stuðst við aukatákn og -merkingar til þess að sýna orðaröð og beygingar.<sup>26</sup> Þessar nýju þýðingar höfðu þau áhrif að bókmenntaformið *yomihon* varð til í Japan sem byggði á þessum kínversku samtímabókmenntum sem og japönskum og kínverskum skáldsagnahefðum almennt.<sup>27</sup> Þýðingar úr Evrópumálum hófust ekki fyrir alvöru fyrir en í kringum aldamótin 1800, en þá varð til þýðingaraðferð sem kallast *obun kundoku* (jp. 欧文訓読).<sup>28</sup> Þessi nýja þýðingaraðferð virkaði alveg eins og *kanbun kundoku* nema henni var beitt á evrópska texta (jp. *obun*, 欧文) en ekki kínverska, fyrst á hollenska texta og síðar á enska.<sup>29</sup>

Það var ekki fyrir en eftir að Japanir opnuðu landamæri sín aftur fyrir Vesturlandabúum, þ.e. eftir Meiji-endurreisnina árið 1868, að Japanir fóru að þýða og endursegja vestrænar bókmenntir, m.a. verk eftir William Shakespeare, Friedrich Schiller og Leó Tolstoj, og fræðirit almenns eðlis, t.d. verk John Stewart Mill og Jean-Jacques

21 Okayama, „A Nagasaki Translator“, 58.

22 Kondo og Wakabayashi, „Japanese Tradition“, 470.

23 Sama heimild.

24 Okayama, „A Nagasaki Translator“, 54.

25 Sama heimild, 62.

26 Sama heimild, 62.

27 Sama heimild, 54.

28 Mizuno, „Stylistic Norms in the Early Meiji Period“, 94.

29 Morioka, *Obun kundoku no kenkyū*, 19. Vísað í af Mizuno, „Stylistic Norms in the Early Meiji Period“, 94.

Rousseau.<sup>30</sup> Þessi verk voru sennilega valin vegna þess að þau þóttu eiga vel við tíðaranda nútímavæðingar Japans, en á þessum tíma lögðu Japanir mikla áherslu á að taka Vesturlönd sér til fyrirmyndar, t.d. með Iwakura-sendiförinni (1871–1873) þar sem nokkrir japanskir ráðamenn ferðuðust um Bandaríkin og Evrópu til að sjá hvað hægt væri að læra af þeim þjóðum.<sup>31</sup> Líklegt þykir að þennan áhuga á nútímavæðingu megi m.a. rekja til ósigra Kínverja fyrir Englendingum í ópíumstríðunum (1839–1842 og 1856–1860). Það var mikið áfall fyrir Austur-Asíuþjóðir, þar á meðal Japani, þegar öflugasta þjóðin og mesta menningarríkið í þessum heims hluta í meira en 2000 ár laut í lægra haldi fyrir þjóð sem þar var svo til óþekkt.<sup>32</sup> Því gerðu Japanir allt sem í þeirra valdi stóð til að litið yrði á þá sem jafningja á Vesturlöndum en ekki þjóð til að hernema. Þýðingar á öllum sviðum lista og fræða höfðu mikil áhrif á þessa uppbyggingu og nútímavæðingu, enda hafa fyrstu árin eftir Meiji-endurreisnina verið kölluð „tímaskið þýðinganna“.<sup>33</sup> Rétt eftir Meiji-endurreisnina voru endursagnir erlendra bókmennta einnig algengar en þýðingar tóku yfir eftir mitt Meiji-tímabilið (1868–1912).<sup>34</sup>

Þýðingar hafa haft mikil áhrif á japanska menningu allt frá því að Japanir fóru fyrst að tileinka sér *kanji*. Semizu segir það ekki vera ýkjur að halda því fram að Japanir eigi alla sína vitsmunalegu þróun til forna, frá 5. öld til 8. aldar e. Kr., algjörlega ritum kínverskra fræðimanna að þakka og klassísk kínversk verk hafi verið grunnurinn að menntun í Japan þar til um miðja 20. öld.<sup>35</sup> Þessi staðhæfing er í samræmi við það viðhorf að í Japan var lengi litið á *hiragana* og *katakana*, sérjapönsku atkvæðarófin, sem óæðri skrift en *kanji* og því var ekki lagt mikið upp úr því að þýða yfir á japönsku heldur var haldið í *kanbun kundoku*-aðferðina og kínverska frumtextann með myndleturstáknum.<sup>36</sup> Eftir að atkvæðarófin urðu til á Heian-tímabilinu þótti öldum saman finna að nota *kanji* og atkvæðarófin

30 Miller, *Adaptations of Western Literature in Meiji Japan*, 18–19.

31 Narangoa, „Japan's Modernization“, 15–16.

32 Schiorkauer, Lurie og Gay, *A Brief History of Japanese Civilization*, 160.

33 Keene, *Dawn to the West*, 55–75.

34 Mizuno, „A Genealogy of Literal Translation“, 30.

35 Semizu, „Invisible Translation“, 283.

36 Okayama, „A Nagasaki Translator“, 54.

voru oft tengd konum, sem voru yfirleitt ekki eins vel menntaðar og karlmenn.<sup>37</sup> Þessi staðalímynd var mjög föst í japanskri menningu þótt margir af helstu rithöfundum Japana hafi verið konur, t.d. Murasaki Shikibu (ca. 978–1014) og Sei Shōnagon (ca. 966–1025), en verk þeirra höfðu síðar mikil áhrif á japanska nútímahöfunda.<sup>38</sup>

Meðal þeirra áhrifa sem þýðingar hafa haft á japönsku má nefna að með *kanbun kundoku*-þýðingum komu margar orðsamsetningar inn í tungumálið úr kínversku og nú á dögum er ekki hægt að sjá muninn á þessum „nýyrðum“ annars vegar og hins vegar þeim orðum sem eru japönsk að uppruna.<sup>39</sup> *Ōbun kundoku* hafði m.a. þau áhrif að Japanir fóru að nota persónufornöfn í mun meira mæli en þeir gerðu áður og orðið „það“ (jp. *sore*, それ) varð að ópersónulegu frumlagi. Einnig komu viðlíkingar, myndhverfingar og persónugervingar inn í bókmenntir Japana með *ōbun kundoku*-þýðingum á vestrænum bókmenntaverkum.<sup>40</sup> Stuttu eftir Meiji-endurreisnina urðu japanskar endursagnir vestrænna skáldsagna mjög vinsælar og á níunda áratug 19. aldar komu út fyrstu nútímaskáldsögur Japana, en þær byggðu á vestrænum fyrirmyndum.<sup>41</sup>

## Viðhorf til þýðinga

*Ōbun kundoku*-þýðingar höfðu ekki aðeins áhrif á japanska tungumálið heldur höfðu þær líka þau áhrif að fyrstu umræður og vangaveltur um þýðingar og þýðingaradferðir urðu til í Japan. Á meðan *kanbun kundoku*-þýðingar voru við lýði og hægt var að bæta táknum og þýðingum inn í kínverska texta án þess að þurfa að skrifa hann upp á nýtt og túlka á japönsku byggðust þýðingar á fyrir fram ákveðnum lestri á japönsku þar sem japanskt orð samsvaraði algjörlega og óumdeilanlega kínversku orði.<sup>42</sup> Með tilkomu evrópskra tungumála og *ōbun kundoku*-þýðinga varð þýðingarum-

37 Schirokauer, Lurie og Gay, *A Brief History of Japanese Civilization*, 61; Wakabayashi og Sato-Rossberg, „Introduction“, 3.

38 Schirokauer, Lurie og Gay, *A Brief History of Japanese Civilization*, 61.

39 Mizuno, „Stylistic Norms in the Early Meiji Period“, 95.

40 Sama heimild, 96.

41 Schirokauer, Lurie og Gay, *A Brief History of Japanese Civilization*, 184.

42 Mizuno, „Stylistic Norms in the Early Meiji Period“, 94.

hverfið allt í einu flóknara. En þar sem Japanir lokuðu landamærum sínum fyrir Evrópubúum rétt eftir aldamótin 1600 og *öbun kun-doku*-aðferðin varð ekki til fyrr en í kringum aldamótin 1800 þá var ekki farið að ræða um þýðingar fyrr en á seinni hluta 18. aldar og það var ekki fyrr en eftir Meiji-endurreisnina (1868) sem umræður um þýðingar hófust fyrir alvöru. Í Japan haldast umræður og vangaveltur um þýðingar og þýðingaraðferðir því í hendur við samskipti landsins við Evrópulönd.

Allra fyrstu vangaveltunnar um þýðingar birtust í Japan á 18. öld, þótt lítið hafi verið fjallað um þýðingar og þýðingaraðferðir fyrr en á 19. öld. Árið 1711 kom út verkið *Leiðarvísir til þýðinga* (jp. *Yakubun sentei*, 訳文筌蹄) eftir þýðandann Ogyū Sorai þar sem hann segir að skrifa eigi þýðingar á eðlilegri japönsku og gera frumtextann alveg skýran fyrir lesendum markmálsins.<sup>43</sup> Hins vegar virðist Ogyū nota orðið „þýðing“ í merkingu sem er nær því sem kallast myndi „endursögn“ nú á dögum, þar sem Ogyū segir að orðið „þýðing“ merki í raun aðeins „svipur“ eða „líking“.<sup>44</sup> Þetta sést einnig á því að í *Leiðarvísir til þýðinga* er tekin fyrir sama smásagan á japönsku annars vegar og samtímakínversku hins vegar en þótt söguþráðurinn sé sá sami þá er orðanotkunin gjörólík.<sup>45</sup> Aðra umfjöllun um þýðingar frá 18. öld má finna í skrifum fræðimannsins Ban Kokei, en árið 1777 skrifaði hann verk um þróun japanska ritmálsins og þar gat að líta sérstakan kafla um þýðingar.<sup>46</sup> Í kaflanum skrifar Ban að honum finnist að hlutverk þýðenda ætti að vera að miðla merkingu texta. Skoðanir Ogyū og Ban fengu samt ekki mikinn hljómgrunn þar sem best þótti að þýða orðrétt fram að lokum seinni heimsstyrjaldar.<sup>47</sup> Mizuno, sem er sá japanski þýðingafræðingur sem aðrir fræðimenn á sviði þýðinga vitna mest í,<sup>48</sup> fjallar um það hvernig ýmis þýðinganorm hafi orðið til eftir Meiji-endurreisnina, en á dæmunum sem hann tekur sést að þessi norm voru aðallega mismunandi útfærslur á beinum og orðréttum þýð-

43 Pastreich, „Grappling with Chinese Writing as a Material Language“, 129–130.

44 Sama heimild, 130.

45 Sama heimild, 141.

46 Mizuno, „A Genealogy of Literal Translation“, 31.

47 Mizuno, „Kindai Nihon no bungakuteki tagen shisutemu“, 6; Mizuno, „A Genealogy of Literal Translation“, 31.

48 Takeda, „The Emergence of Translation Studies“, 20.

ingum, en lítið hafi verið niður á frjálssari þýðingar.<sup>49</sup> Í Japan virðist því alltaf hafa verið lagt meira upp úr því að þýðingar væru eins nálægt frumtextanum og hægt var, að endursögnum undanskildum, þar til eftir heimsstyrjöldina, fyrst með *kanbun kundoku*-aðferðinni og síðan hjá þýðendum Meiji- og Taishō-tímabilanna (1868–1912 og 1912–1926).

Þetta viðhorf til þýðinga fór að breytast eftir seinni heimsstyrjöld, en lok hennar eiga það sameiginlegt með Meiji-endurreisninni að þá urðu miklar samfélagsbreytingar og áhrif frá Vesturlöndum jukust mikið. Fyrsti Japaninn sem kallaði eftir því að rannsaka ætti þýðingar á kerfisbundinn og fræðilegan hátt var Naruse Takeshi árið 1978.<sup>50</sup> Árið 1972 hafði hann þýtt á japönsku bókina *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating* eftir Eugene Nida, en það var fyrsta bókinn um þýðingafræði sem þýdd var á japönsku. Í bókinni fjallar Nida um muninn á formlegu jafngildi (e. *formal equivalence*), sem heldur eins mikið í uppsetningu og orð frumtextans og hægt er, og áhrifajafngildi (e. *dynamic equivalence*), þar sem merking og boðskapur textans og skilningur lesenda markmálsins eru höfð í huga.<sup>51</sup> Nida sjálfur virðist hallast að áhrifajafngildi í þýðingum, sem hann segir vera þá stefnu sem sé ríkjandi á Vesturlöndum, og telja að þeir þýðendur sem leggi áherslu á áhrifajafngildi séu almennt betri þýðendur og hafi meiri skilning á frumtextanum.<sup>52</sup>

Segja má að skrif Naruse og þýðingar hans á kenningum Nida hafi markað ákveðin tímamót í þýðingum í Japan þar sem upp úr því fór að bera á meiri áherslu á áhrifajafngildi í þýðingum, sem og á fræðilegum skrifum um þýðingar og innleiðingu vestrænna þýðingakenninga. Sem dæmi má nefna einn afkastamesta og frægasta fræðimann Japanna á sviði þýðinga, Yanabu Akira, en í greininni „Vandamál við þýðingar“ (jp. „Hon’yaku no mondai,“ 翻訳の問題) gagnrýndi Yanabu það sjónarmið að orðréttar þýðingar væru betri en þær sem leggja áherslu á að þýða merkingu textans og sagði

49 Mizuno, „Kindai Nihon no bungakuteki taken shisutemu“; Mizuno, „A Genealogy of Literal Translation“.

50 Takeda, „The Emergence of Translation Studies“, 13; Furuno, „Nihon no hon’yaku“ 118.

51 Nida, *Toward a Science of Translating*, 159–160.

52 Sama heimild, 160 og 191–192.

Það vera vandamál ef þýðendur tryðu því að orð-fyrir-orð þýðing skilaði af sér merkingu frumtextans á réttan hátt.<sup>53</sup> Einnig var hann ósammála því viðhorfi samtímamanna sinna að þýðingar ættu að vera erfiðar í lestri.<sup>54</sup> Skrif Itagaki Shinpei eru annað gott dæmi um breytt viðhorf til þýðinga, en hann bjó til japanska orðið fyrir þýðingafræði, *hon'yaku gaku* (jp. 翻訳学), árið 1995 og aðhylltist kenningar John Dryden, sem setti fram þriggreinunguna: að þýða orðrétt (e. *metaphrase*), að þýða merkingu (e. *paraphrase*) og að búa til eftirlíkingu (e. *imitation*) og taldi miðkostinn ákjósanlegastan.<sup>55</sup> Á svipuðum tíma ýtti Hirako Yoshio af stað kerfisbundnari umræðu um þýðingar byggðri á fræðilegum kenningum. Hann gekk út frá því að þýðingar væru samskipti milli menningarheima.<sup>56</sup> Því er hægt að segja að vestræn tungumál og kenningar höfðu þau áhrif að í Japan varð til millivegur í þýðingaraðferðum milli orðréttra þýðinga og endursagna, en þetta viðhorf til þýðinga hefur haldist síðan.<sup>57</sup>

Eftir aldamótin 2000 varð aftur breyting á viðhorfum til þýðinga þar sem þýðingar fóru að öðlast gildi sem sjálfstæð bókmenntaverk jafngild frumsömdum verkum.<sup>58</sup> Eitt besta dæmið um þetta eru rannsóknir Mizuno Akira á bókmenntakerfum Meiji- og Taishō-tímabilanna. Mizuno notar m.a. fjölkerfiskenningu Even-Zohar og tengir hana við bókmenntir í Japan á fyrrnefndum árum. Í fjölkerfiskenningu sinni setur Even-Zohar bókmenntir upp sem kerfi og heldur því fram að þýðingar geti annaðhvort verið í miðju þess kerfis, og þá haft mikil áhrif á þróun bókmennta, eða verið á mörkum kerfisins, og haft þar með lítil áhrif á þróun bókmennta.<sup>59</sup> Hann nefnir þrjú tilvik þar sem þýðingar geta skipað sér sess í miðju bókmenntakerfis: þegar bókmenntir tiltekinnar menningar eru ungar og enn að komast á legg, þegar ákveðin bókmennta-

53 Yanabu, „Hon'yaku no mondai“, 147. Vísad í af Furuno, „Nihon no hon'yaku“, 118.

54 Yanabu, „Hon'yaku no mondai“, 142. Vísad í af Furuno, „Nihon no hon'yaku“, 118.

55 Takeda, „The Emergence of Translation Studies“, 15; Ástráður Eysteinnsson, *Trímali*, 60.

56 Takeda, „The Emergence of Translation Studies“, 15.

57 Mizuno, „A Genealogy of Literal Translation in Modern Japan“, 47; Furuno, „Nihon no hon'yaku“, 120.

58 Inoue, „On the Creative Function of Translation“, 115.

59 Munday, *Introducing Translation Studies*, 165; Even-Zohar, „The Position of Translated Literature“, 46.

stefna er ný og á sér ekki fyrirrennara í sínu bókmenntakerfi og þegar mikil breyting verður svo að tómarúm myndast í bókmenntakerfinu.<sup>60</sup> Mizuno tengir þetta við japanskar bókmenntir árána 1868–1926 og það hvernig tómarúm hafði myndast í japönskum bókmenntum á þessum tíma. Af þeim sökum hafi þýðingar skipað sér sess í miðju japanska bókmenntakerfisins til ársins 1908.<sup>61</sup> Mizuno segir þýddar bókmenntir hafa verið mikilvægt framlag til stofnunar og þróunar fjölkerfis japanskra nútímabókmennta og setur þar með skýrt fram að þýðingar séu jafngildar frumsömdum verkum.<sup>62</sup>

## Áhrif ritháttar á þýðingar og þýðingaraðferðir

Af því sem fram hefur komið sést að það var ritháttur Japana sem réði því hvernig þeir þýddu og olli því að í Japan var lengi vel ekkert rætt um þýðingar eða þýðingaraðferðir. *Kanbun kundoku*-aðferðin virðist því hafa valdið því að deilur sem voru ofarlega á baugi í sambandi við þýðingar í Evrópu í gegnum aldirnar, m.a. um hvort þýða ætti orð fyrir orð eða merkingu fyrir merkingu, hafi ekki þekkt hjá þýðendum í Japan. En þar sem *kanbun kundoku*-aðferðin var ekki notuð til þess að búa til nýja texta á eiginlegu markmáli má spyrja hvort hægt sé að kalla *kanbun kundoku*-texta þýðingar.

Í umfjöllun sinni í *Tvímælum* um merkingu orðsins „þýðing“ bendir Ástráður Eysteinnsson á að á mörgum evrópskum tungumálum felur orðið í sér yfirfærslu merkingar eða flutning milli tungumála (sbr. *oversatte* á dönsku og *translate* á ensku).<sup>63</sup> Íslenska orðið geti hins vegar einnig merkt að „skýra“ eða „útlista“.<sup>64</sup> Samkvæmt Árnastofnun er skilgreiningin á orðinu „þýða“ að „breyta (texta) af einu tungumáli á annað“,<sup>65</sup> en í *Íslenskri orðsifjabók* fær orðið víðtækari merkingu og er skilgreint sem að „gera þjóðinni

60 Sama heimild, 46–47.

61 Mizuno, „Kindai Nihon no bungakuteki taken shisutemu,“ 4; Mizuno, „A Genealogy of Literal Translation“, 29–30.

62 Mizuno, „A Genealogy of Literal Translation“, 46.

63 Ástráður Eysteinnsson, *Tvímali*, 25.

64 Sama heimild, 25; Ásgeir Blöndal Magnússon, „Þýða, þýðing“.

65 *Íslensk nútímamálsorðabók*, „þýða“.

skiljanlegt“.<sup>66</sup> Catford skilgreinir „þýðingu“ sem svo að skipt sé á texta á frummáli og jafngildum texta á markmáli,<sup>67</sup> en eins og Ástráður Eysteinnsson bendir á vandast málið þegar um er að ræða þýðingar úr millimálum, þýðingar milli sögulegra málstiga sama tungumáls, endurgerðir og mismunandi list- og tjáningarform.<sup>68</sup> Þrískipting Jakobson, þýðing innan tungumáls (e. *intralingual translation*), þýðing milli tungumála (e. *interlingual translation*) og þýðing milli táknerfa (e. *intersemiotic translation*), kemur að miklu leyti til móts við þennan vanda.<sup>69</sup> Aftur á móti er ekki tekið tillit til túlkunar á frumtextanum í þessari þrískiptingu, en mikill munur getur verið á þýðingum úr sama frumtexta eftir því hver þýðandinn er, auk þess sem deilur um meintar hugsanir höfundar geta skipt sköpum.<sup>70</sup>

Segja má að *kanbun kundoku*-textar geti talist skýringar eða útlistanir og þar af leiðandi þýðingar í þeirri merkingu. Einnig mætti segja að *kanbun kundoku* sé þýðing milli táknerfa, en þá þarf að spyrja hversu mikil breyting þarf að verða til þess að um nýtt táknerfi sé að ræða þar sem í *kanbun kundoku* er kínverski textinn sjálfur óbreyttur og aðeins er stuðst við framburðar- og beygingartákn sem bætt er inn í frumtextann. Sé hins vegar tekið mið af merkingu „þýðingar“ sem yfirfærslu, flutningi úr einu tungumáli yfir á annað eða að gera þjóðinni skiljanlegt, má færa rök fyrir því að *kanbun kundoku*-textar séu í raun ekki þýðingar þar sem frumtextanum sjálfum var ekki breytt, ekkert eiginlegt markmál er til staðar og textarnir voru aðeins skiljanlegir ákveðnum hópi lærðra manna sem höfðu sérstaka þjálfun í að lesa slíka texta. Af þessum sökum er oft sagt að *kanbun kundoku*-textar séu ekki þýðingar úr kínversku yfir á japönsku heldur yfir á kínverskt-japanskt blendingsmál,<sup>71</sup> að þeir séu einskismannsland milli tungumála,<sup>72</sup> eða að um eins konar hugræna þýðingu hafi verið að ræða, þar sem ekki varð

66 Ásgeir Blöndal Magnússon, „Þýða, þýðing“; Ástráður Eysteinnsson, *Tvímáli*, 25.

67 Catford, *A Linguistic Theory of Translation*, 20; Ástráður Eysteinnsson, *Tvímáli*, 25–26.

68 Ástráður Eysteinnsson, *Tvímáli*, 26–27.

69 Jakobson, „On Linguistic Aspects of Translation“, 233; Ástráður Eysteinnsson, *Tvímáli*, 27–28.

70 Gauti Kristmannsson, „Teoría, tryggð og túlkun“, 19.

71 Wakabayashi, „Marginal Forms of Translation in Japan“, 58.

72 Reynolds, *Translation*, 3.

til áþreifanlegur texti á eiginlegu markmáli.<sup>73</sup> Skoðanir fræðimanna eru því mjög skiptar um hvort hægt sé að nota orðið „þýðing“ yfir *kanbun kundoku*-texta, sérstaklega þar sem ekkert var fjallað um þýðingar í Japan fyrr en á 18. öld.<sup>74</sup>

Séu *kanbun kundoku*-textar ekki þýðingar má velta því fyrir sér hvort *kanbun kundoku*-aðferðin geti talist þýðingaraðferð. Hið sama má segja um *kanbun kundoku*-aðferðina og *kanbun kundoku*-texta, þ.e. að *kanbun kundoku* sé skýringaraðferð eða útlistunaraðferð og hún sé einnig eins konar aðferð til þess að færa texta milli táknkerfa en aðrar merkingar orðsins „þýðingaraðferð“ eigi hér illa við. Þó má segja að *kanbun kundoku*-aðferðinni svipi til þess þegar vest-rænir þýðendur aðhyllast það sem Nida kallaði formlegt jafngildi. Þegar formlegt jafngildi er notað á texti markmálsins að vera eins líkur texta frummálsins og mögulegt er og lesanda markmálsins er ekki auðveldaður lesturinn heldur á hann að upplifa textann út frá frummálinu.<sup>75</sup> Markmiðið með formlegu jafngildi og *kanbun kundoku*-aðferðinni virðist því vera hið sama. Hins vegar má deila um hvort hægt sé að nota orðið „jafngildi“ fyrir *kanbun kundoku*-aðferðina þar sem textinn sjálfur er ekki aðeins jafngildur heldur nákvæmlega sá sami, þótt framburðurinn sé vissulega ólíkur.

Þetta vekur upp spurningar um eðli þýðinga. Séu *kanbun kundoku*-þýðingar ekki samþykktar sem eiginlegar þýðingar má segja að í Japan hafi þýðingar ekki verið til fyrr en Japanir fóru að þýða úr tungumálum sem höfðu annars konar rithátt. Þá má færa rök fyrir því að það sé í raun ritháttur tungumála sem ráði því hvort þýðingar verði til. Þýðingar verði þá ekki til sjálfkrafa þegar texta eins tungumáls er miðlað til lesanda annars, heldur sé það ritháttur tungumálanna sem hafi hvað mest áhrif þegar að tilvist þýðinga kemur. Þegar um er að ræða þýðingar milli tveggja tungumála sem nota sama myndletur virðist einnig vera lítil sem engin þörf á umræðum um þýðingar og þýðingaraðferðir. Hins vegar veldur latneska stafrófið, sem byggist á hljóðum, því að þörf er á að þýða texta og ýtir af stað umræðunni um þýðingaraðferðir, sem og dýpri hugleiðingum um merkingu orða og samsvörun orða eins tungu-

73 Mizuno, „Stylistic Norms in the Early Meiji Period“, 94.

74 Semizu, „Invisible Translation“, 283; Wakabayashi, „Situating Translation Studies in Japan“, 39.

75 Nida, *Toward a Science of Translating*, 159.

máls við orð annars.<sup>76</sup> Einnig hefur ritháttur tungumála áhrif á þær spurningar sem vakna þegar fjallað er um þýðingar, t.d. hvort orðið „þýðing“ skuli aðeins eiga við um ritaðan texta eða líka framburð lesanda á textanum, og hvort þýðingar teljist sjálfstæð bókmenntaverk, en svo var ekki í Japan á meðan aðeins voru notaðir textar tungumála sem skrifuð voru með sama myndletri.

Á móti þessu má segja að þýðingar eða endursagnir úr samtímakínversku hafi orðið til í Japan á 17. og 18. öld og að í samtímakínversku er enn sama myndletur notað og í japönsku. Wakabayashi og Sato-Rossberg nefna t.d. að það sem kalla má „hefðbundnar“ þýðingar hafi orðið til með þýðingum úr samtímakínversku á 17. öld.<sup>77</sup> Hins vegar má svara þessum mótrökum með því að benda á að enn var um að ræða þýðingaraðferðir sem eru ólíkar því sem tíðkast hefur á Vesturlöndum og byggðu á því að merkingum og þýðingum var bætt inn í frumtexta og að þeir textar sem talað var um sem þýðingar myndu frekar flokkast sem endursagnir nú á dögum. Það var ekki aðeins samtímakínverska sem olli því að Japanir fóru að velta fyrir sér hljóðfræði heldur einnig hollenska og benda má á að þýðingar úr portúgölsku, þótt fáar væru, urðu til í Japan áður en farið var að þýða úr samtímakínversku, en þetta þyrfti að kanna nánar. Á 17. og 18. öld var einnig enn mjög lítið um umræður um þýðingar og þýðingaraðferðir þrátt fyrir auknar þýðingar og endursagnir úr samtímakínversku. Það var ekki fyrir en eftir Meiji-endurreisnina árið 1868 og með auknum samskiptum við Vesturlandabúa að þýðingar eins og þær eru almennt skilgreindar á Vesturlöndum, sem og umræður um þýðingar og þýðingafraði, urðu til í Japan.

Þetta gæti gefið til kynna að þýðingar eins og þær eru almennt skilgreindar á Vesturlöndum séu vestrænt fyrirbæri. Sé það raunin er hér um að ræða algengt vandamál þegar kemur að því að yfirfæra vestræn hugtök og fyrirbæri yfir á hefðir annarra menningarheima,<sup>78</sup> þ.e. vestræn skilgreining á þýðingum á kannski ekki alveg

76 Sbr. Benjamin, „The Task of the Translator“.

77 Wakabayashi og Sato-Rossberg, „Introduction“, 3.

78 Frægasta dæmið um vestrænt hugtak sem passar ekki við skilgreiningar annarra menningarheima er sennilega enska hugtakið *authenticity*, sem á íslensku mætti þýða sem eitthvað sem er „ekta“, „satt“ eða jafnvel „upprunalegt“ en Heimsmínjaskrá Sameinudu þjóðanna þurfti að breyta skilgreiningu sinni á hugtakinu til þess að skrá mætti á listann fornan japanskan helgidóm, sem er endurbyggður á 20 ára fresti. Sjá m.a. Stovel, „Origins and influence“, 13.

nógu vel við um þýðingar milli tungumála sem nota sama myndletur. Fræðimenn á Vesturlöndum þurfa því að vera meðvitaðir um að hugtök og skilgreiningar sem þeir nota, og virðast sjálfsagðar á Vesturlöndum, koma ekki alltaf að notum þegar um er að ræða fyrirbæri og hefðir utan Vesturlanda.

## Lokaorð

Saga þýðinga í Japan sýnir að rannsóknir og samanburður á sögu þýðinga, þýðingarhefða og þýðingaraðferða geta sagt til um hvaða þýðingaraðferðir og stefnur eru algildar og hverjar ekki. Einnig sýnir hún hvernig mismunandi aðferðir verða til í mismunandi menningarheimum til að leysa sama vandamálið: samskipti og miðlun texta mælenda eins tungumáls til mælenda annars. Ritháttur hefur mikil áhrif á þær aðferðir sem til verða og það er því verðugt viðfangsefni í framtíðinni að rannsaka þýðingarsögu annarra þjóða og bera hana saman við þýðingarsögu Japans og Vesturlanda til þess að gera betur grein fyrir tengslum rithátta tungumála og þýðinga.

## HEIMILDIR

- Ásgeir Blöndal Magnússon. „Þýða, þýðing.“ Í *Íslensk orðsifjabók*. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, 2016. <https://ordsifjabok.arnastofnun.is/faersla/23987>
- Ástráður Eysteinnsson. *Tvímali: Þýðingar og bókmenntir*. Reykjavík: Bókmenntafræðistofnun og Háskólaútgáfan, 1996.
- Benjamin, Walter. „The Task of the Translator.“ Í *Walter Benjamin: Selected Writings Volume 1913–1926*, ritstýrt af Marcus Bullock og Michael W. Jennings, 253–263. Cambridge, Massachusetts og London: The Belknap Press of Harvard University Press, 1996.
- Catford, J. C. *A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 1965.
- Even-Zohar, Itamar. „The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem.“ *Poetics Today* 11, nr. 1 (1990): 45–51. <http://www.jstor.org/stable/1772668>
- Francis-Ratte, Alexander. „Lexical recycling as a lens onto shared Japano-Koreanic agriculture.“ Í *Language Dispersal Beyond Farming*, ritstýrt af Martine Robbeets og Alexander Savelyev, 75–92. Amsterdam og Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2017. <https://doi.org/10.1075/z.215.04fra>
- Furuno, Yuri 古野 ゆり. „Nihon no hon'yaku: henka no arawareta 1970 nendai“ 日本 の 翻 訳 : 変 化 の 表 れ た 1970 年 代 [Þýðingar í Japan: Breytingar sem áttu sér stað á áttunda áratug 20. aldar]. *Interpretation*, nr. 2 (2002): 114–122. [http://jaits.jpn.org/home/kaishi2002/pdf/08f-furuno\\_02\\_.pdf](http://jaits.jpn.org/home/kaishi2002/pdf/08f-furuno_02_.pdf)
- Gauti Kristmannsson. „Teoría, tryggð og túlkun.“ *Jón á Bagísá: Tímarit þýðenda* 2, nr. 1 (1995): 5–22. <https://timarit.is/issue/388885>
- Inoue, Ken. „On the Creative Function of Translation in Modern and Postwar Japan: Hemingway, Proust, and Modern Japanese Novels.“ Í *Translation and Translation Studies in the Japanese Context*, ritstýrt af Nana Sato-Rossberg og Judy Wakabayashi, 115–133. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 2013.
- Íslensk nútímamálsorðabók*. „Þýða.“ Ritstýrt af Halldóru Jónsdóttur og Þórdísi Úlfarsdóttur. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, 2020. <https://islenkordabok.arnastofnun.is/ord/48000>
- Jakobson, Roman. „On Linguistic Aspects of Translation.“ Í *On Translation*, ritstýrt af Reuben Arthur Brower, 232–239. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1959.
- Keene, Donald. *Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era – Fiction*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1984.
- Kondo, Masaomi og Judy Wakabayashi. „Japanese Tradition.“ Í *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, ritstýrt af Mona Baker og Gabriela Saldanha, 470–476. Bandaríkin og Kanada: Routledge, 2009.
- Labrune, Laurence. *The Phonology of Japanese*. Oxford: Oxford Academic, 2012. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199545834.001.0001>

- Miller, Scott J. *Adaptations of Western Literature in Meiji Japan*. New York: Palgrave, 2001.
- Mizuno, Akira 水野 的. „Kindai Nihon no bungakuteki tagen shisutemu to hon'yaku no isō – chokuyaku no keifu“ 近代日本の文学的多元システムと翻訳の位相 — 直訳の系譜 [Fjölkerfiskening japanskra nútímabókmennta og skrá yfir þýðingar – tímaröð orð-fyrir-orð þýðinga]. *Hon'yaku ken'yū e no shōtai* 1 (2007): 3–43. <https://doi.org/10.50837/itsj.0102>
- Mizuno, Akira. „A Genealogy of Literal Translation in Modern Japan.“ *TTR: Traduction, terminologie, rédaction* 22, nr. 1 (2009): 29–55. <http://id.erudit.org/iderudit/044781ar>
- Mizuno, Akira. „Stylistic Norms in the Early Meiji Period: From Chinese Influences to European Influences.“ Í *Translation and Translation Studies in the Japanese Context*, ritstýrt af Nana Sato-Rossberg og Judy Wakabayashi, 92–114. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 2013.
- Morioka, Kenji 森岡 健二. *Ōbun kundoku no kenkyū* 欧文訓読の研究 [Rannsóknir á ōbun kundoku]. Tókýó: Meiji shoin, 1999. Vísad í af Mizuno, Akira. „Stylistic Norms in the Early Meiji Period: From Chinese Influences to European Influences.“ Í *Translation and Translation Studies in the Japanese Context*, ritstýrt af Nana Sato-Rossberg og Judy Wakabayashi, 92–114. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 2013.
- Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies*. 3. útgáfa. Bandaríkin og Kanada: Routledge, 2012.
- Narangoa, Li. „Japan's Modernization: The Iwakura Mission to Scandinavia in 1873.“ *Kontur* 2 (2000): 14–22. [http://kontur.au.dk/fileadmin/www.kontur.au.dk/OLD\\_ISSUES/pdf/kontur\\_02/li\\_narangoa.pdf](http://kontur.au.dk/fileadmin/www.kontur.au.dk/OLD_ISSUES/pdf/kontur_02/li_narangoa.pdf)
- Nida, Eugene A. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill, 1964.
- Okayama, Emiko. „A Nagasaki Translator of Chinese and the Making of a New Literary Genre.“ Í *Translation and Translation Studies in the Japanese Context*, ritstýrt af Nana Sato-Rossberg og Judy Wakabayashi, 53–72. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 2013.
- Pastreich, Emanuel. „Grappling with Chinese Writing as a Material Language: Ogyū Sorai's Yakubunsentei.“ *Harvard Journal of Asiatic Studies* 61, no. 1 (2001): 119–170. <https://www.jstor.org/stable/3558589>
- Reynolds, Matthew. *Translation: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Robbeets, Martine. „Austronesian influence and Transeurasian ancestry in Japanese: A case of farming/language dispersal.“ *Language Dynamics and Change* 7 (2017): 210–251. <https://doi.org/10.1163/22105832-00702005>
- Robbeets, Martine. „The Transeurasian homeland: Where, what, and when?“ Í *The Oxford Guide to the Transeurasian Languages*, ritstýrt af Martine Robbeets og Alexander Savelyev, 772–783. Oxford: Oxford University Press, 2020. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198804628.003.0045>
- Schirokauer, Conrad, David Lurie og Suzanne Gay, ritstj. *A Brief History of*

- Japanese Civilization*. 4. útgáfa. Bandaríkin: Wadsworth Cengage Learning, 2013.
- Semizu, Yukino. „Invisible Translation: Reading Chinese Texts in Ancient Japan.“ Í *Translating Others (Volume 2)*, ritstýrt af Theo Hermans, 283–295. London og New York: Routledge, 2006.
- Stovel, Herb. „Origins and influence of the Nara document on authenticity.“ *APT Bulletin* 39, nr. 2/3 (2008): 9–17. [https://www.iccrom.org/sites/default/files/publications/2020-05/convern8\\_01\\_hstovel\\_ing.pdf](https://www.iccrom.org/sites/default/files/publications/2020-05/convern8_01_hstovel_ing.pdf)
- Takeda, Kayoko. „The Emergence of Translation Studies as a Discipline in Japan.“ Í *Translation and Translation Studies in the Japanese Context*, ritstýrt af Nana Sato-Rossberg og Judy Wakabayashi, 11–32. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 2013.
- Unger, J. Marshall. „No Rush to Judgment: The Case against Japanese as an Isolate.“ *NINJAL Project Review* 4, nr. 3 (2014): 211–230. <http://doi.org/10.15084/00000755>
- Vovin, Alexander. „Origins of the Japanese Language.“ Í *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics* [rafrænt greinasafn], september 2017. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.277>
- Wakabayashi, Judy og Nana Sato-Rossberg  
 . „Introduction.“ Í *Translation and Translation Studies in the Japanese Context*, ritstýrt af Nana Sato-Rossberg og Judy Wakabayashi, 1–10. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 2013.
- Wakabayashi, Judy. „Marginal Forms of Translation in Japan: Variations from the Norm.“ Í *Unity in Diversity?: Current Trends in Translation Studies*, ritstýrt af Lynne Bowker, Michael Cronin, Dorothy Kenny og Jennifer Pearson, 57–63. London og New York: Routledge, 2016.
- Wakabayashi, Judy. „Situating Translation Studies in Japan.“ Í *Translation and Translation Studies in the Japanese Context*, ritstýrt af Nana Sato-Rossberg og Judy Wakabayashi, 33–52. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 2013.
- WorldData.info. „Spread of the Japanese language.“ Síðast uppfært apríl 2025. <https://www.worlddata.info/languages/japanese.php>
- Yanabu, Akira. „Hon'yaku no mondai“ 翻訳の問題 [Vandamálið við þýðingar]. Í *Iwanami kōza nihongo <bekkan> nihongo kenkyū no shūhen*, ritstýrt af Itani Junichiro. Tókýó: Iwanami shoten, 1978. Vísað í af Furuno, Yuri 古野 ゆり. „Nihon no hon'yaku: henka no arawareta 1970 nendai“ 日本の翻訳: 変化の表れた1970年代 [Þýðingar í Japan: Breytingar sem áttu sér stað á áttunda áratug 20. aldar]. *Interpretation*, nr. 2 (2002): 114–122. [http://jaits.jp.org/home/kaishi2002/pdf/08f-furuno\\_02\\_.pdf](http://jaits.jp.org/home/kaishi2002/pdf/08f-furuno_02_.pdf)

## ÁGRIP

## Ritháttur og eðli þýðinga: Saga þýðinga í Japan

Í þessari grein er fjallað um japönsku, þrjá rithætti hennar og skyldleika við önnur tungumál. Farið er yfir sögu þýðinga í Japan og hvernig þýtt var úr kínversku með aðferð sem kallast *kanbun kundoku*, en sú aðferð telst ekki til þýðinga í vestrænum nútímaskilningi. Þá er tekið fyrir hvernig viðhorf Japana til þýðinga breyttist með tilkomu þýðinga úr Evrópumálum sem nota stafróf, en það var ekki fyrr en á seinni hluta 18. aldar sem umræður um þýðingar, merkingar orða og þýðingaraðferðir urðu til í Japan. Japanskir þýðendur töldu best að þýða orðrétt þar til eftir seinni heimsstyrjöld og það var ekki fyrr en um aldamótin 2000 sem þýðendur fóru fyrir alvöru að rannsaka og leggja áherslu á mikilvægi þýðinga í japönskum bókmenntum. Á grundvelli þessa er sýnt fram á að ritháttur tungumála getur haft mikil áhrif á hvernig þýðingarhefðir þróast og hvort þýðingar, eins og þær eru skilgreindar á Vesturlöndum, verði yfirhöfuð til. Einnig eru settar fram vangaveltur um hvort vestræna skilgreiningin á „þýðingu“ sé mögulega of þröng til þess að geta átt við um þýðingarhefðir í öðrum menningarheimum.

*Lykilord:* Þýðingar, þýðingasaga, rithættir, japanska, vestræn hugtök

## ABSTRACT

**Writing systems and the Nature of Translation:  
History of Translation in Japan**

The article starts with a description of the Japanese language, its three writing systems, and linguistic connections with other languages. The history of translation in Japan is discussed, and the translation method *kanbun kundoku* is described, which does in fact not count as “translation” according to the modern Western definition of the word. The first discussions on translation, the meanings of words, and translation methods did not appear in Japan until the latter half of the 18th century and attitudes toward translation in Japan only started to change with translations from languages that use alphabets. Until after the Second World War, translating word-for-word was thought to be the best way to translate, and it was only in the 21st century that translators began to research and emphasize the importance of translations in Japanese literature. Based on these historical facts, this article argues that writing systems can influence the evolution of translation practices and whether translation, as it is defined in the West, even exists. It is also postulated that the Western definition of “translation” may be too narrow for translation traditions found in other cultures.

*Keywords:* Translation, translation history, writing systems, Japanese, Western concepts

STEFANIE BADE  
PIERGIORGIO CONSAGRA  
HÁSKÓLA ÍSLANDS

# L1 Speaker, L2 Speaker, or Both? A Diachronic Investigation into Attitudes of University Students in Icelandic as a Second Language towards Their Teachers

## 1. Introduction

Linguistic variation is inevitably intertwined with social evaluation based on deep-rooted ideological positions that some ways of speaking are inherently better than others (Fuller 2019). An entire subfield of linguistics, sociolinguistics, has been dedicated to disentangling formal variants of language from the social meaning attached to them and underlying stereotypes about the (groups of) speakers using these variants. A prominent example of this kind of investigation is the contrast between the linguistic performance of L1 and L2 speakers.<sup>1</sup> Research has shown that ideologically motivated ideas about the superiority of L1 speakers can have

---

1 In this paper, we will adopt the terminology based on the L1–L2 distinction, referring to L1 or L2 speakers/teachers. This choice is intended to avoid the evaluative bias inherent in the “native speaker” vs. “non-native speaker” dichotomy, which implies that “native” is inherently superior (Davies 2003; Dewaele 2018: 236). Additionally, in the context of applied linguistics, the native/non-native dichotomy is inadequate for discussing speaker proficiency, as it overlooks highly proficient L2 speakers and fails to recognize that being a native speaker does not necessarily equate to high proficiency in the first language. Hence, we refrain from reproducing this order of speakers based on hierarchy (cf. Kiczkowiak and Lowe 2021).

widespread consequences for L2 speakers, because they involve a wide array of often negative assumptions about personal and social attributes (Barrett et al. 2022; Levon et al. 2022; OECD 2024).

Differences in the evaluation of L1 and L2 speakers are also found in the Icelandic context (e.g. Stefanie Bade 2019, 2023, 2024, 2025a, 2025b). Over the past three decades, Icelandic society has experienced an upsurge in immigration, leading to a growing number of L2 speakers of Icelandic. In the first half of 2025, 17.6% of the Icelandic population were foreign citizens (Statistics Iceland 2025). In contrast, only 2.1% of inhabitants were immigrants in 1996, illustrating the rapid increase over this period (Statistics Iceland 2022).<sup>2</sup> These swift developments have occurred within a sociolinguistic context, where prevailing beliefs about the language's homogeneity and purity have significantly shaped standard language ideology (Ari Páll Kristinsson and Kristján Árnason 2024; Stefanie Bade 2024). Moreover, the increase in L2 speakers has fuelled a growing demand for teaching Icelandic as a second language, and, at present, Icelandic as a second language is the largest programme at the University of Iceland, including the diploma, the bachelor's programme, and other studies (*HÍ í tölum*).<sup>3</sup>

Sparked by Medgyes' pioneering study on the ideal-speaker teacher (1992), there has been growing interest in investigating attitudes towards teachers depending on whether the language of instruction is their L1 or L2. Drawing on the differences in L1/L2 speaker evaluation established by sociolinguistic research and the common (mis)conception of the L1 speaker's idealisation, this study is interested in uncovering whether such ideologies are present among adult learners at the University of Iceland in the L2 Icelandic classroom. This study is the first of its kind in the Icelandic context and contributes to the growing international body of research on attitudes towards teachers within the L1/L2

2 Because the definitions for the terms second language and foreign language vary among researchers – the terms are also used as synonyms at times – it is important to clarify how we use them. We adopt the definitions provided by Birna Arnbjörnsdóttir (2007: 15). According to her, foreign languages are learned by children and adolescents in school, but in this case the language is neither the one they speak at home nor the language of the environment typical for the speech community. In contrast, second languages are learned in the target language's environment.

3 For an overview of courses in Icelandic as a second language offered by language schools, see Hoffman et al. 2024.

dichotomy by providing insights from the Icelandic as a second language programme at the University of Iceland (henceforth IASL). It is also of sociolinguistic relevance, as it contributes to our understanding of speaker ideologies and the extent to which they are present in the L2 Icelandic classroom. As the research comprises two studies – the first conducted in 2018/2019 and the second, a replication of the first, administered in 2023/2024 – it further explores whether students' attitudes have been reproduced in the same way five years later. This diachronic approach provides a unique opportunity to compare students' attitudes. This research is of major interest to applied linguistics, as it can raise awareness among students, teachers, and educational authorities about attitudes towards teachers within the L1/L2 dichotomy, thereby addressing potential inequalities between the two teacher groups. This is particularly important because studies have shown that such issues can negatively affect L2 teachers' identity construction and self-perception, which, in turn, may influence classroom interactions (Day 2011) and lead to reduced credibility and doubts about their instruction (Yuan 2019). Secondly, this research provides a solid foundation for designing and revising instruction by identifying areas of teaching that require attention in line with principles of student-centred teaching.

Against this background, the paper aims to examine and compare the attitudes of students enrolled in Icelandic as a Second Language at the University of Iceland during the academic years 2018/2019 and 2023/2024, with particular attention to whether the teachers are L1 or L2 speakers of Icelandic. As research has shown that various factors – including teaching, learning strategies, and attitudes towards the L2 and the target country – affect students' attitudes towards L1- and L2-speaker teachers (see Section 2), the following research questions underlie the two studies:

- (1) How do students' general attitudes differ when instructed by an L1 versus an L2 speaker of Icelandic?
- (2) How do students' attitudes toward Iceland as a country and toward learning Icelandic differ?

- (3) How do students perceive the effectiveness of L1 and L2 teachers in teaching vocabulary, pronunciation, grammar, and Icelandic culture?
- (4) How do students' attitudes differ regarding their own proficiency in listening, reading, speaking, and writing?
- (5) How do students' attitudes differ toward various learning strategies?
- (6) How do students' attitudes differ in terms of motivation to learn Icelandic?

The overall structure of the paper is as follows. Section 2 provides an overview of research on attitudes towards L1 and L2 speaker teachers, addressing differences in evaluations related to certain factors. Section 3 discusses the IASL programme at the University of Iceland, including details about enrolled students and the teacher group. Section 4 presents the methodology of the study, focusing on the design, implementation, and analysis. Section 5 reports the findings, concentrating on the aims outlined in Section 1. Section 6 offers a discussion of the results. Finally, Section 7 summarises the main findings and provides concluding remarks.

## **2. The Ideal Speaker and Research on the L1/L2 Teacher**

Following Péter Medgyes' work (1992;1994) on L1 and L2 speaker teachers and the concept of the ideal speaker, the topic has received growing attention over the past 30 years. While initial studies focused on L2 teachers' attitudes towards their teaching (e.g., McKay 2003; Reves and Medgyes 1994; Samimy and Brutt-Griffler 1999) more recent research has examined students' attitudes towards L1 and L2 speaker teachers (e.g., Medgyes and Kiss 2020; Tajeddin and Akeh 2016; Walkinshaw and Duong 2012). Much of the literature has primarily investigated students' attitudes towards L1- and L2-speaking teachers of English. Similarly, academic discourse on L1 proficiency has largely been confined to teachers instructing English (e.g. Lasagabaster and Sierra 2002, 2005; Moussu and Llorca 2008).

Beyond attitudes, another important strand of this discussion concerns the concept of the ideal-speaker teacher. Medgyes (1992:348f.) defines two types of ideal teachers in his initial studies. These focus on whether a teacher is a native or non-native instructor of the language. According to him, the ideal native-speaker teacher has achieved high proficiency in the learners' mother tongue. In contrast, the ideal non-native speaker teacher has attained near-native proficiency in the language being taught. Given the circumstances in the classrooms of IASL at the University of Iceland, a clear distinction of teacher types according to this categorisation is not feasible. Students generally do not have Icelandic as their L1, nor do they typically share the L2 teachers' mother tongue, unless coincidentally. Regardless of the mother tongues, L2 teachers' languages are neither the target language nor the language of instruction (see Sections 3 for detailed descriptions of students and teachers). Most teachers have Icelandic as their mother tongue, and only a few may share an L2 student's mother tongue. Conversely, some L2 Icelandic teachers may share their mother tongue with certain students but not with others.

International research on attitudes<sup>4</sup> towards the two teacher groups has shown that students generally prefer L1-speaker teachers over L2-speaker teachers (Lasagabaster and Sierra 2002, 2005). This preference is often based on the belief that a successful teacher must be an L1 speaker, stemming from the assumption that L1 speakers are inherently superior (Tang 1999; cf. also Colmenero and Lasagabaster 2023). Although such views reflect a common perception, closer inspection of the literature reveals that attitudes towards L1- and L2-speaker teachers are more nuanced, as both groups are attributed a range of positive, negative, or neutral qualities. The complexity of these evaluations is illustrated with examples in the following section.

Results from previous studies indicate that L2-speaker teachers with high or near L1-like proficiency have specific advantages over their L1-speaker counterparts. They are often regarded as good role models in language acquisition, teach effective learning

---

4 For a detailed overview of the nature and development of attitudes, see Garrett 2010.

strategies, and provide additional knowledge about the language. Furthermore, they understand students' difficulties and needs, anticipating challenges in language acquisition (Medgyes 1994, 2020; Seidlhofer 1999). L2-speaker teachers also command at least one additional language – their own mother tongue – which allows them to draw comparisons between languages, thereby facilitating students' understanding of vocabulary and structure, particularly for learners who share the same mother tongue (Barratt and Kontra 2000; Medgyes 1994; Pennington and Richards 2016). Other studies suggest that L2-speaker teachers empathise more easily with students, both in terms of language acquisition difficulties and experiences of living abroad, including culture shock and homesickness (Árva and Medgyes 2000; Guerra 2016). Moreover, L2-speaker teachers are believed to foster positive attitudes towards the instructed language and its associated country (Lasagabaster and Sierra 2005).

Turning to L1-speaker teachers, studies among students have revealed that they are associated with certain strengths. These include the authenticity of their language use, particularly pronunciation and vocabulary, which is thought to reflect the actual language of the speech community, i.e. that of L1 speakers (Medgyes and Kiss 2020; Tang 1999). L1-speaker teachers are also considered to have a large vocabulary (Barratt and Kontra 2000; Lasagabaster and Sierra 2002), superior speaking and listening skills, and generally better pronunciation (Guerra 2009; Lasagabaster and Sierra 2002; Samimy and Brutt-Griffler 1999; Tajeddin and Adeg 2016; Tang 1999; Walkinshaw and Duong 2012). In addition, they are positively linked with speech fluency, whereas L2-speaker teachers are associated more with accuracy (Medgyes 2020; Samimy and Brutt-Griffler 1999; Tang 1999). L1-speaker teachers are also associated with stronger knowledge of their respective country's culture (Barratt and Kontra 2000).

Despite differences in attitudes and perceived qualities between teacher types, Lasagabaster and Sierra (2002, 2005) found that almost half of the students (45%) showed no preference for either type. Among the remaining students, most (51%) clearly preferred L1-speaker teachers, whereas only 4% preferred L2-speaker

teachers. Other factors that potentially influence how teachers are viewed can be traced to individual characteristics, such as engagement, humour, and conduct (Reichenberg and Berhanu 2018). Apart from these aspects, structural factors such as course content and management of the language programme could affect overall satisfaction with the teachers (Brynja Þorgeirsdóttir 2024; Hoffman et al. 2023).

Overall, the literature suggests that students' attitudes towards L1- and L2-speaker teachers are influenced by different aspects, including assumptions about language proficiency, authenticity, knowledge of the speech community's culture, empathy, motivation, and learning strategies. Building on these findings, the following section examines how these relationships manifest in the Icelandic context.

### **3. Icelandic as a Second Language at the University of Iceland**

In the sections that follow, we provide a brief overview of relevant study lines and courses within the programme IASL, discuss the development of student numbers in the five-year time between the two studies, and the composition of the teacher group.

The programme IASL was originally established as a three-year BA degree in 1989. Since then, it has attracted an increasing number of students, leading to a wider range of study tracks and courses (for an overview, see Brynja Þorgeirsdóttir 2024). This development reflects broader efforts to promote the integration of L2 speakers into Icelandic society through Icelandic language acquisition. It is important to note that L2 learners enrolled in IASL at the University of Iceland represent a relatively restricted group, as they must meet specific entrance criteria. Moreover, a substantial body of research has shown that external factors – such as length of stay in the target country, frequency of language use, educational background, and employment status – can affect the relationship between L2 acquisition and integration into the target

society (Chiswick and Miller 2001; for an overview in the Icelandic context, see Hoffmann et al. 2023).

The 60 ECTS undergraduate diploma in Icelandic as a second language for practical purposes is a one-year programme designed for students with little prior knowledge of Icelandic.<sup>5</sup> Upon completion, students are expected to have achieved proficiency level A2/B1 according to the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR, 2020). This proficiency, assessed through final examinations in the spring semester, grants students graduating with first-class results eligibility for admission to the three-year BA programme Icelandic as a second language.<sup>6</sup> Learners with comparable proficiency may also enter the BA programme by passing an assessment test at the same level. The first year of the BA programme largely follows a traditional language-instruction model, focusing on grammar, vocabulary expansion, and conversational practice across a variety of text types and registers. By the end of the first year, students are expected to have reached level B2 proficiency. The second and third years deepen students' knowledge of Icelandic linguistics and literature, preparing them for graduate studies in related fields. In addition to these two full-degree programmes, the University of Iceland offers several individual courses. One example is ÍSE025G Basic Icelandic I, a 10 ECTS course primarily intended for international students at the university.<sup>7</sup> Regarding students in IASL, there has been a substantial increase in enrolment between the academic years 2018/2019 and 2023/2024 (see Table 1), reflecting the broader demographic developments outlined in Section 1. Enrolment in the three-year BA programme rose from 193 students in 2018/2019 to 273 in 2023/2024, representing an increase of 41%. In the Practical Diploma, numbers grew from 197 to 270, a rise of 37%. The most notable growth occurred in the single course Basic Icelandic, where enrolment nearly doubled (a 95% increase) from 83 to 162 students. Overall, the total number of students in IASL rose from 472

5 For more information, see: <https://english.hi.is/icelandic-second-language/practical-purposes/diploma>

6 For more information, see: <https://english.hi.is/icelandic-second-language/ba>

7 Further information on individual courses can be found in the University's course catalogue: <https://ugla.hi.is/kennsluskra>

in 2018/2019 to 705 in 2023/2024. Several factors account for this development. In 2018/2019, only Basic Icelandic I was offered in both the autumn and spring semesters. In response to demand from international students and a broader effort to make Icelandic courses accessible to a wider audience, a second course, namely ÍSE051G Basic Icelandic II, was subsequently introduced. Like Basic Icelandic I, this course is taught in both the autumn and spring semesters. Secondly, students enrolled in the Practical Diploma who fail their final examinations in the autumn semester have the opportunity to improve their Icelandic proficiency by attending the two Basic Icelandic courses in the spring semester.

	BA programme (180 ETCS)	Practical Diploma (60 ETCS)	Basic Icelandic (10 ETCS)	Overall
2018/2019	193	197	83	472
2023/2024	273	270	162	705

Table 1: Numbers of students enrolled in IASL in the school years 2018/2019 and 2023/2024

Turning to the teaching staff in IASL, the growing student population over the five-year period covered by the studies necessitated the hiring of additional teachers. In 2018/2019, 16 teachers were involved in instruction, of whom one-third (five teachers) were L2 speakers of Icelandic. Many of these teachers had previously completed the programme themselves before pursuing graduate studies in linguistics and literature. By 2023/2024, the number of teachers had increased to 25, with the proportion of L2-speaking teachers remaining stable at approximately one-third (seven teachers), compared with two-thirds who were L1 speakers of Icelandic. Beyond the distinction based on mother tongue, it is important to note that all L2-speaking teachers are of European origin and have Indo-European languages as their first language.

## 4. Methods

The present studies employed a standardised questionnaire (see Appendix), comprising both closed- and open-ended questions. The questionnaire consisted of seven parts. The first part explored participants' personal background. In addition to conventional background variables (age, gender, and country of origin), participants were asked about their course of study within IASL, their length of residence in Iceland, their experience of learning Icelandic, and their motivation for doing so. These questions were included because previous research has shown that factors such as the length of stay in the target-language environment, the duration of formal instruction in the L2, and motivational aspects can influence attitudes towards the target language (Stefanie Bade and Eva Hrund Sigurjónsdóttir 2024; Flege et al. 2006; Purcell and Suter 1980).

The remaining six parts of the questionnaire examined students' attitudes towards teachers in IASL, focusing on: i) general attitudes towards instruction by L1- and L2-speaking teachers, ii) attitudes towards the Icelandic language and Iceland, iii) attitudes towards different language skills, iv) self-evaluations of Icelandic language proficiency, v) attitudes towards learning strategies, and vi) motivation to learn Icelandic. Each part included open-ended questions designed to provide insight into the reasoning behind participants' responses to the closed questions. However, this study focuses exclusively on the closed questions, as the students' comments from the open-ended items would have extended well beyond the scope of the present article and will need to be analysed and discussed in a future contribution. The data were analysed using descriptive statistics, as detailed in the following section.

The 2018/2019 questionnaire was administered via the platform SurveyMonkey (SurveyMonkey, n.d), whereas the 2023/2024 survey employed Google Forms (Google, n.d.). Both questionnaires were distributed via e-mail to all students enrolled in IASL during the latter part of the spring semester. The 2018/2019 questionnaire was accessible between April 2nd and May 7th, 2019, while students could complete the 2023/2024 survey between March

25th and April 29th, 2024. Participants were informed about the purpose of the research and were assured of both confidentiality and anonymity (Hennink, Hutter, and Bailey, 2020). To accommodate students with beginner proficiency in Icelandic, the questionnaire was available in both Icelandic and English (see Appendix).

## 5. Results

The data presented here will provide an overview of the results from the single-choice questions. The findings from the two studies are shown side by side, with “A” referring to the research conducted in 2018/2019 and “B” referring to the research carried out in 2023/2024. The surveys were distributed to all students enrolled in IASL in the respective school years, namely 472 students for study A and 705 for study B (cf. Table 1). The number of participants who completed the survey is as follows: Study A = 52; Study B = 90. Considering the total number of students enrolled at the time of each study, the response rates are quite similar: A = 11,2%; B = 12,7%.

As seen in Figure 1, the participants can be further categorised based on their enrolment, which falls into one of the following categories: Bachelor’s programme in *Icelandic as a Second Language* (B.A.); Practical Diploma in *Icelandic as a Second Language* (P.D.); students registered in individual courses, such as *Basic Icelandic I* and *Basic Icelandic II* (Other).

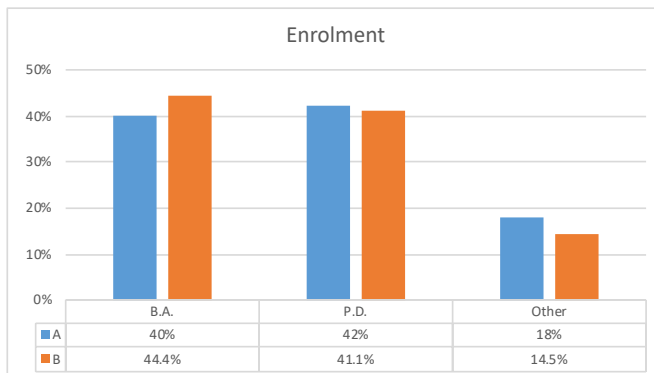


Figure 1: Percentage of participants enrolled in different programmes of IASL

The next group of questions addressed general attitudes towards L1 and L2 teachers of Icelandic. In the first of these questions, students were asked which type of teacher they would generally prefer when considering their teachers in IASL. Participants could choose between three options: to have a teacher who has Icelandic as their mother tongue (L1); to have a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue (L2); it does not matter what the teacher's mother tongue is (X). As can be observed in Figure 2, the majority indicated that the teacher's mother tongue did not matter to them (A = 59,6%; B = 66,7%). The remaining responses were divided between those who preferred a L1 teacher (A = 23,1%; B = 17,8%) and those who preferred a L2 teacher (A = 17,3%; B = 15,6%).

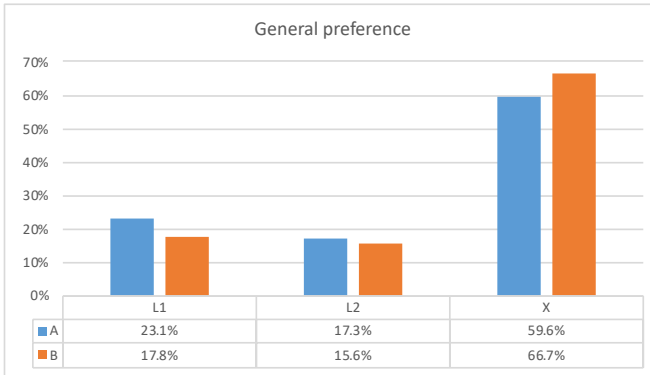


Figure 2: Students' general preference regarding L1 or L2 teachers

The second general question aimed to assess whether students, given the choice, would prefer an L1 or L2 teacher of Icelandic within their studies in *Icelandic as a Second Language* at the University of Iceland. Participants could choose between four options: to have a teacher who has Icelandic as their mother tongue (L1); to have a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue (L2); to have both teachers who have and who have not Icelandic as their mother tongue (Both); it does not matter what language the teacher's mother tongue is (X). The largest group indicated that they would prefer to have both a L1 and a L2 teacher (A = 50%; B = 44%), as indicated in Figure 3. This was followed by participants

who stated that the teacher's mother tongue would not matter to them (A = 23%; B = 32,2%). At the two ends of the spectrum, two groups expressed a preference for either a L1 teacher (A = 21%; B = 12,2%) or a L2 teacher (A = 6%; B = 11,1%).

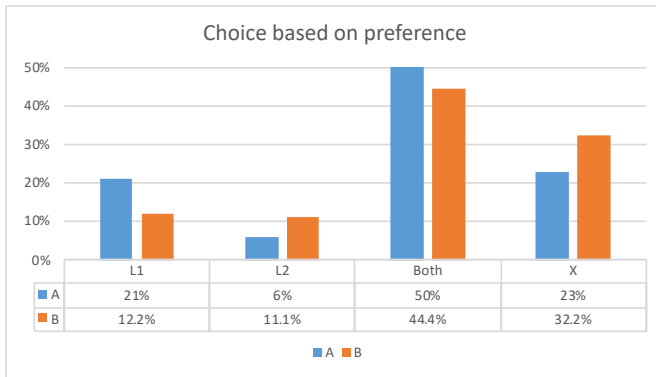


Figure 3: Students' preference for teachers in IASL

Although the differences between the A and B results are not substantial, it is worth noting a slight preference for an L1 speaker over an L2 speaker in the A group, whereas the preferences in the B group are more evenly distributed. This small distinction reflects a broader trend that recurs throughout the study, as will be observed below.

The next two questions addressed students' attitudes towards Iceland as a country and towards the Icelandic language, in relation to whether the type of teacher was perceived to influence these attitudes. Given the prompts "my attitude towards Iceland as a country / towards learning Icelandic would be more positive if my teacher...", the possible responses for both questions were as follows: had Icelandic as their mother tongue (L1); did not have Icelandic as their mother tongue (L2); it does not matter what my teacher's mother tongue is (X). Figure 4 and Figure 5 show that, according to the majority of participants, the teacher's mother tongue had no influence on their attitude either towards Iceland or towards learning Icelandic (A = 84%; B = 84,4% – A = 84%; B = 76,7%). However, it is noteworthy that, when a preference was

expressed, A and B participants differed somewhat. Regarding attitudes towards Iceland as a country, A participants showed a stronger preference for L1 teachers, while B participants exhibited a more balanced distribution (L1: A = 14%; B = 6,7%; L2: A = 2%; B = 8,9%). More strikingly, when expressing a preference concerning attitudes towards the Icelandic language, the favour shown towards L1 in A is reversed in B (L1: A = 12%; B = 6,7%; L2: A = 4%; B = 16,7%).

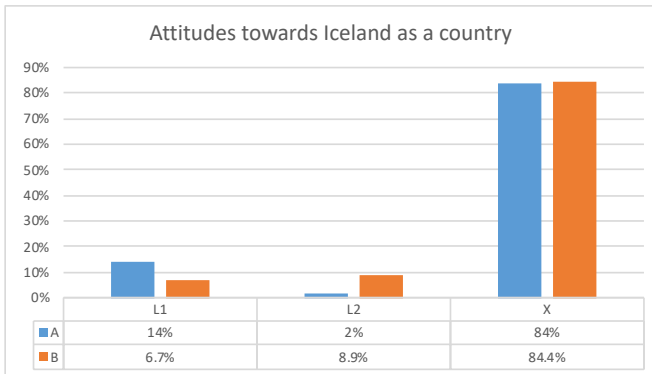


Figure 4: Students’ attitudes towards Iceland as a country by teacher type

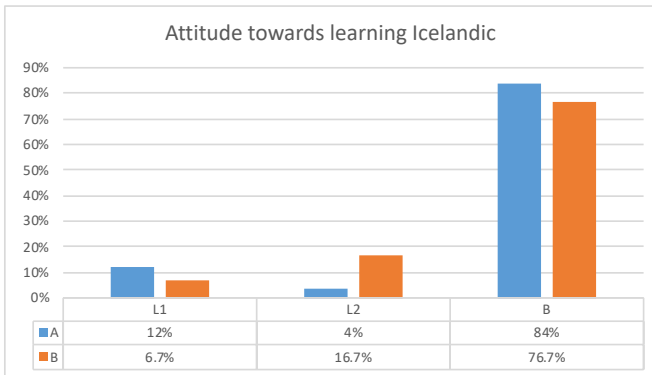


Figure 5: Students’ attitudes towards learning Icelandic by teacher type

Four sub-questions focused on students’ attitudes towards L1 and L2 teachers of Icelandic and their effectiveness in teaching different aspects of the language. Each sub-question addressed one of the following areas: vocabulary, pronunciation, grammar, and Icelandic culture. The possible responses for all four questions

were as follows: a teacher who has Icelandic as their mother tongue is better at teaching me vocabulary / pronunciation / grammar / Icelandic culture (L1); a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is better at teaching me vocabulary / pronunciation / grammar / Icelandic culture (L2); it does not matter to me what my teacher's mother tongue is when it comes to teaching me vocabulary / pronunciation / grammar / Icelandic culture (X).

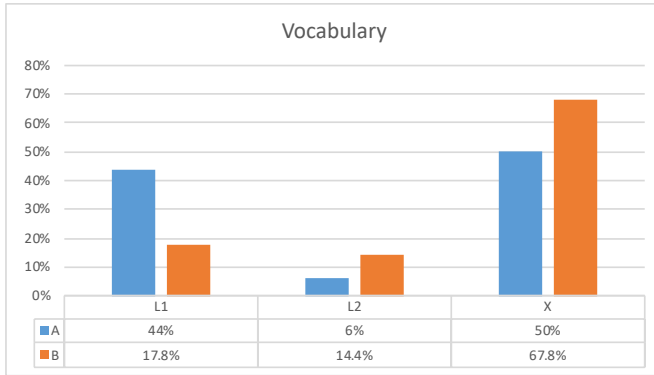


Figure 6: Students' preferred teacher type for vocabulary

With regard to the question of teachers' competence in teaching vocabulary (Figure 6), the majority of participants indicated that the teacher's mother tongue was irrelevant (A = 50%; B = 67,8%). However, two smaller groups expressed a preference either for L1 teachers (A = 44%; B = 17,8%) or for L2 teachers (A = 6%; B = 14,4%). As observed above, A participants showed a stronger preference for L1 teachers, whereas B responses were more evenly distributed.

With regard to pronunciation (Figure 7), the vast majority of responses were divided between a preference for L1 teachers (A = 54%; B = 42,2%) and indifference towards the teacher's mother tongue (A = 42%; B = 44,4%). However, a slight increase in preference for L2 teachers was observed in B in particular (A = 4%; B = 13,3%).

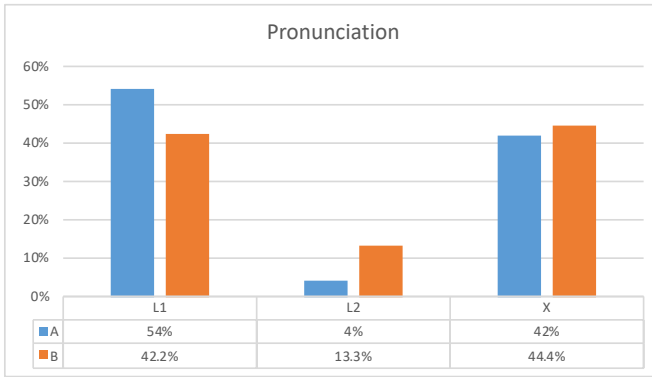


Figure 7: Students' preferred teacher type for pronunciation

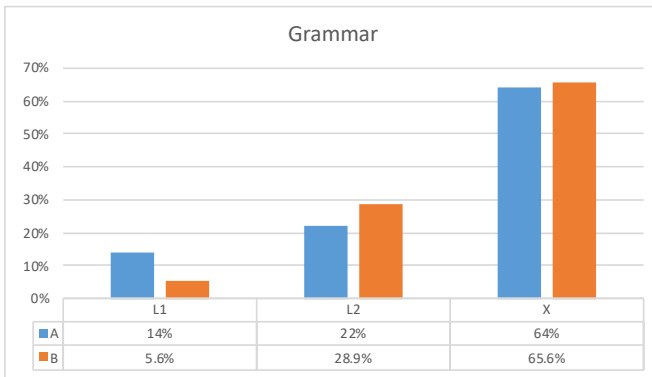


Figure 8: Students' preferred teacher type for grammar

The most notable result in this section concerns grammar (Figure 8), where only a small number of participants expressed a preference for L1 teachers (A = 14%; B = 5,6%), while a larger proportion favoured L2 teachers (A = 22%; B = 28,9%). Nevertheless, the majority considered the teacher's mother tongue irrelevant in the context of teaching grammar (A = 64%; B = 65,6%).

Regarding the teaching of Icelandic culture (Figure 9), the distribution leans towards a majority who consider the teacher's mother tongue irrelevant (A = 60%; B = 52%). However, among those who expressed a preference, the group favouring L1 teachers (A = 38%; B = 30%) was considerably larger than the group favouring L2 teachers (A = 2%; B = 12,2%).

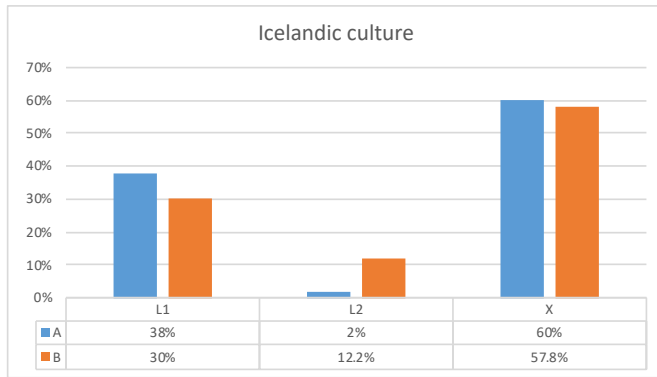


Figure 9: Students' preferred teacher type for Icelandic culture

Four questions focused on students' perception of their own skills in relation to the effectiveness of their teachers of Icelandic. Each sub-question addressed one of the following areas: reading comprehension, listening comprehension, oral production, and written production. Participants could choose between the following options based on each skill: to have a teacher who has Icelandic as mother tongue (L1); to have a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue (L2); it does not matter what the teacher's mother tongue is (X). With regard to these four questions, both similarities and notable differences emerge between A and B. Overall, most students consider the teacher's mother tongue irrelevant when reflecting on their own competences. This is particularly evident in reading comprehension (cf. Figure 10: A = 86%; B = 80%), followed by written production (cf. Figure 13: A = 78%; B = 78,9%) and oral production (cf. Figure 12: A = 80%; B = 70%). Listening comprehension, as exemplified in Figure 11, appears to be the skill about which students expressed more polarised opinions, although the majority still tended towards a neutral response (A = 63%; B = 65,6%). The most notable finding in this section concerns the responses indicating a preference for either L1 or L2 teachers. Across the different language skills, there appears to be a trend in which the stronger preference for L1 observed in A shifts in B either towards a more balanced distribution between L1 and L2 or, in some cases, a reversal in preference.

The first case is exemplified by listening comprehension (Figure 11), where B shows a more balanced distribution of preferences

between L1 (A = 29%; B = 21,1%) and L2 (A = 8%; B = 13,3%), although it still leans slightly towards L1. A similar pattern is observed in oral production (Figure 12), where B participants display an almost even split between L1 (A = 18%; B = 15,6%) and L2 (A = 2%; B = 14,4%), in contrast to the stronger preference for L1 observed in A.

A clear reversal in preference is evident in reading comprehension (Figure 10) and written production (Figure 13), where the strong preference for L1 observed in A is inverted in B. In reading comprehension, preference for L1 (A = 14%; B = 7,8%) is offset by a stronger preference for L2 in B (A = 0%; B = 12,2%). A similar pattern emerges in written production, where the L1 preference in A (20%) contrasts with B’s greater preference for L2 (A = 2%; B = 12,2%).

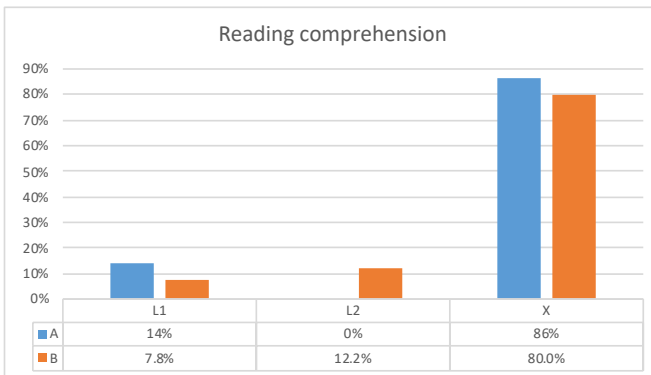


Figure 10: Students’ attitudes towards teacher type with regard to written comprehension

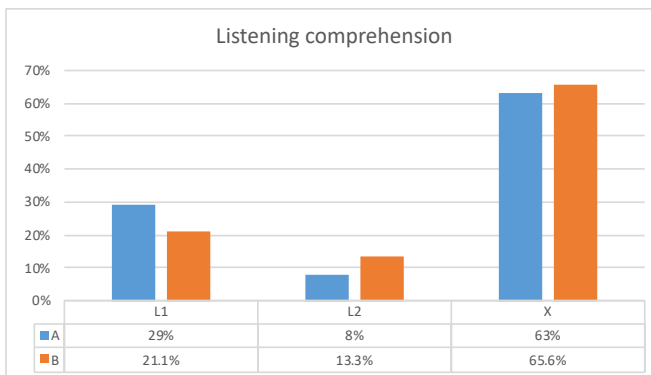


Figure 11: Students’ attitudes towards teacher type with regard to listening comprehension

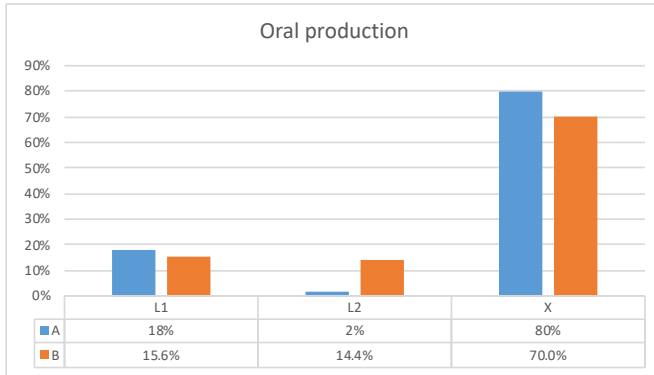


Figure 12: Students' attitudes towards teacher type with regard to oral production

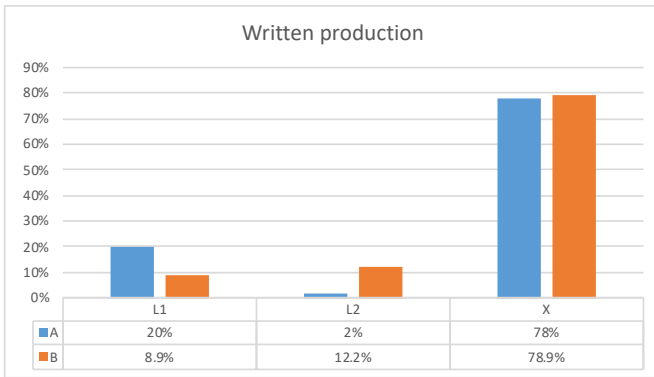


Figure 13: Students' attitudes towards teacher type with regard to written production

Two questions addressed students' attitudes towards learning strategies with regard to the teachers being an L1 or L2 speaker. The first question was aimed at collecting attitudes towards the question of what teacher type is deemed better at giving advice in connection with learning Icelandic. The possible responses were as follows: a teacher who has Icelandic as their mother tongue is generally better at advising me how it is best to learn Icelandic (L1); a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is generally better at advising me how it is best to learn Icelandic (L2); it does not matter what the teacher's mother tongue is in this context (X).

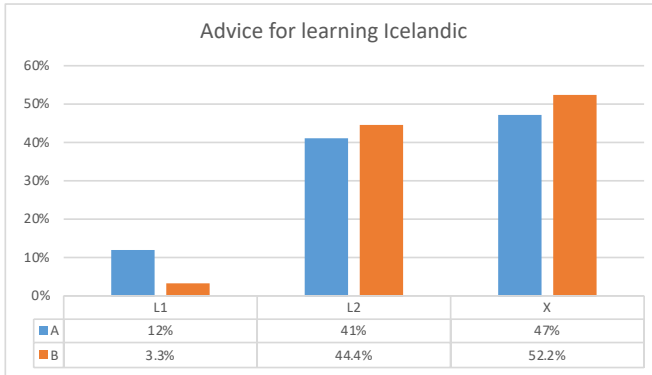


Figure 14: Students' preferences for learning advice by teacher type

The second question was focused on the students' attitudes towards the type of teacher in relation to learning strategies. The possible responses were as follows: a teacher who has Icelandic as their mother tongue is generally better at showing me different learning strategies in connection with learning Icelandic (L1); a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is generally better at showing me different learning strategies in connection with learning Icelandic (L2); it does not matter what the teacher's mother tongue is in this context (X).

When students were asked about their attitudes towards L1 and L2 teachers in relation to advice on learning Icelandic and on learning strategies, the answers to the two questions followed a similar distribution, with only slight differences between A and B, as can be observed in Figure 14 and Figure 15. Regarding which teacher is seen as better at giving advice, the majority of students either expressed no preference (A = 47%; B = 52,2%) or favoured L2 teachers (A = 41%; B = 44%), while only a small group preferred L1 teachers (A = 12%; B = 3,3%). A similar pattern emerges with respect to learning strategies: most responses were either neutral (A = 51%; B = 50%) or in favour of L2 teachers (A = 43%; B = 46,7%), with only a minority choosing L1 (A = 6%; B = 3,3%). The main difference between A and B in these questions lies in a noticeable drop in preference for L1 teachers. Overall, both groups demonstrate a strong tendency to favour L2 teachers in these areas.

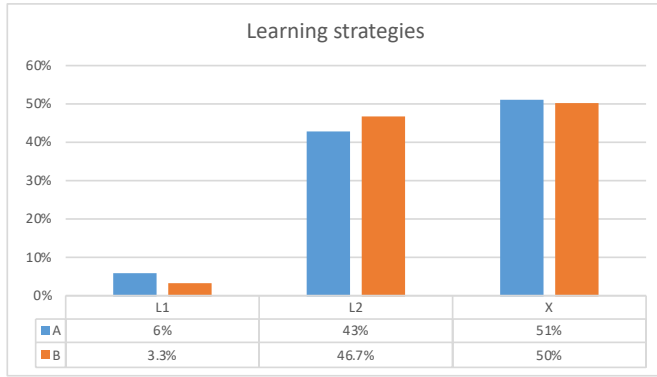


Figure 15: Students’ preferences for learning strategies by teacher type

The questionnaire’s last question focused on students’ motivation to learn Icelandic based on their teachers being L1 or L2 speakers. Participants could choose between three options: a teacher who has Icelandic as their mother tongue is generally better at encouraging me to learn Icelandic (L1); a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is generally better at encouraging me to learn Icelandic (L2); it does not matter what my teacher’s mother tongue is in this context (X). Overall, the majority of participants from both A and B stated that the teacher’s mother tongue has no influence on their motivation (A = 63%; B = 70%), as evidenced in Figure 16. This was followed by a smaller group who expressed a preference for L2 teachers (A = 25%; B = 22,2%) and an even smaller group who preferred L1 teachers (A = 12%; B = 7,8%).

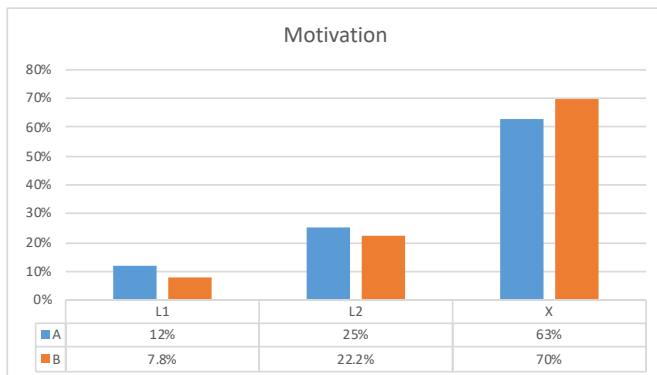


Figure 16: Students’ preferences for motivation by teacher type

In this section, the results from studies A and B were presented. The section that follows discusses the results considering previous research on the topic as displayed in Section 2.

## 6. Discussion

The principal finding of this research is that most students display no distinct preference between the two teacher types. This reflects results from previous studies (Lasagabaster and Sierra 2002, 2005; cf. Section 2). Considering the results for general preferences for one teacher type, more students choose an L1 speaker over an L2 speaker, both regarding study A and B. Although this is consistent with findings from prior research, differences in preferences in our studies are marginal. When comparing results between the two studies based on preference of L1/L2 teacher in the programme IASL (cf. Figure 3 in Section 5), proportions are reversed in the way that more students prefer an L1 teacher to an L2 teacher in study A, but more students chose an L2 teacher over an L1 teacher in study B. A possible explanation for this is that students' answers reflect experiences with one or the other teacher type based on individual encounters with the teachers (cf. Reichenberg and Berhanu 2018). Another important finding in this context is that half of participants in study A and almost half of participants in study B express a preference for having both types of teachers. This adds a somewhat different dimension to previous findings that have demonstrated that half of the students did not show any preference for being instructed by an L1- or L2-speaker (cf. Lagabaster and Sierra 2002, 2005). In our study, half of the participants clearly indicate that they advocate for a mix of L1- and L2-teachers which can possibly be attributed to some awareness that both types possess advantages that students can benefit from (cf. Lagabaster and Sierra 2002, 2005).

Concerning students' attitudes towards Iceland as a country and learning Icelandic, the main findings revealed that a large majority of students do not base their judgments on the teachers' mother tongue (cf. Figure 4 and Figure 5). However, proportions concerning

those who expressed a preference, are reversed between study A and B. Whereas proportionally more students preferred an L1 speaker over an L2 speaker in study A, the opposite picture emerges for study B. What is curious about these outcomes is that findings from study B corroborate prior knowledge that indicates a preference for L2 speaker teachers as they are said to better foster positive attitudes towards the target country and learning its language (cf. Lagabaster and Sierra 2005). In contrast, results from study A contradict these findings. It is difficult to explain this result, but it might be related to other factors, such as individual encounters with teachers (cf. Reichenberg and Berhanu 2018) or the dissatisfaction with the content and overall management of the courses (Brynja Þorgeirsdóttir 2024; Hoffmann et al. 2023).

Four questions addressed participants' attitudes towards their teachers based on their effectiveness of teaching vocabulary, pronunciation, grammar, and Icelandic culture. The most striking finding is that the preference for L2 speaker teachers has considerably increased in the five-year period between study A and study B concerning all four aspects. Overall, results confirm the distinction known from other studies (cf. Barrett and Kontra 2000; Medgyes and Kiss 2020; Pennington and Richards 2016; Tajeddin and Adeh 2016) in the way that L1 teachers are evaluated as being better at teaching vocabulary, pronunciation and culture-related matters, whereas L2 teachers are thought to be better at teaching the structure of the language, i.e. grammar. However, apart from the answers from both studies on pronunciation, at least half of participants deem the teachers' mother tongue as not relevant in relation to the subject matter. When considering the most relevant differences between studies A and B, two main trends emerge. In study B, listening comprehension and oral production show a more balanced distribution of preference between L1 and L2 teachers compared to study A. In contrast, reading comprehension and written production reveal a clear inversion of preference, with an increasing number of participants in study B favouring an L2 speaker over an L1 speaker. That the L1-speaker bias becomes less prominent is also supported by rising numbers of indifference towards being taught by an L1- or L2-speaker. These results are

reflected in the development of students' attitudes regarding the evaluation of their language proficiency.

Considering attitudes towards the type of teacher and advice on learning Icelandic, results indicate that most students reject the L1/L2 dichotomy. For the remaining students, an overwhelming proportion expresses their preference for an L2-speaker teacher. This finding is consistent with the ones found in Medgyes (1994, 2020) and Seidlhofer (1999). One possible explanation for this could be that L2-speaker teachers have needed to go through the language-acquisition process themselves and have first-hand experience concerning learning Icelandic. These results are echoed by findings from the inquiry on diverse learning strategies. Again, outcomes could be reflective of students' perceptions that L2-speaker teachers accumulated knowledge of diverse learning strategies that they are able to share with students. Having acquired Icelandic themselves, they have had the opportunity to discover which learning strategies work, and which do not.

Consistent with the literature, results concerning attitudes towards motivation show a clear preference for L2-speaker teachers over L1-speaker teachers. The differences in evaluation can possibly be attributed to the L2-speakers functioning as (linguistic) role models concerning language proficiency in Icelandic. Another aspect in this could be that L2-speaker teachers serve as a symbol for the attainability of (a certain level of) language proficiency and can better anticipate students' difficulties in the language-acquisition process (cf. Medgyes 1994, 2020; Seidlhofer 1999). Therefore, they can systematically support language learners and guide them. However, an overwhelming majority of students appear to refrain from favouring one teacher type over the other.

There were several issues that were not addressed in this study. The most important limitation lies in the fact that the student group in Icelandic as a second language is different from the students' groups discussed in the literature as presented in Section 2. Most international studies focus on foreign-language and not second-language teaching (cf. Section 1). Consequently, the students' groups depicted in this study comprise a more heterogeneous group, both culturally and linguistically. Considering

this reality in light of increasing diversity in the Icelandic classroom (cf. Section 3), it is conceivable that the decline in L1-speaker preference can be explained by more students expressing multilingual ideologies. In the same vein, the relatively homogenous L2-speaker teacher group (cf. Section 3) could affect attitudes considering hierarchies along lines of Europeanness.

Another limitation of this study is the relatively small sample, which could be explicable by the nature of the study as it addresses a sensitive topic, both regarding the circumstance that students are asked to answer questions on their teachers and their teaching. However, with a small sample size due to limited response rate (11-13%), caution should be applied, as the findings might not be generalizable.

A natural progression of this work is to consider the qualitative data set collected in the two studies to gain insights into evaluation decisions and identify themes connected with teaching Icelandic as a second language. This could also help to understand what other factors students regard as important in second-language instruction. Furthermore, correlating students' level of L2 proficiency in Icelandic with teacher preference might contribute to an understanding of whether the levelling of linguistic hierarchies between L1- and L2-speaker teachers is consistent as students gain more language proficiency. This study should be repeated within five years from study B to follow up on the development of students' attitudes towards the two teacher groups as this could provide valuable insights into language ideologies in an increasingly diverse classroom.

Although the findings of this study focus on student attitudes towards university teachers, they may well have a bearing on other educational contexts and the role of L2 teachers on all school levels as well as the wider implications for inclusivity and staff diversity within the Icelandic education system.

## 7. Conclusion

This paper set out to investigate the attitudes of students enrolled

in Icelandic as a second language in the school years 2018/2019 and 2023/2024 towards their teachers according to whether they have Icelandic as L1 or L2 and compare the results between them. The results have shown that a large majority of students in Icelandic as a second language do not judge their teachers along the L1/L2 dichotomy. Furthermore, comparing the results from the two studies presented in this paper indicates that attitudes gravitate towards greater neutrality, potentially weakening assumptions about the superiority of L1 speaker teachers.

However, when considering those answers which expressed a preference between L1/L2 teacher, it is possible to observe a considerable shift when results from studies A and B are compared. Overall, it can be maintained that, in several regards, while students expressed a larger preference towards an L1-speaker teacher in 2018/2019, this seems to have changed. Whether this is ascribable to a larger and more diverse group of teachers in the programme *Icelandic as a second language* or to the target group of students enrolled in the programme being different from what it was five years ago is, however, not entirely clear. When analysed and compared together, the data from studies A and B present a relatively clear picture: most participants appear to favour being instructed by both teacher types, suggesting that each is associated with distinct strengths.

## REFERENCES

- Ari Páll Kristinsson, and Kristján Árnason. 2024. "Icelandic in Late Modernity: On Language Policy Discourses, Stylistic Variation, and the Fate of Purism and Standard Language Ideology." *Sociolinguistica* 38 (2): 291–309.
- Árva, Valeria, and Péter Medgyes. 2000. "Native and Non-native Teachers in the Classroom." *System* 28 (3): 355–372.
- Barratt, Leslie, and Edit H. Kontra. 2000. "Native English-speaking Teachers in Cultures Other than Their Own." *TESOL Journal* 9 (3): 19–23.
- Barrett, Rusty, Jennifer Cramer, and Kevin B. McGowan. 2022. *English with an Accent: Language, Ideology, and Discrimination in the United States*. 3rd ed. London: Routledge.
- Birna Arnbjörnsóttir. 2007. "Kenningar um tileinkun og nám annars máls og erlendra mála." In *Mál málanna: Um nám 210 og kennslu erlendra tungumála*, edited by Auður Hauksdóttir and Birna Arnbjörndóttir, 13–47. Reykjavík: Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum.
- Brynja Þorgeirsdóttir. 2024. "Ég er enn að hugsa um að byrja aftur: Ástæður brotthvarfs meðal háskólanema í Íslensku sem öðru máli." *Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun*. Accessed 20.5.2025 at: <http://netla.hi.is/greinar/2024/alm/07.pdf>
- Chiswick, Barry R., and Paul W. Miller. 2001. "A Model of Destination-Language Acquisition: Application to Male Immigrants in Canada." *Demography* 38 (3): 391–409.
- Colmenero, Kebir, and David Lasagabaster. 2023. "The Native/Non-native Teacher Debate: Insights into Variables at Play." *Language Awareness* 32 (2): 363–384.
- Common European Framework of Reference for Languages, CEFR. Accessed 6.10.2025 at: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>
- Course Catalogue* [Kennsluskrá]. Háskóli Íslands. Accessed 23.10.2025 at: <https://ugla.hi.is/kennsluskra>
- Davies, Alan. 2003. *The Native Speaker: Myth and Reality*. Clevedon, Buffalo: Multilingual Matters.
- Day, Christopher. 2011. "Uncertain Professional Identities: Managing the Emotional Contexts of Teaching." In *New Understandings of Teacher's Work: Emotions and Educational Change*, edited by C. Day and John Chi-Kin Lee, 45–64. Professional Learning and Development in Schools and Higher Education, vol. 100. New York: Springer.
- Dewaele, Jean-Marc. 2018. "Why the Dichotomy 'L1 versus LX User' Is Better than 'Native versus Non-native Speaker'." *Applied Linguistics* 39 (2): 236–240.
- Flege, James E., David Birdsong, Ellen Bialystok, Molly Mack, Hyekyung Sung, and Kimiko Tsukada. 2006. "Degree of Foreign Accent in English Sentences Produced by Korean Children and Adults." *Journal of Phonetics* 34: 153–175.
- Fuller, Janet M. 2019. "Ideologies of Language, Bilingualism, and Monolingualism." In *The Cambridge Handbook of Bilingualism*, edited by Annick

- De Houwer and Lourdes Ortega, 119–34. Cambridge Handbooks in Language and Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Google. n.d. Google Forms. Mountain View, California. <http://forms.google.com>.
- Guerra, Lúis. 2009. “Perceptions of World Englishes among Romanian University Students.” *Analele Universității Ovidius din Constanța. Seria Filologie* 20: 29–42.
- Guerra, Lúis. 2016. “Some Common Fallacies about Learning and Teaching English as a Lingua Franca.” *Fólio—Revista de Letras* 8 (1): 367–382.
- Hennink, Monique, Inge Hutter, and Ajay Bailey. 2020. *Qualitative Research Methods*. 2nd ed. London: Sage.
- HÍ í tölum. Háskóli Íslands. Accessed 6.10.2025 at: [https://hi.is/kynningarefni/hi\\_i\\_tolum](https://hi.is/kynningarefni/hi_i_tolum)
- Hoffmann, Lara, Pamela Innes, Anna Wojtyńska, and Unnur Dís Skaptadóttir. 2024. “Adult Immigrants’ Perspectives on Courses in Icelandic as a Second Language: Structure, Content, and Inclusion in the Receiving Society.” *Journal of Language, Identity & Education* 23 (2): 304–319.
- Hoffman, Lara, Yvonne Höller, and Markus Meckl. 2023. “Predictors of Satisfaction / Dissatisfaction with Icelandic Language Course and Icelandic Proficiency among Adult Immigrants in Iceland.” *Milli mála* 15 (2): 106–140.
- Icelandic as a Second Language for Practical Purposes*. Háskóli Íslands. Accessed 23.10.2025 at: <https://english.hi.is/icelandic-second-language/practical-purposes/diploma>
- Icelandic as a Second Language: BA Degree (180 ECTS)*. Háskóli Íslands. Accessed 23.10.2025 at: <https://english.hi.is/icelandic-second-language/ba>
- Kiczkowiak, Marek, and Robert J. Lowe. 2021. “Native-speakerism in English Language Teaching: ‘Native Speakers’ More Likely to be Invited as Conference Plenary Speakers.” *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 45 (5): 1408–1423.
- Lasagabaster, David, and Juan Manuel Sierra. 2002. “University Students’ Perceptions of Native versus Non-native Speaker Teachers.” *Language Awareness* 11 (2): 132–42.
- Lasagabaster, David, and Juan Manuel Sierra. 2005. “What Do Students Think about Pros and Cons of Having a Native Speaker Teacher?” In *Non-native Language Teachers: Perceptions, Challenges and Contributions to the Profession*, edited by Enric Llurda, 217–241. New York: Springer.
- Levon, Erez, Devjani Sharma, and Christian Illbury. 2022. *Speaking Up: Accents and Social Mobility*. London: Sutton Trust.
- McKay, Sandra. 2003. “Teaching English as an International Language: The Chilean Context.” *ELT journal* 57(2): 139–148.
- Medgyes, Péter. 1992. “Native or Non-native: Who’s Worth More?” *ELT Journal* 46: 341–349.
- Medgyes, Péter. 1994. *The Non-Native Teacher*. London: Macmillan.
- Medgyes, Péter. 2020. “All Different—All Equal: Native and Non-native Teachers.”

- In *Culture and Intercultural Communication: Research and Education*, edited by Krisztina Károly, Ildikó Lázár, and Cecilia Gall, 31–41. Budapest: Eötvös Loránd University.
- Medgyes, Péter, and Tamás Kiss. 2020. “Quality Assurance and the Expatriate Native Speaker Teacher.” In *Quality in TESOL and Teacher Education: From a Results Culture towards a Quality Culture*, edited by Juan de Dios Martínez, 94–102. London: Routledge.
- Moussu, Lucie, and Enric Llurda. 2008. “Non-native English-speaking English Language Teachers: History and Research.” *Language Teaching* 41 (3): 315–348.
- OECD. 2024. *Skills and Labour Market Integration of Immigrants and Their Children in Iceland, Working Together for Integration*. Paris: OECD Publishing. Accessed 20.5.2025 at: <https://doi.org/10.1787/96adc300-en>.
- Pennington, Martha C., and Jack C. Richards. 2016. “Teacher Identity in Language Teaching: Integrating Personal, Contextual, and Professional Factors.” *RELC journal* 47 (1): 5–23.
- Purcell, Edward T., and Richard W. Suter. 1980. “Predictors of Pronunciation Accuracy: A Reexamination.” *Language Learning* 30 (2): 271–287.
- Reichenberg, Monica, and Girma Berhanu. 2018. “Overcoming Language Barriers to Citizenship: Predictors of Adult Immigrant Satisfaction with Language Training Programme in Sweden.” *Education, Citizenship and Social Justice* 15(3): 279–289.
- Reves, Thea, and Péter Medgyes. 1994. “The Non-native English Speaking EFL/ESL Teacher’s Self-image: An International Survey.” *System* 22 (3): 353–367.
- Samimy, Keiko K., and Janina Brutt-Griffler. 1999. “To be a Native or Non-native Speaker: Perceptions of ‘Non-native’ Students in a Graduate TESOL Program.” In *Non-native Educators in English Language Teaching*, edited by G. Braine, 127–144. New York: Routledge.
- Seidlhofer, Barbara. 1999. “Double Standards: Teacher Education in the Expanding Circle” *World Englishes* 18 (2): 233–245.
- Statistics Iceland [Hagstofa Íslands]. 2022. *Population by Origin 1996–2022*. Accessed 20.5.2025 at: <https://statice.is/publications/news-archive/inhabitants/immigrants-and-persons-with-foreign-background-2022>
- Statistics Iceland [Hagstofa Íslands]. 2025. *The Population Grew by 1,810 in the Second Quarter of 2025*. Accessed 23.9.2025 at: <https://statice.is/publications/news-archive/inhabitants/population-in-the-2nd-quarter-2025/>
- Stefanie Bade. 2019. “Evaluations of Foreign Accents in a Purist Speech Community: The Case of Iceland.” In *Language Variation: European Perspectives V/II*, edited by Juan-Andrés Villena-Ponsoda, Francisco Díaz-Montesinos, Antonio-Manuel Ávila Muñoz, and Matilde Vida-Castro, 53–70. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Stefanie Bade. 2023. *Accents and Folk Linguistics: A Grounded-Theoretical Analysis of Icelanders’ Reactions to Foreigners’ Use of Icelandic*. Doctoral dissertation, University of Iceland, Reykjavík. Accessed 20.5.2025 at: <https://opinvisindi.is/handle/20.500.11815/4264>

- Stefanie Bade. 2024. "Folk Perceptions and Evaluations of L2-Accented Icelandic with Regard to Pleasantness and Correctness." *Sociolinguistica* 38 (2): 167–191. Accessed 20.5.2025 at: <https://doi.org/10.1515/soci-2024-0027>
- Stefanie Bade. 2025a. "Voice-placing Strategies and Folk Ideas of L2-accented Icelandic. Perceptions of Familiarity, Cultural Stereotypes, and Phonological Features." *Linguistik Online* 134 (2): 83–104. Accessed 20.5.2025 at: <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/12181>
- Stefanie Bade. 2025b. "The Influence of Icelandic Language Ideology on Perception of Speaker Nationality and Language Proficiency Based on L2 Accent." *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/01434632.2025.2508372>
- Stefanie Bade, and Eva Hrund Sigurjónsdóttir. 2024. "Employing Intelligibility Ratings of Accentedness for Learner-centred Pronunciation Instruction in Icelandic as a Second Language." In *Language Teaching (NoTALat). Short Papers from the NoTALat Conference, 16–17 May 2024*, edited by Branislav Bédi and Štvrtecká Lenka, 7–15. Reykjavík, Rannsóknarstofa í máltileinkun.
- SurveyMonkey Inc. (n.d.). SurveyMonkey. San Mateo, California. [www.surveymonkey.com](http://www.surveymonkey.com).
- Tajeddin, Zia, and Aylar Akeh. 2016. "Native and Nonnative English Teachers' Perceptions of Their Professional Identity: Convergent or Divergent?" *Iranian Journal of Language Teaching Research* 4 (3): 37–54.
- Tang, Cecilia. 1999. "The Identity of the Non-native ESL Teacher. On the Power and Status of Non-native ESL Teachers." *TESOL Quarterly* 31 (3): 577–580.
- Walkinshaw, Ian, and Oanh Thi Hoang Duong. 2012. "Native-and Non-Native Speaking English Teachers in Vietnam: Weighing the Benefits." *Test-Ej* 16 (3).
- Yuan, Rui. 2019. "A Critical Review on Non-native English Teacher Identity Research: from 2008 to 2017." *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 40 (6): 518–537.

## ABSTRACT

**L1 speaker, L2 speaker, or both?**  
**A diachronic investigation into attitudes of university  
students in *Icelandic as a Second Language*  
towards their teachers**

This paper investigates the attitudes of students enrolled in *Icelandic as a Second Language* at the University of Iceland towards native (L1) and non-native (L2) teachers. It presents a diachronic comparison of data collected through surveys in the academic years 2018/2019 and 2023/2024. To ensure reliable comparability, an identical methodology was employed in both studies. The surveys aimed to explore whether teacher nativeness matters to students and whether their preferences vary across specific variables—such as attitudes towards teaching, language and country, language-related issues, self-perceived language proficiency, learning strategies, and motivation. The results from the two studies are presented in parallel, comparing them and providing an overview of responses across all aspects covered by the surveys. Outcomes of the studies reveal that, while the majority of participants do not express a strong preference for either L1 or L2 teachers, the responses from those who do indicate a preference are distributed somewhat differently between the academic years 2018/2019 and 2023/2024, with attitudes appearing more evenly balanced between the two teacher groups in the later study. In some cases, these differences appear to align more closely with findings from similar research conducted abroad.

*Keywords:* Icelandic as a Second Language, L1 and L2 speakers, language learning preferences, student attitudes, diachronic comparison

## ÚTDRÁTTUR

### **M1, M2 eða bæði? Samanburðarrannsókn á viðhorfum nemenda í Íslensku sem öðru máli til kennara þeirra eftir móðurmáli**

Tilgangur þessarar greinar er sá að varpa ljósi á viðhorf nemenda í Íslensku sem öðru máli við Háskóla Íslands til kennara með íslensku á móðurmáli (M1) og þeirra sem hafa annað móðurmál en íslensku (M2). Gerð er samanburðargreining á gögnum sem safnað var með könnunum á námsárunum 2018/2019 og 2023/2024. Til að tryggja áreiðanlegan samanburð var sömu aðferðafræði beitt í báðum rannsóknum. Markmið kannananna var að athuga hvort móðurmál kennara skipti nemendum máli og hvort val þeirra breytist eftir ákveðnum þáttum, til að mynda viðhorfum til kennslu, tungumáls og lands, tungumálatengdra þátta, námsaðferða og hvatningar svo og eftir sjálfsmati á tungumálafærni. Niðurstöðurnar eru settar fram hlið við hlið og þær bornar saman með tilliti til ofangreindra þátta. Móðurmál kennarans virðist ekki skipta meirihluta þátttakenda máli en eru svör þeirra sem kjósa frekar M1 eða M2 dreifð nokkuð ólíkt milli ára 2018/2019 og 2023/2024. Viðhorf með tilliti til móðurmáls kennara virðist vera jafnari í síðari rannsókninni. Í sumum tilvikum virðist þessi munur samsvara betur niðurstöðum sambærilegra rannsókna erlendis.

*Lykilorð:* íslenska sem annað mál, móðurmálshafar og annarssmálshafar, val á kennslutengdum þáttum í tungumálanámi, viðhorf nemenda, samanburðargreining

APPENDIX

## Questionnaire in English

### BACKGROUND

1. Age: \_\_
2. Gender: male \_\_ female \_\_ other \_\_
3. What is your native language? \_\_
4. How do you assess your knowledge of the following languages?  
  
English very good\_\_ good\_\_ fair\_\_ poor\_\_ very poor\_\_  
Icelandic very good\_\_ good\_\_ fair\_\_ poor\_\_ very poor\_\_  
(respective language) very good\_\_ good\_\_ fair\_\_ poor\_\_ very poor\_\_
5. What is your country of birth? \_\_
6. In what course of study are you enrolled?
  - I am an exchange student/foreign student at the University of Iceland.
  - I am studying Icelandic as a second language for practical purposes.
  - I am enrolled in the BA programme in Icelandic as a second language.
7. How long have you been studying Icelandic? (months/years) \_\_
8. How long have you been living in Iceland? (months/years) \_\_
9. For what purpose did you come to Iceland? \_\_
10. Why did you choose to study Icelandic at the University of Iceland? \_\_

### GENERAL QUESTIONS

---

- 1a. Regarding your teachers, what do you generally prefer?
  - To have a teacher who has Icelandic as their mother tongue.

L1 SPEAKER, L2 SPEAKER, OR BOTH?

- To have a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue.
- It does not matter to me what my teacher's mother tongue is.

1b. Please explain your answer briefly: \_\_\_

2. Which of the following claims applies to you? (Remember that the question refers to teachers within *Icelandic as a second language*). [Possible to select more than one answer]. I am enrolled in courses in *Icelandic as a second language* where teachers are:

- Native speakers of Icelandic.
- Non-native speakers of Icelandic.
- Either native or non-native speakers of Icelandic.

3a. Which of the following claims applies to you? (Remember that the question refers to teachers within *Icelandic as a second language*). If I had the choice, I would prefer:

- To have a teacher who has Icelandic as their mother tongue.
- To have a teacher who does not have Icelandic as their mother tongue.
- To have both teachers who have and who have not Icelandic as their mother tongue.
- It does not matter to me what my teacher's mother tongue is.

3b. Please explain your answer briefly: \_\_\_

## ATTITUDES

---

4a. Which of the following claims applies to you? (Remember that the question refers to teachers within *Icelandic as a second language*). My attitude towards Iceland would be more positive if my teacher:

- Had Icelandic as their mother tongue.
- Did not have Icelandic as their mother tongue.
- It does not matter to me what my teacher's mother tongue is.

4b. Please explain your answer briefly: \_\_\_

5a. Which of the following claims applies to you? (Remember that your answer refers to teachers within *Icelandic as a second language*). My attitude towards learning Icelandic would be more positive if my teacher:

- Had Icelandic as their mother tongue.
- Did not have Icelandic as their mother tongue.
- It does not matter to me what my teacher's mother tongue is.

5b. Please explain your answer briefly: \_\_\_

## TEACHING

---

6. Which of the following claims applies to you? (Remember that your answer refers to teachers within *Icelandic as a second language*):

- a. **Vocabulary**  
A teacher who has Icelandic as their mother tongue is better at teaching me vocabulary.  
A teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is better at teaching me vocabulary.  
It does not matter to me what my teacher's mother tongue is when it comes to teaching me vocabulary.
- b. **Pronunciation**  
A teacher who has Icelandic as their mother tongue is better at teaching me pronunciation.  
A teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is better at teaching me pronunciation.  
It does not matter to me what my teacher's mother tongue is when it comes to teaching me pronunciation.
- c. **Grammar**  
A teacher who has Icelandic as their mother tongue is better at teaching me grammar.  
A teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is better at teaching me grammar.  
It does not matter to me what my teacher's mother tongue is when it comes to teaching me grammar.
- d. **Icelandic Culture**  
A teacher who has Icelandic as their mother tongue is better at teaching me Icelandic culture.  
A teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is better at teaching me Icelandic culture.  
It does not matter to me what my teacher's mother tongue is when it comes to teaching Icelandic culture.

L1 SPEAKER, L2 SPEAKER, OR BOTH?

e. Comments or explanations: \_\_\_

## STUDENTS' COMPETENCE

---

7. Which of the following claims applies to you? (Remember that your answer refers to teachers within *Icelandic as a second language*):

a. I would be better at **understanding a written text in Icelandic** if my teacher:

Had Icelandic as their mother tongue.

Did not have Icelandic as their mother tongue.

It does not matter to me what my teacher's mother tongue is.

b. I would be better at **understanding spoken Icelandic** if my teacher had:

Had Icelandic as mother tongue.

Did not have Icelandic as their mother tongue.

It does not matter to me what my teacher's mother tongue is.

c. I would be better at **speaking Icelandic** if my teacher had:

Had Icelandic as mother tongue.

Did not have Icelandic as a mother tongue.

It does not matter to me what my teacher's mother tongue is.

d. I would be better at **writing Icelandic** if my teacher had:

Had Icelandic as mother tongue.

Did not have Icelandic as a mother tongue.

It does not matter to me what my teacher's mother tongue is.

e. Comments or explanations: \_\_\_

## LEARNING STRATEGIES

---

8. Which of the following claims applies to you? (Remember that the question refers to teachers within *Icelandic as a second language*):

a. A teacher who has Icelandic as their mother tongue is generally better at advising me on how best to learn Icelandic.

A teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is

generally better at advising me on how best to learn Icelandic.  
It does not matter to me what a teacher's mother tongue is in this context.

- b. A teacher who has Icelandic as their mother tongue is generally better at showing me different strategies for learning Icelandic.  
A teacher who does not have Icelandic as their mother tongue is generally better at showing me different strategies for learning Icelandic.  
It does not matter to me what a teacher's mother tongue is in this context.
- c. Comments or explanations: \_\_\_

## MOTIVATION

---

9. Which of the following claims applies to you? (Remember that your answer refers to teachers within *Icelandic as a second language*):

- a. A teacher who has Icelandic as mother tongue is generally better at encouraging me to learn Icelandic.  
A teacher who does not have Icelandic as mother tongue is generally better at encouraging me to learn Icelandic.  
It does not matter what my teacher's mother tongue is in this context.
- b. Please explain your answer briefly: \_\_\_
10. Would you like to add something that this research could benefit from?  
\_\_\_

## Questionnaire in Icelandic

### BAKGRUNNUR

1. Aldur: \_\_\_
2. Kyn: kk \_\_\_ kvk \_\_\_ annað \_\_\_
3. Hvert er móðurmálið þitt? \_\_\_
4. Hvernig metur þú málkunnáttu þína í eftirfarandi tungumálum?
  - ensku mjög góð\_\_ góð\_\_ sæmileg\_\_ léleg\_\_ mjög léleg\_\_
  - íslensku mjög góð\_\_ góð\_\_ sæmileg\_\_ léleg\_\_ mjög léleg\_\_
  - (viðkomandi tungumál) mjög góð\_\_ góð\_\_ sæmileg\_\_ léleg\_\_ mjög léleg\_\_
4. Hvert er fæðingarlandið þitt? \_\_\_
5. Á hvaða námsbraut ert þú?
  - Ég er í skiptinámi við Háskóla Íslands / Ég er erlendur nemandi við HÍ.
  - Ég er á hagnýtri braut.
  - Ég er í BA námi.
6. Hvað ert þú búin(n) að læra íslensku lengi? (mánuðir/ár) \_\_\_
7. Hvað ert þú búin(n) að vera lengi á Íslandi? (mánuðir/ár) \_\_\_
8. Hvers vegna valdir þú að koma til Íslands? \_\_\_
9. Af hverju ákvaðst þú að læra íslensku við Háskóla Íslands? \_\_\_

### ALMENNT

---

- 1a. Þegar þú hugsar til kennara þinna, hvort finnst þér yfirleitt betra:
- Að hafa kennara sem hefur íslensku að móðurmáli.
  - Að hafa kennara sem hefur annað móðurmál en íslensku að móðurmáli.
  - Það skiptir mig engu máli hvaða mál kennarinn minn hefur að móðurmáli.

1b. Gætir þú útskýrt svar þitt í stuttu máli? \_\_

2. Hver af eftirfarandi fullyrðingum passar helst við þig? (Athugaðu að átt er við kennara í *Íslensku sem öðru máli*). FLEIRI EN EINN SVARMÖGULEIKI. Ég er í námskeiðum í *Íslensku sem öðru máli* þar sem kennarar hafa:

- íslensku að móðurmáli.
- annað tungumál en íslensku að móðurmáli.
- annaðhvort íslensku eða annað tungumál að móðurmáli.

3a. Hver af eftirfarandi fullyrðingum passar helst við þig? (Athugaðu að átt er við kennara í *Íslensku sem öðru máli*). Ef ég gæti valið þá myndi ég vilja:

- hafa kennara sem hefur íslensku að móðurmáli.
- hafa kennara sem hefur ekki íslensku að móðurmáli.
- hafa bæði kennara sem hefur íslensku að móðurmáli **og** kennara sem hefur ekki íslensku að móðurmáli.
- Það skiptir mig engu máli hvaða mál kennarinn minn hefur að móðurmáli.

3b. Gætir þú útskýrt svar þitt í stuttu máli? \_\_

## VIÐHORF

---

4a. Hver af eftirfarandi fullyrðingum passar helst við þig? (Athugaðu að átt er við kennara í *Íslensku sem öðru máli*). Viðhorf mitt til Íslands væri jákvæðara ef kennarinn minn hefði:

- íslensku að móðurmáli.
- annað mál en íslensku að móðurmáli.
- Það skiptir mig engu máli hvaða mál kennarinn minn hefði að móðurmáli.

4b. Gætir þú útskýrt svar þitt í stuttu máli? \_\_

5a. Hver af eftirfarandi fullyrðingum passar helst við þig? (Athugaðu að átt er við kennara í *Íslensku sem öðru máli*). Viðhorf mitt til þess að læra íslensku væri jákvæðara ef kennarinn minn hefði:

- íslensku að móðurmáli.
- annað mál en íslensku að móðurmáli.

- Það skiptir mig engu máli hvaða mál kennarinn minn hefði að móðurmáli.

5b. Gætir þú útskýrt svar þitt í stuttu máli? \_\_\_

## KENNSLA

---

6. Hver af eftirfarandi fullyrðingum á helst við þig? (Athugaðu að átt er við kennara í *Íslensku sem öðru máli*):

- a. **Orðaforði**  
Kennari sem hefur íslensku að móðurmáli er betri í að kenna mér orðaforða.  
Kennari sem hefur annað mál en íslensku að móðurmáli er betri í að kenna mér orðaforða.  
Móðurmál kennarans hefur ekki áhrif á kennslu á orðaforða.
- b. **Framburður**  
Kennari sem hefur íslensku að móðurmáli er betri í að kenna mér framburð.  
Kennari sem hefur annað mál en íslensku að móðurmáli er betri í að kenna mér framburð.  
Móðurmál kennarans hefur ekki áhrif á kennslu í framburði.
- c. **Málfræði**  
Kennari sem hefur íslensku að móðurmáli er betri í að kenna mér málfræði.  
Kennari sem hefur annað mál en íslensku að móðurmáli er betri í að kenna mér málfræði.  
Móðurmál kennarans hefur ekki áhrif á kennslu í málfræði.
- d. **Íslensk menning**  
Kennari sem hefur íslensku að móðurmáli er betri í að kenna mér um íslenska menningu og siði landsins.  
Kennari sem hefur annað mál en íslensku að móðurmáli er betri í að kenna mér um íslenska menningu og siði landsins.  
Móðurmál kennarans hefur ekki áhrif á kennslu um íslenska menningu og siði landsins.
- e. Athugasemdir eða útskýringar: \_\_\_

## KUNNÁTTA NEMENDA

7. Hver af eftirfarandi fullyrðingum passar helst við þig? (Athugaðu að átt er við kennara í *Íslensku sem öðru máli*):

- a. Ég væri betri í að **skilja skrifað mál** íslensku ef kennarinn minn hefði:
- íslensku að móðurmáli.
  - annað mál en íslensku að móðurmáli.
  - Það skiptir mig engu máli hvaða mál kennarinn minn hefði að móðurmáli.
- b. Ég væri betri í að **skilja talað mál** á íslensku hefði kennarinn minn:
- íslensku að móðurmál.
  - annað mál en íslensku að móðurmáli.
  - Það skiptir mig engu máli hvaða mál kennarinn minn hefði að móðurmáli.
- c. Ég væri betri í að **tala** íslensku hefði kennarinn minn:  
íslensku að móðurmáli.
- annað mál en íslensku að móðurmáli.
  - Það skiptir mig engu máli hvaða mál kennarinn minn hefði að móðurmáli.
- d. Ég væri betri í að **skrifa** íslensku hefði kennarinn minn:
- íslensku að móðurmáli.
  - annað mál en íslensku að móðurmáli.
  - Það skiptir mig engu máli hvaða mál kennarinn minn hefði að móðurmáli.
- e. Athugasemdir eða útskýringar: \_\_\_

## NÁMSAÐFERÐIR

8. Hver af eftirfarandi fullyrðingum passar helst við þig? (Athugaðu að átt er við kennara í *Íslensku sem öðru máli*):

- a. Kennari sem hefur íslensku að móðurmáli er almennt betri í að ráðleggja mér hvernig er best að læra íslensku.  
Kennari sem hefur annað mál en íslensku að móðurmáli er almennt betri í að ráðleggja mér hvernig er best að læra íslensku.  
Móðurmál kennarans hefur ekki áhrif á það hvernig er best að læra á íslensku.

b. Kennari sem hefur íslensku að móðurmáli er betri í að benda mér á mismunandi aðferðir (e. *learning strategies*) til að læra íslensku.  
Kennari sem hefur annað mál en íslensku að móðurmáli er betri í að benda mér á mismunandi aðferðir til að læra íslensku.  
Móðurmál kennarans skiptir ekki máli í þessu samhengi.

c. Athugasemdir eða útskýringar: \_\_\_

## HVATNING

---

9. Hver af eftirfarandi fullyrðingum passar helst við þig? (Athugaðu að átt er við kennara í *Íslensku sem öðru máli*):

a. Kennari sem hefur íslensku að móðurmáli er almennt betri í að hvetja mig áfram í að læra íslensku.  
Kennari sem hefur annað mál en íslensku að móðurmáli er almennt betri í að hvetja mig áfram í að læra íslensku.  
Móðurmál kennara skiptir ekki máli í þessu samhengi.

b. Gætir þú útskýrt svar þitt í stuttu máli? \_\_\_

10. Vilt þú bæta einhverju við sem gæti komið að gagni við rannsóknina? \_\_\_

# Voces amerindias prehispanas en la *Geographia Historica Orientalis* de Hans Hansen Skonning

## 1. Introducción.

Los españoles dejaron testimonios escritos sobre sus travesías  
Loceánicas y de sus andanzas en un mundo antes desconocido  
por los europeos. Desde España las noticias sobre sus descubri-  
mientos territoriales se divulgaron a otros países europeos, por lo  
general, en letra impresa. Los textos sobre el Nuevo Mundo llega-  
ron también hasta el norte de Europa, aunque con un retraso de un  
siglo y medio (Horstbøl 1999). En el siglo XVII se imprimieron  
relaciones y traducciones danesas referidas a este tema, y fue a  
través de Copenhague como llegaron a Islandia textos daneses de  
tema americano que pronto fueron vertidos a la lengua nacional en  
Islandia, y también a veces por los estudiantes islandeses en  
Copenhague, la capital islandesa en aquel entonces.

En este artículo se hablará de la *Geographia Historica Orientalis*,  
obra publicada en Aarhus en 1641, y de la traducción al islandés  
que se encuentra en el manuscrito NKS 366 4<sup>o</sup> de la Biblioteca  
Real de Copenhague, fechado en 1676, y en el manuscrito JS 46 4<sup>o</sup>  
de la Biblioteca Nacional de Islandia, de 1660[80?]. En estos textos  
encontramos las primeras voces amerindias prehispanas incor-

poradas a un texto danés e islandés, algunas de las cuales son hoy internacionalmente conocidas y empleadas, como, por ejemplo, *maíz* y *cacao*, *caníbal* y *cacique*.

## 2. Hans Hansen Skonning

Conviene empezar explicando brevemente lo que se sabe de la vida del autor de la obra aquí objeto de estudio, Hans Hansen Skonning, o Skoning, impresor, autor, campanero y notario en Aarhus (Dinamarca) en el siglo XVII.

### 2.1. Vida

Hansen Skonning nació cerca de Ystad, Escania, en 1579 y murió en Aarhus el 16 de abril de 1651. Se cree que sus estudios fueron costeados por Oluf Rosensparre, feudatario en Landskrone, a cuyo servicio estuvo a principios del siglo XVII. En 1614 está registrado como residente en Aalborg, Jutlandia; y en 1617 ya se encuentra en Aarhus, localidad en la que desempeña la función de campanero y notario de la catedral. En 1630 funda una imprenta en esta localidad, y unos cinco años más tarde obtuvo permiso para llevar un molino de papel, negocio apoyado por el propio rey. Según las fuentes consultadas, parece haber sido un impresor mediocre; debe de haber gozado, sin embargo, de cierto respeto en la comunidad puesto que se le encomendó la impresión de una nueva edición del “Gradual” de Niels Jespersen, tarea por la que fue a Alemania en busca de un fundidor de letras de imprimir.

Debido a un conflicto con el obispo de Aarhus y su familia, Hansen Skonning fue destituido como campanero de la catedral, aunque el puesto le fue restituido en 1649. Murió en 1651 al caer de la torre de la catedral (Elkjær y Dehnits 1988; Sejr 1942). Al morir había impreso y publicado alrededor de 70 obras, de las cuales una veintena eran obras suyas (Elkjær y Dehnits 1988).

## 2.2. Obra

Las obras más importantes escritas y publicadas por Hansen Skonning son: *Liber Petri Laglandici* (1614, 1626), obra que contiene unidades fraseológicas en danés y en latín. La obra *Anser Martiniana – Det er: S. Mortens Gaass* (1616, 1626, 1644) trata de los gansos de San Martín. El libro de canto eclesiástico, *Gradual*, de Niels Jespersen (1637). En el libro *Mirabilia naturalia eller Natur Wunder, det er: Wunderlige oc adskillige naturlige Tingesters Beskriffuelse, Nemlig: Om Mennisken: Item, om wnderlige Bierge i Verden: Trærs, Urters, Diurs, Fuglis oc Ormis, wnderlig Art oc Natur: Med mere andet forunderligt som medfølger: dernest...* de 1639 se lee sobre todo tipo de fenómenos del mundo, tanto del distante pasado como de tiempos modernos. *Geographia Historica Orientalis* (1641). En *Beretning om Aarhus Domkirkespijs Brand*, es decir, ‘Relación del fuego en la torre de la catedral de Aarhus’, de 1642, explica la destrucción de partes de la catedral por un fuego. *Taxte-Bog, eller visse Udregninger paa alle Species, som er Rug, Bing, Hauffre, Smør ... oc andet mere som findis i Kongens oc Adelens Jordebøger til Landgilde indford* (1647) da cuenta de unidades y precios de ciertos materiales en el reino danés. Finalmente cabe mencionar *Udi den Erlige Velbiurdige Frue Fru Maren Juel*, de 1647, sobre la señora Maren Juel (Elkjær y Dehnits 1988).

La obra que aquí nos interesa es la *Geographia Historica Orientalis* publicada en Arhus en 1641.

## 3. Geographia Historica Orientalis

Como queda dicho, en 1641 Hansen Skonning publicó su libro de geografía cuyo título danés es *Geographia Historica Orientalis. Det er Atskillige Østerske Landis oc Øers / met deß Folcis Beskriffuelse: Nemlig / Tyrckers / Jøders / Grækers / Ægypters / Indianers / Persianers / oc andre flere Landskabers underlige Sæder / Tro / Religion / Lower oc selsom Lands Maneer*. El título vertido al español es: *De países e islas orientales, incluida la descripción de sus habitantes: o sea, de los turcos, los judíos, los griegos, los egipcios, los indios, los persas, así como la descripción de las costumbres extrañas de otros países, la creencia, la religión, las leyes y diferente comportamiento de la gente*.

Parece tratarse de una traducción o adaptación de una obra o varias obras alemanas. Sabemos que, para confeccionar el libro, Hansen Skonning se apoyó, entre otras obras, en el texto *Omnium gentium mores, leges et ritus* de Johannes Boemus, del que se realizaron 29 ediciones entre 1520 y 1629; también en el *Amphiteatro Naturae*, obra compilada por el impresor alemán Georg Beatus y publicada en Fráncfort del Meno entre 1580 y 1632 (Beatus 1614; Horstbøll 1999, 506; Appel 2001).

No se puede descartar que usara otros textos alemanes a los que podía tener acceso gracias a su ocupación, pues tenía contacto con una imprenta en Rostock, Alemania, país que visitaba con frecuencia por motivos de trabajo, según Elkjær y Dehnits (1988 8, 21).

### 3.1. Descripción del libro

El libro objeto de este estudio –*Geographia Historica Orientalis*– tiene 790 (778) páginas y se divide en 63 capítulos.

### 3.2. Contenido del libro

El contenido de la obra es, tal como indica el título, la descripción de países y sus habitantes.

Ahora bien, los capítulos que aquí interesan son los que relatan el descubrimiento del Nuevo Mundo y aquellos en los que se describe a los aborígenes del territorio, sus costumbres y tradiciones, religiones y ritos, y donde se reseña el paisaje, la naturaleza, la flora y la fauna. Para nuestra investigación, han sido doce los capítulos sometidos a examen, concretamente los siguientes:

Cap. XXXII –	India	(Las Indias/la India)
Cap. XXXIII –	Quetzalcoatl	
Cap. XXXIV –	Afguder i Indien	(Ídolos en las Indias)
Cap. XXXV –	Indianer offerer ...	(Sacrificios de los indígenas)
Cap. XXXVI –	Indianers fæster	(Las fiestas de los indígenas)
Cap. XXXVII –	Mexico	(México)
–		
Cap. LV –	Hispaniola	(Española)
Cap. LVI –	Guyana	
Cap. LVII –	Río de la Plata	

Cap. LVIII –	Perú
Cap. LIX –	Brasil
–	
Cap. LXIII –	Kort Udtog eller Extract til en Beslutning/ om Colombi oc Vesputii Seiglaß Reigse fra Hispanien/ oc udi Americam, til de ny funden Øer: Met huis underlige dennem er vederfaret oc hændet paa samme Reygse. <sup>1</sup>

## 4. Las traducciones islandesas

La traducción islandesa del libro de Hansen Skonning se encuentra en el manuscrito NKS 366 4º, de 1676, y unas partes traducidas de la misma obra se hallan en el manuscrito JS 46 4º, de 1660[80?].

### 4.1. El manuscrito JS 46 4º – de 1660[80?]

En el manuscrito islandés de 1660[80?] titulado *Ein ágæt, nytöm, fróðleg, lystileg, skemmtirik og artug bók...*<sup>2</sup> (Jónsson 1660[80?]) se encuentran dos textos cortos relacionados con el descubrimiento de las nuevas tierras americanas. Uno es “Þáttur af Colombo um hans landa uppleitan og ókunnar siglingar”, o ‘Relato sobre Colón, sus navegaciones y descubrimientos’, que a lo largo de ocho páginas relata la expedición de Colón y su contacto con los indígenas, sobre todo con los caníbales. El otro es un relato sobre Vespucio, sus navegaciones y encuentros con los aborígenes, titulado “Americi Vesputii þáttur um hans siglingar og landa uppleitun” (‘Relato sobre Américo Vespucio y sus navegaciones y descubrimientos’), de unas siete páginas. Sabemos que estos dos relatos han sido traducidos del antes mencionado texto danés, concretamente del último capítulo (63): *Kort Udtog eller Extract til en Beslutning/ om Colombi oc Vesputii Seiglaß Reigse fra Hispanien/ oc udi Americam, til de ny funden Øer: Met huis underlige dennem er vederfaret oc hændet paa samme Reygse.*<sup>3</sup>

1 ‘Para concluir: un corto resumen o extracto de la navegación de Colón y de Vespucio desde España hasta las islas recién encontradas en América: sobre lo extraño que les sucedió en el viaje.’

2 ‘Un buen libro y útil, interesante, alegre, divertido y agradable...’

3 ‘Para concluir: un corto resumen o extracto de la navegación de Colón y de Vespucio desde España hasta las islas recién encontradas en América: sobre lo extraño que les sucedió en el viaje.’

El traductor, Magnús Jónsson, un granjero islandés y erudito en Vigur, en los fiordos noroccidentales de Islandia, se dedicó entre otras cosas a la labor de traducir y transcribir libros y manuscritos. Se sabe que hablaba y leía lenguas como el latín y el danés, y sabía algo de alemán (Ólafsson 1956). Tenía una importante colección de libros y manuscritos y es concebible que entre los libros de su biblioteca se hallara un ejemplar del libro de Hansen Skonning.

## 4.2. El manuscrito NKS 366 4° – de 1676

En la sección de manuscritos de la Biblioteca Real de Copenhague se encuentra el manuscrito NKS 366 4° titulado *Geographia Historica Orientalis. Austur Landa og Eya med þeirra foolke, Einkúm Tyrkia, Gyðjnga, Grýckia, Egypta, Indiana, Persa – og Margra fleyre landa Undarleiger Sider Trú Religio Laug og landsbættar, Af Trúanlegúm og forsöokttum Geographicis Aúthoribús, með gaumgæfne samanskrifuð og i dönsku publiceruð aff Hans Hansyne Skonning, Innbyggjara i Aarhus*.<sup>4</sup>

El manuscrito cuenta con 238 folios, 476 páginas, e igual que la obra de Skonning tiene 63 capítulos. Cabe decir que en esta traducción islandesa no se encuentra el contenido de todos los capítulos del texto original de Hansen Skonning, como comentaremos más adelante.

No se sabe a ciencia cierta quién fue el escriba del manuscrito y tampoco quién tradujo el texto danés de Hansen Skonning al islandés, pues en el manuscrito no se ofrece ninguna información sobre ello (Erlendsdóttir 2020, 344). El estudioso islandés Óskarsson (1992, xix) menciona en un estudio suyo que posiblemente fue Oddur Eiríksson (1640–1719), estudioso y granjero en el suroeste de la isla, quien lo hizo.

---

4 De países e islas orientales, incluida la descripción de sus habitantes: o sea, de los turcos, los judíos, los griegos, los egipcios, los indios, los persas, así como la descripción de las costumbres extrañas de otros países, la creencia, la religión, las leyes y diferente.

## 5. El corpus: los indoamericanismos prehispánicos en *Geographia Historica Orientalis*

El presente estudio aborda uno de los aspectos considerados en una investigación más amplia que hemos venido realizando en torno a la incorporación de indoamericanismos prehispánicos a las lenguas nórdicas. En este trabajo se estudia la presencia de voces amerindias en una obra concreta, la de Hansen Skonning. Se trata de un estudio que ha aportado nueva e importante información a una parte de nuestra investigación, sobre todo en lo que concierne a la fecha de primera documentación de algunos vocablos amerindios en dos de las lenguas nórdicas.

Ahora bien, el texto de Hansen Skonning, tanto el danés como el islandés, resulta muy atractivo también porque está impregnado de préstamos y extranjerismos, tanto hispanismos (*saxafras*, *bledas*, *armadillo*, *vicario*, *religioso*), como voces alemanas, latinismos o indoamericanismos prehispánicos.

El vaciado del texto dio 54 voces de la procedencia que nos interesa ahora, esto es, de lenguas amerindias. Se trata en todos los casos de palabras primitivas y los sustantivos representan el 100% del corpus estudiado.

Los elementos léxicos que forman el inventario estudiado provienen en su mayoría de las principales lenguas indígenas de la zona andina (Perú, Chile, Argentina, Ecuador, Bolivia y Colombia), México y de las Antillas mayores y menores. En total son 28 las formas léxicas provenientes de lenguas indígenas de la zona andina: el quechua y/o el aimara.<sup>5</sup> Las voces que han llegado a ser internacionalmente usadas son *guanaco* y *quinua*. Los nahuatlismos son once. Se trata de préstamos de la lengua general de México<sup>6</sup>, entre estos la palabra *cacao* es una de las más difundidas. Las palabras del

5 Aimara es lengua amerindia que hablan los aimaras, y quechua es una lengua amerindia que hablaban los antiguos quechuas. La lengua se habla actualmente en el Perú, Bolivia y zonas de Colombia, el Ecuador, Chile y la Argentina (DLE; Guanche y Corral 2015a, 7–8).

6 Según el DLE, el náhuatl, o azteca, antiguamente fue la lengua del Imperio azteca. Se trata de una lengua yutoazteca meridional hablada en diversas zonas de México (véase también Guanche y Corral 2015a, 4–7; Uranga *et al.* 2007).

arahuaco insular,<sup>7</sup> es decir, el taíno,<sup>8</sup> son siete. Las voces más conocidas de esta lengua son *cacique*, *cazabe* y *maíz*. Solo se registraron tres palabras de origen guaraní: *acutí*, *paca* y *sarique* y dos son del tupí-guaraní<sup>9</sup>: *mandioca* y *tatú*. A la lengua chibcha<sup>10</sup> pertenece una palabra: *chicha*, y una voz es caribe<sup>11</sup>: *canibal*. Cabe recordar que *patata* es un cruce de palabras: viene del taíno *batata* y del quechua/aimara *papa* (DCECH; DLE; Buesa Oliver y Enguita Utrilla 1992).

En la Tabla 1 se muestra la distribución de las voces por lenguas (DCECH; DLE; Buesa Oliver y Enguita Utrilla 1992; Alvar Ezquerro 1997).

Tabla 1 Procedencia de las voces indoamericanas

Lenguas	Voces amerindias <sup>12</sup> en <i>Geographia Historica Orientalis</i>	Nº	%
Quechua	<i>apointi-appopnaca-aucaycutzqui intiraymi-ayamara-camay-capacrayme-cayo-chabua huarqui-churiunti-coyaraymi-cuy-guaca-guanaco-batuncutzqui amoray-homaraymi puriachaquis-inca-intiquaoqui-ituraymi-itlacheaya-mamacona-opacuna-pachayachachic-punchao-quinna-quipos-yapaquis-viracochavizcacha</i>	28	51.8
Náhuatl	<i>acllaguaci-cacao-chachalmua-chuquilla-Quetzalcoatl-Tetzcatlipuca-topilzín-tozi-toxcoatl-Vitzliputzli-ypaina Vitzliputzli</i>	11	20
Taíno	<i>anona-anoto-ají-cazabe-cacique-jagua-maíz</i>	7	12.9
Guaraní	<i>acutí-paca-sarique</i>	3	5.5
Tupí/guaraní	<i>mandioca-tatú</i>	2	3.7
Caribe	<i>canibal</i>	1	1.8
Chibcha	<i>chicha</i>	1	1.8
Taíno / quechua	<i>patata</i>	1	1.8
<b>Total</b>		<b>54</b>	

7 El arahuaco es un grupo de lenguas amerindias, que tiene su origen en la zona situada entre el Río Negro y el Orinico. Es la lengua de los arahuacos (DLE).

8 El taíno es la lengua arahuaca hablada por los taínos, un pueblo amerindio habitante de las Antillas mayores (La Española, Cuba y Puerto Rico) en la época de los descubrimientos de América (DLE).

9 El tronco tupí-guaraní se habla en Brasil, Paraguay, Uruguay, norte de Argentina y oriente de Bolivia. Comprende principalmente el tupí y el guaraní (DLE).

10 Grupo de lenguas amerindias del noroeste de América del Sur y zonas de América Central (DLE; Guanche y Corral 2015a).

11 Grupo de lenguas amerindias habladas por los caribes en las Antillas menores (DLE).

12 Un glosario de los términos se encuentra en el Anexo.

## 5.2. Campos semánticos

Los vocablos estudiados pertenecen a áreas léxicas específicas. Su agrupación por similitud de significado nos ha permitido establecer los siguientes campos semánticos: los préstamos procedentes del campo de la *religión/mitología* constituyen el número más elevado —a este grupo pertenece el 20.3% de las voces del corpus—, seguido de los que pertenecen a la *organización del año/calendario*, el 18.5%, la *fauna*, el 12.9%, las *funciones*, el 11.1%, los *alimentos*, el 9.25% y la *flora*, el 7.4%. Un 5.5% pertenece al campo de los *objetos* y el 3.7% al terreno de las *bebidas* y los de la *construcción* y la *fiesta*. Luego hay sectores en los que se encuentra un reducido número de palabras. En la Tabla 2 se muestra la organización del corpus por campos semánticos.

Tabla 2 Campos semánticos

Campos	Voces amerindias en <i>Geographia Historica Orientalis</i>	Nº	%
Religión/ mitología	<i>apointi-guaca-pachayachachic-punchao-chuquilla-intiquao-qui-quetzhaalcoatl-tetzcallipuca-tozi-viracocha-vitzliputzli</i>	11	20.3
Calendario	<i>aucaycutzqui intiraymi-ayamara-camay-caparayme-chabua huarqui-churiuni-coyaraymi-hatuncutzqui amoray-homaray-mi puriachaquis-yapaquis</i>	10	18.5
Fauna	<i>acutí-cuy-guanaco-paca-sarique-tatí-vizcacha</i>	7	12.9
Funciones	<i>apopnaca-cacique-chachalmua-inca-mamacona-topilzjin</i>	6	11.1
Alimentos	<i>ají-cazabe-maíz-mandioca-patatas</i>	5	9.2
Flora	<i>anona-anoto-quinua-jagua</i>	4	7.4
Objetos	<i>itlacheaya-quipos-toxcoatl</i>	3	5.5
Bebidas	<i>cacao-chicha</i>	2	3.7
Construcción	<i>acllaguaci-opacuna</i>	2	3.7
Fiestas	<i>ypaina vitzliputzli-ituraymi</i>	2	3.7
Bailes	<i>cayo</i>	1	1.8
Otros	<i>caníbal</i>	1	1.8
Total		54	

## 5.4. Cacao, caníbal, maíz...

A continuación nos ocupamos de manera específica de algunas

voces que han pasado a formar parte del vocabulario del danés y del islandés o que figuran como extranjerismos en estas lenguas. Se trata de voces que han llegado a ser internacionalmente conocidas y empleadas (Martinell 1999; 2017).

#### 5.4.1. *Cacao*

De la lengua indígena náhuatl viene *cacao*, ‘árbol’, ‘semilla de este árbol’, ‘polvo soluble que se elabora con la semilla del cacao’ y ‘bebida que se hace con cacao en polvo’ (*DLE*). El producto ha tenido amplia difusión mundial, así como la denominación *cacao*, que a través del español llegó a penetrar en otras lenguas europeas. De acuerdo con la información brindada por el diccionario general de la lengua danesa, *cacao* tiene registro en el danés desde 1725, fecha en la que se recoge en un periódico con el significado de ‘semilla’ y ‘polvo de la semilla de cacao’. Figura en varios textos daneses a lo largo del siglo XVIII con el valor mencionado (*ODS*). Más tarde llegó a designar ‘bebida que se hace de este polvo soluble y leche caliente’.

El testimonio más antiguo que hemos encontrado de la voz figura en el libro de Hansen Skonning, *Geographia Historica Orientalis* de 1641, en el que aparece bajo la forma *cocoa* y con el significado de ‘bebida’ tal como indica la cita que procede del texto en cuestión:

Samme kniff [...] tager den saa op aff Vandet/ hvor udi de haffve hannem affskyldt/ oc same Vand beblande de met en Materi/ paa deris Maal kaldis *Cocoa*, med andet mere som de blande der udi/ oc giffve denne arme Fange ind/ (Hansen Skonning 1641, 514).

*El mismo cuchillo [...] lo sacan luego del agua, en la que lo habían limpiado, y esa agua lo mezclan con una materia, que en su lengua llaman cocoa, y otra materia añaden en él, y lo dan al prisionero para que lo beba.*

El indoamericanismo ha llegado a integrarse plenamente en el danés y se lo puede reconocer como préstamo consolidado en la lengua. La forma actual es *kakao*.

En cuanto a la voz *cacao*, que debería aparecer en la traducción islandesa del texto de Hansen Skonning (1676), lamentamos decir que no es así el caso, pues en este punto el traductor nos sorprende con un acto de autocensura y opta por no pasar al islandés las

partes del texto que relatan los sacrificios humanos de los indígenas. Explica su decisión alegando que son tan horrendas las descripciones de los sacrificios humanos que ha preferido no traducir los capítulos relacionados con este tema, razón por la cual no consta el nahuatlismo *cacao* en la traducción islandesa de la obra de Hansen Skonning. Así que continuará siendo una voz con primer registro en la lengua en el siglo XVIII cuando aparece bajo la forma *kóków* en el compuesto *kóków-tre* ‘árbol de cacao’ (ROH). *Kakó*, *kóków* y *kakaó* son formas que se hallan en textos islandeses a lo largo del siglo XIX y el XX, siendo la forma actual *kakó*. *Kóków* aparece en el compuesto *kókómjólke* ‘bebida hecha de leche y de cacao’ (ÍNO; ÍO; ÍOS).

#### 5.4.2. *Cacique*

El vocablo *cacique*, ‘gobernante’, ‘jefe’, es uno de los primeros de procedencia amerindia introducidos en la lengua española. Se encuentra en los escritos de Colón, de 1492 (DCECH; Colón 1996). Según el DLE, es de origen caribe.

El término ha tenido entrada en el danés, lengua en la que *ka-zik(e)* figura como voz extranjera desde 1837 (Meyer 1837). De acuerdo con la información brindada por el Instituto lexicográfico danés, la palabra se recoge en diversos textos en el periodo que media entre 1860 y 1930 (*Fichero-ODSS*). También lo encontramos en el manuscrito del diccionario elaborado hacia 1700 por el erudito danés Matthias Moth. Ahí figura bajo la forma *kasiker*, el plural de probablemente *kasik*: “kalder de Amuriker deres hovedesmand. *Casici. Tribuni America*” (Moth), ‘así llaman los americanos a sus jefes. Casici’. Además, en la traducción al danés de la crónica de Antonio de Solís realizada en 1747 por la noruega Birgitte Lange, topamos con la voz estudiada, pues ahí se manifiesta repetidamente en el sentido de ‘jefe, rey indígena’ (Solís 1747).

Ahora bien, en nuestra investigación hemos encontrado documentación anterior a la dada por las fuentes lexicográficas danesas. El testimonio más antiguo figura efectivamente en la obra de Hansen Skonning, de 1641. De este texto viene la siguiente cita:

Naar nogen *Casique*, Captein/ eller andre af deris Venner ved dóden affgaar/  
holde de samptlig met hin anden/ en stor Fest oc hóytid/ i 3 eller 4 dage/  
saa lenge de hafve noget at dricke [...] (Hansen Skonning 1641, 725).

*Cuando un cacique, capitán, u otro de sus amigos muere lo celebran con una gran  
fiesta que dura 3 o 4 días / mientras tengan algo de beber.*

La voz que nos ocupa consta en esta cita con la forma *casique*. Este texto nos permite fijar la primera documentación del vocablo en 1641. De lo presentado, podemos deducir que la lengua transmisora para que llegara este vocablo a la lengua danesa, habrá sido probablemente el alemán.

El término que aquí interesa aparece documentado en la traducción al islandés del texto de Hansen Skonning, de 1676. En el manuscrito el préstamo aparece dos veces, la primera ocasión bajo la forma *casique*, tal como se observa en esta cita extraída del manuscrito:

Þegar nøckur *Casique*, Capteinn, edur annar einhvör af þeirra vinum, deyr  
[...] (Hansen Skonning 1676, 218r).

*Cuando un cacique, un capitán o alguno de sus amigos, muere [...].*

Este indoamericanismo aparece varias veces en otros dos manuscritos del siglo XIX. Se trata de uno titulado *Conquetten af Mexico*, de 1806, y otro con el título *Saga Ferdinands Kortes og Mexinga*, de mediados del siglo XIX. El ejemplo más reciente de la voz estudiada en la lengua islandesa lo encontramos en la traducción al islandés del *Diario de a bordo* de Colón publicada en 1992. Ahí el vocablo aparece bajo la forma *caciqui* (Kólumbus 1992). Debe mencionarse que se trata de un préstamo casual en esta lengua.

### 5.4.3. *Caníbal*

Según las fuentes consultadas, *caníbal* y *caribe* se remontan a un étimo común: *canib* o *carib*, gentilicio de raíz caribe (Buesa Oliver y Enguita Utrilla 1992, 66). Se trata de un vocablo cuyo primer registro se encuentra en el *Diario de a bordo* del primer viaje al Nuevo Mundo, así como en la carta de Colón a los Reyes Católicos hacia finales del siglo XV. El indigenismo tanto con el valor de ‘antropófago’ como con el de gentilicio ‘caribe’ es uno de los que

han llegado a ser universalmente usados, de ahí que figure en muchas lenguas de cultura.

En la lengua danesa existen dos formas para el mismo referente, ‘antropófago’. Por un lado la voz amerindia *kannibal* y, por el otro, la forma danesa *menneskeæder*, ‘el que come seres humanos; salvaje que come carne humana’, posiblemente un calco semántico de la forma grecolatina *antropófago*.

Al consultar el diccionario danés, *ODS*, nos encontramos con que la voz amerindia, *kannibal*, se documenta por primera vez en un vocabulario manuscrito elaborado por Moth hacia 1700 (*ODS*). En esta obra se explica que “canibales” es “det folk [...], som æde Mennisker”, es decir, ‘gente que come carne humana’. Hacia finales del siglo XVIII, la voz aparece con el significado de ‘persona feroz y bárbara’ (*ODS*). Ahora bien, el testimonio más antiguo encontrado hasta el momento aparece en el texto de Hansen Skonning publicado en 1641. En su libro leemos que Colón y sus compañeros llegaron a las islas de los caníbales: “Calibanisters ðe” donde encontraron los “canabalister” o “canibalister”. Es decir, los nativos de las islas (763). La forma amerindia aparece aquí con el sufijo danés *-ist* y con la desinencia *-er* que marca el plural en la lengua (*DDO*; *ODS*).

La lengua que sirvió de canalizadora para que el vocablo entrara en el danés habrá sido el francés o el alemán, de acuerdo con lo que opinan los estudiosos daneses (*DDO*). Teniendo en cuenta que el primer registro figura en una obra traducida y adaptada de textos alemanes parece obvio que el vocablo en cuestión pasara a través del alemán. Es un término que figura actualmente en los diccionarios daneses con el significado de ‘antropófago’ y ‘animal que come carne de su propia especie’ (*DDO*).

El vocablo estudiado está poco documentado en el islandés y de hecho se lo puede considerar un préstamo ocasional en la lengua. Interesa señalar que aparece en varios periódicos y revistas a lo largo del siglo XX. También se encuentra en la traducción del diario del primer viaje de Colón, publicada en islandés en 1992. El testimonio más antiguo encontrado figura, sin embargo, en la traducción del libro de Hansen Skonning, de 1676. Se trata del manuscrito conservado en la biblioteca real de Copenhague en el que la voz

objeto de estudio aparece bajo las formas *canibalister*, *canibalistar* y *canabalister* en la antes mencionada relación sobre Colón y sus travesías. Ahí se habla de la nación *canibalister*: “þíóð sem kallast canibalister” y de las islas caníbales “canabalister Eyar” (1676, 232v). Este vocablo también consta en el manuscrito de Magnús Jónsson, de 1660[80?], custodiado en la Biblioteca Nacional de Islandia. El vocablo no figura, no obstante, en los diccionarios generales de la lengua islandesa.

#### 5.4.4. *Cazabe*

El pan o torta de harina de la raíz de la mandioca, el *cazabe*, lo documenta el mismo Colón en su *Diario*, de 1492, y posteriormente lo hacen otros cronistas hispánicos. Es voz tomada del arahuaco *cazabí* ‘pan de yuca’ (*DLE*).

El indoamericanismo que nos ocupa no aparece en el diccionario general danés y tampoco se halla en el Fichero general del Instituto lexicográfico de la lengua. Sin embargo, según el botánico Johan Lange, la voz *kassava* se halla en textos daneses desde 1758 (Lange 1859–1861, 25). No obstante, testimonio anterior a la fecha mencionada lo encontramos, una vez más, en la obra de Hansen Skonning de 1641, donde se recoge *cazabi* tal y como se observa en esta cita:

Der findis ocsaa en Materi paa samme Øe/ kaldis Cazabi, bagis it slags Brød aff/ oc findis offverflødigen der sammesteds/ saa mand kand haffve der aff/ alle saa mange der boer/ deris rundelig Ophold” (Hansen Skonning 1641, 716).

*Se encuentra también un tipo de material en esta misma isla/ que llaman Cazabi, de ello se hace un tipo de pan/ y se halla abundancia de ello/ así que se puede cosechar suficiente para mantener a todos que ahí viven.*

En la obra *Historie over Reiser til Lands og Vands...* de 1762, relatos de viajes traducidos del inglés, aparecen las formas *cazabi* y *cassave* (69, 248) y *Cassabi* se recoge en la traducción de la obra de C. G. A. Oldendorp de 1784 (9). Se trata de una palabra que ha pasado al danés por el francés, de procedencia indígena prehispánica, según afirman unas fuentes (*DDO*; *Munksgaards* 1997); otras indican que el

español ha servido de vía de penetración (Solís 1747, 25). Por el primer testimonio, encontrado en la obra de Hansen Skonning, habría entrado por el alemán dado que se trata de la traducción de un texto alemán, tal y como hemos mencionado anteriormente. Esta voz figura actualmente en el diccionario *DDO*, en el que se da *mandioca* como su sinónimo.

En el islandés la voz se atestigua a finales del siglo XIX de acuerdo con la información dada por el Fichero de *ROH*. Se encuentra en diversos textos de revistas y periódicos a lo largo del siglo XX (timarit.is). Por ejemplo, en la revista islandesa, *Djódólfur* (XIX, 85), se habla de la *tapioca* y se describe este producto como *Casava-jurt*, ‘planta de cazabe’. No figura, sin embargo, en las obras lexicográficas consultadas a excepción del diccionario enciclopédico donde aparece en la forma compuesta de *kassavarunni*, ‘arbusto de cazabe’ (*ÍA*), y, curiosamente, en el diccionario ortográfico de la lengua (*ÍS*). Ahora bien, en la traducción al islandés de la obra de Hansen Skonning hallamos esta voz bajo las formas *Cazabi* y *Cessavi*. La primera forma consta en la siguiente cita:

Þar finnast á Eynne einz slags Materia sem kallast Cazabi, þar er bakað aff brauð, það er í nóg so aller menn sem þar aff rýkulega sýna Næring (Hansen Skonning 1676, 215r).

*En la isla se encuentra un tipo de materia que se llama cazabi, de ello se hace pan, lo suficiente para nutrir bien a todos.*

Se trata de un registro casual, pues la voz no se utiliza en la comunidad lingüística islandesa a la que habrá entrado por intermediación del danés.<sup>13</sup>

#### 5.4.5. *Chicha*

*Chicha*, ‘bebida alcohólica’, es voz tomada de la lengua cuna *chichab* ‘bebida de maíz’ (*DLE*). Es un vocablo que figura en el español desde principios del siglo XVI (*CORDE*) y que ha pasado del español a otras lenguas europeas.

<sup>13</sup> Véase la forma *kassava* en *DDO*.

*Chicha*, ‘bebida alcohólica de maíz’, penetró en la lengua danesa por el español (*Munksgaards* 1997, 154). El vocablo se recoge en el diccionario de extranjerismos de Ludvig Meyer, *Kortfattet Lexikon over fremmede Ord*, publicado en 1837 (37). Se atestigua en varios tratados y artículos de reciente publicación, tal como recoge el *DDO*. El testimonio más antiguo encontrado se encuentra, sin embargo, en el libro de Hansen Skonning, de 1641. En esta obra leemos que: “Dricke icke heller nogen Ehicha, (skal være it slags Drick hos dennem)” (538) (‘No beben tampoco chicha (es un tipo de bebida suya)’). Nuestra investigación, en cuanto a la grafía del vocablo, postula que se trata de un error del traductor y de los escribas, pues en la obra alemana de la que se traduce, o transcribe, aparece el mismo error. Parece que los escribas han tomado la letra *C* por *E*. Cabe decir que hemos podido seguir este texto, a través de varias lenguas, hasta la crónica de José de Acosta, de 1590 (*Acosta* 2006; *Acosta* 1605).

En islandés la forma *chica* aparece como un préstamo ocasional. Por el fichero del Instituto lexicográfico sabemos que la bebida *chica* parece haber sido importada a la isla en el siglo XIX; esto da a entender la cita que sigue, tomada de la revista *Fjallkonan*, de 1899: “Nýkomið með ‘Laura’ [...] Bindindismanna-drykkir: chica” (*ROH*) que quiere decir, ‘Recién llegadas con (el barco) ‘Laura’ [...] bebidas para abstemios: chica’. No disponemos de información detallada sobre esta bebida importada ni sobre su lugar de elaboración o procedencia. El vocablo aparece en varios textos periodísticos y en revistas a lo largo del siglo XX (*timarit.is*).

En la traducción del libro de Hansen Skonning se halla la palabra *ehicha* que se explica como bebida hecha de maíz. Tal y como hemos mencionado antes, creemos que la forma está mal escrita y que aquí debería ser *chicha*. Si así fuese nos encontramos con una documentación anterior a la mencionada, pues la traducción data, como sabemos, de 1676. De ella procede este párrafo: “Þeir drecka ecki helldur Ehicha (það er eirn dryckur)” (1676, 148r), es decir: ‘No beben tampoco chicha (que es una bebida)’.

#### 5.4.6. *Guanaco*

*Guanaco*, o *huanaco*, ‘mamífero camélido, propio de los Andes, muy parecido a la llama’, viene del quechua *wanaku* (DLE). Se trata de una voz que ha sido incorporada a muchas lenguas de cultura, entre otras las lenguas nórdicas.

Por *Munksgaards* sabemos que este indoamericanismo se encuentra en el danés como voz extranjera que ha penetrado en la lengua a través del español. La grafía actual del préstamo es *guanako* de acuerdo con la información aportada por esta fuente (*Munksgaards* 1997, 381). Hace poco que la voz se encuentra incluida en el diccionario del danés moderno con la grafía *guanaco*, lo cual sorprende, pues una adaptación ortográfica debería haber dado *guanako* (DDO).

El testimonio más antiguo del vocablo de nuevo figura en la obra *Geographia Historica Orientalis* de Hansen Skonning de 1641. En un capítulo sobre las fiestas de los indígenas el autor danés escribe que: “Paa denne Fæst ofris der hundrit Guanacos (jeg mener det er Faar)” (1641, 535), ‘en esta fiesta se sacrifican cien guanacos (creo que se trata de ovejas)’. El autor, y tampoco el traductor, no sabe qué es un guanaco, pues piensa que es una oveja, tal como expresa en la glosa explicativa entre paréntesis.

La voz se documenta en Islandia en 1878, según el fichero del ROH. Aparece en un tratado de zoología, *Dýrafræði*, compuesto por el estudioso Benedikt Gröndal, en el cual figura con la siguiente grafía: *guanaco*, y la explicación “það er lítið úlfaldakyn”, es decir, ‘Guanaco, [...] una raza de camellos’. La forma adaptada al islandés *gúanakó* consta en el diccionario enciclopédico, publicado en 1992 (ÍA).

Ahora bien, el testimonio más antiguo de la voz en la lengua islandesa es el antes mencionado manuscrito de 1676 en uno de cuyos capítulos se da cuenta de las fiestas y celebraciones de los indígenas. Ahí se explica que en la fiesta del sol “þä offrast 100 Guanacos (jeg meina það sie fie)”, es decir, que en esta ocasión ‘se sacrifican 100 guanacos (pienso que son ovejas)’ (Hansen Skonning 1676, 147r).

#### 5.4.7. *Maíz*

*Maíz*, del taíno *mahís* (DLE), figura en el español desde finales del

siglo XV (Buesa Oliver y Enguita Utrilla 1992; *CDH*). Se emplea con el valor de ‘planta’ y ‘grano de esta planta’, significado con el que ha penetrado en muchas lenguas de cultura. Se encuentra actualmente en todas las lenguas nórdicas: en danés y sueco se escribe *majs*, en noruego es *mais* y en islandés *maís*.

De acuerdo con la información brindada por el instituto lexicográfico y el diccionario general de la lengua danesa, la voz *maíz* tiene primera documentación en 1707, fecha en la que se encuentra en la obra de Ovesen Pflug, *Den danske pillegim* (Fichero-ODSS; *ODS*). La información obtenida de la obra de Hansen Skonning nos permite también para este caso adelantar la fecha de primera documentación de la voz en esta lengua, pues ahora sabemos que aparece en una obra impresa y publicada en 1641, 66 años antes de lo que se venía creyendo. En el capítulo XXXVII del citado libro encontramos varios apartados en los que se describen los ritos y los dioses de los nativos en México, así como el calendario indígena. En la siguiente cita se detallan los preparativos festivos de los mexicanos:

De ocsaa til dette Mexico holde denne deris Øffverste Affgud Vitzliputzlo Aarligen en Fæst/udi Maymaanid/met en synderlig Maneer at en to Dage førrend Fæsten angick/ komme kloster Jomfruerne tilsammen / oc malede en gandske hob Meel/ aff it slags Fruckt/ som de paa deris Maal kaldede Bledas, oc de med it andet slags Meel som hede *Majs* beblendede/ same Meel deigned de med honing/ oc der aff gjorde en stor Affgud/ saa stor som de Træbillede Vitzliputzli var. Udi steden for Øynene/ sætte de grøne/hvide oc blaa Stene. Udi steden for Tænderene/ sætte de huide Kierner aff dette *Majs* Fruct/ [...] (Hansen Skonning 1641, 545–546).

*Los mexicanos celebran en el mes de mayo una fiesta para el Dios supremo Vitzliputzlo/ existe la costumbre de que dos días antes de la fiesta salen las vírgenes de los conventos/ y muelen una gran cantidad de harina/ de una fruta/ que en su lengua llaman Bledos,<sup>14</sup> y lo mezclan con otro tipo de harina llamado Maíz/ a la masa añaden miel/ y de la masa hacen un ídolo grande/ tan grande como los ídolos de madera de Vitzliputzli. En lugar de los ojos ponen piedras verdes, blancas y azules. En lugar de los dientes ponen granos blancos de esa fruta Maíz [...].*

14 Esta descripción procede de la *Historia natural y moral de las Indias* de Joseph de Acosta. Ahí se lee: “[...] y dos días antes de la fiesta, aquellas mozas que dijimos arriba que guardaban recogimiento en el mismo templo y eran como monjas, molían cantidad de semilla de bledos, juntamente con maíz tostado, y después de molido, amasábanlo con miel, y hacían de aquella masa un ídolo tan grande como era el de madera [...]” (287).

En el primer decenio del siglo XVIII encontramos las formas *maitz* y *mais*. Figuran en obras y relatos de viajes traducidos del inglés y del francés. La forma actual en danés es *majs* (ODS).

Las fuentes islandesas documentan por primera vez la voz *maís* en el siglo XVIII. Indican además que es una palabra que pasó al islandés a través del danés (ÍOS). Se suele fijar la primera documentación del préstamo en 1765, fecha en la que apareció bajo la forma *mabitz* en la traducción de una obra danesa publicada en Islandia (ROH).

Debemos indicar en este punto de la investigación que nuevamente contamos con un testimonio anterior al ofrecido por las fuentes islandesas, de modo que este llega a ser el testimonio por ahora más antiguo. Se trata de la traducción al islandés del libro de Hansen Skonning que en estas páginas venimos comentando, traducción en la que figura la voz en cuestión, hecho que nos permite refijar la fecha de primer registro del vocablo en un texto islandés de 1676. En el texto transcrito, el préstamo amerindio se recoge bajo las formas *majs* y *maitz*, igual que en el texto danés.

De la transcripción islandesa del libro de Hansen Skonning procede el siguiente fragmento, que pertenece al capítulo XXXVII, titulado “Um Religionem Affgúða dyrckan og Árstýðer þeirra til Mexico” (“Sobre las religiones, las creencias y el calendario de los mexicanos”):

þeir I Mexico mala miöl aff eirne frúckt eður ávexte, kallað Bledas, og blanda saman við *Majs*, þar við húnäng, giöra so deig aff þvÿ kostúlegt Braúð. Stundum smÿða konúr þeirra úr þvÿ deige eirn Affgúð (Hansen Skonning 1676, 149r).

*Los de México hacen harina con moler una fruta o trigo llamado Bledos, y la mezclan con Maíz, y también con miel, y de la masa hacen un pan curioso. A veces, las mujeres hacen de esa masa un ídolo [...].*

Volviendo al vocablo que aquí interesa, cabe decir que a lo largo de los siglos XIX y XX aparece con las grafías *mais*, *majs* y *maís*, forma, la última, que ha permanecido como la definitiva en el islandés.

#### 5.4.8. *Patata*

La denominación *papa*, para la planta de cultivo ‘*solanum tuberosum*’, aparece desde 1540 en textos de cronistas hispánicos (Buesa Oliver y Enguita Utrilla; *DCECH*). Ahora bien, es sólo en el siglo XVIII cuando este tubérculo llega a ser conocido en el Viejo Mundo bajo el nombre quechua *papa*. Con la mayor difusión de cultivo del vegetal, así como con su consumo creciente, el nombre cambió y llegó a ser *patata*, por el cruce entre el quechuismo *papa* y el antillanismo *batata*, según explican Buesa Oliver y Enguita Utrilla (1992 106; Enguita Utrilla 2017). Conforme al erudito Henríquez Ureña, “la *batata* transfirió su nombre a la *papa*, en Inglaterra primero (*potato*), [...] finalmente en Castilla en el siglo XVIII” (Henríquez Ureña 1938, 16). *Patata* es una voz que ha alcanzado una difusión mundial y que se encuentra en muchas de las lenguas europeas.

De acuerdo con la información brindada por el diccionario general e histórico de la lengua danesa (*ODS*), el indigenismo tiene documentación en la lengua danesa desde 1727, cuando aparece en la revista *Nye tidender om lærde sager* bajo la forma *Potatoes*. En 1749 encontramos la forma *potatoes* en la colección de relatos de viajes *Almindelig Historie af Reiser til Lands og Vands*. Se trata de relatos traducidos del inglés. En la misma fuente aparece la forma *patatas*, y en el tomo de 1760 hallamos *papas*. Además, en el mismo tomo, de 1760, figura la forma *patater* (484), en la que aparece la desinencia del plural, *-er*, del danés. En su estudio, Korsgaard (2010) indica que en un documento de 1687 se menciona que, en una fiesta celebrada en el ayuntamiento de Køge, Selandia, se servía, entre otras cosas, *potteter* ‘patatas’.

De acuerdo con nuestra pesquisa, el primer registro en la lengua danesa del cruce de palabras que nos ocupa es del año 1641, cuando aparece en la obra de Hansen Skonning con la forma *Patatas*: “Der voxer megen Fruct ud met denne Flod/ kaldis Bananas, Bacovas, Anamassas, *Patatas*, oc Inhamas en fire Miile vegs [...]” (674), es decir que: ‘a lo largo del río, unas cuatro millas, crecen muchas frutas/ que se llaman bananas, bacovas, piñas, patatas, y ñames’. Cabe recordar que el autor, al confeccionar su obra, se basa sobre todo en textos alemanes, de ahí que podamos deducir que es voz

que ha entrado en la lengua danesa a través del alemán.

Ahora, en esta lengua se emplea la forma *kartoffel* para designar este referente, forma tomada del alemán, *Kartoffel*, que, a su vez, procede del italiano *tartufo*. Cabe mencionar, no obstante, que en algunos dialectos daneses permanece el uso de este cruce del taíno y del quechua, por ejemplo: *potat(e)*, *potet(e)* y *patat(e)*.<sup>15</sup> Las formas que figuran en el diccionario general de la lengua danesa son *potet* y *patat/patate* (ODS).

En Islandia, igual que en Dinamarca, se usa la forma *kartafla*. Cabe señalar, no obstante, que en diversas fuentes de los siglos pasados figura la forma hispanoindígena. Por ejemplo, en una carta escrita en 1670 por el alcalde Gísli Magnússon en la que le pide a su hijo Björn, entonces estudiante en Copenhague, que le mande *pottetes* inglesas porque pretende cultivarlas en el huerto de su finca (Helgason 1966, 161).

En la traducción al islandés de la obra de Hansen Skonning, de 1676, figura el vocablo bajo la forma *patatas*. En el texto leemos que: “Þar vex og mýkell ávöxtur út med sømu á og vattz falle, kallast Bananas, Bacovas, Anamassas, *Patatas*, og Inhamas, allt 4 mýlur vegar” (1676, 199v). Es decir que, ‘A lo largo del río y del torrente, unas cuatro millas, crecen muchas frutas que se llaman bananas, bacovas, piñas, patatas, y ñames’.

La voz amerindia aparece además en varias fuentes y escritos islandeses de los siglos XVIII, XIX y XX con las formas *potetur*, *potet*, *potatos*, *poteter* y *patater* (Erlendsdóttir 2017; timarit.is).

#### 5.4.9. *Quinua / quinoa*

*Quinoa*, ‘una planta’ y sus ‘semillas comestibles’, viene del quechua *kiníwa* o *kinua* (DLE). Es una palabra con registro en textos españoles desde mediados del siglo XVI bajo la forma *quinua*; la forma *quinoa* figura en documentos españoles desde la misma época (CORDE). Este quechuismo se encuentra actualmente en muchas lenguas de cultura.

Según el diccionario del danés moderno, el préstamo entró en la lengua a través del español probablemente hacia finales del siglo

15 ODS indica que estas formas se encuentran sobre todo en el “vest-dansk”, e.d. en dialectos de la zona occidental (Jutlandia). Véase también Hárból, Schack y Spang-Hanssen 1997 (v.s. *potet*).

XX. En el danés actual se escribe *quinoa* y es una palabra cuyo valor es ‘planta’ y la ‘semilla comestible de esta planta’ (DDO).

En el diccionario de extranjerismos de Meyer se explica que en América del sur la quinoa es una planta cuya ceniza se usa para masticar junto con las hojas de coca (Meyer 1970). El testimonio más antiguo que hemos encontrado de este vocablo figura en la obra de Hansen Skonning, de 1641, en la que leemos que: “I samme Maanid/ vorderder mange Billeder giort/ aff it slags Træ de kalde *Quinua*”, es decir, ‘en el mismo mes se elaboraron muchas imágenes, hechas de un tipo de árbol llamado quinua’. Interesa indicar que aquí se dice que *quinoa* es un tipo de árbol.

La palabra objeto de estudio es, según las fuentes consultadas, de reciente inclusión en los diccionarios de la lengua islandesa. Figura en el diccionario del islandés moderno bajo la forma *kínóa* y con el valor de ‘tipo de comida y sus semillas comestibles’<sup>16</sup> (ÍNO). Según la hemeroteca digital de Islandia, la voz consta en la revista *Baldur* de 1868. En un artículo de esta se describen las características de la planta y aparecen interesantes especulaciones sobre si se podría cultivar en la isla (timarit.is). A partir de principios del siglo actual, aparecen muchos testimonios de la voz, sobre todo en diversos tipos de recetas.

El testimonio más antiguo encontrado, no obstante, procede del libro de Hansen Skonning, de 1676, y es como sigue: “I sama Manúde Verda þar smýdud mörg Lýkneske aff þvi Trie sem þeir kalla *qvinúa*” (1676, 147). Y vertido al español: ‘en el mismo mes se elaboraron muchas imágenes de un tipo de árbol llamado quinua’. Como queda mencionado, aquí *quinoa* tiene el valor de ‘árbol’, o ‘planta’.

#### 5.4.10. *Quipo*

Según el DLE, *quipu* es voz quechua para ‘nudo’. En el diccionario de la Academia se explica el término como ‘conjunto de cuerdas y nudos de varios colores usado originariamente por los incas como sistema de signos y de cálculo’ (DLE). Se halla en la lengua española desde la segunda mitad del siglo XVI (CORDE).

<sup>16</sup> “matartegund ættuð frá Suður-Ameríku, frá hennar notuð sem korn eða mjól” (ÍNO).

*Quíp(p)os*, ‘cordel de nudos’, figura desde 1837 como voz extranjera en el danés. Las formas son *quipu*, *quippos* y *quipos* (Meyer 1937), que indican una influencia formal del español. Se trata de una voz que no ha sido incorporada a los diccionarios generales de la lengua danesa, pero que figura como préstamo en varios diccionarios de extranjerismos (Meyer 1937; *Munksgaards*).

El testimonio más antiguo encontrado en la lengua danesa lleva la fecha de 1641, año en que aparece *quippos* en la obra, claro está, de Hansen Skonning. De esta obra procede la siguiente cita:

De vide aff ingen Konst/ Bogstaffve eller Maling at sigē/ som de Mexicaner/ huilcke der bruge Malning udi stæden for Bogstaffve; Men de haffve nogle uiden Simer eller Stricker/ huilcke de paa deris Maal kalde *Quippos*, med understedelige tægn tilsammen knyttet: Der paa observere de deris Tal/ oc begynde fra it at telle/ indtil Ti/ oc saa alt foert (Hansen Skonning 1641, 736).

*No tienen conocimiento de arte, letra o pintura como los mexicanos que emplean colores en lugar de letras; tienen no obstante algunas cuerdas que en su lengua llaman quippos, atados en símbolos curiosos: con ello observan el calendario, y lo usan para contar, hasta diez, y luego en adelante.*

Desde 1990 se encuentra *quipu* en el diccionario enciclopédico islandés (*ÍA*), voz que no se encuentra incluida en los diccionarios generales de la lengua. Aparece como extranjerismo ocasional en algunas obras y revistas en el siglo XX. El testimonio más antiguo encontrado se hallará de nuevo en la traducción de la obra del danés Hansen Skonning, de 1676. Ahí leemos que:

Þeir vita aff öngre Booklegre List eður Mälvercke að seigja, sem þeir Mexicanar, hvörrier brúka Mälverk fyrer bókstaffe – Enn þeir haffa nøckra úllar þráðu eður Taúger, sem þeir á sitt mál neffna *Quippos*, með að skilianlegum Teikum og Mørckum saman knýtta, þar geima þeir og observera sýna Tölu, og taka til að telja frá I og inn til Tju og þar fram effter (Hansen Skonning 1676, 121r–122v).

*No saben del arte de libros y tampoco de pintura, como los mexicanos que usan pintura para letras – No obstante, tienen algunas cuerdas de lana o hilos que en su lengua llaman quippos, con símbolos y marcas que entienden por los nudos. Abí*

*conservan y observan su calendario, y empiezan a contrar desde uno hasta diez y en adelante.*

Concluimos que la palabra que nos ocupa es un extranjerismo en las dos lenguas nórdicas, el danés y el islandés.

## 5. Palabras finales

A lo largo de las páginas precedentes hemos estudiado la presencia de palabras amerindias prehispánicas en un texto concreto del siglo XVII y la posterior incorporación de las voces seleccionadas a dos lenguas nórdicas, el danés y el islandés. La obra objeto de estudio ha sido la *Geographia Historica Orientalis*, un libro escrito y publicado en 1641 por el danés Hans Hansen Skonning. Hemos ofrecido un estudio diacrónico que ha aportado datos de cierta importancia para la historia del léxico de las lenguas en cuestión.

El vaciado del texto evidenció 54 indoamericanismos prehispánicos. Predominan las palabras primitivas y los sustantivos representan el 100% del corpus analizado. El examen del origen de las palabras dio como resultado que más de la mitad del corpus pertenecía al quechua, la lengua de los incas. El 20% se atribuye al náhuatl, lengua hablada por los aztecas en México y zonas limítrofes. Un 12%, aproximadamente, corresponde al taíno, la lengua arahuaca de las Antillas Mayores. A la lengua tupí-guaraní pertenece un 9% de las voces del corpus y un 3.5% a las lenguas caribe y chibcha. Uno de los términos es un cruce de dos palabras, la una, *batata*, del taíno, y la otra, *papa*, del quechua, que da *patata*. En cuanto a la distribución por campos semánticos, cabe decir que el 20% de los préstamos viene del ámbito de la *religión* y la *mitología*, seguido de los que pertenecen al campo de la *organización del año*, un 18.5%. A la *fauna* corresponde el 13%, aproximadamente, al campo de las *funciones* el 11%, al terreno de los *alimentos* el 9% y al de la *flora* pertenece un 7%. En otros sectores se encuentra un reducido número de palabras.

Del corpus base de análisis hemos seleccionado y analizado diez voces amerindias que han pasado a las lenguas receptoras, el danés

y el islandés. De uso general en las dos lenguas son *cacao*, *maíz* y *quinua*. *Canibal* es de uso en el danés. Los demás vocablos, *cacique*, *cazabe*, *chicha*, *guanaco*, *patata* y *quiyo*, son de relativamente poco uso. El análisis desarrollado da a conocer que el texto de Hans Hansen Skonning, tanto el danés como la traducción islandesa, es la fuente de primera documentación de estos vocablos en las lenguas danesa e islandesa.

Para poder dar a conocer la nueva realidad ante la cual se encontraban, los cronistas tenían en ocasiones que valerse de palabras indígenas para *lo nuevo*, puesto que en el español no existía un vocablo para el referente en cuestión. De ahí que los cronistas empleen en sus relaciones e historias un repertorio de voces amerindias algunas de las cuales llegaron a realizar un largo viaje. No solo pasaron de un cronista a otro, sino también de una traducción a otra hasta llegar a formar parte del acervo léxico de muchas lenguas de cultura, entre ellas las lenguas nórdicas. *Maíz*, *cacao*, *guanaco*, *cazabe* y *patatas*, por mencionar solo algunos de los vocablos de la referida procedencia, son hoy internacionalmente conocidos y empleados. De modo que, en efecto, este aspecto del descubrimiento y de la conquista del Nuevo Mundo no solo queda reflejado en el repertorio de la obra lexicográfica europea sino también en los diversos textos traducidos o transcritos, textos como el del danés Hans Hansen Skonning.

## ANEXO

### Glosario

- *acllaguaci* (náhuatl) ‘casa de recogidas donde vivían las vírgenes dedicadas al dios sol’ (Acosta 2006, 269; Alvar Ezquerra 1997, 6).
- *acuti* (guaraní) ‘mamífero roedor propio de América Centra y América del Sur’ (DLE).
- *aji* (taíno) ‘pimiento’ (DLE).
- *anona* (caribe) ‘árbol de la familia de las anonáceas’ (Acosta 2006, 207; DLE).
- *anoto* (caribe) ‘árbol de la familia de las bixáceas, cuyas semillas se usan como materia tintórea’ (Alvar Ezquerra 1997, 18).
- *apointi* (quechua) ‘estatua del sol’ (Acosta 2006, 300).
- *appopnaca* (quechua) ‘el superior de la casa de escogidas’ (Acosta 2006, 269; Alvar Ezquerra 1997, 20).
- *aucaycutzqui intiraymi* (quechua) ‘séptimo mes del calendario inca, que corresponde al mes de junio, en que se celebra la fiesta del barbecho’ (Acosta 2006, 301; Alvar Ezquerra 1997, 27).
- *ayamara* (quechua) ‘último mes del calendario inca, que corresponde a nuestro mes de noviembre’ (Acosta 2006, 302).
- *cacao* (náhuatl) ‘árbol de América cuyo fruto se usa como principal ingrediente del chocolate’ (Acosta 2006, 161; DLE).
- *cacique* (caribe) ‘goberbante o jefe de una comunidad o pueblo de indígenas americanos’ (DLE).
- *camay* (quechua) ‘segundo mes del calendario inca, que corresponde al mes de enero’ (Acosta 2006, 222; Alvar Ezquerra 1997, 77).
- *canibal* (caribe) ‘antropófago’ (DLE).
- *capacrayme* (quechua) ‘fiesta invernal’ (Acosta 2006, 286).
- *cayo* (quechua) ‘baile religioso de los incas’ (Acosta 2006, 301).
- *cazabe* (arahuaco) ‘torta/pan que se hace en varias partes de América con una harina sacada de la raíz de la mandioca’ (DLE).
- *chachalmua* (náhuatl) ‘nombre de los sacerdotes sacrificadores en México’ (Acosta 2006, 209); ‘ministro encargado de sujetar a la víctima durante los sacrificios humanos’ (Alvar Ezquerra 1997, 103).
- *chahua huarqui* (quechua) ‘octavo mes de los incas’ (Acosta 2006, 301).
- *chicha* (chibcha) ‘bebida alcohólica de maíz’ (DLE).
- *chiquilla* (náhuatl) ‘dios del trueno’ (Acosta 2006, 247; Alvar Ezquerra 1997, 120).
- *churiunti* (quechua) ‘hijo’ (Alvar Ezquerra 1997, 120).
- *coyaraymi* (quechua) ‘décimo mes del calendario inca, que corresponde al mes de septiembre’ (Acosta 2006, 301; Alvar Ezquerra, 135).
- *cuy/coy* (quechua) conejillo de Indias (DLE; Acosta 2006, 276; Alvar Ezquerra 1997, 143).
- *guaca* (quechua) ‘sepulcro de los antiguos indígenas americanos,

- principalmente de Bolivia, el Ecuador y el Perú' (*DLE*).
- **guanaco** (quechua) 'mamífero camélido, propio de los Andes, muy parecido a la llama' (*DLE*).
  - **batuncutzqui amoray** (quechua) 'sexto mes del calendario inca, que corresponde al mes de mayo' (Alvar Ezquerria 1997, 196).
  - **homaraymi punchaiquis** (quechua) 'undécimo mes del calendario inca (Acosta 2006; Alvar Ezquerria 1997, 204).
  - **inca** (quechua) 'una persona del pueblo aborigen americano que habitaba en la parte oeste de América del Sur (desde el actual Ecuador hasta Chile y el norte de Argentina)' (*DLE*) 'rey, príncipe o varón de estirpe noble' (Alvar Ezquerria 1997, 211; Acosta 2006, 71).
  - **intiquaoqui** (quechua) 'estatua del sol' (Acosta 2006, 300).
  - **ituraymi** (quechua) 'fiesta de los incas' (Acosta 2006, 302).
  - **itlacheaya** (quechua) 'artefacto usado en ciertas ceremonias aztecas' (Acosta 2006, 302; Alvar Ezquerria, 213).
  - **jagua** (náhuatl) 'árbol de la América intertropical; fruto del árbol' (*DLE*); 'árbol tintóreo' (Alvar Ezquerria 1997, 215).
  - **maíz** (taíno) 'planta de la familia de las gramíneas. Produce mazorcas con granos gruesos y amarillos muy nutritivos' (*DLE*; Acosta 2006, 190–194; Alvar Ezquerria 1997, 237–241).
  - **mandioca** (guaraní) 'arbusto de la familia de las euforbiáceas de raíz comestible' (*DLE*; Alvar Ezquerria 1997, 247).
  - **mamacona** (quechua) 'las encargadas de los monasterios de doncellas en el Perú' (Acosta 2006, 269; *DLE*).
  - **opacuna** (quechua) 'baño. Lavatorio sacramental de los incas' (Acosta 2006, 291; Alvar Ezquerria 1997, 286).
  - **paca** (guaraní) 'mamífero roedor comestible, propio de América' (*DLE*).
  - **pachayachachic** (quechua) 'nombre de Viracocha [dios supremo de los incas]' (Acosta 2006, 246) 'universo, mundo' (Alvar Ezquerria 1997, 289).
  - **patata** (cruce de *papa* y *batata*) 'papa; tubérculo' (*DLE*).
  - **punchao** (quechua) 'ídolo del sol' (Acosta 2006, 246).
  - **Quetzalcoatl** (náhuatl) 'dios supremo de los aztecas' (Acosta 2006, 260).
  - **quinua** (quechua) 'planta anual de la familia de las quenopodiáceas con hojas y semillas comestibles' (*DLE*).
  - **quipos** (quechua) 'conjunto de cuerdas y nudos de varios colores usado por los incas como sistema de signos y de cálculo' (*DLE*).
  - **sarique** (guaraní) 'mamífero marsupial parecido a una rata' (Alvar Ezquerria 1997, 327).
  - **tatú** (guaraní) 'especie de armadillo' (*DEL*; Alvar Ezquerria 1997, 348).
  - **tetzcatlipuca/Tezcatlipoca** (náhuatl) 'dios mexicano de la penitencia; su fiesta' (Acosta 2006, 260, 274).
  - **topilzin** (náhuatl) 'nombre de los antiguos sacerdotes mexicanos' (Acosta 2006, 281); 'justiciero' (Alvar Ezquerria 1997, 357).
  - **tozi** (náhuatl) 'diosa' (Acosta 2006, 260).

- ***toxcoatl*** (náhuatl) ‘mes de los mexicanos’ (Acosta 2006, 303–305).
- ***viracocha*** (quechua) ‘dios supremo de los incas’ (Acosta 2006, 246).
- ***Vitzliputzli*** (náhuatl) ‘dios supremo de los aztecas’ (Acosta 2006, 260).
- ***vizcacha*** (quechua) ‘roedor que vive en el Perú, Bolivia, Chile y la Argentina’ (Acosta 2006, 231; *DLE*).
- ***yapaquis*** (quechua) ‘novenos mes del calendario inca, que corresponde al mes de agosto’ (Alvar Ezquerro 1997, 385).
- ***ypaina Vitzliputzli*** (náhuatl) ‘procesión en honor de Huitziputzli’ (Acosta 2006, 288).

## BIBLIOGRAFÍA

- Acosta, José de. 1605. *America, Oder wie mans zu Teutsch nennet Die Neuwe Welt/ oder West India. Von Herrn Josepho De Acosta in Sieben Büchern/ eins theils in Lateinischer/ und eins theils in Hispanischer Sprach/ Beschrieben*. Ursel: Sutorius, 1605. <https://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd17/content/zoom/7888364>
- Acosta, Joseph de. 2006. *Historia natural y moral de las Indias*. México: Fondo de Cultura Económica.
- Alvar Ezquerra, Manuel (coord.). 1997. *Vocabulario de indigenismos en las crónicas de Indias*. Madrid: CSIC.
- Appel, Charlotte. 2001. *Læsning og bogmarked i 1600-tallets Danmark*. København: Det Kongelig Bibliotek/Museum Tusulanums Forlag.
- Buesa Oliver, Tomás y José María Enguita Utrilla. 1992. *Léxico del español de América: su elemento patrimonial e indígena*. Madrid: Editorial Mapfre.
- Beatus, Georg. 1614. *Amphitheatrum Naturae. Schauplatz Menschlicher Herzlichkeit...* Frankfurt: Juhann Bringer. [https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/beatus\\_amphitheatrum\\_1614?p=279](https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/beatus_amphitheatrum_1614?p=279)
- Colón, Cristóbal. 1996. *Los cuatro viajes. Testamento*. Consuelo Varela (ed.). Madrid: Alianza Editorial.
- Elkjær, Kjeld y Leif Dehniits. 1988. *Botrykkeren Hans Hansen Skonning*. Århus: Særtryk af Århus Stifst Årbøger.
- Enguita Utrilla, José María. 2017. “Indoamericanismos relativos a comidas y bebidas en el español europeo. Tres muestras léxicas.” En *De América a Europa. Denominaciones de alimentos americanos en lenguas europeas*, eds. Erlendsdóttir, Erla, Emma Martinell e Ingmar Söhrman, 71–89. Madrid/Frankfurt am Main: Iberoamericana/Vervuert.
- Erlendsdóttir, Erla. 2020. “Spánverjar og hin nýja veröld í íslenskum handritum.” En *Á fjarlægum ströndum. Tengsl Spánar og Íslands í tímans rás*, eds. Erlendsdóttir, Erla y Kristín Guðrún Jónsdóttir, 341–366. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Erlendsdóttir, Erla. 2011. “Landa uppleitan og ókunnar siglingar.” *Um landafundina og Nýja heiminn í evrópskum skrifum*. *Ritid* 3, 119–149.
- Erlendsdóttir, Erla. 2017. “Del sur al norte. El trayecto europeo del antillanismo canibal.” *Anuario de Estudios Filológicos*, 25–45. DOI: <https://doi.org/10.17398/2660-7301.40.25>
- Erlendsdóttir, Erla. 2017. “Maíz, patata y tomate en los Países Nórdicos: Dinamarca, Islandia, Noruega y Suecia.” En *De América a Europa. Denominaciones de alimentos americanos en lenguas europeas*, eds. Erlendsdóttir, Erla, Emma Martinell e Ingmar Söhrman, 229–254. Madrid/Frankfurt am Main: Iberoamericana/Vervuert.
- Guanche, Jesús y Carmen Corral. 2015a. *Diccionario etnográfico. Los pueblos del Caribe Insular y de México-Centroamérica*. La Habana: Editorial de Ciencias Sociales.
- Guanche, Jesús y Carmen Corral. 2015b. *Diccionario etnográfico. Los pueblos de Suramérica*. La Habana: Editorial de Ciencias Sociales.
- Hansen Skonning, Hans. 1641. *Geographia Historica Orientalis. Det er Atskillige Østerske Landis oc Øers / met deß Folcis Beskriffvelse: Nemlig / Tyrckers / Joders /*

- Grækens / Ægypters / Indianers / Persianers / oc andre flere Landskabers underlige Sader / Tro / Religion / Lower oc selsom Lands Maneer.* Århusz.
- Hansen Skonning, Hans. 1676. *Geographia Historica Orientalis. Austur Landa og Eya með þeirra foolke, Einkum Tyrkia, Gyðjunga, Gryckia, Egypta, Indiana, Persa – og Margra fleyre Landa Undarleiger Sider, Trú, Religio, Laug og Landshatter,* NKS 366 4° en Det kongelige Bibliotek, København.
- Helgason, Jón. 1966. *Öldin sauðjanda. Minnisverð tíðindi 1601–1700.* Reykjavík: Íðunn.
- Henríquez Ureña, Pedro. 1938. *Para la historia de los indigenismos.* Buenos Aires: Imprenta de la Universidad de Buenos Aires.
- Henschel, Christine. 2005. *Italienische und französische Reiseberichte des 16. Jahrhunderts und ihre Übersetzungen. Über ein vernachlässigtes Kapitel der Europäischen Übersetzungsgeschichte.* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Härbøl, K., Schack, J. y Spang-Hanssen, H. 1997. *Fremmedordbog.* København, Munkgaards.
- Horstbøll, H. 1999. *Menigmands medie. Det folkelige bogtryk i Danmark 1500–1840.* København: Det Kongelige Bibliotek/Museums Tuculanums Forlag.
- Jónsson, Magnús. (1660[80?]). *Ein ágæt nytsöm, fröðleg, lystileg, skemmtirík og artug bók. Innihaldandi margra upparlegra ágætra og mikilsbáttar manna sem og annarra ótíginna avisögur, uppruna, atgjörvi, vöxt, vänleik, afreksverke og framfarir með því fleira þar að hnúgur, ásamt þeirra afrif og endalykt. Og margt annað skemmtilegt, hvora registur sjá má á eftirfylgjandi bladíðnu. Þeim til gamans, skemtunar og eftirlætis er slikt heldur girnast að lesa eður heyra, sér til dægurstyttingar.* Samantekin af virðuglegum höfðingsmanni Magnúsi Jónssyni að Vigur. <https://handrit.is/manuscript/view/is/JS04-0043/0#mode/2up>
- Korsgaard, Maren. 2010. “Patæter, jordpærer eller skomagerost”. En *Boglig/Berlingske*, 13 de octubre de 2010.
- Kólabús, Kristófer. 1992. *Leiðarbækur úr fyrstu siglingunni til Indíalanda 1492 1493.* Traducido por Sigurður Hjartarson. Reykjavík: Uglan.
- Lange, Johan. 1859–1861. *Ordbog over Danmarks platenavne.* København: Danske sprog- og litteraturselskab.
- Martinell, Emma. 2017. “De productos desconocidos a alimentos familiares.” En *De América a Europa. Denominaciones de alimentos americanos en lenguas europeas*, Erla Erlendsdóttir, Emma Martinell e Ingmar Söhrman (eds.), 21–33. Frankfurt am Main/Madrid: Iberoamericana-Vervuert.
- Martinell, Emma. 1999. “La incorporación de indoamericanismos en las lenguas europeas”. En *Palabras de acá y allá. La identidad del español y su didáctica*, Calvi, María Vittoria y Félix San Vicente (eds.), 17–24. Viareggio: Lucca.
- Meyer. 1970. *Meyers fremmedordbog. Kortfattet Ordbog over fremmede Ord.* København: Meyer.
- Meyer, Ludvig. 1837. *Kortfattet Lexikon over fremmede, i det danske Skrift- og Omgangs-Sprog forekommende Ord, Konststudtryk og Talemaader; tilligemed de i danske Skrifter mest brugelige, fremmede Ordforkortelser.* København: Meyer.
- Ólafsson, Jóhann Gunnar. 1956. “Magnús Jónsson í Vigur”. *Skírnir* 130/1, 107–126. <https://timarit.is/page/6523683#page/n108/mode/2up>

- Óskarsson, Völundur. 1992. “Inngangur”. En Jón Ólafsson: *Reisubók Jóns Ólafssonar Indíafara*, xii–xxxi. Reykjavík: Mál og menning.
- Sejr, Emanuel. 1942. “Skonning, Hans Hansen”. En *Dansk Biografisk Leksikon* 13, 449–450.
- Solís, Antonio de. 1747. *Historie om conqveten af Mexico; eller, om Indtagelsen af det Nordlige America, bekient under Navnet af Nye Spanien*. Traducción de Birgitte Lange. Kjøbenhavn: Andreas Hartvig.
- Uranga, Belen, Andoni Barreña, Itziar idiazabal, Estibaliz Amorrortu, Ane Ortega y Estibaliz Izagirre (eds.). 2007. *La diversidad lingüística en América. De México al Cono Sur*. Gallarta: Erein.

### DICCIONARIOS Y BANCOS DE DATOS

- CORDE = Real Academia Española: Banco de datos (CORDE) [en línea]. *Corpus diacrónico del español*. <http://www.rae.es> [fecha de consulta: 30 de marzo de 2025].
- DCECH = Corominas, Joan y José Antonio Pascual. 1991–1997. *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico* I–VI. Madrid: Gredos,
- CDH = Real Academia Española. *Corpus del diccionario histórico* [en línea]: <https://www.rae.es/recursos/banco-de-datos/cdh>
- DDO = Danske sprog- og literaturselskab, det, *Den danske ordbog*. <http://ordnet.dk> [fecha de consulta: 30 de marzo de 2025].
- DLE = Real Academia Española. 2014. *Diccionario de la lengua española*. [en línea]: <http://www.rae.es>.
- Fichero-ODSS = Fichero general del Instituto lexicográfico danés: *ODS supplementet* (ODSS). Christiansbrygge 1, København, Dinamarca.
- ÍA = Hafsteinsdóttir, Dóra y Sigríður Harðardóttir (eds.). 1990. *Íslenska alfræðiorðabókin*. Reykjavík: Örn og Örlygur.
- ÍNO = Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. *Íslensk nútímamálsorðabók*. <https://islenskordabok.arnastofnun.is/>
- ÍO = *Íslensk orðabók* (3. útg. aukin og endurbætt), 2002. Ed. Mördur Árnason, Reykjavík: Edda.
- ÍOS = Ásgeir Blöndal Magnússon. 1989. *Íslensk orðsifjabók*. Reykjavík: Orðabók Háskólans.
- ÍS = *Íslensk stafsetningarorðabók*. Sigtryggsson, Jóhannes B. (ed.). Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Moth, Matthias. 1700. *Moths Ordbogen. Historisk ordbog ca 1700*. Købehavn: DSL.
- Munksgaards = Hårbøl, K., Schack, J. Y Spang-Hanssen, H. (1997). *Fremmedordbog*. København: Munksgaards.
- ODS = Danske sprog- og literaturselskab, det. 1975. *Ordbog over det danske sprog*. København: Gyldendal.
- PNE = Politiken. 2000. *Politikens nudansk med etymologi*, København: Politikens forlag.

*PEOB* = Politiken. 2000. *Etymologisk ordbog. Danske ords historie*. København:  
Politikens forlag.

*ROH* = *Ritmálsafn*. Sjá: [www.arnastofnun.is/page/gagnasofn\\_ritmalssafn](http://www.arnastofnun.is/page/gagnasofn_ritmalssafn).  
[timarit.is](http://timarit.is) = Landsbókasafn Íslands/Háskólabókasafn. <https://timarit.is/>

## ÚTDRÁTTUR

**Orð úr indíánamálum Spænsku Ameríku  
í *Geographia Historica Orientalis*  
eftir Hans Hansen Skonning**

Í þessari grein er fjallað um orð úr tungumálum innfæddra í Nýja heiminum sem koma fyrir í verki Hans Hansen Skonning, prentara og hringjara í Árósum á 17. öld. Bók hans kom út í Árósum árið 1641. Íslensk þýðing frá 1676 er varðveitt í handriti í Handritasafni Konunglegu bókhöðunnar í Kaupmannahöfn og nokkrir kaflar úr bók Hansen Skonnings eru varðveittir í nokkrum handritum á Íslandi, m.a. í handriti titlað *Ein ágæt, nytsöm, fróðleg, lystileg, skemmtirík og artug bók...* (1660–[80?]) eftir Magnús Jónsson með safnamarkið JS 46 4°.

Í nokkrum köflum bókarinnar þar sem fjallað um landafundina í Ameríku og hefðir og trúarbrögð innfæddra koma fyrir orð og heiti úr tungumálum þeirra. 54 orð mynda gagnagrunninn sem var skoðaður. Flest orðanna eru úr quechua, tungumáli Inka í Perú og nærliggjandi löndum. Þá eru orð m.a. úr tungumáli Asteka í Mexíkó og innfæddra á Stóru og Litlu Antillaeyjum í Karíbahafi. Nokkur orðanna sem fjallað er um hafa verið tekin upp í mörg tungumál heims, til að mynda *kakó* og *maís*.

*Lykilorð:* Tökuorð, indíánamál Spænsku Ameríku, *Geographia Historica Orientalis*

ABSTRACT

**Loanwords from the natives of Spanish Americas  
in the *Geographia Historica Orientalis*  
by Hans Hansen Skonning**

This article discusses words from the languages of the natives of the New World that appear in the work of Hans Hansen Skonning, a printer and ringer in Aarhus in the 17th century. His book was published in Aarhus in 1641. An Icelandic translation from 1676 is preserved in a manuscript in the Royal Library's Manuscript Collection in Copenhagen. And several chapters from Hansen Skonning's book are preserved in various manuscripts in Iceland, including in *Ein ágæt, nyttsöm, fróðleg, lystileg, skemmtirík og artug bók...* (1660–[80?]) by Magnús Jónsson. The chapters of this book that deal with the discovery, traditions and religions of the New World contain native American words and names. 54 words make up the corpus that was examined. Most of the words are from Quechua, the language of the Incas in Peru and neighboring countries. There are also words from the language of the Aztecs in Mexico and natives of the Greater and Lesser Antilles in the Caribbean. Some of the words discussed, for example *cocoa* and *maizę*, have been adopted into many languages of the world.

*Keywords:* loanwords, indigenous languages of America, *Geographia Historica Orientalis*

JUAN DAVID RODRIGUEZ  
HÁSKÓLA ÍSLANDS

# Marcadores de prestigio lingüístico en el contexto de diglosia entre el ladino y el hebreo actuales en Israel: una aproximación desde la sociolingüística cualitativa

## 1. Introducción

### 1.1. Apuntes generales sobre el panorama sociolingüístico del ladino actual en Israel

El judeoespañol actual, denominado comúnmente “ladino” en Israel, es la lengua patrimonial del pueblo sefardí, cuya evolución lingüística se ha visto marcada por un desarrollo en forma de enclave en territorios lingüísticamente diversos, presentando una expansión atípica con respecto a la variación diatópica de otras variedades surgidas a partir del castellano. Desde una perspectiva diacrónica y anacrónica, el ladino puede ser considerado como un dialecto histórico del español, mientras que desde una perspectiva de la sociología del lenguaje que tenga en cuenta aspectos tanto lingüísticos como extralingüísticos, ambos en inevitable interacción en cualquier sistema lingüístico, el ladino

es una lengua en sí misma, ligada a la identidad de un pueblo y por ende asociada a un conjunto determinado de valores intersubjetivos.

Debido a los procesos sociales y demográficos que ha experimentado la población ladinohablante a lo largo del último siglo, con el detrimento de la vitalidad, estabilidad y continuidad lingüísticas del ladino que ello ha conllevado, el número de usuarios que lo tienen como primera lengua en la actualidad es difícil de determinar. Las estimaciones de fuentes reconocidas oscilan entre relativamente pocos hablantes terminales (Quintana, 2023) y cifras mucho más optimistas según las cuales podría haber entre diez mil y un millón (Ethnologue, 2023), pero que carecen de respaldo empírico, grupo en el que se incluye una estimación más concreta de cerca de 50.000 (Yebrá López, 2025) y otra que afirma la existencia de unos 100.000 hablantes (UNESCO, 2023).

En la actualidad la mayoría de los hablantes del ladino se concentran de manera discontinua en los países de Turquía e Israel (Quintana, 2023), siendo este último un territorio en el que llegó a desarrollarse y consolidarse una koiné judeoespañola (D. M. Bunis, 1988; Quintana, 2006), siendo la koineización el origen de una variedad de síntesis a partir del contacto lingüístico prolongado entre distintas variedades de un mismo sistema lingüístico o lengua (Kerswill & Williams, 2000, 2005; Siegel, 1985). Sin embargo, dadas las disoluciones demográficas de la comunidad lingüística ladina de Israel en suma con las dinámicas e impronta lingüística que ha generado el arribo en décadas recientes de ladinohablantes procedentes de países como Turquía, es conveniente aclarar que este trabajo toma como punto de partida el judeoespañol actual en Israel, más que el español de Israel. Pese a que algunos autores han determinado modelos completos de variación social del judeoespañol en el pasado a partir de la sociolingüística histórica, identificando la existencia y marcada incidencia de variables sociales clásicas de la lengua como la clase social y el nivel de formación, llegando incluso a haber un sociolecto marcado por la intersección de estas dos variables en una clase rabínica (D. Bunis, 1982; Díaz-Mas, 1993), una sistematización sociolingüística tal en la actualidad encuentra como principal obstáculo la ya expuesta discontinuidad demográfica del judeoespañol o ladino en la actualidad,

especialmente en lo concerniente a la existencia de hablantes de L1 o de aprendizaje temprano. Con este horizonte, es virtualmente irrealizable una exploración que a partir de la sociolingüística variacionista clásica o tradicional de cuenta de las correlaciones entre las variables sociales de la lengua y las transformaciones estructurales del ladino en el presente y en el territorio de Israel.

Por un lado, la sociolingüística variacionista tradicional, de orientación cuantitativa y apoyada en la estadística, requiere para su aplicación viable de la existencia de una comunidad de hablantes que presente continuidad demográfica en un espacio geográfico determinado y que al mismo tiempo sea lo suficientemente numerosa como para tener un criterio estadístico que permita establecer matemáticamente conclusiones válidas sobre la población a partir de una muestra seleccionada (Moreno, 1998), es decir que es necesario que el sistema lingüístico se despliegue con sus hablantes en el terreno de lo macrosocial. Cuando los usuarios de un sistema lingüístico, fundamentalmente en referencia a los hablantes L1, son pocos, son terminales y además están dispersos de manera discontinua en el territorio que habitan, formando islotes lingüísticos más que tejidos sociales amplios a través de los cuales pueda expandirse naturalmente la lengua, las técnicas estadísticas propias de la sociolingüística variacionista difícilmente pueden dar cuenta de las correlaciones existentes entre el sistema lingüístico y las variables sociales de la lengua tradicionales en una escala macrosocial. Si, por ejemplo, la mayoría de los hablantes L1 son terminales, es decir, no se está presentando la transferencia generacional de la lengua, y a su vez son en su mayoría de la tercera y mediana edad, la edad como variable social que incidiría en el desarrollo de cronolectos pierde relevancia estadística, mientras que la clase social como variable típica de la sociolingüística variacionista se difumina ante la inexistencia de una estratificación clara de los hablantes que se presente a través de un continuum social. Los hablantes mismos se encuentran instalados en grupos de usuarios pequeños y no necesariamente conexos entre sí que funcionan como islotes lingüísticos en una comunidad dominada lingüísticamente por otra lengua; si llega a presentarse una variación sociolingüística en función de la clase social entre estos hablantes,

plausiblemente aparecerá ligada a su uso de la lengua alta o dominante en el sistema de diglosia, por estar difundida de manera más uniforme y en multiplicidad de contextos sociales, generando como resultado un dinamismo que da mayor lugar al cambio lingüístico (Moreno, 1998).

De esta forma, puede afirmarse que el panorama sociolingüístico del ladino actual en Israel está fuertemente marcado por la desarticulación de la sistematicidad con la que las variables macrosociales de la lengua se correlacionan con el cambio lingüístico en una comunidad de hablantes demográficamente más uniforme. Por ello, desde una perspectiva metodológica resulta poco viable esquematizar estadísticamente, y a partir de una muestra representativa, las ya poco tangibles interacciones entre las distintas capas sociales de la comunidad de hablantes y el código lingüístico en un nivel colectivo; desde una perspectiva teórica se carece de evidencia empírica suficiente para sostener la vigencia de un modelo sociolingüístico para el ladino actual en Israel equivalente o similar al que llegaron a establecer diferentes investigadores para el pasado. No obstante, la diglosia como fenómeno sociolingüístico que tiende a estabilizarse y prolongarse (Ferguson, 1959) sigue siendo un sello distintivo del uso del ladino como lengua periférica respecto al hebreo como lengua oficial y dominante del país, permitiendo la predictibilidad de procesos sociolingüísticos específicos ligados a la sociología del lenguaje, mientras que la vigencia en uso interpersonal, grupal e intergrupal y mediático del ladino, pese a la diglosia, posibilita su exploración junto con la de su posicionamiento subjetivo y su valor sociocultural desde la perspectiva cualitativa que ofrecen enfoques como el de la etnografía de la comunicación.

En suma, es todavía posible hablar con consistencia sobre una sociolingüística judeoespañola en el contexto de Israel, siempre y cuando se haga desde una perspectiva microsocial y más enfocada en la cualificación de las interacciones lingüísticas de los ladinohablantes que en su cuantificación.

## 1.2. El concepto de diglosia

La diglosia, como concepto metasociolingüístico fue empleado en sus orígenes decimonónicos para designar dos variantes de una misma lengua a las cuales se les asignaban usos sociales diferenciados y mutuamente excluyentes (Fernández, 1995), siendo esta una realidad particularmente evidente en casos como el de las variedades formal y coloquial del griego moderno, *katharévusa* y *demotiké* respectivamente, o el de las variantes clásica y regional cotidiana del árabe, conocidas respectivamente como *'al-fusha* y *aljamía* (Moreno, 1998). En su teorización clásica sobre la diglosia, Charles Ferguson se mantiene en esta línea conceptual y categoriza a la diglosia como un fenómeno caracterizado por la contraposición social de dos formas de la misma lengua en una sociedad, en donde una de ellas está además superpuesta ocupando los espacios de la educación, la cultura escrita y las instituciones estatales u oficiales, mientras que la otra u otras se enmarcan en la oralidad e informalidad de los ámbitos en los que los hablantes se comunican de forma ordinaria; a la variedad superpuesta la denomina como *alta* y aquella o aquellas que son coloquiales reciben el rótulo de variedad *baja* (Ferguson, 1959).

En este sentido conviene no confundir la variedad alta con la existencia del acrolecto en la estratificación sociolingüística de diferentes comunidades; el acrolecto se constituye como el sociolecto normalmente usado o asociado con las clases sociales altas, la aristocracia o los grupos sociales con alto estatus (Bickerton, 1975; Honey, 1989), grupos que consecuentemente tienden a generar una influencia lingüística ostensible sobre toda la comunidad, por lo que su variedad lingüística característica puede presentar convergencias con la variedad alta sin que ambas sean en principio una misma unidad, pues siguiendo a Ferguson una de las condiciones sociolingüísticas de la variedad alta es que, al ser el resultado de un proceso de estandarización, ningún hablante la adquiere como variante nativa, sino que debe ser aprendida o asimilada por medio del sistema escolar o el aprendizaje formal. En este contexto se toma el concepto de lengua nativa como sinónimo de primera lengua o L1, sin pretender ignorar que este concepto ha

sido discutido y problematizado por su carácter subjetivista e ideológico (C. Y. López & Chohan, 2025). El acrolecto, por su parte, si suele ser asimilado por adquisición y además ser de uso doméstico por parte de los hablantes pertenecientes a una clase social determinada. Por otro lado, mientras que el acrolecto existe como vértice de un continuum sociolectal que tiende a mostrar una gradación progresiva desde el basilecto o variedad asociada con clases sociales más bajas, con un mesolecto en un punto intermedio, las variedades alta y baja del modelo clásico de la diglosia están cualitativamente muy bien separadas y delimitadas. No obstante, teniendo en cuenta que las eventuales convergencias entre el acrolecto y la variedad alta no son solamente lingüísticas, sino también sociológicas dado el mayor acceso a la educación formal con el que tradicionalmente cuentan los hablantes de las clases altas (Hudson, 1980), parte de la literatura sociolingüística tiende a no distinguir entre estas dos formas de variación lingüística en el espacio social.

El modelo clásico de diglosia propuesto por Ferguson presenta una serie de nueve criterios o condiciones bajo las cuales puede analizarse y determinarse la existencia de la misma en una sociedad o comunidad amplia de hablantes determinada (Ferguson, 1959):

1. Función. Las variedades alta y baja están socialmente compartimentadas de tal modo que existen ámbitos, normalmente institucionales, formales, solemnes y de prestigio en los que se espera que la variedad alta sea empleada, mientras que en aquellos ámbitos más domésticos, coloquiales, relajados y folklóricos la variedad baja es de uso común y esperable.
2. Prestigio. La variedad alta por lo general cuenta con mayor estatus y suele ser percibida como mejor estructurada y más correcta dentro de la comunidad o sociedad en la que ambas variedades conviven.
3. Herencia literaria. La mayor parte de la tradición literaria y particularmente la literatura canónica se recoge y compone en la variedad alta, siendo la posible ascensión de la lengua baja al mundo de la escritura literaria un plausible signo del debilitamiento de la diglosia (Moreno, 1998).

4. **Adquisición.** Como ya se expuso, la variedad alta no cuenta con hablantes L1 al ser típica de ámbitos altamente formalizados y de cierta manera artificiales, por lo que en las comunidades con diglosia entre variedad alta y baja, solamente esta última se adquiere por parte de las nuevas generaciones, mientras que la variedad alta es aprendida. Nótese que la distinción entre adquisición y aprendizaje en los estudios del lenguaje no es meramente conceptual y además es crucial, puesto que estos dos procesos muestran en los hablantes diferencias cualitativas que han sido arrojadas a la luz por la investigación empírica. La adquisición ocurre durante el denominado periodo crítico del desarrollo del lenguaje en el individuo en la niñez temprana y es por lo tanto un proceso muy inconsciente, ligado además a mecanismos neurológicos que presentan diferencias con respecto al proceso de aprendizaje, que es a su vez un proceso consciente (Bañón et al., 2023; Rastelli, 2018). Esto no quiere decir que no haya elementos de aprendizaje en el proceso de adquisición ni elementos de adquisición en el proceso de aprendizaje, pero permite sentar un referente empírico importante sobre los contrastes entre la sensación de naturalidad e incluso el nivel de fluidez que muchos hablantes pueden mostrar al desenvolverse en las variedades alta y baja en contextos de diglosia. Sin embargo, tampoco debe olvidarse que si la diglosia se basa en variedades distintas de una misma lengua o dialecto, los hablantes cuentan por adquisición con una base lingüística común en la estructura de ambas variedades, presumiblemente llegando a ser hablantes pasivos de la variedad alta si no se han visto expuestos a su aprendizaje.
5. **Estandarización.** La variedad alta presenta una forma más homogénea y está sometida a un mayor control metalingüístico.
6. **Estabilidad.** Una vez normalizada en una sociedad, la diglosia generalmente se prolonga en el tiempo y puede llegar a hacerlo durante siglos.
7. **Gramática.** La morfosintaxis de la variedad alta, en parte debido a su petrificación parcial como variedad escrita, tiende a preservar estructuras que se usan menos o se desvanecen en las variedades bajas.

8. **Diccionario.** Pese a tener un repertorio léxico común en la diglosia monolingüe, la variedad alta incorpora y desarrolla en adición cultismos, expresiones burocráticas y jergas o léxico especializado relacionado con distintas áreas del conocimiento. Por su parte, la variedad baja se especializa en expresiones coloquiales y típicas de la oralidad tales como ciertas locuciones o expresiones tabú.
9. **Fonología.** El sistema fonológico básico de ambas variedades está patente en la baja, y si se presenta una ampliación del repertorio fonológico de la variedad alta, los fonemas ya presentes en la variedad baja tienden a reemplazarlos cuando la primera se usa de forma oral.

Claramente en las sociedades del mundo la diglosia no existe solamente como compartimentación de dos o más variedades de una misma lengua, sino que las comunidades amplias en la que se presenta bilingüismo o plurilingüismo sociales generalmente también se ven sometidas a diglosificación. Autores como John Gumperz y Joshua Fishman partieron de las bases teóricas sentadas por Ferguson para ampliar el análisis de las dinámicas propias de la diglosia a sociedades en donde coexisten dos o más lenguas (Fishman, 1970, 1978; Gumperz, 1993). De manera general puede afirmarse que con algunas particularidades y de acuerdo con distintos niveles de complejidad, la diglosia en contextos socialmente bilingües se comporta de manera similar, habiendo ya no una variedad, sino lengua que se posiciona como lengua alta y otra u otras que ocupan el lugar de lengua baja.

### **1.3. La noción de prestigio lingüístico**

El prestigio es un hecho subjetivo y enteramente social que no presenta causas ni efectos reales sobre los rasgos propiamente lingüísticos de una variedad o lengua. Empero, el prestigio tiene repercusiones importantes e indudables sobre la valoración que los hablantes hacen de la variedad o lengua que consideran propia en comparación con otras y por ende incide en su grado de apertura al cambio lingüístico o su aceptación por sobre influencias

interlingüísticas o intralingüísticas. Factores históricos y sociológicos causan que el prestigio lingüístico sea el resultado de un proceso externo y no un rasgo intrínseco al sistema lingüístico.

Dado que el habla refleja, y en algunos casos revela, diferentes características individuales y sociales de los diversos usuarios de una lengua o variedad (Hudson, 1980), estas últimas suelen adquirir por asociación tanto el estatus como la valoración intersubjetiva de los grupos sociales que las mantienen. Junto con dicha permeabilidad social coexisten e interactúan otros factores extralingüísticos que pueden ser la etnicidad, el aislamiento histórico de una población con respecto a la comunidad de origen geográfico, la existencia de lenguas o variedades vernáculas ágrafas y el dispar o ausente reconocimiento oficial o uso institucional de una lengua o variedad por sobre otras y al interior de la misma sociedad. Así, la asignación de un prestigio lingüístico más elevado a unas formas de hablar que a otras normalmente genera como relación entre los hablantes una serie de creencias y comportamientos respecto a las mismas que se conocen como actitudes lingüísticas. Las actitudes lingüísticas pueden ser favorables o desfavorables en función del nivel de prestigio, siendo lo más común la existencia de una relación directamente proporcional entre el prestigio de una lengua o variedad y la favorabilidad con la que la ven los hablantes; a mayor prestigio lingüístico actitudes lingüísticas más favorables. Por la naturaleza extralingüística de estas creencias y comportamientos, que son el reflejo de pautas sociales, las actitudes lingüísticas junto con el prestigio lingüístico son manifestaciones de actitudes esencialmente sociales (Moreno, 1998). Pero mientras que el prestigio lingüístico recae sobre el código lingüístico por las asociaciones de grupo que acarrea, las actitudes lingüísticas recaen sobre los hablantes, quienes las mantienen, las actualizan y las reproducen al relacionarse con ellas cognitivamente y afectivamente (H. López, 2004).

Diferentes investigadores en sociolingüística y sociología del lenguaje han evaluado la naturaleza extrínseca del prestigio lingüístico en una lengua o variedad enfrentándola a la hipótesis del valor inherente, según la cual la valoración que los hablantes hagan del prestigio lingüístico depende de su percepción subjetiva de la

lengua o variedad en sí. Empero, en general los resultados de la investigación empírica no aportan evidencias para sostener dicha hipótesis, por lo que queda patente que el prestigio lingüístico es un subproducto del prestigio social general de un grupo frente a otros (Giles et al., 1975, 1979).

## 2. Metodología de investigación

Para llevar a cabo una evaluación comparativa del prestigio lingüístico del ladino respecto al hebreo en la actualidad y entre ladinohablantes es necesaria una aproximación cualitativa y centrada en los hablantes mismos, aproximación que tome en consideración su subjetividad e intersubjetividad con respecto a la lengua. Así, el método general de recolección analítica de datos empleado en esta investigación es la entrevista sociolingüística con un enfoque etno-comunicacional, es decir, con elementos propios de la etnografía de la comunicación que como método y teoría apunta a dilucidar las relaciones entre los valores culturales internos y compartidos de los hablantes y el uso que los mismos hacen del sistema lingüístico en sus interacciones verbales cotidianas (Hymes, 2013).

Siendo la entrevista sociolingüística una herramienta que se caracteriza por su amplitud de posibilidades y diferentes modalidades de desarrollo (Moreno, 1998), para este trabajo se selecciona particularmente la entrevista semidirigida, con la que se les plantea a los hablantes entrevistados o informantes seleccionados una serie de temas y preguntas para luego darles la oportunidad de responder de manera abierta y flexible e incluso ampliando los temas expuestos en un principio. Con el fin de canalizar la entrevista hacia aquellos elementos presentes en la subjetividad de los hablantes que se manifiestan como marcadores o indicadores del nivel de prestigio lingüístico comparativo y asignado por ellos al hebreo y al ladino, se introduce la técnica imitativa como núcleo de la interacción entre los informantes y el investigador.

La técnica imitativa, también denominada en español técnica de pares ocultos o de pares falsos (*matched guise*) fue desarrollada como método indirecto de medición cualitativa de las actitudes lingüísticas

que muestran los hablantes en contextos de bilingüismo social, diglosia y eventualmente poliglosia con respecto a las diferentes lenguas o variedades con las que están en contacto (Díaz-Campos, 2014; Kircher & Zipp, 2022; Lambert et al., 1960; Moreno, 1998). Para ejecutar la técnica imitativa, se le pide a un hablante bilingüe o bidialectal que lea un texto en voz alta en ambas lenguas o variedades mientras su voz es registrada en una grabación; posteriormente otros individuos dentro de la misma comunidad de hablantes son expuestos a la grabación bilingüe sin que se les de información sobre la identidad del individuo grabado. Tras ello se les pregunta sobre los atributos individuales que asocian con la persona que está detrás de la voz en cada lengua de la grabación o sobre el nivel comparativo con el que se manifiestan dichos atributos para cada caso, incluyendo inteligencia, simpatía, elocuencia y otros.

Con base en las respuestas que los hablantes provean el investigador puede deducir cuál de las lenguas a las que fueron expuestos los hablantes entrevistados es depositaria de las actitudes lingüísticas más favorables y, por ende, cuenta con el mayor prestigio. Una deducción tal es posible si se tiene en cuenta que, como ya se expuso, la favorabilidad de las actitudes lingüísticas entre los hablantes y el prestigio diferencial que estos le asignan las lenguas que usan o con las que están en contacto no son valores intrínsecos a las lenguas, sino que responden a hechos extralingüísticos y sociológicos asociados con el sistema lingüístico. Es decir, si los hablantes valoran de una manera más positiva una de las lenguas como respuesta a la indagación planteada con la técnica imitativa, esto sería el reflejo de la valoración que *a priori* existe en la comunidad de hablantes con respecto a los grupos de hablantes de cada lengua. Se considera que este es un método indirecto de observación de las actitudes lingüísticas en una comunidad dado que teóricamente los hablantes no son conscientes de que están proporcionando información acerca del valor que le dan a las lenguas bajo investigación ni acerca de su comportamiento con en relación a las mismas, con lo que metodológicamente se minimiza el riesgo de interferencia de prejuicios o expectativas conscientes que los hablantes entrevistados puedan tener en

relación con dichas lenguas y que empañen sus auténticas actitudes lingüísticas.

El complemento etno-comunicacional o desde la etnografía de la comunicación en la aplicación de la técnica imitativa consiste en realizar una indagación ulterior sobre los motivos o razones por las cuales los informantes asumen o creen que valoraron de una u otra forma a los presuntos hablantes detrás de la grabación, induciéndolos a dar cuenta desde una postura de inclinación *emic* o subjetivista de sus propias relaciones con las lenguas en cuestión.

Así, para la presente investigación se seleccionó mediante un pequeño muestreo no aleatorio a un grupo parcialmente conexo de una veintena de ladinohablantes bilingües con el hebreo y residentes en Israel para el desarrollo de entrevistas sociolingüísticas en la primavera del 2024. En la selección de la muestra se usó como uno de los criterios principales el que estos fueran ladinohablantes L1 o de aprendizaje temprano y que hubieran estado viviendo durante una parte importante de sus vidas en el país de Israel, con lo que cabe anotar que no todos son israelíes de nacimiento. Adicionalmente, se le solicitó a uno de los hablantes bilingües que leyera el siguiente texto en ladino y en hebreo mientras su voz era grabada; el texto corresponde a un fragmento del artículo en ladino *La provedad me ambezo a ser un buen filantropo*, o en castellano “La pobreza me enseñó a ser un buen filántropo”, publicado por Selim Salti en la edición de diciembre del 2023 de la revista de variedades y cultura *Aki Yerushalayim* (Salti, 2023):

*Durante la Sigunda Gerra Mundyala la komunidad djudia la mas grande de Turkija bivia en Estambol. En los anyos entre 1935 i 1950 mantener famiya era problem. Los djudyos de Estambol durante 20 anyos sufrieron de una grande provedad achakes del antisemitizmo i de las konsekuensas de la gerra* (Salti, 2023, p.18).

La traducción del fragmento al hebreo se llevó a cabo con la ayuda del mismo hablante y el uso de la herramienta gratuita de traducción virtual *Google Translate*, dando como resultado el texto que se presenta a continuación. Téngase en cuenta que algunos rasgos fonéticos de la pronunciación de los grafemas por parte del

hablante pueden mostrar variaciones con respecto a la estandarización marcada en la lengua escrita, sin que por ello se difuminen los elementos contrastivos necesarios que le dan forma a la aplicación de la técnica imitativa como prueba:

במהלך מלחמת העולם השנייה הייתה איסטנבול ביתה של הקהילה היהודית הגדולה ביותר בטורקיה. בין 1935 ל-1950 היה קשה לפרנס משפחה. יהודי איסטנבול סבלו מעוני קיצוני במשך 20 שנה. הם סבלו גם מהתקפות אנטישמיות ומהשלכות המלחמה.

Tras el registro acústico de la lectura en las dos lenguas por parte del hablante bilingüe y durante los días siguientes, tres informantes dentro de la muestra total de hablantes fueron sometidos a la prueba de la técnica imitativa, un hombre y dos mujeres. El hombre nació en Turquía en 1948, una de las mujeres también nació en ese país en 1953 y la otra nació en Israel en 1950; todos estos tres hablantes adquirieron el ladino como primera lengua mediante exposición e inmersión temprana en el contexto doméstico, en donde sus padres, abuelos y otros parientes se comunicaban con frecuencia en ladino. No obstante, dada la diglosia histórica del judeoespañol en esos territorios, los hablantes también se vieron expuestos a otras lenguas, el turco y el hebreo, que terminaron por adquirir también como primera lengua, por lo que pueden considerarse bilingües L1. Por último, los dos hablantes que nacieron fuera de Israel migraron al país hace décadas y cuentan con fuertes lazos que los unen a la sociedad y cultura locales, incluyendo los lingüísticos, pues ambos son hablantes fluidos de la lengua hebrea actual.

Después de que estos tres informantes fueron expuestos al registro acústico en ladino y hebreo, sin que les fuera revelada la identidad del hablante detrás de la voz ni que la misma persona había sido grabada leyendo en ladino y en hebreo, se les plantearon las siguientes tres preguntas (en ladino):

1. ¿Cuál de las dos voces que hablan te parece que cuenta mejor la información? ¿por qué?

2. ¿Cuál de las dos voces te parece más simpática, la que habla en ladino o la que habla en hebreo?
3. ¿En cuál de las dos grabaciones piensas que quien habla es más inteligente? ¿por qué?

La cantidad de preguntas se debe a tres razones. Por un lado, el uso de la técnica imitativa en este caso hace parte del cuerpo de una entrevista sociolingüística y etno-comunicacional mucho más grande empleada en el contexto de una investigación de campo más amplia, por lo que resulta metodológicamente apropiado evitar una exposición extenuante de los informantes a entrevistas demasiado largas que resulten por agotarlos y consecuentemente afecten la calidad de sus respuestas (Moreno, 1998; Tagliamonte, 2006). Por otro lado, la naturaleza cualitativa y abierta de la indagación que plantea la técnica imitativa permite obtener información relevante a partir de tan solo algunas preguntas, junto a lo cual se resalta la ampliación de dos de ellas mediante la inserción de un *deké*, que en castellano corresponde a *por qué*, ante las respuestas de los informantes. Finalmente, dado el tamaño de la muestra, que forma un total de veinte hablantes, un subconjunto de tres de ellos establece un nivel relativo de representatividad adecuado. Cada uno de los tres hablantes fue cuestionado por separado y se anota que sus respuestas fueron proporcionadas en ladino.

### 3. Hallazgos y discusión

La primera hablante sometida a la prueba de evaluación de actitudes lingüísticas mediante la técnica imitativa fue la informante nacida en Turquía en 1953, quien respondió de la siguiente forma a las preguntas planteadas como parte de la entrevista:

Ante la pregunta por cuál de las dos voces que hablaban le pareció que cuenta mejor la información y por qué, la hablante no manifestó notar diferencia alguna en la calidad del mensaje en función de la lengua en la que fue transmitido, equiparando en este aspecto al ladino y al hebreo. Sin embargo, la hablante no proveyó

información ni juicios de valor subjetivos acerca de la paridad con la que percibía la calidad de la información presentada en ambas lenguas, dejando claro que se trató de un juicio bastante intuitivo. Con respecto a la pregunta sobre en cuál de las dos voces le resultaba más simpática la información transmitida, en alusión a la persona grabada cuya identidad y singularidad eran desconocidas para la informante, ella respondió sin vacilación que la que se expresaba en ladino le resultaba más simpática y los motivos que presentó fueron el acento del hablante y el uso en hebreo de palabras *altas* o cultismos en vez del uso de palabras más *naturales* o coloquiales en ladino. A la pregunta sobre la inteligencia de la persona que hablaba en ladino en comparación con la de aquella que hablaba en hebreo, esta informante respondió rápidamente que para ella se oía más inteligente el que hablaba en la última, es decir, en hebreo, y especificó que ello para ella se debía precisamente al uso de palabras *altas* al que hizo alusión previamente, palabras que ella además asociaba con la literatura, o en otros términos, con la cultura escrita. La informante también especificó que conocía las dos formas o registros tradicionales del hebreo moderno en Israel, el de la *kaleja* o calle y el *alto*, es decir, los registros informal y formal respectivamente; ella asoció la grabación que escuchó en hebreo con el registro formal, respecto a lo cual se le preguntó cuál de las dos versiones de la información, en ladino o en hebreo, pensaba que correspondía al hablante más inteligente. Incluso dijo que si en la parte hebrea se hablara como en la *kaleja*, el hablante hebreo intuitivamente le parecería más inteligente, independientemente del nivel de formalidad empleado.

Cabe anotar que esta informante se mostró crítica a la primera pregunta, calificándola como injusta en comparación a su propia percepción de que la calidad de la información proporcionada en ambas lenguas era equivalente, con lo cual logró enriquecerse el desarrollo de la entrevista al contar con la participación activa de la entrevistada mediante su propia reflexión meta-sociolingüística. Dicha reflexión implica a su vez un paso más en la aproximación que desde la etnografía de la comunicación se hace a la perspectiva de los hablantes sobre su propia realidad lingüística, tomando su reflexividad como fuente de información.

El segundo hablante en prestarse a participar en la aplicación de la técnica imitativa fue el informante nacido en Turquía en 1948. Cuando se le preguntó por cuál de las dos voces, en ladino o en hebreo, informaba mejor, él respondió no hallar diferencia en la calidad del mensaje presentado sin exponer razones particulares para sostener su afirmación más allá del valor de su percepción e intuición. Ante la pregunta sobre el nivel de simpatía que le asignaría/asignaba al hablante detrás de cada lengua en la grabación, el informante confesó sin ninguna evidencia de duda que hallaba una mayor simpatía en la voz en ladino, aunque no proporcionó una explicación elaborada sobre su respuesta, dejando claro que la misma correspondía meramente a una reacción espontánea e intuitiva y que por tanto era subjetiva, lo que es precisamente el tipo de reacción que busca registrar la prueba de la técnica imitativa. Con respecto a la pregunta acerca del nivel de inteligencia detectado en las partes en ladino y hebreo de la grabación, este hablante manifestó no identificar diferencias sin dar explicaciones adicionales al respecto. No obstante, más adelante declaró que la voz en ladino se expresaba de una manera más *natural*.

La tercera y última hablante con la que se empleó la técnica imitativa fue la informante nacida en Israel en 1950. Al preguntársele si la voz en ladino o la voz en hebreo le informaba mejor, la informante señaló que tampoco encontraba diferencia en la calidad del mensaje presentado en ambas partes de la grabación, respondiendo también de manera intuitiva, enfocada en lo perceptual. Con respecto a la pregunta sobre la simpatía asociada con cada una de las voces, ella respondió muy rápidamente y sin rastro de indecisión que el mensaje en ladino le transmitía una mayor simpatía, al cual llamó de manera espontánea *djudio*, elemento significativo para el análisis. El motivo por el cual esta hablante encuentra una mayor simpatía en la voz en ladino consisten en que para ella esta es su lengua de nacimiento, es decir, aquella que asocia con su hogar de infancia en Israel. Respecto a la pregunta sobre la inteligencia que evidencia la voz en ladino y en hebreo, esta informante respondió que en la primera percibía más inteligencia, asociándola con la elocuencia del hablante.

A partir de las respuestas presentadas por los tres informantes, se evidencia una consistencia considerable entre la percepción y valoración comparativa que los hablantes hacen del ladino y del hebreo estando inmersos en un contexto de marcada diglosia. Los resultados se sintetizan en la tabla siguiente:

	<b>Calidad</b>	<b>Simpatía</b>	<b>Inteligencia</b>
<b>Informante 1</b>	Ladino = Hebreo	Ladino > Hebreo	Ladino < Hebreo
<b>Informante 2</b>	Ladino = Hebreo	Ladino > Hebreo	Hebreo = Ladino
<b>Informante 3</b>	Ladino = Hebreo	Ladino > Hebreo	Ladino > Hebreo

Esta consistencia, pese a no ser total, se mantiene pese a las diferencias en relación tanto con el lugar de origen de los informantes como con su género o sexo, ya que un hombre y dos mujeres fueron sometidos a la prueba. Por otro lado, los tres entrevistados se hallan dentro de un mismo grupo generacional, con una distancia de tan solo cinco años entre el de mayor edad y la de menor edad y habiendo todos nacido a mediados del siglo XX cuando el ladino contaba con una vitalidad lingüística mayor a la actual y todavía se adquiría por transmisión directa en el ámbito doméstico. Por lo anterior es plausible hipotetizar que al aplicar la misma prueba a ladinohablantes mucho más jóvenes y que no necesariamente lo hayan adquirido como segunda lengua los resultados serían ostensiblemente menos favorables, ya que su competencia lingüística normalmente limitada por falta de uso constante y regular, su notoria reducción en el repertorio léxico y su escasa familiaridad con la lengua podrían afectar directamente un indicador como la percepción de simpatía, incidiendo en actitudes lingüísticas distintas. Sin embargo, y como ya se expuso, la demografía del ladino en lo que concierne a hablantes L1 o por aprendizaje temprano está sobrerrepresentada por personas de mediana y, sobre todo, tercera edad, por lo que los datos aquí analizados permiten una aproximación a las actitudes lingüísticas más tradicionales aunque todavía vigentes con respecto al ladino.

La única inconsistencia detectada en la valoración del ladino mediante la técnica imitativa es la inteligencia, pues cada uno de los informantes presenta respuestas distintas, aunque no contradictorias.

Esta inconsistencia puede explicarse debido a que la inteligencia, a diferencia de la simpatía, es una característica que requiere un esfuerzo más cognitivo que emotivo para ser reconocida, siendo la experiencia de la simpatía más emotiva que cognitiva, de tal manera que en el análisis racional de quién puede ser más inteligente entre dos hablantes se despliega un proceso de pensamiento que puede verse afectado por ideas preconcebidas por parte de los informantes, quienes pueden tardar en procesarlas; es por ello que también, y sin excepción, se tomaron más tiempo en responder la tercera pregunta que las dos primeras. Por otro lado, y si se compara con la pregunta sobre la percepción de la calidad del mensaje transmitido, la pregunta sobre la inteligencia requiere que los hablantes discernan más detalladamente lo que escuchan, normalmente atendiendo al léxico, mientras que en el primer caso se requiere de una interpretación más global del conjunto de la información y por tanto más intuitiva y espontánea, menos mediada por el razonamiento individual. No obstante, al ser estos procesos de orden psicológico, tienden a distanciarse de la lectura fenomenológica propugnada por el uso de la técnica imitativa. Esta lectura se enmarca en el contexto de la sociología del lenguaje como el análisis de las relaciones entre lengua y sociedad enfocado en los factores de la vida social que condicionan el uso del código lingüístico, por lo que los componentes psicológicos se toman como elementos complementarios en la valoración que los hablantes hacen de cada lengua. Tal valoración por parte de los hablantes es esencialmente el resultado de las identidades e interacciones sociales que estas representan (Giles et al., 1979).

En lo que concierne a los marcadores de prestigio inconscientemente señalados por los informantes sometidos a la prueba, se destaca en primer lugar el componente léxico identificado por la primera hablante entrevistada, quien asocia la parte hebrea de la grabación con palabras *altas* y la parte ladina con palabras de uso coloquial, asignándole así el prestigio al hebreo. El componente léxico como marcador, pese a que no está identificado de manera explícita en las respuestas de los otros dos hablantes, puede inferirse en su alusión a la mayor naturalidad y familiaridad con la que interpretan la enunciación del hablante de la grabación cuando

habla en ladino, pues el habla familiar y doméstica típica de la lengua baja en contextos de diglosia se distancia por defecto del uso de cultismos, tecnicismos u otros grupos léxicos que son prestigiosos y además no son característicos de la oralidad. En este sentido puede hipotetizarse que en la identificación de marcadores de prestigio para el caso del ladino y el hebreo los criterios Octavo y Segundo del esquema de diglosia de Ferguson convergen o se solapan entre sí (Ferguson, 1959), por lo que la asimetría léxica entre lenguas como un síntoma de diglosia se convierte a la vez en indicador de otro síntoma, que es la asimetría de prestigio. Por otro lado, ninguno de los tres informantes hizo referencia a rasgos lingüísticos comparados en las locuciones en ladino y hebreo frente a los cuales pudieran mostrar valoraciones más o menos favorables, pudiendo ser tales rasgos el uso de sonidos determinados, la existencia de palabras más largas o más cortas y la organización de la información en las oraciones, por lo que también puede hipotetizarse que no existen marcadores de prestigio en los niveles fonético, morfológico ni sintáctico para el caso de la diglosia entre ladino y hebreo en Israel.

Retomando las respuestas explícitas de los informantes, se destaca un relativo distanciamiento simbólico del hebreo con respecto al ladino, pese a que el hebreo es también L1 o de dominio fluido por parte de los informantes; este relativo distanciamiento se observa en las asociaciones que los hablantes hacen del ladino con una mayor elocuencia, una mayor intimidad y una mayor simpatía en general. El hebreo, siendo la lengua alta en el sistema de diglosia, ocupa esferas públicas que van más allá de las esferas doméstica y local y que sociológicamente cuentan con prestigio; si bien los ladinohablantes pueden entrar en contacto con publicaciones en internet, revistas y emisiones de radio en esta lengua, entre otros contenidos, es un contacto que suele desarrollarse en lugares no públicos o en el ámbito doméstico. Esta observación confirma el Primer criterio del modelo de diglosia de Ferguson para el caso del ladino-hebreo en Israel, que es la distribución asimétrica de funciones sociales entre las lenguas o variedades en diglosia (Ferguson, 1959), pero también permite constatar que solo el hecho de que haya un distanciamiento social entre dos lenguas en

diglosia puede derivar en un distanciamiento simbólico que, a su vez y por sí mismo, indique o pueda ser tomado como un marcador extralingüístico de prestigio y no solo de diglosia. No sobra enfatizar que las categorías de calidad, simpatía e inteligencia usadas en la técnica imitativa no permiten en sí clasificar marcadores de prestigio, pues se concentran en la evaluación de las actitudes lingüísticas de los hablantes a partir de rasgos psicológicos y personales percibidos, lo que sí permiten es sentar las bases para una indagación de tinte etno-comunicativo al preocuparse la etnografía por la perspectiva de los individuos y grupos de individuos sobre su realidad (Guber, 2019), incluyendo su realidad lingüística y la de sus formas de comunicación verbal (Greenberg, 1948; Hymes, 1964). Correspondientemente, y como ya se expuso, se indagó acerca de la fundamentación, razones o motivos que en caso de tenerlos los informantes pudieran dar sobre la valoración de las categorías superficiales propuestas con la técnica imitativa.

A partir de los resultados de la prueba aplicada a los tres informantes se evidencia un patrón de actitudes lingüísticas inconsistente y además atípico si se toman como referente las aplicaciones iniciales de la técnica imitativa, en donde las actitudes lingüísticas se muestran de manera unívoca ya sea favorables o desfavorables con respecto a las diferentes lenguas en contacto y diglosia (Lambert et al., 1960). En contraste, el ladino en este caso presenta una valoración igual a la del hebreo en calidad, mejor que la del hebreo en simpatía y variable con respecto a la del hebreo en inteligencia. La hipótesis que propongo para este fenómeno consiste en que, aunque la situación de diglosia persista en la convivencia del ladino con el hebreo en Israel, la condición del ladino de lengua baja se encuentra en intersección con su condición de etnolecto. El etnolecto es una variedad lingüística, que en este caso es el ladino como dialecto histórico del castellano y reconocido como lengua en la actualidad (Alonso, 2015), usada por un grupo étnico o identitario particularizado con respecto al resto de la población que habita el mismo territorio (Hinskens, 2019). Así, al estar el ladino histórica y directamente ligado a la identidad sefardí (Díaz-Mas, 1993), cuenta entre los hablantes con una valoración intersubjetiva suficientemente favorable como para mitigar los

efectos de la diglosia estructural sobre las actitudes lingüísticas, las cuales son muy favorables al ladino entre los hablantes entrevistados, en este sentido se destaca la denominación de *djudio* con la que una de las hablantes se refirió al ladino de manera espontánea, evidenciando así el peso identitario que le se asigna.

Finalmente y como aditamento, cabe destacar la gran apertura, soltura y buen ánimo con los que los ladinohablantes se dispusieron a ser entrevistados sobre el ladino como la lengua con la que se identifican. Un hecho tal no debe pasar desapercibido en la investigación sociolingüística ni archivarse como anécdota, ya que proporciona información extralingüística valiosa con respecto a las propias actitudes lingüísticas de los hablantes y su manera de relacionarse con la lengua, aspectos cruciales para la comprensión de las relaciones entre esta y la sociedad y tema de convergencia entre la sociolingüística, la sociología del lenguaje y la etnografía de la comunicación.

#### 4. Conclusiones

Frente a la actual realidad sociolingüística de los ladinohablantes en Israel, es evidente que como consecuencia estructural de la diglosia es el hebreo la lengua que cuenta con el mayor prestigio en general. No obstante, las aportaciones de la técnica imitativa radican en la posibilidad de explorar dicha asimetría desde la perspectiva de los usuarios, a lo que se suma la profundización en el análisis que permite una aproximación al problema desde la etnografía de la comunicación, interpuesta al tipo de indagación que plantea la aplicación de la técnica imitativa. La técnica imitativa está diseñada para determinar someramente la favorabilidad de las actitudes lingüísticas que poseen los hablantes, por lo que mediante la perspectiva etno-comunicacional se logró inquirir entre los informantes acerca de los fundamentos subjetivos y las ideas subyacentes a sus actitudes lingüísticas comparativas entre el ladino y el hebreo, así como hacer una estimación de cuáles son los marcadores de prestigio asignados a cada lengua.

Los marcadores de prestigio lingüístico hallados en el estudio, el de tipo lingüístico y el de tipo extralingüístico, se complementan entre sí y se presentan en afinidad con el esquema clásico de diglosia planteado por Ferguson. El léxico se presenta como marcador de prestigio de tipo lingüístico en favor del hebreo, sin que se halla evidenciado la presencia de marcadores en los planos fonético, morfológico o sintáctico de las lenguas en cuestión. Por otra parte, la distribución social asimétrica de las dos lenguas constituye en sí un marcador de prestigio de tipo extralingüístico muy tangible y también favorable al hebreo, puesto que la simple asociación de esta última lengua con la comunicación en esferas públicas socialmente influyentes y más amplias que los marcos locales en los que se usa el ladino es una señal de prestigio, más allá de que la asimetría en la distribución social de ambas lenguas sea un rasgo estructural de la diglosia. Esto último queda en evidencia cuando una de las informantes declara que relaciona el hebreo con una mayor inteligencia aunque se trate del hebreo usado en la *kaleja* o el hebreo coloquial, en contraposición a su registro formal y estandarizado.

Se observa que, pese a contar con un prestigio menor ligado a su condición de lengua baja en la diglosia, las actitudes lingüísticas de los ladinohablantes frente a esta lengua se ven profundamente mediadas por la conexión simbólica que establecen con ella dándole los rasgos estructurales y funcionales propios de un etnolecto, entendiéndose el etnolecto como la interacción entre una lengua o variedad y la identidad cultural e idiosincrásica de un grupo dentro de una sociedad más grande.

Por último, el estudio tuvo el cuidado de presentar este análisis de hallazgos a manera de hipótesis, puesto que el tamaño de la muestra es reducido y las características propias de la demografía del ladino hacen que los resultados de cualquier examen sociolingüístico de este tipo sean difícilmente generalizables.

## BIBLIOGRAFÍA

- Alonso, María Isabel Pérez. 2015. "Sociolecto, Etnolecto, Judeolengua o Hagiolengua: Algunas Consideraciones Sobre La Clasificación de Los Textos medievales En Aljamía Hebrea y La Lengua de Los Judíos castellanos En La Edad Media." In *Perspectivas Lingüísticas: Enseñanza y Adquisición de Lenguas. Lingüística Aplicada. Filología Clásica. Sociolingüística. Léxico*, 225–35. Servicio de Publicaciones.
- Bañón, José Alemán, Robert Fiorentino, and Alison Gabriele. 2023. "The Neurolinguistics of the Second Language Syntactic System." *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition and Neurolinguistics*, 133–47.
- Bickerton, Derek. 1975. *Dynamics of a Creole System*. New York: Cambridge University Press.
- Bunis, David. 1982. "Types of Nonregional Variation in Early Modern Eastern Spoken Judezmo." *International Journal of the Sociology of Language* 1982 (January). <https://doi.org/10.1515/ijsl.1982.37.41>.
- Bunis, David M. 1988. "The Dialect of the Old Yišuv Sephardic Community in Jerusalem: A Preliminary Linguistic Analysis." En *Studies in Jewish Languages*, editado por Moshe Bar-Asher, 1–40. Jerusalem: Misgav Yerushalayim.
- Díaz-Campos, Manuel. 2014. "Aspectos Fundamentales Para Entender La Sociolingüística." In *Introducción a La Sociolingüística Hispánica*, 1–29. John Wiley & Sons, Inc.
- Díaz-Mas, Paloma. 1993. *Los Sefardíes Historia Lengua y Cultura. Segunda Edición*. Barcelona: Riopiedras. <https://www.bibliothecasefarad.com/libros-por-tema/los-sefardies-historia-lengua-y-cultura/>.
- Ethnologue. 2023. "Ladino" 2023. <https://www.ethnologue.com/language/lad/>.
- Ferguson, Charles. 1959. "Diglossia." *Word* 15 (2): 325–40.
- Fernández, Mauro A. 1995. "Los Orígenes Del Término Diglosia: Historia de Una Historia Mal Contada." *Historiographia Linguistica* 22 (1–2): 163–95.
- Fishman, Joshua. 1970. *Sociolinguistics: A Brief Introduction*. Newbury House Publ.
- . 1978. *The Sociology of Language: An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society*. Newbury House Publ. <https://books.google.is/books?id=tYhxswEACAAJ>.
- Giles, H, P F Powesland, and European Association of Experimental Social Psychology. 1975. *Speech Style and Social Evaluation*. European Monographs in Social Psychology. European Association of Experimental Social Psychology by Academic Press. <https://books.google.is/books?id=G0JsAAAAIAAJ>.
- Giles, Howard, Richard Bourhis, and Ann Davies. 1979. "Prestige Speech Styles: The Imposed Norm and Inherent Value Hypotheses." *Language and Society: Anthropological Issues*, 589–96.
- Greenberg, Joseph H. 1948. "Linguistics and Ethnology." *Southwestern Journal of Anthropology* 4 (2): 140–47.
- Guber, R. 2019. *La Etnografía: Método, Campo y Reflexividad*. Mínima. Siglo XXI Editores. <https://books.google.is/books?id=Fm7ADwAAQBAJ>.

- Gumperz, John J. 1993. "Types of Linguistic Communities." *Anthropological Linguistics*, 130–42.
- Hinskens, Frans. 2019. "Ethnolects. Where Language Contact, Language Acquisition and Dialect Variation Meet." *Modern Greek Dialects and Linguistics Theory* 7 (1): 1–27.
- Honey, John. 1989. "Acrolect and Hyperlect: Education and Class as Foci of Linguistic Identity." *Status and Function of Languages and Language Varieties*, edited by Ulrich Ammon, 581–59.1 Berlin, Boston: De Gruyter.
- Hudson, R. A. 1980. *La Sociolingüística*. Cambridge: Cambridge University Press. [https://www.anagrama-ed.es/libro/biblioteca-de-linguistica/la-sociolingüística/9788433908018/BL\\_1](https://www.anagrama-ed.es/libro/biblioteca-de-linguistica/la-sociolingüística/9788433908018/BL_1).
- Hymes, Dell. 1964. "Introduction: Toward Ethnographies of Communication." *American Anthropologist* 66 (6): 1–34. <http://www.jstor.org/stable/668159>.
- . 2013. *Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*. Taylor & Francis. <https://books.google.is/books?id=CZRTAQAAQBAJ>.
- Kerswill, Paul, and Ann Williams. 2000. "Creating a New Town Koine: Children and Language Change in Milton Keynes." *Language in Society* 29 (1): 65–115.
- . 2005. "New Towns and Koineization: Linguistic and Social Correlates." *Linguistics* 43 (5): 1023–48. DOI:10.1515/ling.2005.43.5.1023
- Kircher, R, and L Zipp. 2022. *Research Methods in Language Attitudes*. Cambridge University Press. <https://books.google.is/books?id=y-ZwEAAAQBAJ>.
- Lambert, Wallace, Richard Hodgson, Robert Gardner, and Samuel Fillenbaum. 1960. "Evaluational Reactions to Spoken Languages." *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 60 (1): 44.
- López, Carlos Yebra, and Usman W Chohan. 2025. *Critical Polyglot Studies*. Taylor & Francis.
- López, Humberto. 2004. *Sociolingüística*. 3rd ed. Madrid: Gredos.
- Moreno, Francisco. 1998. *Principios de Sociolingüística y Sociología Del Lenguaje*. Barcelona: Ariel Lingüística.
- Quintana, Aldina. 2006. "Variación Diatópica En Judeoespañol." *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana* IV (2): 77–98.
- . 2023. "Geographic Distribution and Varieties of Judaeo-Spanish." In *Manual of Judaeo-Romance Linguistics and Philology*, edited by G Mensching and F Savelsberg, 329–58. *Manuals of Romance Linguistics*. De Gruyter. <https://books.google.is/books?id=78zbEAAAQBAJ>.
- Rastelli, Stefano. 2018. "Neurolinguistics and Second Language Teaching: A View from the Crossroads." *Second Language Research* 34 (1): 103–23.
- Salti, Selim. 2023. "La Provedad Me Ambezo a Ser Un Buen Filantropo" *Akí Yerushalayim. Revista Kulturala D judeo-Espanyola* 44 (110), December 2023. [https://25637f6e-7c1f-4643-b151-9b5ce9be74b2.filesusr.com/ugd/e6c4a6\\_1e3cdc1961d5445782f291d75e1e00e9.pdf](https://25637f6e-7c1f-4643-b151-9b5ce9be74b2.filesusr.com/ugd/e6c4a6_1e3cdc1961d5445782f291d75e1e00e9.pdf).
- Siegel, Jeff. 1985. "Koinés and Koineization." *Language in Society* 14 (3): 357–78.
- Tagliamonte, S A. 2006. *Analysing Sociolinguistic Variation. Key Topics in Sociolinguistics*. Cambridge University Press. [https://books.google.is/books?id=3\\_uZWdoBsUkC](https://books.google.is/books?id=3_uZWdoBsUkC).

- UNESCO. 2023. "UNESCO Conference Highlights the Place of Judeo-Spanish at the Heart of Cultural Diversity and Intercultural Dialogue." [www.unesco.org](https://www.unesco.org/en/articles/unesco-conference-highlights-place-judeo-spanish-heart-cultural-diversity-and-intercultural-dialogue), 2023. <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-conference-highlights-place-judeo-spanish-heart-cultural-diversity-and-intercultural-dialogue>.
- Yebra López, Carlos. 2025. *Ladino on the Internet: Sepharad 4*. Taylor & Francis.

## ÚTDRÁTTUR

Þessi rannsókn skoðar tungumálaafstöðu (linguistic attitudes) ladinomælandi einstaklinga til tungumálsins og til hebresku í aðstæðum þar sem um er að ræða tvítýngi (diglossia) í Ísrael. Eins eru skoðuð einkenni þess hversu hátt undir höfði hvoru máli er gert fyrir sig í samhengi við hversu mikið tungumálaafstaða stjórnar notkun og vali. Með það að markmiði voru valdir tvítýngdir einstaklingar úr litlu þýði ladino mælandi fólks til þátttöku í mati á tungumálaafstöðu þar sem notuð aðferðin „matched guise“ sem er félagsmálfræðileg greiningaraðferð. Þegar viðmælendur höfðu ómeðvitað sýnt fram á hvort þeim líkaði betur við ladino eða hebresku með því að tengja óþekkta málhafa hvors tungumáls við ákveðna eiginleika eins og tjáskiptahæfni, samkennd og vitsmunafærni, voru þeir spurðir um ástæður eða hvata að baki mati sínu; að hluta með hliðsjón af sjónarhorni félagslegra málvísinda. Rannsóknin leiddi í ljós tvo virðingarþætti tungumáls (linguistic prestige); annan málfræðilegan og hinn utanmálfræðilegan (extralinguistic). Einnig er fjallað um áhrif þjóðernis á tungumálaafstöðu viðmælenda til ladino og hugtakið þjóðernismállýska (ethnolect) er kynnt með greinandi aðferð.

*Lykilorð:* Gyðingaspænska (sefardíska), Málfræðileg álit, Tvítýngi, Matched Guise technique, Þjóðernismállýska.

## RESUMEN

Este estudio indaga las actitudes lingüísticas de los ladinohablantes respecto a su lengua y respecto al hebreo en el contexto de su diglosia existente en el país de Israel, así como respecto a los marcadores de prestigio lingüístico de estas lenguas correlacionados con el nivel de favorabilidad presente en actitudes lingüísticas al prestigio. Para ello, se seleccionó a varios informantes bilingües dentro de una muestra pequeña de ladinohablantes para ser sometidos a la evaluación de sus actitudes lingüísticas mediante el uso de la técnica imitativa como procedimiento de análisis sociolingüístico. Una vez los hablantes revelaron de manera inconsciente la favorabilidad con la que ven al ladino y al hebreo al asociar una persona no vista que habla en cada lengua con niveles particulares de calidad comunicativa, simpatía e inteligencia, se les preguntó por los motivos o razones que desde su perspectiva están detrás de su evaluación, incorporando de manera parcial la perspectiva de la etnografía de la comunicación. El estudio halló dos marcadores de prestigio lingüístico, un marcador de tipo lingüístico y otro de tipo extralingüístico. También se discute la incidencia de la noción de etnicidad en las actitudes lingüísticas mostradas por los informantes frente al ladino, siendo introducido de manera analítica el concepto de etnolecto.

*Palabras clave:* Judeoespañol, Prestigio lingüístico, Diglosia, Técnica imitativa, Etnolecto.

ABSTRACT

This study investigates the linguistic attitudes shown by Ladino speakers toward this language and in relation to Hebrew in the diglossia context of Israel, as well as those markers of linguistic prestige that, in each of these languages, may be correlated with the level of favorability present in certain linguistic attitudes. To this end, several bilingual informants were selected from a small sample of Ladino speakers to undergo an assessment of their linguistic attitudes using the matched guise technique as a sociolinguistic analysis procedure. Once the speakers unconsciously revealed their favorability toward Ladino and Hebrew by associating an unseen speaker of each language with particular levels of communicative quality, sympathy, and intelligence, they were asked about the motives or reasons that, from their perspective, lie behind their evaluation, partially incorporating the perspective of the ethnography of communication. The study found two markers of linguistic prestige: one linguistic and one extralinguistic. The notion of ethnicity impact on the linguistic attitudes displayed by the informants toward Ladino is also discussed, and the concept of ethnolect is analytically introduced.

*Keywords:* Judeo-Spanish, Linguistic prestige, Diglossia, Matched Guise technique, Ethnolect.

# Þýðingar



ÁSDÍS RÓSA MAGNÚSDÓTTIR  
HÁSKÓLA ÍSLANDS

## Um *Sarrasine* eftir Honoré de Balzac

Rithöfundurinn Honoré de Balzac (1799–1850) er einn þekktasti skáldsagnahöfundur Frakka á 19. öld. Hann dró upp einstaka mynd af samtíma sínum og mannlífi Parísarborgar í tæplega eitt hundrað skáldverkum sem birtust á tímabilinu 1829 til 1855. Á árunum 1842 til 1846 kom hið metnaðarfulla skáldsagnasafn Balzacs fyrst út undir heitinu *La Comédie humaine* (Leikhús mannlífsins) og er það eina útgáfa safnsins sem höfundurinn hafði yfirsýn yfir og stýrði, og sem samtímamenn hans þekktu.<sup>1</sup> Þessi fjölhæfi og afkastamikli rithöfundur vildi sameina rit sín undir einu heiti og í *La Comédie humaine* fundu flest fyrri verk hans sér stað, ný bættust við og í drögum sínum að heildarverkinu lagði hann á ráðin um óskrifadar sögur. Umfangið var gríðarlegt og arkitektúrinn flókinn. Með útgáfunni vildi Balzac draga upp mynd af samtíma sínum, greina ólíkar stéttir, þætti og drifkrafta í gangverki samfélagsins, áhrif auðhyggju og uppgangs í Parísarborg, og um leið skrifa sögu einstaklinganna sem þar bjuggu. Meðal frægustu skáldsagna hans í

1 Útgefandinn var Furne, Dubochet et Cie, Hetzel et Paulin, en þessi útgáfa verksins gengur almennt undir nafninu Furne. Hún innihélt 16 bindi; 17. bindi bættist við árið 1848. Greinargott yfirlit um *La Comédie humaine* er að finna hér: Balzac. *La Comédie humaine. Édition critique en ligne*, Groupe International de Recherches Balzaciennes, Groupe ARTFL (Université de Chicago), Maison de Balzac (Paris); <https://www.maisondebaltac.paris.fr/vocabulaire/furne/protocole.htm> (sótt 9. nóvember 2025).

Þessari miklu samfélagsgreiningu eru *Eugénie Grandet* (1933), *Le Père Goriot* (Goriot gamli, 1835) og *Illusions perdues* (Glataðar vonir, 1837) sem allar hafa komið út í íslenskri þýðingu Sigurjóns Björnssonar á síðustu árum.

Eins og margir skáldsagnahöfundar 19. aldar samdi Balzac einnig smásögur sem hann birti gjarnan oftast en einu sinni. Hann var þekktur fyrir að endurskrifa sögur sínar og breyta, og færa til innan höfundarverksins. Sagan sem hér kemur út í íslenskri þýðingu, *Sarrasine*, er eitt þeirra verka. Hún kom fyrst fyrir sjónir lesenda í nýstofnuðu bókmenntatímariti í París, *Revue de Paris*, í tveimur köflum, þann 21. og 28. nóvember árið 1830. Ári síðar var hún endurútgefin í öðru bindi *Romans et contes philosophiques* (Heimspækilegar skáldsögur og smásögur) og 1833 í 3. bindi sama rits. Árið 1835 er *Sarrasine* hluti af 12. bindi *Études de mœurs au XIXe siècle* (Athugun á siðferði 19. aldar), þá í 4. bindi undirflokksins *Scènes de la vie parisienne* (Kaflar úr lífinu í París). Það er svo árið 1844 að *Sarrasine* verður hluti af 10. bindi *La Comédie humaine*, og tilheyrir þá 2. bindi af *Scènes de la vie parisienne*. Í þeirri útgáfu tekur Balzac út kaflaskiptinguna sem verið hafði í fyrri útgáfum og lagfærir textann lítillega. Við þýðingu verksins var farið eftir útgáfunni frá 1844, en sagan átti eftir að flakka enn frekar innan sama undirflokks.<sup>2</sup> Algennt er að sögupersónur Balzacs birtist í fleiri en einum texta. Tveimur af sögupersónum *Sarrasine* bregður fyrir í öðrum verkum *La Comédie humaine*, frúnni af Rochefide og greifynjunni af Lanty.

*Sarrasine* er tvískipt verk. Fyrri hlutinn gerist í París, að vetrarlagi árið 1830, þar sem nærvera öldungs vekur óhug en um leið forvitni gesta í samkvæmi á Lanty-setrinu. Þegar hin unga frú af Rochefide, sem þar er stödd, kemur auga á málverk af undurfögurum Adonis fellst fylgdarmaður hennar, sem jafnframt er sögumaður, á að segja henni frá verkinu. Hefst þá síðari hluti sögunnar sem fjallar um

2 Í þýðingunni sem hér birtist er stuðst við eftirfarandi útgáfu: Honoré de Balzac, *Sarrasine*, Paris: Furne, Dubochet et Cie, Hetzel et Paulin, 1844, bls. 90–121. Hún er sótt á vefsíðuna: *Groupe International de Recherches Balzaciennes*, Groupe ARTFL (Université de Chicago), Maison de Balzac (Paris). Balzac, *La Comédie humaine. Édition critique en ligne*, <https://artflsrv03.uchicago.edu/philologic4/balzac/navigate/54/1/> (sótt 15. janúar 2025). Útgáfusaga *Sarrasine* er rakin af: Anne Geisler, „Sarrasine“, *Groupe International de Recherches Balzaciennes*, Groupe ARTFL (Université de Chicago), Maison de Balzac (Paris). Balzac. *La Comédie humaine. Édition critique en ligne*, <https://www.maisondebzac.paris.fr/vocabulaire/furne/notices/sarrasine.htm> (sótt 9. nóvember 2025).

hinn unga og efnilega myndhöggvara *Sarrasine*. Honum hlotnast sá heiður að fara til Rómar þar sem hann heillast af hinni fögru *Zambinella* í einu af leikhúsum borgarinnar og leggur allt í söluurnar til að ná ástum hennar.

Frá síðari hluta 20. aldar hafa fræðimenn beint sjónum sínum að *Sarrasine* og þá ekki síst vegna sögupersónunnar *Zambinella*, eða *La Zambinella*, sem hefur orðið uppspretta ólíkra kenninga um verkið. Hér verður ekki fjallað nánar um þær túlkanir og lesendum leyft að kynnast *Sarrasine* af eigin raun.

*Sarrasine*

Til herra Charles de Bernard du Grail

Ég var niðursokkinn í þessa djúpu dagdrauma sem ná tókum á öllum, jafnvel léttlyndustu mönnum, í hávaðasömu samkvæmi. Klukkan á Élysée-Bourbon hafði nýlega slegið tólf högg. Ég sat í útskoti, falinn bak við fellingar gluggatjaldsins, og þaðan gat ég fylgst að vild með garði hússins þar sem ég eyddi kvöldinu. Snjóföln var á trjánum sem aðeins mótaði fyrir, í bakgrunni grár skýjaður himinn sem tunglinu tókst með herkjum að slá fölnri birtu á. Í þessu yfirnáttúrulega andrúmslofti var ekki laust við að trén líktust vofum, illa vöfðum í líkklæðin, þetta var risavaxin mynd af *dansi hinna dauðu*. Og ef ég sneri mér í hina áttina gat ég dáðst að dansi hinna lifandi! Glæsilegur salur með gylltum og silfurlituum þiljum, sindrandi ljósakrónum. Þarna iðuðu, skvöldruðu og flögruðu um falletustu, auðugustu, göfugustu, glæsilegustu og oflátungslegustu konur Parísar, prýddar glitrandi demöntum, með blóm á höfðinu, í barminum, í hárinu, á kjólunum eða í fléttum um fætur sér. Lágvært gleðipískur, skjáf í mjúkri silkiblúndu við hvert munúðarfullt skref, mússulín um fingerðan líkamann. Innileg augnaráð fundu sér leið, hér og þar, vörpuðu skugga á ljósin og glampann af demöntunum og nærðu hjörtu sem voru enn of áköf. Einnig mátti greina merkingarþrungin svipbrigði ætluð elskhugunum og neikvætt viðmót í garð eiginmanna. Háværar raddir spilamanna, þegar eitthvað óvænt gerðist við spilaborðið, og glamrið í gullinu blönduðust tónlistinni, kliðnum í samtölunum; ilmvatnsský og almenn ölvun höfðu áhrif á þessa trylltu hugi og áttu þátt í að deyfja mannhafið sem fann á sér af öllum þeim freistingum sem heimurinn hefur upp á að bjóða. Mér á hægri hönd var hin dimma og þögla ímynd dauðans; á þá vinstri, heiðarlegur

gleðskapur lífsins: annars vegar köld og drungaleg náttúran í sorgarklæðum; hins vegar fólk að fagna. Á mörkum þessara tveggja ólíku málverka, sem má endurgera á þúsund vegu og sem gera París að skemmtilegustu og heimspekilegustu borg í heimi, bjó ég mér til samsetta mynd í huganum, að hálfu geðuga, að hálfu sorglega. Ég sló taktinn með vinstri fæti og mér fannst sem hinn væri í gröfinni. Hann var nefnilega gegnkaldur af trekknum og sá líkamshelmingur var orðinn ískaldur en hinn helmingurinn naut raka hitans úr stofunni, en slíkt gerist raunar ósjaldan á dansleikjum.

„Herrann af Lanty hefur ekki átt þetta setur ýkja lengi, er það nokkuð?“

„Jú, reyndar. Það eru næstum tíu ár síðan hann keypti það af Carigliano marskálki ...“

„Nú!“

„Þetta fólk hlýtur að vera vel efnað?“

„Það er viðbúið.“

„Þvílík veisla! Munaðurinn er yfiringilegur.“

„Heldur þú að þau séu jafn rík og herrann af Nucingen eða herrann af Gondreville?“

„Nú, veistu ekki hvernig á þessu stendur?“

Ég teygði mig fram og sá að þeir sem voru að talast við tilheyrðu þeim hópi forvitinna Parísarbúa sem hafa ekki áhuga á neinu nema *Hvers vegna? Hvernig? Hvaðan er hann? Hvaða fólk er þetta? Hvað er að? Hvað hefur hún gert?* Þeir lækkuðu róminn og komu sér fyrir fjær, á auðum sófa, til þess að spjalla saman í næði. Leynardómsleitendur höfðu aldrei komist í neitt feitara. Enginn vissi frá hvaða landi Lanty-fjölskyldan var, né af hvaða viðskiptum, þjófnaði, fjársvikum eða arfi þessi auður, sem metinn var til margra milljóna, var spröttinn. Allir fjölskyldumeðlimirnir töluðu ítölsku, frönsku, spænsku, ensku og þýsku nægilega vel til þess að álykta mætti að þeir hefðu dvalið um langt skeið meðal þessara þjóða. Voru þetta sígaunar? Voru þetta þrjótar?

„Þótt djöfullinn sjálfur ætti í hlut,“ sögðu nokkrir ungir stjórn-málamenn, „þá kunna þau svo sannarlega að taka á móti gestum.“

„Mér væri sama þótt greifinn af Lanty hefði farið ránshendi um virki auðugs höfðingja í Norður-Afríku, ég væri samt fús til að giftast dóttur hans,“ hrópaði heimspekingur upp yfir sig.

Hver hefði ekki viljað eiga Marianinu, unga sextán ára stúlku sem var svo ævintýrlega falleg að það var eins og hún hefði verið sköpuð af austrænum ljóðskáldum? Hún hefði átt að vera hulin blæju eins og dóttir soldánsins í sögunni um *Tjöfralampann*. Ófullkomnir hæfileikar söngkvennanna Malibran, Sontag og Fodor, þar sem einn ráðandi eiginleiki hefur ávallt komið í veg fyrir að heildin sé óaðfinnanleg, féllu í skuggann af söng hennar því að Marianina var fær um að gefa tærleika tónsins, næmi, nákvæmni í hreyfingum og hljómfalli, sál og visku, stillingu og tilfinningu sama vægi. Þessi stúlka var eins og hinn leyndi skáldskapur sem tengir allar listir og flýr alltaf þá sem leita hans. Marianina var ljúf og hógvær, vel að sér og góðum gáfum gædd og ekkert ljós skein skærar nema ef vera skyldi móðir hennar.

Hefur þú nokkru sinni hitt eina þessara kvenna sem eru svo gullfallegar að aldurinn skiptir engu máli og eru enn girnilegri við þrjátíu og sex ára aldur en þegar þær voru fimmtán árum yngri? Andlit þeirra ljóma af ástríðu, það gneistar af þeim; gáfurnar skína úr hverjum andlitsdrætti og þær geisla hver á sinn hátt, ekki síst í bjarma ljósanna. Hrífandi augun laða að, hrinda frá, tala eða þegja; framkoma þeirra er sakleysislega úthugsuð; raddirnar, seiðandi og þýðar, gæla ástúðlega við eyrun. Hrósyrdi þeirra byggjast á samamburði og kitla allra viðkvæmustu tegund sjálfumgleði. Augabrún sem lyftist ofurlítið, minnsta augnatillit, kipringur vara, veldur eins konar ofsahræðslu hjá þeim sem binda líf sitt og hamingju við þær. Það er auðvelt að tálðraga stúlku sem er óreynd í ástum og lætur auðveldlega tala um fyrir sér, en þegar þessar konur eiga í hlut á hver karlmaður að vera fær um, eins og herrann af Jaucourt, að æpa ekki þegar hann felur sig inni í skáp og herbergisþernan brýtur óvart á honum tvo fingur þegar hún lokar skáphurðinni. Eru menn ekki að spila með líf sitt með því að elska þessar máttugu hafmeyjar? Og kannski er það einmitt þess vegna sem við elskum þær svo heitt! Greifynjan af Lanty var ein þessara kvenna.

Filippo, bróðir Marianinu, hafði fengið sinn skerf af fegurð greifynjunnar, eins og systir hans. Í einu orði sagt þá var þessi ungi maður lifandi ímynd Antinousar, nema aðeins mjóslegnari. Grannur og fíngerður líkaminn hæfði svo vel æsku hans og ólífulitað hörundið, svipmiklar augabrúnir og flauelsmjúk, logandi augun

lofuðu góðu um karlmannlegan ástríðuhita og háar hugmyndir í framtíðinni! Þótt Filippo hafi verið hinn fullkomni maður í hjörtum ungra stúlkna var hann einnig besti tengdasonurinn sem sérhver móðir í Frakklandi gat hugsað sér.

Systkinin tvö höfðu fengið fegurðina, audinn, andagiftina og þokkann frá móður sinni eingöngu. Greifinn af Lanty var smá-vaxinn, ófríður og veiklulegur, dökkur yfirlitum eins og Spánverji, leiðinlegur líkt og bankamaður. Það var sagt að hann væri mikill pólitíkus, ef til vill vegna þess að hann hló sjaldan og vitnaði sífellt í herrann af Metternich eða Wellington.

Þessi dularfulla fjölskylda var jafn töfrandi og torskilið ljóð eftir Byron lávarð, dimmt og háleitt frá einu erindi til annars, sem hver og einn túlkaði á sinn veg í samkvæmislífinu. Leyndin sem herrann og frúin af Lanty létu hvíla yfir uppruna sínum, fortíð og tengslum við heimshornin fjögur hefði ekki átt að vekja teljandi undrun í París. Líklega er kjarnyrði Vespasianusar hvergi eins auðskilið. Það skiptir engu hvort gullpeningar eru blóðugir eða ataðir leðju, þeir afhjúpa ekkert en segja allt sem segja þarf. Svo lengi sem efri stéttin veit hvað þú átt ertu settur í flokk með þeim sem eiga jafn mikið og enginn biður um að fá að sjá skjölin þín vegna þess að allir vita hversu lítills virði þau eru. Í borg þar sem samfélagsleg vandamál eru leyst með algebrujöfnum eru ævintýramenn vel settir. Jafnvel þótt þessi fjölskylda hefði verið af sígaunaættum, þá var hún svo auðug og svo áhugaverð að aðallinn hefði auðveldlega getað fyrirgefið henni slík leyndarmál. En til allrar óhamingju vakti dularfull saga Lanty-fjölskyldunnar sífellda forvitni, ekki ólíka þeirri sem skáldsögur Anne Radcliffe kveiktu.

Þeir sem eru athugulir, þeir sem vilja vita í hvaða verslun þú keyptir kertastjakann þinn eða spyrja þig hversu háa leigu þú borgar ef þeim finnst íbúðin þín falleg, höfðu tekið eftir því að af og til, á mannamótum, tónleikum, dansleikjum og í veislum sem haldnar voru á heimilinu, brá fyrir einkennilegri mannveru. Þetta var karlmaður. Í fyrsta skipti sem hans varð vart voru tónleikar og svo virtist sem heillandi rödd Marianinu hefði heillað hann úr fylgsni sínu.

„Það er kominn hrollur í mig,“ sagði kona, sem var rétt hjá dyrunum, við konu sér við hlið.

Óþekkti maðurinn, sem stóð nálægt konunni, gekk burt.

„Mikið er þetta einkennilegt! Nú er mér heitt,“ sagði konan þegar ókunnugi maðurinn var farinn. „Þú heldur kannski að ég sé að missa vitið en hvað get ég annað haldið en að kuldinn hafi stafað frá þessum svartklædda manni sem gekk burt rétt í þessu.“

Innan skamms hafði ímyndunaraflið sem aðlinum var í blóðborið getið af sér fjöldann allan af broslegum og stórfurðulegum tilgátum, sem og fáránlegar sögusagnir um þennan dularfulla mann. Þótt hann væri ekki beinlínis vampíra eða náæta, ónáttúrulegur gervimaður, einhvers konar Fást eða Hrói höttur, þá var í honum, að álitum þeirra sem hallir voru undir hið yfirnáttúrulega, eitthvað af þessu öllu. Hér og þar mátti finna Þjóðverja sem trúðu þessum snilldarlegu háðsglósum sem áttu upptök sín í slúðrinu í París. Ókunnugi maðurinn var einfaldlega *öldungur*. Nokkrir þeirra ungu manna, sem eru vanir því að taka ákvarðanir um framtíð Evrópu á hverjum morgni í nokkrum hljómfögnum setningum, töldu að þessi óþekkti maður hlyti að vera stórglæpamaður sem ætti gríðarmikil auðæfi. Skáldsagnahöfundar röktu sögu öldungsins og gátu lýst óhæfuverkum hans á meðan hann var í þjónustu prinsins af Mysore í alls kyns furðulegum smáatriðum. Bankamenn, sem eru mun jákvæðara fólk, ypptu breiðum öxlunum af meðaumkvun og sögðu á sannfærandi hátt: „Sko, þessi gamli karl, hann er *tête génoise*.“

„Ef það er ekki óviðeigandi, herra, mætti ég þá biðja þig um að útskýra fyrir mér hvað þú átt við með *tête génoise*?“

„Herra minn, það er þegar gríðarlegir fjármunir velta á lífi eins manns og tekjur fjölskyldunnar byggjast á því að hann sé við góða heilsu.“

Ég man eftir að hafa heyrt, heima hjá frúnni af Espard, dávald fullyrða, með afar vafasömum sögulegum rökum, að þetta ofurverndaða gamalmenni væri hinn frægi Balsamo, öðru nafni Cagliostro. Eftir því sem þessi gullgerðarmaður okkar tíma hélt fram hafði sikileyski ævintýramaðurinn komist undan mannum með ljáinn og skemmti sér við að búa til gull handa barnabörnunum. Loks má nefna að Ferette héraðsdómari þóttist viss um að þessi undarlega persóna væri greifinn af Saint-Germain. Þessar kjánalegu sögur voru sagðar af yfirlæti og háði sem einkennir samfélag án trúarbragða og þær viðhéldu óljósum grunsemdum um Lanty-

ættina. Og það vildi svo einkennilega til að fjölskyldumeðlimirnir gáfu þessum getgátum byr undir báða vængi með dularfullri framkomu sinni við öldunginn og eftirgrennslanir leiddu ekki í ljós nokkurn skapaðan hlut um líf hans.

Í hvert sinn sem maðurinn steig yfir þröskuld vistarverunnar sem honum var ætluð á Lanty-setrinu kom hann fjölskyldunni í mikið uppnám. Það mátti halda að um stórviðburð væri að ræða. Filippo, Marianina, frúin af Lanty og gamall þjónn voru þau einu sem nutu þeirra forréttinda að mega hjálpa ókunnuga manningum að ganga um, rísa á fætur, setjast. Hvert þeirra vakti yfir minnstu hreyfingu hans. Það var líkt og hann væri gæddur töframætti og hefði í hendi sér hamingju, líf eða gæfu allra í fjölskyldunni. Var þetta ótti eða væntumþykja? Þeir sem tóku þátt í samkvæmislífinu komu ekki auga á neitt sem gæti hjálpað þeim að ráða gátuna. Þessi fjölskylduvættur hafði verið falinn mánuðum saman djúpt inni í óþekktum helgidómi og birtist nú skyndilega, hálf laumulega, þegar hans var síst von, í salarkynnunum eins og álfkonurnar forðum daga sem komu fljúgandi á drekum sínum til þess eins að valda usla í veislum sem þeim hafði ekki verið boðið til. Aðeins gleggstu gestirnir gátu getið sér til um hversu órólegir húsbændurnir voru, þótt þeir væru einstaklega lagnir við að fela tilfinningar sínar. En stundum þegar hin ofurhrekklause Marianina var að dansa kvadrillu, mátti sjá skelfingu í augum hennar þar sem hún fylgdist með gamalmenninu úr miðri þvögunni. Og eins var þegar Filippo smeygði sér til hans í gegnum mannþröngin, í senn ástúðlegur og umhyggjusamur, eins og þessi einkennilega mannvera gæti brotnað við snertingu eða minnsta andblæ. Greifynjan mjakaði sér nær án þess þó að láta í það skína að hún væri á leiðinni til hans; síðan setti hún upp svip sem gaf til kynna bæði auðsveipni og hlýhug, undirgefni og harðstjórn, og sagði tvö eða þrjú orð sem öldungurinn hlýddi nánast alltaf; hann fór með henni eða öllu heldur þá fór hún með hann. Ef frúin af Lanty var ekki viðstödd beitti greifinn ótal brögðum til þess að komast til hans, en hann virtist eiga í basli með að fá gamla manninn til að hlusta á sig og kom fram við hann eins og spilltan krakka sem stjórnar mömmu sinni með duttlungum eða lætur öllum illum látum. Sumir voru svo hnýsnir að þeir gátu ekki stillt sig um að beina spurningum til greifans af Lanty, þessa kalda

og lokaða manns sem virtist aldrei hafa borið nokkurt skyn á forvitni. Því fór sem fór og eftir margar tilraunir til þess að toga svör upp úr þessari orðvöru fjölskyldu gáfust allir upp á að reyna að komast að hinu vel geymda leyndarmáli. Samkvæmisnjósarnarnir, einfelðningarnir og stjórnámamennirnir urðu þreyttir á þessari ráðgátu og létu málið niður falla.

En á þessari stundu, í þessum glæstu húsakynnum, mátti ef til vill finna heimspekinga sem hugsuðu með sér, um leið og þeir fengu sér ís, frauð eða lögðu tómmt þúnsglasíð frá sér:

„Það kæmi mér ekki á óvart að þetta fólk væri svikahrappar. Þessi gamli karl, sem er í felum og birtist ekki nema á jafndægnum og sólstöðum, hefur allt til að bera til þess að vera morðingi ...“

„Það kemur út á eitt. Að spilla auðæfum manns getur verið verra en að drepa hann sjálfan.“

„Ég veðjaði tuttugu hlöðvispeningum, nú fæ ég fjórutíu.“

„Það eru samt ekki nema þrjátíu eftir á borðinu, herra minn ...“

„Nú jæja, þarna sérðu að hér er alls konar fólk. Það er ekki hægt að spila.“

„Mikið rétt. En nú eru bráðum sex mánuðir síðan við sáum Andann. Heldur þú að þetta sé lifandi vera?“

„Haha, rétt svo ...“

Ég var ókunnugur fólkinu sem lét þessi orð falla, það var á förum í þann mund er ég var að draga saman hugleiðingar mínar þar sem líf og dauði, svart og hvítt sameinuðust. Ég virti fyrir mér til skiptis, með augunum og trylltu ímyndunaraflinu, veisluna sem hafði náð hápunkti glæsileikans og myrka garðana. Ég veit ekki hversu lengi ég hafði hugleitt hliðarnar tvær á mannlegu medalíunni þegar kæfður hlátur ungrar stúlku vakti mig skyndilega af draumunum. Það sem við mér blasti gerði mig orðlausan. Þökk sé afar sjaldgæfum duttlungum náttúrunnar þá hafði þessi hálfdapurlega hugsun sem veltist um í kollinum á mér skroppið út úr honum, hún var þarna fyrir framan mig, persónugerð, lifandi, hún hafði stokkið út eins og Mínerva úr höfðinu á Júpíter, stór og sterk, hún var hundrað ára gömul og tuttugu og tveggja ára í senn, hún var lifandi og látin. Gamli karlinn hafði sloppið út úr herbergi sínu, eins og brjálæðingur úr klefa, og smeygt sér bak við hóp af fólki sem hlustaði á Marianinu ljúka við að syngja kavatínuna úr harmleiknum

*Tancredi.* Það var eins og hann hefði spröttið upp úr jörðinni, eins og sjá má á leiksviði. Í dálitla stund stóð hann grafkyrr og þungbúinn og horfði á þennan mannfögnuð sem hafði ef til vill raskað ró hans. Hann var svo niðursokkinn og einbeittur við að horfa á allt í kringum sig að þótt hann stæði í miðju mannhafinu sá hann ekki nokkurn mann og var nánast eins og svefngengill. Hann hafði birst sisona við hlið einnar af fegurstu konum Parísar; hún var ung og hrífandi og dansaði af miklum þokka; andlit hennar frísklegt eins og barnsandlit, hvítt og bleikt, og svo finlegt og gegnsett að svo virtist sem augnatillit karlmanns myndi sjá í gegnum það eins og sólargeislarnir sem skína í gegnum tæran ís. Þarna voru þau bæði tvö fyrir framan mig, saman, svo nálægt hvort öðru að ókunnugi maðurinn straukst við þunnofinn silkikjólinn og blóma-kransana, hárið sem var örlítið hrokkið og flaksandi beltisböndin.

Ég hafði komið með þessa ungu konu á dansleikinn hjá frúnni af Lanty. Þar sem þetta var fyrsta heimsókn hennar í þetta hús fyrirgaf ég henni kæfðan hláturinn en sendi henni samstundis áberandi merki sem gerði hana vandræðalega og varð til þess að hún sýndi karlinum fyllstu virðingu. Hún fékk sér sæti við hlið mér. Öldungurinn gat ekki sagt skilið við þessa dásamlegu stúlku sem hann elti sérviskulega, án sýnilegrar ástæðu og af þeirri þöglu þrákelkni sem háaldrað fólk getur búið yfir og hagar sér fyrir vikið eins og börn. Til þess að geta sest niður við hlið ungu stúlkunnar þurfti hann að verða sér úti um fellistól. Hver hreyfing hans bar með sér þennan kalda þunga, þetta kjánalega óöryggi sem einkennir látbragð þeirra sem eru háflamaðir. Hann settist hægt og varfærnislega á stólinn og muldraði nokkur óskiljanleg orð. Rám rödd hans minnti á hljóðið sem myndast þegar steinn dettur ofan í brunn. Ungu konan þrýsti hönd mína af ákafa, eins og hún vildi tryggja að hún hrapaði ekki ofan í hlydýpi, og titraði þegar þessi maður sem hún horfði á leit á hana líflausum, grænhvítum augum, sem einungis var hægt að líkja við matta perlumóður.

„Ég er hrædd,“ hvíslaði hún í eyra mér.

„Þér er óhætt að tala,“ svaraði ég, „hann heyrir mjög illa.“

„Nú, þekkir þú hann?“

„Já.“

Hún herti sig upp í að virða fyrir sér um stund þessa veru sem

mannleg tunga á ekki orð yfir, form án innihalds, veru án lífs eða líf án hreyfingar. Hún var knúin áfram af óttablandinni forvitni sem nær slíkum tókum á konum að þær verða sér úti um geðs- hræringu hvað sem það kostar, horfa á hlekkjuð tigrisdýr, horfa á bóaslöngur og fyllast skelfingu yfir því að aðeins lítillfjörleg girðing aðskilji hana frá þeim. Þótt samanreki öldungurinn væri hokinn eins og daglaunamaður var auðséð að hann hafði verið meðal- maður á hæð. Hann var grindhóraður og veikbyggðir útlirnir voru til marks um að hann hafði ætíð verið grannvaxinn. Hann klæddist svörtum silkibuxum sem héngu í fellingum eins og rifað segl, hólkvíðar yfir holdlausum lærunum. Líffærafræðingur hefði strax þekkt einkenni sjúklegar megurðar við að sjá visna fótleggina sem héldu þessum einkennilega líkama uppi. Hálfpartinn eins og tvö bein lögð í kross ofan á leiði. Hjartað fylltist hryllingi þegar ummerkin sem hrumleiki og hrörnun höfðu skilið eftir á þessu fallvalta gangverki blöstu við. Óþekkti maðurinn var í hvítu vesti, gullbrydduðu að gömlum sið, og skyrtnan hans var skjannahvít. Rauðleit pífa úr enskri blúndu myndaði gular pliseringar í háls- málinu; blúndan var svo ríkmannleg að hún hefði sæmt drottningu, en á honum líktist hún frekar lörfum en skrauti. Óendanlega dýr- mætur demantur skein og glitraði eins og sólin í miðri pífunni. Þessi fornlegi munaður, þetta dýra, smekkklasa djásn, dró enn betur fram hrörlega ásýnd þessarar skrýtnu veru. Ramminn hafði myndefninu. Dökkt andlitið var beinabert og tekið. Hakan var tálguð, gagnaugun innfallin, augun sokkin í gulleitar augntóftirnar. Útstæð kjálkabeinin voru ólýsanlega mögur og kinnarnar innfallnar. Ljósið skein úr ólíkum áttum á þessa hnúska og myndaði skugga og furðulegt endurskin og fyrir vikið hvarf það sem eftir var af mannlegum eiginleikum í þessu andliti. Auk þess hafði gulleitt, þunnt hörundið gróið svo rækilega við beinin með árunum að á því mátti sjá fjöldann allan af hrukkum og skorningum, eins og gárur á grugg- ugu vatni sem krakki hefur kastað steini í, eða stjörnulaga sprungur, eins og brot í gleri, djúpar og þéttar líkt og arkir í bók. Sumir öldungar eru vissulega ófrýnilegir en það sem átti stærstan þátt í að vofan sem hafði birst fyrir framan okkur leit út eins og gervimaður voru litirnir, rauður og hvítur, sem skinu af honum. Ljósið sem féll á augabrúnir þessa grímulíka andlits sýndi hversu vel þær voru

málaðar. Til allrar hamingju fyrir þessa sorgarsjón var höfuðkúpan falin undir ljósri, lokkaprúðri hárkollu sem benti til dæmalausrar sýndarmennsku. Því má bæta við að kvenleg tildursemi þessarar draumkenndu persónu var rækilega undirstrikuð með gulleyrnalokkum, glitrandi eðalsteinum á hringum sem skreyttu beinabera fingurna, og úrkeðju sem sindraði eins og grópir á demantsfesti um háls konu. Auk þess var stírnað glott, háðslegt og vægðarlaust líkt og á hauskúpu, á bláleitum vörum þessa andlits sem líktist einna helst japönsku líkneski. Hann var þögull og hreyfingarlaus eins og stytta og af honum lagði sömu moskusangan og af gömlum kjólum sem erfingjar hertogaynju grafa upp úr skúffum hennar við skráningu eignanna. Þegar öldungurinn leit á gestina virtust mött augun knúin áfram af ósýnilegum vélum og þegar augun námu staðar mátti efast um að þau hefðu færst til. Að sjá – við hlið þessara leifa af manneskju – unga stúlku með beran háls, handleggi og barm, geislandi af hreysti og fegurð, með hrífandi fallega greitt hár yfir mjólkurhvítu enni og augu sem ekki tóku heldur gáfu frá sér birtu; sem geislaði af lífi, blíð og frískleg, með finlega, ilmandi lokka sem virtust of þungir, of þéttir, of miklir fyrir þessa skuggaveru, fyrir þennan uppþornaða mann ... Þarna mætast dauðinn og lífið, hugsun mín var eins og ímynduð arabeska, tálsýn, að hluta forljót, að hluta guðdómlega kvenleg frá mitti og upp úr.

„Og samt er talsvert um hjónabönd af þessum toga í samfélaginu,“ hugsaði ég með mér.

„Það leggur af honum kirkjugarðslykt,“ hrópaði unga konan upp yfir sig, skelfingu lostin og greip í mig, eins og til að fullvissa sig um að ég myndi vernda hana, og ákafinn í hreyfingum hennar sannfærði mig um að hún væri dauðhrædd. „Þetta er hræðileg sýn,“ bætti hún við, „og ég get ekki verið hérna stundinni lengur. Ef ég horfi aftur á hann mun ég halda að dauðinn sjálfur sé kominn að ná í mig. En er hann lifandi?“

Hún lagði höndina á þetta fyrirbæri af þeirri dirfsku sem konur finna í sinni sterku þrá en köldum svita sló út um hana því að hún hafði ekki fyrr snert öldunginn en hljóð eins og í hrossabresti gall við. Þessi skræka rödd, ef þetta var þá rödd, hafði skroppið upp úr hálsi sem var nánast skraufþurr. Henni fylgdi barnslegur, krampa-kenndur hósti sem lét einkennilega í eyrum. Við þennan hávaða litu

Marianina, Filippo og frúin af Lanty til okkar og augnaráð þeirra var eins og elding. Unga konan hefði viljað liggja á Signubotni. Hún tók í handlegginn á mér og leiddi mig í átt að kvennastofunni. Karlar og konur viku svo að við kæmumst leiðar okkar. Þegar við vorum komin í ysta gestasalinn gengum við inn í litla hálfhringlaga stofu. Samfylgdarkona mín kastaði sér niður á dívan, titrandi af ótta og án þess að vita hvar hún var.

„Þú ert ekki með réttu ráði, frú,“ sagði ég.

„En,“ hélt hún áfram eftir andartaksþögn sem ég notaði til að dást að henni, „er það mér að kenna? Hvernig stendur á því að frúin af Lanty leyfir afturgöngum að flækjast um húsið sitt?“

„Svona, svona,“ svaraði ég, „þú lætur eins og kjáni. Þú heldur að gamall karl sé afturganga.“

„Ekki orð um það meir,“ sagði hún með þessum ákveðna og um leið hæðnislega svip sem konur grípa til þegar þær vilja hafa rétt fyrir sér. „Mikið er þessi kvennastofa smekkleg!“ hrópaði hún og leit í kringum sig. „Blátt satín kemur alltaf svo einstaklega vel út í veggkjöldum. En glæsilegt! Nei, en hvað þetta er fallett málverk!“ bætti hún við og gekk að mynd sem var í íburðarmiklum ramma.

Við stóðum í dágóða stund og dáðumst að þessu furðuverki sem yfirnáttúrulegur pensill virtist hafa dregið upp. Málverkið sýndi Adonis liggjandi á ljónsfeldi. Ljósakrónan í miðri stofunni var úr alabastri og varpaði mjúkri birtu á málverkið, sem gerði okkur kleift að sjá hversu fagurt það var.

„Er til svo fullkomin vera?“ spurði hún mig, og það örlaði fyrir ánægjubrosi á vörum hennar eftir að hafa virt fyrir sér þokkafullar útlínurnar, stellinguna, litinn, hárið, í raun allt.

„Hann er of falletur fyrir karlmann,“ bætti hún við eftir að hafa grannskoðað hann líkt og hann væri keppinautur.

Ó! Við þessi orð fann ég áþreifanlega fyrir öfundinni sem ljóðskáld nokkurt hafði reynt að telja mér trú um að væri til, þessari öfund í garð þrykkmynda, málverka og styttna þar sem listamenn ýkja mannlega fegurð í anda lögmálsins um að upphefja og fegra.

„Þetta er málverk,“ svaraði ég. „Það er Vien sem á heidurinn af því. En þessi mikli listmálari hefur aldrei séð frummyndina og kannski dregur aðeins úr aðdáun þinni við að heyra að þessi persóna var máluð eftir styttnu af konu.“

„En hver er þetta?“

Ég hikaði.

„Mig langar að vita það,“ bætti hún við, áköf.

„Ég held,“ svaraði ég, „að þessi Adonis sé ... sé ... ættingi frúarinnar af Lanty.“

Það særði mig að sjá hana svona niðursokkna í málverkið. Hún settist niður þögul, ég tyllti mér við hlið hennar og tók í hönd hennar án þess að hún tæki eftir því! Hún hafði gleymt mér út af málverki! Á því andartaki mátti heyra skríjál í kjól og létt fótatak konu bergmála í kyrrðinni. Við sáum hina ungu Marianinu koma inn og það var ekki síður sakleysið sem skein af andlitinu en þokkinn og nýju fötin sem gerði hana svona fallega; hún gekk hægt og leiddi af móðurlegri umhyggju, dótturlegri alúð, þessa uppáklæddu vofu sem hafði hrakið okkur úr tónleikasalnum; hún fylgdi henni og horfði óróleg á hana feta sig varlega áfram á veikburða fótunum. Með erfiðismunum komu þau að dyrum sem leyndust milli veggjaldanna. Marianina bankaði mjúklega. Nánast samtundis, eins og fyrir einhvern kynngimátt, birtist hávaxinn, grannur maður, eins konar töfravættur. Unga stúlkan kyssti kurteislega þetta lifandi lík áður en vörðurinn dularfulli tók við því og þessi saklausu blíðuhót voru ekki alveg undanþegin þokkafullu daðrinu sem sumar lánsamar konur hafa á valdi sínu.

„*Addio, addio!*“ sagði hún með fegursta blæ sinnar ungu raddar.

Hún bætti hrifandi tónaröð við síðasta atkvæðið, lágum rómi og líkt og hún vildi draga upp ljóðræna mynd af tilfinningunum sem bærðust innra með henni. Eitthvað rifjaðist skyndilega upp fyrir öldungnum sem stóð kyrr á þröskuldi leyniherbergisins. Í djúpri þögninni heyrdum við þungt andvarp stíga upp úr brjóstkassa hans: hann tók fallegasta hringinn sem hann bar á beinaberum fingrunum og kom honum fyrir í barmi Marianinu. Unga flónið skelltí upp úr, tók hringinn og smeygði honum yfir hanskan á fingur sér og tók á rás í átt að tónleikasalnum þar sem heyra mátti forspilið að kontradansi. Hún sá okkur.

„Ó! Voruð þið hér!“ sagði hún og roðnaði.

Hún horfði spyrjandi á okkur og hljóp því næst til dansherrans með þeim áhyggjulausa ákafa sem hæfði aldri hennar.

„Hvað þýðir þetta?“ spurði mín unga samfylgdarkona. „Er þetta eiginmaður hennar? Er mig að dreyma? Hvar er ég?“

„Þú,“ svaraði ég, „þú, frú mín góð, sem ert ástríðufull og hefur svo góðan skilning á jafnvel ógreinanlegustu tilfinningum, þú kannt að viðhalda allra viðkvæmstu tilfinningunni lifandi í mannsins hjarta án þess að skemma hana, án þess að gera hana að engu á fyrsta degi, þú sem hefur samúð með ástarsorgum og, eins og Parísardömu sæmir, ert ástríðufull að hætti Ítala eða Spánverja ...“

Hún skynjaði beiska kaldhæðnina í orðum mínum og eins og ósjálfrátt greip hún fram í fyrir mér og sagði:

„Æ, þú þykist vita hvernig ég er. Þvílíkur yfirgangur! Þú vilt ekki að ég sé ég.“

„Nei, ég vil alls ekki neitt,“ hrópaði ég upp yfir mig og var brugðið af þessu harkalega viðmóti. „Það er að minnsta kosti rétt að þú hefur ánægju af að heyra söguna um þessar miklu ástríður sem heillandi suðrænar konur hafa vakið í hjarta okkar?“

„Já. Og hvað með það?“

„Nú, ég skal koma til þín um níuleytið annað kvöld og svipta hulunni af þessum leyndardómi.“

„Nei,“ svaraði hún kankvís, „ég vil heyra þessa sögu hér og nú.“

„Þú hefur enn ekki gefið mér leyfi til að hlýða þér þegar þú segir: Ég vil.“

„Á þessu andartaki,“ svaraði hún svo daðurslega að ég fylltist örvæntingu, „brenn ég af þrá eftir að komast til botns í þessu leyndarmáli. Á morgun er ekki víst að ég kæri mig um að hlusta á þig ...“

Hún brosti og við kvöddumst; hún alltaf jafn drambsök og óvægin og ég alltaf jafn afkáralegur, á þessari stundu sem öðrum. Hún var svo ósvífin að dansa vals við ungan liðsforingja, og ég var ýmist reiður, niðurdreginn, fullur aðdáunar, ástfanginn eða afbrýðisamur.

„Sjáumst á morgun,“ sagði hún þegar klukkan var að nálgast tvö og hún yfirgaf dansleikinn.

„Ég fer ekki til þín,“ hugsaði ég með sjálfum mér, „og ég segi skilið við þig. Þú ert duttlungafyllri og sennilega ... þúsund sinnum óútreiknanlegri en ég get gert mér í hugarlund.“

Daginn eftir sátum við bæði fyrir framan arin þar sem logaði

glatt, í lítilli, fallegri stofu; hún á tveggja manna sófa, ég á púðum á gólfinu, svo að segja við fætur hennar, og horfði upp til hennar. Kyrrð ríkti á götunni. Lampinn gaf frá sér milda birtu. Þetta var eitt af þessum kvöldum sem gæla við sálina, andartak sem gleymist aldrei, yndisleg stund friðar og löngunar sem vekur alltaf eftirsjá, jafnvel þegar við erum enn hamingjusamari. Hver getur þurrkað út þessi minnisstæðu spor sem fyrsta ástarþráin skilur eftir?

„Jæja,“ sagði hún, „ég er tilbúin.“

„En ég þori ekki að hefja söguna. Í henni eru kaflar sem eru hættulegir fyrir þann sem segir frá. Ef ég verð of æstur verður þú að þagga niður í mér.“

„Talaðu.“

„Ég hlýði.“

„Ernest-Jean Sarrasine var einkabarn saksóknara í Franche-Comté,“ hélt ég áfram eftir stutt hlé. „Saksóknarinn hafði á nokkuð heiðarlegan hátt orðið sér úti um sex til átta þúsund pund í rentur, sem þá var gríðarlega há upphæð fyrir mann sem starfaði úti á landi. Gamli lögmaðurinn átti þennan eina son og vildi veita honum bestu menntun sem völ var á og vonaðist til að sonurinn yrði dómari og að hann sjálfur yrði nógu langlífur til að sjá sonarson Matthieus Sarrasines, plægingarmanns frá Saint-Dié, fá gott embætti og dotta yfir réttarhöldunum, dómstólnum til heiðurs. En æðri máttarvöld höfðu ekki í hyggju að veita saksóknaranum þessa ánægju. Strax á unga aldri var Sarrasine settur í umsjá jesúíta og sýndi snemma merki um óvenjulegt óstýrilæti. Bernska hans var eins og annarra hæfileikamanna. Hann lærði þegar honum þóknaðist, var mótþróafullur, og iðulega niðursokkinn í sundurlausar vangaveltur klukkutímum saman og var þá annaðhvort að virða fyrir sér félagu sína að leik eða að ímynda sér hetjurnar í Hómerskviðum. Og ef honum datt í hug að skemmta sér fylgdi því mikill eldmóður. Þegar sló í brýnu milli hans og skólafélaganna fylgdu því oftast blóðug átök. Ef hann varð undir þá beit hann. Hann var sitt á hvað framtakslaus og framtakssamur, klaufalegur og afburðagreindur, og þessi einkennilega skapgerð vakti ótta hjá kennurum hans og félögum. Í stað þess að læra grísku teiknaði hann háæruverðuga prestinn sem útskýrði fyrir þeim kafla eftir Þúkýdídes, rissaði upp myndir af stærðfræðikennaranum, umsjónar-

manninum, herbergisþjónunum, prófdómaranum, og ataði alla veggi út í ókláruðum skissum. Í stað þess að syngja Drottni lof í kirkjunni skemmti hann sér við að skemma bekkinn sem hann sat á við messu og þegar honum tókst að stela nokkrum viðarbútum tálgaði hann einhvern kvendýrling. Ef hann vantaði spýtu, stein eða blýant mótaði hann hugmyndir sínar í mjúkt brauð. Hvort sem hann teiknaði upp persónur á málverkum sem skreyttu kórinn eða fann upp á þeim sjálfur þá skildi hann alltaf eftir í sæti sínu dónalegar skyssur sem ollu yngstu prestunum miklu hugarangri en rógberar sögðu að gömlu jesúitarnir hefðu brosað að þessu. Að lokum, sé nokkuð mark takandi á skólakrónikunni, var hann gerður brottrækur fyrir að hafa tálgað Krist út í stóran viðarbút á meðan hann beið eftir að röðin kæmi að honum í skriftastólnum. Guðlastið sem var rist í drumbinn var svo áberandi að það var óhjákvæmilegt að refsa listamanninum. Hann hafði verið svo óforskammaður að setja þessa meinhæðnu figúru ofan á oblátuskrínið! Sarrasine leitaði skjóls í París undan hótunum föður síns. Þar sem hann bjó yfir miklum viljastyrk og þekkti engar hindranir hlýddi hann snilligáfu sinni og fékk pláss á vinnustofu Bouchardons. Hann vann allan daginn og þegar kvöldaði fór hann og betlaði sér mat. Bouchardon var furðu lostinn yfir hæfileikum og framförum þessa unga listamanns og gat sér fljótt til um eymdina sem nemandi hans bjó við; hann kom honum til hjálpar, fór að þykja vænt um hann og leit á hann sem son sinn. Þegar snilligáfa Sarrasines kom síðan í ljós í einu verka hans, þar sem ófullburða hæfileikar börðust enn við ólgu æskunnar, reyndi hinn góðhjartaði Bouchardon að koma á sáttum við gamla saksóknarann. Hin föðurlega reiði hjadnaði andspænis áhrifamætti þessa þekhta myndhöggvara. Besançon fagnaði því að vera fæðingarbær verðandi mikilmennis. Á fyrstu andartökum sæluvímunnar sem hégómagjörndin hafði framkallað gerði níski saksóknarinn syni sínum kleift að koma vel fyrir í samfélaginu. Langt og strembið námið í höggmyndalistinni hélt ofsafenginni skapgerð og óheflaðri snilligáfu Sarrasines í skefjum lengi vel. Bouchardon gerði sér grein fyrir því hversu ákafar ástríðurnar yrðu þegar þær brytust út í þessari ungu sál, sem bjó ef til vill yfir eins miklum skaphita og Michelangelo, og kæfði þær með endalausum verkefnum. Honum lánaðist að halda óvenju-

legum eldmóði Sarrasines innan hæfilegra marka ýmist með því að banna honum að vinna, með því að stinga upp á afþreyingu þegar hann sá að einhver hugsun hafði reitt hann til reiði, eða með því að fela honum mikilvæg verkefni um leið og hann var tilbúinn í svall og ólífnað. Mildin var ætíð mikilvægasta vopnið þegar þessi ástríðufulla sál átti í hlut og meistarinn náði góðum tókum á nemanda sínum vegna þess að hinn ungi Sarrasine var honum þakklátur fyrir föðurlega umhyggjuna.

Þegar Sarrasine var tuttugu og tveggja ára gamall var óhjákvæmilegt að hann losnaði undan þeim heilnæmu áhrifum sem Bouchardon hafði á siðferði hans og venjur. Hann galt snilligáfu sína dýru verði með því að fá höggmyndaverðlaun sem markgreifinn af Marigny, sem var bróðir frúarinnar af Pompadour og gerði svo mikið fyrir listirnar, hafði efnt til. Diderot lýsti stytta nemanda Bouchardons sem meistaraverki. Það var einkar sársaukafullt fyrir myndhöggvara konungs að sjá á eftir óreyndum ungum manni til Ítalíu, manni sem hann hafði vísitandi ekki upplýst um lífið sjálft. Um tíu ára skeið hafði Sarrasine verið í fæði hjá Bouchardon. Hann var fanatískur í listinni, eins og Canova varð síðar, vaknaði í dagrenningu, fór á vinnustofuna og kom ekki þaðan út aftur fyrr en seint um kvöld og deildi lífi sínu einungis með músunni sinni. Þegar hann fór í Comédie-Française-leikhúsið var það lærimeistari hans sem tók hann með sér. Honum leið svo illa hjá frú Geoffrin og meðal fína fólksins, sem Bouchardon reyndi að kynna hann fyrir, að hann kaus frekar að vera einn og hafnaði lystisemdunum sem lífið hafði upp á að bjóða á þessum tíma. Einu ástkonur hans voru Höggmyndalistin og Clotilde, ein af stjörnum Óperunnar. Samt varð það samband ekki langlíf. Sarrasine var fremur ófriður, alltaf illa til fara og svo sjálfstæður að edlisfari, svo óstöðugur í sínu einkalífi, að nýmfan fræga óttaðist hið versta og skilaði myndhöggvaranum aftur til Listarinnar. Sophie Arnould hefur sagt eitthvað viturlegt um þetta. Ég held að hún hafi verið hissa á að vinkona hennar hafi verið tekin fram yfir stytturn.

Sarrasine fór til Ítalíu árið 1758. Meðan á ferðalaginu stóð fylltist ímyndunaraflíð eldmóði undir koparlitum himni og við að sjá stórkostleg mannvirkin sem blasa alls staðar við í föðurlandi Listanna. Hann dáðist að stytturnum, veggmyndunum, málverkun-

um, og var kappsfullur er hann kom til Rómar og staðráðinn í að sjá nafn sitt á milli nafna Michelangelos og herra Bouchardons. Því varði hann fyrstu dögum dvalarinnar ýmist í vinnustofunni eða við að skoða hin fjölmörgu listaverk sem finna má í Róm. Hann hafði eytt tveimur vikum, gagntekinn eins og unga fólkið verður andspænis þessari drottningu rústanna, þegar hann lagði leið sína kvöld eitt í Argentina-leikhúsið þar sem mikill mannfjöldi var saman kominn. Hann spurðist fyrir um hvers vegna aðsóknin væri svona mikil og var svarað með tveimur nöfnum:

„Zambinella! Jomelli!“

Hann fór inn og fékk sér sæti í salnum, á milli tveggja *abbati* í góðum holdum sem þrengdu að honum en hann var svo heppinn að vera nálægt sviðinu. Tjaldið lyftist. Í fyrsta sinn á ævinni heyrði hann þessa tónlist sem herra Jean-Jacques Rousseau hafði farið svo lofsamlegum orðum um í návist hans í samkvæmi kvöld eitt hjá baróninum af Holbach. Það má því segja að hinir göfugu tónar Jomellis hafi á vissan hátt borið feiti á skilningarvit unga myndhöggvarans. Hann var frá sér numinn yfir tregafullum tónum ítölsku raddanna sem fléttuðust svo fagurlega saman. Hann var orðlaus, grafkyrr, gleymdi jafnvel prestunum tveimur. Sálín fann sér stað í eyrunum og augunum. Honum fannst hann heyra með hverri taug líkamans. Skyndilega titraði salurinn af dynjandi lófataki og fagnaði innkomu *prima donna*. Hún gekk hrífandi og fágúð fram á sviðið og heilsaði áhorfendum af ómótstæðilegum yndisþokka. Ljósín, ákafinn í mannföldanum, töfrar sviðsins, heillandi klæðnaðurinn, sem þótti mjög aðlaðandi á þeim tíma, allt lagðist þetta á eitt um að gera þessa konu aðdáunarverða. Sarrasine stundi af ánægju. Á þessu andartaki dáðist hann að þessari fullkomnu fegurð sem hann hafði leitað að hér og þar, sótt fallega mótaða fótleggi til einnar fyrirsætu, iðulega af lægri stéttum, útlínur brjósts til annarrar, hvítar axlir enn annað; hann notaði sem sagt háls einhverrar ungrar stúlku, hendur einhverrar konu og mjúk hné einhvers barns, án þess að finna nokkru sinni hin mildu og glæsilegu sköpunarverk Forn-Grikkja undir köldum himni Parísarborgar. Í La Zambinella mátti sjá allar fínlegu línur kvenlíkamans þrungnar lífi og undurfögur, langþráð hlutföll sem myndhöggvari dæmir harðar og dáiur heitar en nokkur annar. Munnurinn var tjáningarríkur, augun full af

ást og hörundið skínandi hvítt. Og við þessi smáatriði, sem listmálari hefði hrifist af, má bæta öllum dásemdum Venusarstyttnanna sem Grikkir dýrka og höggva út. Listamaðurinn þreyttist ekki á að dásama undursamlega tengingu handleggjanna við brjóstkassann, mjúkan og fínlegan hálsinn, samræmið í dráttum augabrúna og nefs, fullkomlega ávalt andlitið og tærar útlínur þess, og þétt, sveigð augnhárin á breiðum og munúðarfullum augnlokunum. Þetta var meira en kona, þetta var meistaraverk. Og í þessu óvænta sköpunarverki var nægileg ást til að hrífa alla menn og fegurð sem ekki var hægt að gagnrýna.

Sarrasine reif í sig með augunum einum saman það sem honum fannst vera stytta Pygmalions, stigin niður af stallinum. Þegar La Zambinella hóf sönginn varð hann gagntekinn. Listamanninum varð kalt, síðan fann hann skyndilega eldneista innra með sér, á dýpi sem við tengjum hjartanu úr því að við höfum ekkert betra orð. Hann klappaði ekki, hann sagði ekki orð, hann fann fyrir brjálsemi, eins konar hamsleysi sem grípur okkur aðeins á þessum aldri þegar þráin verður einhvern veginn bæði skelfileg og djöfulleg. Sarrasine vildi helst kasta sér upp á sviðið og grípa þessa konu. Kraftur hans hafði hundradfaldast vegna depurðar sem ómögulegt var að útskýra – þar sem fyrirbæri sem þessi gerast utan þess sviðs sem mennirnir sjá – og leitaðist við að brjótast út með sársaukafullu ofbeldi. Utan frá virtist Sarrasine vera heimskur og kaldranalegur. Frægð, þekking, framtíð, lífið, viðurkenningar, allt varð að hjómi.

„Annaðhvort elskar hún mig eða ég dey.“ Þannig hljómaði dómurinn sem hann kvað upp yfir sjálfum sér.

Hann var svo frá sér numinn að hann sá ekki salinn, hvorki áhorfendur né leikendur, og hann heyrði ekki í tónlistinni. Og það sem meira var, nú var engin fjarlægð lengur á milli hans og La Zambinella, hann átti hana, augu hans voru límd við hana, slógu eign sinni á hana. Nánast djöfullegur máttur gerði honum kleift að finna gustinn af þessari rödd, anda að sér ilmandi púðrinu sem þakti hár hennar, sjá misfellurnar í andlitinu, telja bláu æðarnar sem mynduðu örlítil blæbrigði á satínmjúkri húðinni. Og að lokum, þessi fima og ferska rödd með silfurhljóm, mjúk eins og þráður sem minnsti andblær getur mótað að vild, vafið upp og leyst úr,

teygt og togað í allar áttir; þessi rödd réðst svo djarflega á sál hans að oftar en einu sinni veinaði hann óvart af krampakenndum unaði sem mannleg ástríða er alltof spör á. Stuttu síðar þurfti hann að yfirgefa leikhúsið. Skjálfandi fótleggirnir neituðu nánast að halda honum uppi. Hann var uppgefinn, veikburða eins og truflaður maður sem hefur algerlega misst stjórn á skapi sínu. Hann hafði skynjað svo djúpa sælu, eða ef til vill hafði hann þjáðst svo mikið, að líf hans hafði flætt áfram eins og vatn úr vasa sem oltið hefur um koll. Hann fann fyrir tómi innra með sér, vonleysi í líkingu við máttleysið sem grípur þá sem hafa verið alvarlega veikir og fyllir þá örvæntingu þegar sjúkdómurinn er í rénun. Óútskýranleg sorg hellist yfir hann þar sem hann tyllti sér niður á kirkjutröppur. Hann hallaði sér upp að súlu og gleymdi sér í óljósum hugsunum, líkt og hann væri að dreyma. Ástríðan heltók hann. Þegar hann kom aftur heim rann á hann vinnuæði af þeim toga sem aðeins rennur á fólk þegar grundvallarbreyting hefur orðið á lífi þess. Ofurseldur þessum fyrsta ástríðuhita, sem bæði má rekja til ánægju og sársauka, ákvað hann að beisla óþolinmæðina og ofsann með því að teikna La Zambinella eftir minni. Þetta var eins konar efnisleg íhugun. Á einni teikningunni virtist La Zambinella yfirveguð og fjarlæg, að hætti Rafaels, Giorgiones og allra þekktu listmálaranna. Á annarri sneri hún höfðinu daðurslega um leið og hún söng tónaröð og það var eins og hún væri að hlusta á eigin rödd. Sarrasine rissaði upp myndir af konunni sem hann elskaði, í öllum stellingum; hann teiknaði hana án blæju, sitjandi, standandi, liggjandi, annaðhvort blygðunarfulla eða ástfangna, og töfrarnir í blýantsdráttunum gerðu honum kleift að draga upp allar sérkennilegu hugdettur sem herja á ímyndunaraflíð þegar við erum með hugann bundinn við konu sem við elskum. En hamslaus hugsunin bar hann lengra en að blaðinu og blýantinum. Hann sá La Zambinella, talaði við hana, grátbað hana, varði þúsund árum ævi sinnar og hamingju með henni, setti hana í allar þær aðstæður sem hægt var að ímynda sér og lét reyna á, ef svo má segja, hvernig framtíðin yrði með henni. Næsta morgun bað hann þjón sinn að taka á leigu stúku nálægt sviðinu allt sýningarárið. Eins og allir stórhuga ungir menn gerði hann mikið úr þessu ætlunarverki sínu og byrjaði á því að næra ástríðuna á þeirri hamingju að geta dáðst að viðfangi sínu

hindrunarlaust. Þessi gullöld ástarinnar, þegar tilfinningin sem ástin vekur veitir okkur gleði og okkur tekst næstum því að finna hamingju í einsemdinni, átti ekki eftir að verða langlíf hjá Sarrasine. Atburðirnir áttu sér þó stað á meðan hann var enn undir töfrum þessara fyrstu ofskynjana sem voru í senn einfeldningslegar og munúðarfullar. Á einni viku lifði hann heila ævi þar sem hann hóf dag hvern á að hnoða leirinn sem hann notaði til að gera eftirmyndir af La Zambinella þrátt fyrir blæjurnar, pilsin, bolina og slaufurnar sem voru í veginum. Á kvöldin mætti hann snemma í stúkuna, aleinn, hallaði sér niður á sófa, eins og Tyrki í ópíumvímu, og gaf hamingjunni lausan tauminn. Til að byrja með kynntist hann æ betur þessum ofursterku tilfinningum sem söngur ástkonunnar vakti með honum; því næst vandi hann augu sín við að horfa á hana og að lokum gat hann virt hana fyrir sér án þess að eiga á hættu að þetta þögla æði, sem hafði gripið hann daginn sem hann fyrst leit hana augum, kæmi yfir hann aftur. Ástríðan dýpkaði við þessa rósemd. Því má bæta við að þessi ómannblendni myndhöggvari gat ekki afborið að félagarnir trufluðu einveru hans sem iðaði af lífi og myndum og var yfirfull af hamingjudraumum og von. Ást hans var svo heit og svo einlæg að hann þurfti að umbera þá saklausu nákvæmni sem lætur á sér kræla þegar við verðum ástfangin í fyrsta skipti. Þegar honum varð ljóst að ekki væri eftir neinu að bíða, hann þyrfti að leita upplýsinga, komast að því hvar La Zambinella byggi, vita hvort hún ætti móður, frænda, forsjármann, fjölskyldu, og þegar hann velti fyrir sér hvernig hann ætti að fara að því að hitta hana, tala við hana, þá fann hann hvernig hjartað bardist í brjósti hans við þessar metnaðarfullu hugsanir og því sló hann þessum verkefnum á frest til morgundagsins og naut þess jafn mikið að þjást líkamlega og að gæla við hugsanir sínar.“

„En,“ sagði frúin af Rochefide og tók af mér orðið, „ég sé hvorki Marianinu bregða fyrir né litla öldungnum hennar.“

„Hann er það eina sem þú sérð,“ hrópaði ég upp yfir mig, ergilegur eins og þegar komið er upp um óvænt endalok hjá sögu-  
manni. „Um nokkurra daga skeið,“ hélt ég áfram eftir stutt hlé, „kom Sarrasine af svo mikilli tryggð og trúfestu í stúkuna og ástin skein svo heitt úr augum hans að ástríða hans á La Zambinella hefði verið á allra vörum ef sagan hefði gerst í París, en á Ítalíu, frú

mín góð, fer fólk ekki í leikhúsið til að njósna um aðra með leikhúskíkinum heldur til að svala eigin ástríðu og tilfinningum. Þess var þó ekki langt að bíða að söngvararnir og söngkonurnar tækju eftir taumleysi myndhöggvarans. Kvöld eitt varð Fransmaðurinn þess var að hann var aðhlátursefni baksviðs. Það er erfitt að segja til um hvað hann hefði gert ef La Zambinella hefði ekki stigið fram á sviðið. Hún leit á Sarrasine og augu hennar sögðu miklu meira en konur yfirleitt kæra sig um. Þetta augnaráð var sannkölluð hugljómun. Hún elskaði Sarrasine!

„Ef þetta eru bara duttlungar,“ hugsaði hann, og grunaði ástkonu sína nú þegar um of mikinn tilfinningahita, „þá veit hún ekki hvaða vald mun ná tökum á henni. Ég vona að duttlungarnir endist þar til ég dey.“

Á þeirri stundu var barið þrisvar á stúkudyrnar og athygli listamannsins trufluð. Hann opnaði. Gömul kona gekk inn, dularfull í fasi.

„Ungi maður,“ sagði hún, „ef þú vilt vera hamingjusamur skaltu sýna aðgát. Sveipaðu um þig skikkju, láttu stóran hatt slúta yfir augun og um tíuleytið í kvöld skaltu fara að Hótel d'Espagne í Corso-götu.“

„Ég verð þar,“ svaraði hann og lagði tvo hlöðvispeninga í hrukkóttan lófa velsæmisvarðarins.

Hann laumaðist út úr stúkunni eftir að hafa gefið La Zambinella merki og hún lygnt munúðarfullum augunum feimnislega, eins og kona sem gleðst yfir að einhver skuli loks hafa skilið hana. Síðan flýtti hann sér af stað heim til þess að búa sig sem best úr garði. Þegar hann kom út úr leikhúsinu greip ókunnugur maður í handlegg hans.

„Farðu varlega, herra Fransmaður,“ var hvíslað í eyra hans. „Þetta snýst um líf og dauða. Cicognara kardináli er verndari hennar og hann er ekkert lamb að leika sér við.“

Þótt einhver djöfull hefði grafið hyldjúpa gjá milli Sarrasines og La Zambinella hefði hann komist auðveldlega yfir hana. Eins og ódauðlegu hestarnir í kviðum Hómers hafði ást myndhöggvarans á einni svipstundu farið óravegu.

„Þótt dauðinn biði mín þegar ég stíg yfir þröskuldinn myndi ég hraða för minni enn frekar,“ svaraði hann.

„*Poverino!*“ hrópaði ókunnugi maðurinn upp yfir sig um leið og hann lét sig hverfa.

En til hvers að nefna hættur við ástfanginn mann? Er það ekki bara eins og að selja honum nautnir? Þjónn Sarrasines hafði aldrei séð húsbónda sinn nostra svona við útlitið. Fallegasta sverðið, gjöf frá Bouchardon, slaufan sem Clotilde hafði gefið honum, frakkinn með glansandi bryddingunum, silfurofna vestið, gyllta neftóbaksdósin, fínustu úrin; allt var dregið upp úr kistunum og hann hafði sig til eins og ung stúlka sem á að sýna sig fyrsta vonbiðlinum. Á tilteknum tíma, ölvaður af ást og fullur vonar, flýtti Sarrasine sér, með nefið grafið ofan í frakkann, á fund gömlu konunnar. Hún beið hans.

„Þú lætur bíða eftir þér!“ sagði hún. „Komdu.“

Hún fór með Fransmanninn um þröngar götur og nam svo staðar fyrir framan nokkuð reisulega höll. Þar barði hún að dyrum. Þær opnuðust. Hún fylgdi Sarrasine um vöfundarhús stiga, ganga og herbergja sem einungis dauft tunglskinið lýsti upp og kom innan skamms að dyrum; meðfram hurðinni skein skært ljós og þaðan barst glaðlegur ómur margra radda. Sarrasine fékk ofbirtu í augun þegar honum leyfðist að stíga inn í þessa leyndardómsfullu vistarveru fyrir orð gömlu konunnar. Stofan var uppljómuð og ríkulega búin húsgögnum og á miðju gólfi var borð hlaðið drykkjum, dýrindis víni, í geislandi rauðleitum flöskum. Hann þekkti söngvarana og söngkonurnar úr leikhúsinu, ásamt hrífandi konum, og öll voru þau tilbúin að taka þátt í gleðskap listamanna þar sem engan vantaði nema hann. Sarrasine hélt aftur af gremjunni og lét engan bilbug á sér finna. Hann hafði gert sér vonir um illa upplýst herbergi, þar sem hin heittelskaða sæti við eldinn og öfundarmaður væri í tveggja skrefa fjarlægð, dauðinn og ástin, hljóðskraf um hjartans mál, í fyllsta trúnaði, hættulegir kossar og andlitin svo nálægt hvort öðru að hár La Zambinella hefði gælt við enni hans, fullt af þrá, heitt af hamingju.

„Lifi brjálsemin!“ kallaði hann upp yfir sig. „*Signore e belle donne*, þið verðið að leyfa mér að launa ykkur síðar, og tjá ykkur þakklæti mitt fyrir að taka á móti vesælum myndhöggvara.“

Eftir að hafa tekið við innilegum hamingjuóskum frá flestum viðstöddum, sem hann þekkti í sjón, reyndi hann að komast nær

hægingastólnum þar sem La Zambinella lá makindalega. Ó! Hjartað tók kipp í brjósti hans þegar hann kom auga á snotran fót í þessari tegund af skóm sem – ef ég má bæta því við, frú mín góð – gerðu kvenfætur hérna áður fyrir svo yndislega munaðarlega að ég veit ekki hvernig karlmenn gátu staðist þá. Hvítu sokkarnir með græna munstrinu sátu vel, stuttu pilsin, támjóu skórnir með háu hælunum sem tíðkuðust á tímum Loðvíks XV og hafa ef til vill átt dálítinn þátt í að brjóta niður Evrópu og klerkastéttina.“

„Dálítinn!“ sagði markgreifafrúin. „Ertu alveg ólesinn?“

„La Zambinella,“ hélt ég áfram og brosti, „hafði krosslagt fótleggina blygðunarlaust og sveiflaði þeim efri á meðan hún gantaðist; hún var eins og hertogaynja og það klæddi hana vel því að fegurð hennar var geðþóttafull og þrungin eins konar freistandi mýkt. Hún hafði farið úr leikbúningnum og íklæðst stuttum jakka sem sýndi grannt mittið og sem pilsaglennur og satínkjóll með bláum bróderuðum blómum undirstrikuðu. Barmurinn var skjannahvítur og finleg, íburðarmikil blúnda faldi fjársjóðinn sem hann geymdi. Hárið var greitt nánast eins og á frúnni af Barry, og þó að höfuðfatið væri breitt var hún eiginlega fallegri fyrir vikið og púðrið fór henni vel. Að sjá hana svona var ígildi þess að elska hana. Hún brosti af yndisþokka til myndhöggvarans. Sarrasine var allt annað en ánægður með að geta ekki talað við hana augliti til auglitis en fékk sér sæti við hlið hennar og spjallaði við hana um tónlist og hrósaði henni fyrir sína stórkostlegu hæfileika en rödd hans titraði af ást, ótta og von.

„Við hvað ertu hræddur?“ spurði Vitagliani, þekktasti söngvari hópsins. „Svona, hér er enginn keppinautur sem þú þarft að óttast.“

Tenórinn brosti þögull. Sama brosi mátti greina á vörum allra viðstaddra og í því var falin glettni sem ólíklegt var að elskhugi áttaði sig á. Þessi opinberun á ást hans var eins og hnífsstunga í hjartastað. Þótt Sarrasine væri viljasterkur og ekkert gæti haft áhrif á ást hans þá hafði sennilega ekki hvarflað að honum að starf La Zambinella var ekki alveg óskýlt starfi gleðikonu og að hann gæti ekki vænst þess að njóta samtímis þeirra ósnortnu unaðsemda sem gera ást ungrar stúlku svo ljúfa og ofsafengnu ástriðukastanna sem þarf til að vinna ástir leikhúskonu. Hann hugsaði sig um og sætti sig við hlutskipti sitt. Kvöldmat var borinn fram. Sarrasine og La

Zambinella settust hlið við hlið, viðhafnarlaust. Framan af veislunni voru listamennirnir fremur þrúðir og myndhöggvarinn gat spjallað við söngkonuna. Honum fannst hún andrík og faguð en hún var furðu fávís og virtist veikgeðja og hjátrúarfull. Dómgreind hennar var jafn viðkvæm og líkaminn. Þegar Vitagliani dró tappann úr fyrstu kampavínsflöskunni gat Sarrasine lesið úr augum konunnar við hlið sér ótta við hávaðann. Listamaðurinn ástfangni túlkaði þennan ósjálfráða skjálfta kvenlíkamans sem merki um yfirgengi-legt tilfinninganæmi. Fransmaðurinn hreifst af þessum veikleika. Það er svo mikil verndarlöngun í ást karlmanns.

„Þú getur notað kraft minn sem skjöld!“

Er þessi setning ekki skrifuð neðst í öllum ástarjátningum? Sarrasine var of ástríðufullur til að þylja ástarorð yfir sinni fögru ítölsku ástmey og eins og allir elskhugar var hann sitt á hvað alvarlegur, hláturmildur eða íhugull. Hann virtist hlusta á gestina en heyrði samt ekki orð af því sem þeir sögðu, svo niðursokkinn var hann í að njóta þess að vera nálægt henni, að strjúka hönd hennar, að þjóna henni. Hann sveif um í leyndri sæluvímu. Þótt mikið mætti lesa úr nokkrum augnatillitum kom honum á óvart hversu hlédræg La Zambinella var í návist hans. Hún hafði verið fyrri til að þrýsta fót hans og æsa hann upp af kankvísinni sem einkennir frjálsar og ástfangnar konur, en skyndilega, eftir að Sarrasine hafði lýst fyrir henni skapofsanum sem hann bjó yfir, hafði hún falið sig á bak við hógværð ungrar stúlku. Þegar kvöldverðurinn breyttist í gleðskap brustu gestirnir í söng, innblásnir af vínnum frá Peralta og Pedro Ximenès. Þetta voru heillandi dúettar, lög frá Kalabríu, spænskar segídillur, söngvar frá Napólí. Ölvunin var allsráðandi, í augunum, tónlistinni, hjörtunum og röddunum. Gáskinn var svo mikill, innileikinn svo einlægur og ljúfmennskan svo ítölsk að þeir sem þekkja aðeins samkvæmin í París, veisluhöldin í London og mannamótin í Vínarborg geta ekki gert sér í hugarlund hvernig þetta var. Spaugsyrdi og ástarorð mættust eins og skot í bardaga inn á milli hlátraskalla, guðlasts og ákalla til Maríu meyjar eða *al Bambino*. Einn gestanna lagðist niður á sófa og sofnaði. Ung stúlka hlustaði á ástarjátningu og tók ekki eftir því að hún hellti sérrú á dúkinn. Í miðri hringiðunni var La Zambinella hugsí á svip, eins og hún væri skelfingu lostin. Hún vildi ekki drekka, kannski borðaði

hún aðeins of mikið, en svo er sagt að ást á mat sé þokkafull þegar konur eiga í hlut. Sarrasine dáðist að sómatilfinningu ástkonu sinnar og hugsaði um framtíðina af alvöru.

„Hún vill örugglega að ég kvænist sér,“ sagði hann við sjálfan sig.

Við þá tilhugsun lét hann sig dreyma um dásemdir hjónabandsins. Honum fannst líf sitt of stutt til að njóta allrar hamingjunnar sem sál hans var uppfull af. Vitagliani, sem sat við hlið hans, hellti svo oft í glasið að um þrjúleytið um morguninn var Sarrasine ófær um að hafa stjórn á ástríðu sinni þótt hann væri ekki ofurólvi. Hann fylltist skyndilega ofurkappi, greip konuna og flýtti sér með hana inn í lítið herbergi inn af stofunni sem hann hafði gefið auga oftar en einu sinni. Ítalska konan var vopnuð rýtingi.

„Ef þú kemur nær,“ sagði hún, „neyðist ég til þess að reka hnífinn þér í hjartastað. Farðu! Þú myndir fyrirllíta mig. Ég ber of mikla virðingu fyrir þér til að gefa mig þér á vald með þessum hætti. Ég vil ekki falla af stallinum sem þú hefur sett mig á.“

„Æ!“ svaraði Sarrasine, „það reynist ekki vel að slökkva ástríðu með því að kynda undir henni. Ert þú orðin svo spillt, hjartað svo lúíð, að þú hagir þér eins og ung gleðikona sem vekur tilfinningarnar sem hún byggir afkomu sína á?“

„En það er föstudagur í dag,“ svaraði hún skelkuð yfir ákafanum í Fransmanninum.

Sarrasine var ekki trúrækinn og fór að hlæja. La Zambinella stökk af stað eins og ungt ráðyr og tók á sprett inn í veislusalinn. Þegar Sarrasine kom hlaupandi á eftir henni tók á móti honum djöfullegur hlátur. Hann sá La Zambinella sem hafði hnigið niður á sófa. Hún var föl og leit út fyrir að vera uppgefin eftir áreynsluna. Þó að Sarrasine kynni ekki mikið í ítölsku heyrði hann sína heitelskuðu segja lágum rómi við Vitagliani:

„En hann drepur mig!“

Þessi furðulega sviðsmynd ruglaði myndhöggvarann í ríminu. Svo náði hann áttum á ný. Hann stóð kyrr, tók síðan aftur til máls, settist niður við hlið La Zambinella og fullyrti að hann bæri mikla virðingu fyrir henni. Hann fann þrótt til þess að halda aftur af ástríðu sinni meðan hann fór háfleygum orðum um ást sína og brá fyrir sig mestu djásnum mælskulistarinnar, en hún er greiðvikinn

túlkur sem konurnar treysta langoftast. Þegar fyrsta skíma nýs dags læddist að gestunum stakk ein kvennanna upp á því að þau færu til Frascati. Allir fögnuðu hugmyndinni um að eyða deginum í Villa Ludovisi. Vitagliani fór niður til að leigja hestvagna. Sarrasine var svo heppinn að lenda í opnum vagni með La Zambinella innanborðs. Um leið og þau voru komin út úr Róm vaknaði kátúnan á nýjan leik en hún hafði dofnað um stund í baráttunni við svefninn. Karlar sem konur, öll virtust þau alvön þessu furðulega lífi, þessum endalausum lystisemdum, þessum drifkrafti listamannsins sem gerir lífið að sífelldri skemmtun þar sem hægt er að hlæja án nokkurra bakþanka. Samfylgdarkona myndhöggvarans var sú eina sem virtist vera niðurdregin.

„Ertu lasin?“ spurði Sarrasine. „Viltu frekar fara heim til þín?“

„Ég er of veikburða fyrir þetta óhóf,“ svaraði hún. „Ég þarf að fara varlega en mér líður svo vel í návist þinni! Ef ekki væri fyrir þig hefði ég ekki verið viðstödd veisluna í gærkvöldi; ég þoli alls ekki að missa úr nótt.“

„Þú ert svo viðkvæm!“ hélt Sarrasine áfram og virti fyrir sér fegurð þessarar hrífandi veru.

„Gjálífið skemmir í mér röddina.“

„Núna þegar við erum ein,“ hrópaði listamaðurinn upp yfir sig, „og þú þarft ekki að óttast að ég missi stjórn á ástríðu minni, segðu mér að þú elskir mig.“

„Af hverju?“ svaraði hún, „hvaða tilgangi þjónar það? Þú hreifst af mér. En þú ert Fransmaður og tilfinningar þínar verða ekki langlífur. Æ! Þú myndir ekki elska mig, ekki eins og ég vildi vera elskuð.“

„Hvað áttu við?“

„Af hreinni ástríðu, ekki lágkúrulegri. Mig hryllir enn meira við körlum en konum. Ég finn skjól í vináttunni. Heimurinn hefur ekkert fyrir mig. Á mér hvílir bölvun, mín örlög eru að skilja hamingjuna, finna hana, þrá hana, og líkt og margir aðrir sé ég hana renna mér úr greipum. Mundu, herra minn, að ég hef ekki reynt að blekkja þig. Ég banna þér að elska mig. Ég get reynst þér tryggur vinur vegna þess að ég dáist að styrk þínum og skapgerð. Ég hef þörf fyrir bróður, verndara. Vertu allt þetta fyrir mig, en ekkert annað.“

„Og hætta að elska þig!“ kallaði Sarrasine upp yfir sig, „en þú ert það eina sem ég lifi fyrir, engillinn minn, og það sem gerir mig hamingjusaman!“

„Það þarf ekki nema eitt orð til þess að ég veki þér viðbjóð.“

„Yndið mitt! Ekkert getur vakið með mér ótta. Segðu mér að þú munir svipta mig framtíðinni, að ég muni deyja eftir tvo mánuði, að bölvun muni hvíla á mér fyrir það eitt að hafa kysst þig.“

Hann kyssti hana þrátt fyrir mótspyrnu La Zambinella sem reyndi að komast undan þessum ástríðufullu blíðuhótum.

„Segðu mér að þú sért illvættur, að þú hafir þörf fyrir aleigu mína, nafn mitt, það sem ég er frægur fyrir! Viltu að ég leggi starf mitt sem myndhöggvari á hilluna? Segðu mér hvað þú vilt.“

„Og hvað ef ég væri ekki kona?“ spurði La Zambinella feimnislega mjúkri og silfurskærri röddu.

„Þér er ekki alvara!“ hrópaði Sarrasine upp yfir sig. „Heldur þú að hægt sé að blekkja auga listamanns? Hef ég ekki, í heila tíu daga, grannskoðað, starað á og dáð þína fullkomnu fegurð? Aðeins konur geta haft svona mjúkan og ávalan handlegg, þessar yndislegu útlínur. Æ! Þú vilt að ég slái þér gullhamra!“

Hún brosti dapurlega og hvíslaði:

„Bölvada fegurð!“

Hún lyfti augunum til himins. Á þessari stundu var augnaráð hennar þrungið svo miklum og svo djúpum hryllingi að Sarrasine var brugðið.

„Herra Fransmaður,“ hélt hún áfram, „gleymdu í eitt skipti fyrir öll því sem var ekki annað en stundarbrjálæði. Ég ber virðingu fyrir þér, en ekki biðja mig um ást, ég hef kæft þá tilfinningu í hjarta mér. Ég hef ekkert hjarta!“ hrópaði hún og grét. „Sviðið þar sem þú sást mig, lófaklappið, tónlistin, frægðin sem fylgir mér, svona er líf mitt, ég á mér ekki annað líf. Eftir nokkrar klukkustundir muntu ekki líta mig sömu augum, konan sem þú elskar verður dain.“

Myndhöggvarinn svaraði engu. Hann var heltekinn þögull bræði sem gerði honum þungt fyrir brjósti. Hann gat ekki annað en horft á þessa stórkostlegu konu með augum sem loguðu og brunnu. Veikburða röddin, fasið, framkoman og hreyfingar La Zambinella báru með sér sorg, depurð og uppgjöf og þær vöktu með honum

sterkar tilfinningar. Hvert orð var áeggjan. Á þeirri stundu komu þau til Frascati. Þegar listamaðurinn rétti fram handleggina til að hjálpa sinni heittelskuðu niður úr kerrunni fann hann að hún titraði og skalf.

„Hvað er að? Ég myndi deyja,“ sagði hann þegar hann sá að hún fölnaði, „ef ég hefði óafvitandi valdið þér minnsta sársauka.“

„Slanga!“ sagði hún og benti á grassnák sem skreið meðfram skurði. „Ég er hrædd við þessi andstyggilegu dýr.“

Sarrasine kramdi hausinn á snáknum undir skónum.

„Mikið ertu hugrakkur!“ hélt La Zambinella áfram og hræðslan við dautt skriðdýrið skein úr augum hennar.

„Nú jæja,“ sagði listamaðurinn og brosti, „þorir þú virkilega að halda því fram að þú sért ekki kona?“

Þau slógust í hóp með ferðafélögum sínum og gengu um skógana í Villa Ludovisi sem á þessum tíma tilheyrði Cicognara kardínála. Morgunninn leið of hratt fyrir ástfangna myndhöggvarann en fjölmörg atvik afhjúpuðu ástleitni, veikleika og viðkvæmni þessarar þróttlausu og veikbyggðu sálar. Þetta var hin sanna kona sem verður allt í einu dauðhrædd, gerir það sem henni dettur í hug án nokkurrar ástæðu, er óróleg og tilfinningasöm, sýnir ósvífni upp úr þurru, er ögrandi og dásamlega tilfinninganæm. Litli, glaðværi söngvarahópurinn sá á göngu sinni nokkra menn í fjarska, gráa fyrir járnum, og síður en svo traustvekjandi. Við orðin: „Þarna eru ræningjar á ferð,“ greikkuðu allir sporið til að komast í skjól innan virkisveggja sem umluktú sveitasetur kardínálans. Á þessari hættustundu sá Sarrasine að La Zambinella var náfól og hafði ekki kraft til að halda göngunni áfram; hann lyfti henni upp og hljóp með hana í fanginu um stund. Þegar hann kom að vínækru sem var skammt undan setti hann konuna sem hann elskaði niður.

„Útskýrðu fyrir mér,“ sagði hann við hana, „hvernig þessi mikli veikleiki, sem mig myndi hrylla við og leiðast í fari allra annarra kvenna og sem nægði, jafnvel í mýflugumynd, til að slökkva ást mína, heillar mig í fari þínu og fellur mér vel í geð? Ó, ég elska þig svo heitt!“ hélt hann áfram. „Gallarnir, hræðslan, brestirnir auka á þína innri fegurð. Ég myndi leggja fæð á sterka konu, í líkingu við Saffó, sem væri hugrökk, þróttmikil og ástríðufull. Ó, veikbyggða og ljúfa kona! Hvernig gætir þú verið öðruvísi? Þessi engilblíða

rödd, þessi finlega rödd hefði ekki getað komið úr öðrum líkama en þínum.“

„Ég get ekki gefið þér nokkra von,“ sagði hún. „Láttu af þessu tali því að það verður hlegið að þér. Mér er ómögulegt að banna þér að koma í leikhúsið, en ef þú elskar mig eða ef þú ert skynsamur, þá stígur þú ekki fæti þínum þangað fram. Hlustaðu á mig, herra,“ sagði hún alvarlegum rómi.

„Uss, hættu nú,“ sagði listamaðurinn gagntekinn, „hindranir efla ástina í hjarta mér.“

La Zambinella var hógvær og þokkafull á svip en hún þagnaði líkt og skelfileg hugsun hefði svipt hulunni af einhverri ógæfu. Þegar tímabært var að snúa aftur til Rómar steig hún upp í lokaðan fjögurra sæta hestvagn og skipaði myndhöggvaranum, af valdsmannslegri grimmd, að fara einn til baka í opna vagninum. Á leiðinni tók Sarrasine ákvörðun um að ræna La Zambinella. Hann varði öllum deginum í gerð stórkostlegra áforma. Þegar kvöldaði fór hann út til að spyrjast fyrir um hvar höllina sem hans heitelskaða byggi í væri að finna og rakst hann á einn féлага sinna við útidyrnar.

„Kæri vinur,“ sagði félaginn, „sendiherra okkar fól mér að bjóða þér til sín í kvöld. Það verða dýrðlegir tónleikar hjá honum og þegar þú veist að La Zambinella verður þarna ...“

„La Zambinella,“ kallaði Sarrasine upp yfir sig, gagntekinn af nafninu, „ég elska hana út af lífinu!“

„Það gera allir,“ svaraði félaginn.

„En ef þið eruð sannir vinir, þú, Vien, Lauterbourg og Allegrain, réttið þið mér þá ekki hjálparhönd eftir tónleikana?“ spurði Sarrasine.

„Þarf nokkuð að myrða kardínála, þarf nokkuð ...“

„Nei, nei,“ svaraði Sarrasine, „ég bið ykkur einskis sem heiðursmenn geta ekki gert.“

Myndhöggvarinn undirbjó allt í flýti svo ekkert færi úrskaiðis. Hann var einn af síðustu gestunum hjá sendiherranum en kom í ferðavagni sem kraftmiklum hestum var beitt fyrir og sem einn af leiknustu *vetturini* í Róm ók. Höll sendiherrans var þéttsetin fólki og myndhöggvarinn, sem engir viðstaddir könnuðust við, þurfti að ryðja sér leið inn í salinn þar sem La Zambinella var að syngja.

„Ætli það sé af virðingu fyrir kardínálunum, biskupunum og ábótunum sem hér eru,“ spurði Sarrasine, „að *hún* klæðist karlmannsfötum, að hár hennar er liðað og tekið saman í hnakkanum, og að hún er girt sverði?“

„Hún! Hún hver?“ svaraði gamli herramaðurinn sem Sarrasine beindi orðum sínum að.

„La Zambinella.“

„La Zambinella?“ endurtók rómverski prinsinn. „Ertu að spauga? Hvaðan kemur þú? Hafa konur nokkru sinni stigið á svið í Róm? Og veistu ekki hvernig fólk það er sem leikur kvenhlutverk á yferráðasvæðum páfans? Það var ég, herra minn, sem gaf Zambinella röddina. Ég borgaði allt fyrir þennan furðufugl, líka söngkennarann. En hann er svo vanþakklátur að hann hefur ekki viljað stíga fæti inn fyrir þröskuldinn hjá mér. En ef hann kemst í álnir er það eingöngu mér að þakka.“

Chigi prins hefði eflaust getað haldið áfram að tala, lengi, en Sarrasine hlustaði ekki. Það var eins og eldingu hefði slegið niður í hann. Hryllilegur sannleikur hafði búið um sig í hjarta hans. Hann var grafkyrr og leit ekki af þessum svokallaða söngvara. Leiftrandi augnaráðið hafði segulmögnuð áhrif á Zambinella því að þessi *musico* beindi augunum skyndilega að Sarrasine og við það breyttist hans himneska rödd. Hann titraði! Óvæntur klíður steig upp frá áheyrendum, sem voru sem límdir við varir hans, og það kom honum alveg úr jafnvægi; hann settist og lauk ekki við aríuna. Svo lítið bæri á hafði Cicognara kardínáli fylgst með augnaráði skjólstaðings síns og komið þannig auga á Fransmanninn; hann hallaði sér að einum aðstoðarmanna sinna og virtist spyrja hann hvað myndhöggvarinn hét. Þegar hann hafði fengið svarið sem hann beið eftir virti hann myndhöggvarann afar vandlega fyrir sér og gaf síðan ábóta nokkrum fyrirmæli, en sá lét sig hverfa án tafar. Meðan á þessu stóð hafði Zambinella jafnað sig og byrjaði aftur á verkinu sem hann hafði hætt við í miðjum klíðum en hann söng illa og neitaði að syngja annað lag, þrátt fyrir fortölur viðstaddra. Þetta var í fyrsta sinn sem hann beitti þessari geðþóttafullu stífni sem hann átti eftir að verða jafn frægur fyrir og hæfileikana og auðæfin miklu, sem sagt var að hann gæti þakkað röddinni ekki síður en fegurðinni.

„Þetta er kona,“ sagði Sarrasine líkt og hann væri einn í stofunni. „Hér er ekki allt með felldu. Cicognara kardínáli blekkir páfann og alla Rómaborg!“

Myndhöggvarinn yfirgaf salinn án tafar, kallaði saman vini sína og kom þeim fyrir svo lítið bæri á í hallargarðinum. Þegar Zambinella var sannfærður um að Sarrasine væri farinn virtist hann rólegri. Undir miðnætti, eftir að hafa ráfað um salina eins og maður í leit að óvini, yfirgaf *musico* samkomuna. Þegar hann gekk út um hallardyrnar var hann gripinn af mönnum sem bundu klút fyrir munn hans og komu honum svo fyrir í hestvagninum sem Sarrasine hafði tekið á leigu. Skelfingu lostinn hnipraði Zambinella sig saman í horninu og þorði ekki að hreyfa sig. Andspænis honum var ógnvekjandi ásjóna listamannsins sem var þögull sem gröfin. Þeir fóru ekki langt. Zambinella, sem Sarrasine hafði numið á brott, var nú kominn inn í dimma og tómlega vinnustofu. Söngvarinn sat á stól, nær dauða en lífi, og þorði ekki að horfa á stytta af konu þar sem hann gat greint sína eigin andlitsdrætti. Hann sagði ekki eitt einasta orð og það glömrðu í honum tennurnar. Hann var lamadur af ótta. Sarrasine skálmaði fram og aftur. Skyndilega nam hann staðar fyrir framan Zambinella.

„Segðu mér satt,“ bað hann lágri, titrandi röddu. „Ertu kona? Cicognara kardínáli ...“

Zambinella féll á kné og svaraði einungis með því að drúpa höfði.

„Ah! Þú ert kona,“ hrópaði listamaðurinn upp yfir sig, gagnstekinn, „því að jafnvel ...“ Hann lauk ekki við setninguna. „Nei,“ hélt hann áfram, „*hann* gæti ekki lagst svo lágt.“

„Æ! Ekki drepa mig,“ veinaði Zambinella og brast í grát. „Ég féllst á að gabba þig til þess eins að þóknast félögum mínum sem langaði að skemmta sér.“

„Skemmta sér!“ svaraði myndhöggvarinn djöfullegum rómi. „Skemmta sér, skemmta sér! Þú dirfist að leika þér að ástríðum karlmanns. Þú?“

„Hlífðu mér!“ svaraði Zambinella.

„Ég ætti að ráða þig af dögum!“ hrópaði Sarrasine og dró ofsafullur sverð sitt úr slíðrum. „En,“ hélt hann áfram af kaldri fyrirlitningu, „hvað hefði ég upp úr því að rista þig á hol, hvað

fyndi ég þar? Tilfinningu sem þyrfti að kæfa eða eitthvað sem svalað gæti hefndarþorstanum? Þú ert ekki neitt. Hvort sem þú ert karl eða kona þá myndi ég drepa þig! En ...“

Sarrasine fylltist viðbjóði, sneri sér undan og sá þá styttuna.

„Og þetta er talsýn!“ hrópaði hann upp yfir sig.

Síðan leit hann á Zambinella.

„Fyrir mér var kvenmannshjarta skjól, heimaland. Áttu systur sem líkjast þér? Nei, þá skaltu deyja! Nei, þú átt að lifa. Eru það ekki grimmarí örlög en að deyja? Ég syrgi hvorki blóð mitt né líf heldur framtíð mína og hamingju. Þín veikburða hönd hefur gert gleði mína að engu. Hvaða von get ég rænt þig í stað þeirra vona sem þú hefur spillt? Þú hefur gert úr mér það sama og þú ert. Orðin *að elska* og *vera elskaður* eru hédan í frá rúin allri merkingu fyrir mér, eins og fyrir þér. Ég mun í sífellu hugsa um þessa ímynduðu konu þegar ég sé raunverulega konu.“

Hann benti örvæntingarfullur á styttuna.

„Ég losna aldrei við minninguna um himneska harpýju sem læsir klónum í allar mínar tilfinningar sem karlmaður og gerir allar konur ófullkomnar! Viðundur! Þú sem ekki getur skapað líf hefur þurrkað út fyrir mér allar konur af þessari jörð.“

Sarrasine settist niður andspænis dauðhræddum söngvaranum. Tvö stór tár runnu úr þurrum augunum og niður eftir karlmannlegum kinnunum og á gólfid: tvö reiðitár, beisk og brennheit.

„Aldrei frammar mun ég elska! Unaðurinn er ekki til fyrir mér lengur, engar mannlegar tilfinningar.“

Að svo mæltu greip hann hamar og þeytti honum í átt að styttni af því líkum krafti að hann missti marks. Hann taldi sig hafa eyðilaggt þennan minnisvarða um eigin brjálsemi og hóf þá sverðið á loft í því skyni að drepa söngvarann. Zambinella rak upp skerandi óp. Á þeirri stundu þustu þrír menn inn og ráku allir rýting í myndhöggvarann sem hneig niður.

„Með kveðju frá Cicognara kardínála,“ sagði einn þeirra.

„Þetta er góðverk sem sæmir kristnum manni,“ svaraði Fransmaðurinn og gaf upp öndina.

Þessir skuggalegu erindrekar sögðu Zambinella frá því að verndari hans hefði haft áhyggjur af honum og biði hans við úti-

dyrnar í lokuðum vagni til þess að fara með hann burt um leið og þeir hefðu frelsað hann.“

„En,“ sagði frúin af Rochefide við mig, „hvernig tengist þessi saga litla öldungnum sem við sáum hjá Lanty-fjölskyldunni?“

„Frú mín góð, Cicognara kardínáli sló eign sinni á styttuna af Zambinella og lét höggva hana út í marmara, hana er nú að finna á Albani-safninu. Það var einmitt þar, árið 1791, sem Lanty-fjölskyldan kom auga á hana og bað Vien að gera eftirmynd. Andlitsmyndin þar sem þú sást Zambinella þegar hann var tuttugu ára – einu andartaki eftir að þú sást hann sem hundrað ára öldung – var síðan notuð af Girodet til þess að mála *Endymion*, þú þekktir hann sjálf í *Adonis*.“

„Er þessi Zambinella hann eða hún?“

„Hann getur ekki verið annar en bróðir móðurömmu Marianinu, frú mín góð. Nú hlýtur þú að skilja hvers vegna frúnni af Lanty er mikið í mun um að fela hvaðan auðæfin koma ...“

„Þetta er nóg!“ sagði hún og gaf mér merki um að hætta.

Við sátum drjúga stund í djúpri þögn.

„Jæja?“ sagði ég.

„Æ,“ kallaði hún upp yfir sig, reis á fætur og gekk fram og aftur um herbergið.

Hún kom til mín, horfði á mig og sagði skjálfrödduð:

„Þú hefur vakið hjá mér viðbjóð á lífinu og ástríðunni sem mun fylgja mér lengi. Eru óbærileg vonbrigði ekki það sem bíður allra mannglegra tilfinninga þótt við látum ófreskjuna eiga sig? Börn myrða mæður sínar annaðhvort með slæmri framkomu eða kuldalegu viðmóti. Eiginkonur eru sviknar. Ástkonur eru vanræktar, yfirgefnar. Vináttan! Er hún til? Ég myndi gerast trúrækin strax á morgun ef ég vissi ekki að ég er fær um að standa eins og klettur í ólgusjó lífsins. Þótt framtíð þess sem trúir á Krist sé blekking þá hrynur hún að minnsta kosti ekki fyrr en eftir dauðann. Leyfðu mér að vera ein.“

„Ó!“ sagði ég við hana, „þú kannt að refsa.“

„Hef ég ekki rétt fyrir mér?“

„Jú,“ svaraði ég af einhvers konar áræðni. „Og til þess að ljúka þessari sögu, sem er vel þekkt á Ítalíu, get ég gefið þér góða hugmynd um framfarirnar sem hafa átt sér stað í siðmenningu

okkar. Þessar ólánsömu verur eru ekki lengur búnar þar til.“

„París,“ sagði hún, „er afar gestrisin; hún tekur öllu fagnandi, bæði ríkidæmi sem byggist á skömm og ríkidæmi sem atað er blóði. Glæpir og níðingsverk eiga þar gríðastað og mæta skilningi; dyggðin er það eina sem þar á ekkert altari. Já, hreinar sálir eiga athvarf á himnum! Enginn mun hafa vitað hver ég er! Ég er hreykin af því.“

Og markgreifafrúin var hugsí á svíp.

*París, nóvember 1830*

*Ásdís Rósa Magnúsdóttir þýddi*

## Um höfundinn Cristina Civalé og tvær þýddar smásögur hennar

Argentínski rithöfundurinn, blaðamaðurinn og menningarfrömuðurinn Cristina Civalé (f. 1960) lauk BA-gráðum í fjölmiðlun og bókmenntafræði frá Buenos Aires-háskóla árið 1985 og framhaldsnámi í handrita- og kvikmyndagerð frá San Antonio de los Baños kvikmyndaskólanum á Kúbu árið 1988.<sup>1</sup> Eftir hana liggur fjöldi myndverka og hún hefur starfað sem pistlahöfundur hjá dagblöðum og tímaritum í Argentínu, á Spáni og Ítalíu, meðal annars fyrir *N*, menningarkálf stórblaðsins *Clarín*. Menningar- og þjóðfélagsmál eru henni hugleikin þótt aðaláhersla pistlaskrifa hennar í seinni tíð sé innan kvikmyndarýni.

Civalé á að baki fjölskrúðugan rithöfundaferil. Hún kom fyrst fram á ritvöllinn með útgáfu þriggja skáldsagna á tíunda áratug síðustu aldar (þ.e. *Hijos de la mala madre* (1993), *Chica fácil* (1995) og *Perra virtual* (1998)). Bækurnar ollu miklu fjadrafoki vegna hispurslausra frásagna af lífi örvæntingafullra kvenna á barmi taugaáfalls. Kvenpersónur umræddra verka eru lauslátar, hefnigjarnar og graðar. Þær drekka ótæpilega og neyta eiturlyfja, þær láta sig viðhorf annarra engu varða og gera lítið úr atgervi og áhrifum karla.

1 Civalé hefur leikstýrt þó nokkrum stutt- og heimildarmyndum: Meðal þeirra eru: *Un hombre en el pasillo* (1987); *Mucho macho*, *Todos los hombres son mortales*, *Yo no soy una cualquiera* og *Indulto no!* Að auki hefur hún tekið þátt í gerð sjónvarpsseríanna *De poeta y de loco* (1996) og *Laura y Zoe* (1998) og skrifaði ásamt Graciela Maglie handrit kvikmyndarinnar *Un argentino en Nueva York* (1997).

Þær ögra viðteknum hugmyndum um konuna sem göfuga, hreinlynda og heilsteypta veru sem setur þarfir og langanir annarra umfram sínar eigin um leið og þær gangast við skorti á eftirtektarverðum fyrirmyndum.

Í kjölfarið gaf Civalé út bækur sem byggðust á rannsóknarblaðamennsku með sjálfsævisögulegu ívaði. Meðal þeirra eru Þrælur: Aðkallandi skýrsla um flóttafólk á Spáni (*Esclavos: informe urgente sobre la inmigración en España*, 2004), Argentínskur iðnaður: Samtímalist í smíðum (*Industria argentina: arte contemporáneo en construcción*, 2007), Vitnisburðir frá landamærum: ferðir um mörk tilverunnar (*Crónicas desde la frontera: viajes al mundo trans*, 2008) og Þúsund og ein nótt: Saga einnar nætur í hafnarborginni (*Las mil y una noches, una historia de la noche porteña*, 2011). Árið 2019 kom svo út bókin Brjóstalist: Konur sem breyttu listasögunni (*El arte en tetas. Mujeres artistas que cambiaron la historia del arte*, 2019).

Cristina Civalé hefur frá aldamótum verið atkvæðamikil á vettvangi fagurbókmennta. Eftir hana liggja smásagnasöfnin *Drykklusögur* (*Cuentos alcohólicos*, 2009) og Örhamingja og aðrar sögur (*Microfelicidad y otros relatos*, 2013) auk skáldsagnanna: Þú verður maður lífs míns (*El hombre de mi vida serás tú*, 2002), Vertu sæl Ameríka (*Adiós América*, 2005), Börn: Langt frá Disneylandi (*Niños. Lejos de Disneylandia*, 2006). Síðustu verk hennar, sem öll hafa komið út hjá Milena Caserola útgáfufyrirtækinu, eru skáldsögurnar Konurnar (*Las tipas*, 2014), Fjölskyldusaga (*Una historia familiar*, 2016) og Mögulegir glæpir (*Los crímenes posibles*, 2022), auk ljóðabókarinnar Hamingjudagar (*Los días felices*, 2023).

Frásagnarmáti Civalé er ögrandi, snarpur og óvæginn. Hún fangar athygli lesenda með því að beina sjónum að skúmaskotum sem fáir fjalla um og gerir það með því að afhjúpa veikleika sögupersóna sinna sem birtast gjarnan í formi öfundar, óöryggis og heiftar – jafnvel illsku. Margar þeirra – sem oftast eru konur – falla á eigin bragði og þurfa að horfast í augu við hvernig lítilmannleg áform þeirra misheppnast. Verkin spretta úr borgarsamfélagi þar sem almennt vantraust ríkir meðal íbúa og fjölskyldubönd hafa gliðnað. Samskipti kynjanna eru oftast en ekki byggð á fölskum forsendum, brostnum vonum og vansæld, og hver og einn olnbogar sig áfram

í hversdagslegum aðstæðum. Mistök, vonbrigði og jafnvel afhroð eiga við um sögulok margra verka Civalé en þrátt fyrir það er tónninn hvorki vonleysislegur né mótaður af uppgjöf. Því ræður glettinn hæðnistónn og umburðarlyndi höfundar gagnvart breyskleikum sögupersóna sinna.

Í verkum sínum vinnur Civalé síendurtekið með mörk, viðmið og andstæður. Framsetning hennar á flæðandi landamærum snilli og brjálsemi, heilbrigðis og fíknar, kyns og kyngervis, minnis og gleymsku leiða lesandann að ákallandi spurningum um mörk lífs og dauða, ástar og haturs, góðs og ills og þess sem er viðtekið og bannað. Um eigin skrif segir Civalé:

Skriftir móta allt sem ég geri og orðin hríslast um mig. Ég skapa, legg til, virkja hugmyndir og held sífellt áfram. Eftir mig liggja annálar, erótískar sögur, frásagnir af skipbrotum og spennandi skáldsögur sem daðra jafnt við melódráma og ádeilu. Það að skrifa gerir mér kleift að leika mér, týnast, ljúga, uppgötva, kanna, veita andspyrnu og horfa út fyrir eigið sjálf en kafa jafnframt í það. Ég skrifa af því að aðrar gerðu það á undan mér.<sup>2</sup>

Sögurnar „Gin og tónik“ og „Gin“ sem hér birtast í þýðingu úr spænsku á íslensku, eru úr smásagnasafninu *Drykkekjusögur (Cuentos alcohólicos, 2009)* og afhjúpa fágætan heim kvenna sem drekka óhóflega í von um að áfengið töfri fram tilveru sem vert er að lífa og laði fram sögur sem verðskulda það að vera sagðar.<sup>3</sup>

2 „La escritura define mi acción y atraviesa mi cuerpo: aliada a él, creo, propongo, activo y sigo andando. En este sitio intento recopilar mis escritos diversos: crónicas y cuentos eróticos, relatos derrotados, novelas que tejen su suspenso coqueteando promiscuamente con el melodrama, pero también con la sátira. Escribir me permite jugar, escapar, mentir, inventar, vagar, resistir, mirar fuera de mí y dentro. Escribo porque antes otros lo hicieron“ (af heimasíðu höfundar <https://ar.linkedin.com/in/cristinacivale00>).

3 Í 2023 hefti *Milli mála* birtust þýðingar á sögunum „Malbec“ og „Bloody Mary“ (bls. 222–232), eftir Cristínu Civalé.

## Gin og tónik<sup>1</sup>

Ég var nýbúin að slökkva á símanum. Ég vildi ekki vita af því að hann hringdi ekki. Ég kaus óvissuna frekar. Hún jaðraði við fullvissu. Þögnin olli mér kvöl, þessi þögn sem hann beitti til að stjórna mér. Af sömu ástæðu kaus ég mína eigin uppgerðarþögn, mína úthugsuðu pyntingu. Í þetta skiptið vissi ég að ef hann gæfi ekki frá sér eitthvert merki ættu orðin sem ég ætlaði honum ekki lengur við. Aldrei framar. Ég gæti ekki einu sinni ávarpað hann því hvað hefði ég svo sem að segja. Ekkert. Alls ekkert.

Hann lagði á ráðin um refsingu eftir sérhvert rifrildi okkar og lengd þagnarinnar valt á því hvaða einkunn hann gaf ósamkomulaginu. Í raun voru þetta bara skoðanaskipti, ólík sjónarhorn á hversdagslega hluti. Eins og:

-Veitingastaðurinn sem þú valdir var ömurlegur.

-Ég var stórhreifin af matnum og umgjörðinni. Þjónustan var góð.

-Ó nei, trúðu mér, staðurinn var virkilega nöturlegur.

Eða:

-Þú verður að æfa meira. Það var þér að kenna að við töpuðum aftur í tennis.

-Ég hata tennis. Ég er hrifin af einstaklingsíþróttum. Ég spila til þess að vera með þér.

-Nú já, svo þú ert að gera mér greiða.

-Hafðu það eins og þú vilt.

Eða:

-Þú skiptir ekki um vatn á blómunum í svefnherberginu. Vatnið er fúlt.

---

1 Úr bókinni *MICROFELICIDAD y otros relatos* eftir Cristínu Civalé (2013, bls. 307–314).

-Heimilishjálpin hefur gleymt því. Ég skal gera það núna.

-Þú verður að fylgjast betur með.

-Allt í lagi, en það er ekki eins og þetta sé eitthvert stórmál. Þú getur líka sjálfur skipt um vatn.

-Ef vatnið fúlnar skapar það slæmt karma.

-Karma? Síðan hvenær fórst þú að nota orðið karma?

Eða:

-Mig vantar nokkrar hvítar skyrtur, úr hreinni bómull.

-Það fást mjög góðar skyrtur í Ona.

-Ég segi þetta til þess að þú farir og kaupir þær fyrir mig.

-Fyrirgefðu, elskan, en ég hef ekki tíma.

-En þú hefur tíma til eigin innkaupa.

-Það er langt síðan ég hef keypt mér eitthvað. Hvað ertu að gefa í skyn?

-Að þú sért að víkja þér undan.

Eða ...

Við töluðum ekki um neitt annað. Hver einasta tillaga frá mér sem samræmdist ekki hans eigin hugmyndum varð í huga hans hluti af umfangsmiklu samsæri. Í algjöru ósamræmi við tilefnið. Óásættanleg óhlýðni mín, óstýrilæti mitt: valdahroki hans.

Þegar við kynntumst fyrir fimm árum hafði ég gaman af þessum frekar barnalegu kenjum og átti það jafnvel til að leita sátta sem leiddu til þess að við skelltum upp úr og duttum í það með því að drekka heila könnu af heimalöguðu gini og tóník. Síðan elskuðumst við og spjölluðum saman þar til við liðum út af.

Þegar á leið fór mér að standa á sama um reiðiköst hans. Þá leiddi áhugaleysi mitt á kaldrifjadhri þögninni á endanum til þess að við byrjuðum aftur að tala saman, eins og ekkert hefði farið úr-skeiðis. Hann var þá búinn að skipta gininu út fyrir nýkreista ferska safu sem hann útbjó sjálfur. Ekki ég. Tilefni langra þagna hans lá þar með í láginni og þegar hann fann hjá sér löngun til að tala við mig spurði ég ekkert út í það heldur svaraði með rósemd. Það var eins og ekkert hefði truflað líf okkar og í sannleika sagt fannst mér það ekki truflandi. Eða svo hélt ég.

En fyrir nokkrum mánuðum fóru kenjar hans að valda mér hugarangri þar sem mér fundust þær ekki lengur jafn barnalegar. Þá var hann kominn á það stig að reyna gagnert að auðmýkja mig.

Kannski var það ég sem var orðin vænisjúk. Hvað sem því líður þá skiptir það ekki öllu máli. Sársaukinn situr eftir. Nístandi sársauki.

Það var einmitt ástæða spurninganna. Þær voru afleiðing tómlætis sem espaði hann upp. Ef til vill gaf það honum til kynna að hann hefði hitt í mark. Í sólarplexusinn minn. Eftir að hafa stappað í mig stálinu með nokkrum gin og tónik, sem ég blandaði mér á sama stað og hann kreisti safana sína, hófst spurningaregnið. Ég verð að viðurkenna að spurningar mínar báru keim af ölvun og gremju sem öllu því stundum að ég drafaði: *Af hverju segirðu ekkert? Hversu lengi heldurðu að þögnin vari í þetta skiptið? Hvert er vandamálið núna? Heldurðu að við getum haldið svona áfram alla ævi?*

Hegðun mín varð að hreinasta einelti. Ég veit það. En ég vissi ekki hvað annað ég átti til bragðs að taka. Ég varð að hreyta í hann einhverjum orðum. Það gerði auðvitað illt verra, sjálfhverfa hans virtist beinast að mér.

Þreytandi spurningaflóðið pirraði hann og hver þögn vatt upp á sig með endurtekinni þögn. Þegar hér var komið sögu forðaðist hann að horfa á mig. Tómlaikaský umvafði mig og fjarrænt augnaráð hans fyllti mig angurværð og depurð. En seinna, þegar liðið var á nóttina, snerti hann mig blíðlega og við sættumst. Eða eitthvað í þá veru. Síðan ríkti aftur þögn. Kynlíf okkar varð stöðugt vélrænna og fyrirsjáanlegra.

Með lokuð augun galopnaði hann munninn og kæfði fullnægingu sína. Ég var orðin því vön að gera mér upp mínar og mér stóð á sama. Ég lét nægja að tjá mig með lágværum stunum sem nægðu þó tæpast til að hylja vonbrigðin. Síðan fór ég á fætur og kláraði ginblönduna einsömul. Stundum blandaði ég mér í aðra könnu og drakk þar til ég leið út af, þyrst í svefn og óminni.

Daginn eftir beindi hann orðum sínum aftur að mér. Hann stærði sig af lélegri frammistöðu, líkt og hún gæfi honum rétt, líkt og ég verðskuldaði fyrirgefningu hans þar sem hann hafði látið svo lítið að snerta mig og ég hafði leyft honum það.

Í þetta skiptið hafði rifrildið staðið í eina mínútu og fjórar setningar.

-Ég kem ekki til með að geta tekið frí í janúar. Finnst þér slæmt að breyta dagsetningunni? sagði ég við hann.

-Og ertu fyrst að láta mig vita það núna?

-Ég var að komast að þessu í dag. Ég gat ekki látið þig vita fyrr.  
 -Þú tekur því sem gefnum hlut. Gerðu það sem þér sýnist.

Hann var nýkominn úr langri vinnuferð og ég hafði beðið hans full tilhlökkunar, heimskulegrar einfeldningslegrar eftirvæntingar. Ég veit ekki hvers vegna ég hélt áfram að bíða hans, þrátt fyrir vaxandi tómið á milli okkar. Það var eins og endurfundir fælu í sér nýtt upphaf. Ég var full ungæðislegrar löngunar vegna endurfundanna. Ég bjó mig undir það að stinga upp á lítilsháttar breytingu á plönunum okkar fyrir sumarið. Gott atvinnutilboð gæti orðið til þess að fresta þeim. Og peningarnir kæmu okkur báðum vel.

Eftir stutt samtal – sem hann sneri í rifrildi – lokaði hann sig af á baðherberginu. Tveimur tímum síðar kom hann fram og var þá kominn í náttfötin sem hann klæðist venjulega þegar hann er veikur og geymir á snaga í baðherberginu, undir náttsloppnum. Hann skreið upp í rúmið okkar, lagðist skáhallt yfir það og tók allt plássíð.

Ég náði mér í teppi og hnipraði mig saman í sófanum með könnu af gini og tóník, þá þriðju sem ég hafði blandað mér frá því að hann lokaði sig inni. Ég átti samt erfitt með að festa blund.

Snemma næsta morgun heyrði ég hann sýsla í eldhúsinu. Ég fór á fætur með það í huga að við borðuðum morgunverð saman, en hann var þá á leiðinni út. Ég kyngdi spurningatuggunni og hann forðaðist að líta á mig. Hann lokaði hurðinni hægt á eftir sér án þess að kveðja. Refsingin var að því er virtist framlengd. Fram eftir morgni reyndi ég að ná í hann í gegnum farsímamann en hann svaraði ekki hringingum mínum.

Um hádegisbil skrápp ég út í gönguferð. Ég rölti í kringum tjörnina í almenningsgarðinum. Mér reyndist ómögulegt að einbeita mér að vinnunni. Þótt ég þyrfti að ljúka við tvær þýðingar, lét ég þær afskiptalausar á borðinu, buguð af yfirþyrmandi ástandinu. Eftir að hafa gengið fimm hringi umhverfis tjörnina hélt ég rakleiðis í næstu verslun og keypti mér ilmvatn af handahófi, það fyrsta sem afgreiðslukonan sýndi mér. Það gaf frá sér sterkan og áleitinn moskusilm. Mér fannst það fullkomið. Ég þurfti einmitt á því að halda að áreita.

Þegar ég kom heim, kveikti ég aftur á símanum og rifjaði upp samskipti okkar. Síðustu orðaskipti okkar. Ýkt viðbrögð hans og

refsing gáfu til kynna að við værum komin á endastöð. Að viðsnúningur væri ekki mögulegur. Ég vissi ekki nákvæmlega hvað fælist í þessari endastöð en hún var ekki notalegur staður að vera á.

Um áttaleytið, einmitt þegar von var á honum, lét ég renna í bað. Ég sleppti froðu, baðsöltum og kertum. Í þetta skiptið sleppti ég afslappandi tímaritum og reyndi einfaldlega að slaka á. En vissulega hafði ég með mér eina ginblöndu í viðbót.

Hann kom á meðan ég var að þurrka mér. Hann stóð þétt upp við mig, horfði með vanþóknun á könnuna og hvessti á mig rannsakandi augunum. Hann beindi að mér þessu augnaráði og svip sem voru orðin svo einkennandi þessa síðustu mánuði. Hann lagði skalatöskuna ofan á klósettið og sagði loks:

-Febrúar væri ekki svo slæmur fyrir mig.

Hann hafði vart sleppt orðinu þegar hann byrjaði að afklæðast og lagðist í baðkarið. Í sama vatnið og ég hafði notað og var örugglega orðið kalt. *Febrúar, mars, aldrei*, muldraði ég með sjálfri mér. Allt hljómaði jafn ómerkilegt og það var falskt.

Ég lauk við að þurrka mér og yfirgaf baðherbergið með baðhandklæði vafið um mig. Ég klæddi mig í svefnherberginu. Ég valdi einn af uppáhaldskjólunum mínum. Þennan sem vekur hjá mér þá kennd að ég sé ómótstæðileg og falleg.

-Já. Febrúar er fullkominn, finnst mér, sagði ég við hann, þrúðbúin í hálfopnum dyrum baðherbergisins. Ég beið ekki eftir svari, úðaði nýkeypta ilmvatninu yfir allan líkamann og fór síðan út í leit að nýjum bar. Einhverjum sem ég hafði aldrei komið á áður. Ég var búin að fá nóg af heimalöguðu gini og tónik.

Ég hafði heyrð um Flandres-barinn, stað þar sem barþjóninn var örlátur, tónlistin lágstemmd og stemningin hlýleg. Þangað hélt ég fótgangandi. Hann var ekki langt í burtu. Á leiðinni hringdi ég í gamlan elskhuga. Hann svaraði ekki. Síðan hringdi ég í annan, enn eldri, sem svaraði ekki heldur. Ég hringdi þrisvar í viðbót með ámóta árangri. Það ríkti þögn á hinum enda línunnar hvert sem hún teygði sig.

Þegar ég var komin á barinn pantaði ég mér Bombay Sapphire gin og tónik og á meðan ég beið hringdi ég í hann. Hann svaraði eftir tvær hringingar með orðunum: „Sæl, elskan“.

Ég sagði honum hvar ég væri og tjáði honum að það væru frá-

bærir safar á Flandres-barnum. Ferskir og úr framandi ávöxtum. Ég fékk Bombay-gin og tónikið mitt.

Það er liðinn hálf tími síðan ég hringdi og ég er enn að bíða. Ég var að slökkva á farsímanum. Ég vil ekki vita að hann muni ekki biðjast afsökunar á því að koma ekki. Ég vil ekki vita að hann ætli ekki einu sinni að reyna það. Ég gæti alls ekki umborið upplogna afsökun sem sett er fram af kæruleysi.

Ég panta annan drykk. Ég lít á símann og gef hann svo ungum ferðamanni. Sennilega er hann þýskur. Ég held drykkjunni áfram.

Það ríkir þögn.

Ég þrái mína eigin þögn. Ég þarf að skipuleggja hvernig ég ríf úr honum tunguna á meðan hann sefur.

Þá fyrst verður dauðþögn.

*Hólmsfríður Garðarsdóttir þýddi úr frummálinu*

Gin<sup>1</sup>

Ég hafði aldrei ímyndað mér að brotthvarf hans yrði blóði yfirgefa mig á þennan miskunnarlausa hátt. Hann skaut sig með hægri hendi beint í hjartastað. Hann valdi að sviðsetja lokaatriðið í rúminu okkar. Skildi eftir stutt bréf til móður sinnar. Í því útskýrir hann að byssukúlan hafi verið hans hinsta ósk. Minnst ekkert á mig, engar útskýringar, engin ámæli. Aðeins lík hans í óafturkræfu ástandi í rúminu: bláköld tileinkun.

Ég fann þau. Hann og bréfið. Ég vildi ekki koma nálægt neinu, hvorki bréfinu né líkinu. Hvorugt tilheyrði mér. Ekki heldur minn eigin líkami þegar kalt hörund hans straukst við mitt, né heldur þegar ég las orðin sem ætluð voru annarri konu en mér. Ég sleppti tókunum. Eitthvað bærðist innra með mér og hélt áfram að tifa. Lífið héldi áfram þótt hann væri látinn. Ég var annars hugar í jarðarförinni og fór ekki með bænina þegar síðustu moldinni var mokað yfir leiðið. Fólk reyndi að hugga mig með því að klappa mér á öxlina. Það eina sem ég man er að það fór í taugarnar á mér og ég hörfaði undan snertingunni. Ég hafði ekki þörf fyrir aðra. Ég grét heldur ekki eða talaði, blótaði ekki einu sinni. Ég var þögul. Þögnin hafði náð tókum á mér eins og hún væri eina færa leiðin. Ég lokaði mig inni á heimilinu. Dökkleit rúmfötin, þau sömu og voru á rúminu daginn sem hann dó, urðu mitt eina skjól. Ég ætlaði ekki að yfirgefa staðinn. Aldrei. Ég fyllti þögnina með angurværum hljómunum harmonikkunnar í laginu *Reminiscencia* í flutningi Piazzolla. Ég stillti græjurnar á endurflutning svo spiluninni myndi aldrei ljúka. Hún stöðvaðist aðeins ef rafmagnið færi af. Öðru hverju tók ég stóra sopa af gini; oftast en ekki kastaði ég upp. Þótt byssukúlan

1 Úr bókinni *MICROFELICIDAD y otros relatos* eftir Cristínu Civalé (2013, bls. 359–366).

hefði ekki verið ætluð mér fór hún samt í gegnum mig eins og hver einasti tónn harmonikkunnar sem sló mig eins og dauðinn. Ég var svo kvalin að ég kom einungis út úr mér sex orðum: „Af hverju að kúga mig svona?“ Þessi spurning ásótti mig í bjargarleysi mínu og ginvímu. Þegar harmonikkann hljóðnaði skyndilega fann ég ákallandi þörf fyrir að fara á fætur. Nú var ekkert sem róaði mig lengur. Mig svimaði. Ég vissi ekki hvort gólfið sem ég stóð á var raunverulegt eða ímyndun. Þetta athvarf mitt var í senn þvælt og sódalegt. Ég gerði tilraun til að vera sú sem ég hafði verið og bjó mig undir að leita svara sem linuðu þjáningar mínar. Drukkin? Man það ekki. Sannleikurinn skipti mig aldrei máli. Þess vegna gat ég farið á milli raunveruleika og ímyndunar. Ég komst á staðinn þar sem ég gæti mögulega skilið það sem gerst hafði. Á staðinn sem hann komst ekki til en hefði mögulega komið í veg fyrir að hann hleypti af byssunni.

Ég hafði heyrt af þessu þorpi en þekkti enga sem höfðu farið þangað. Það var ekki á neinu landakorti en því brá fyrir í sögu-sögnum. Það var komið í flokk þjóðsagna. Vegna minna sérstöku kringumstæðna var það eini staðurinn sem ég gat hugsað mér að heimsækja til að bæja frá mér þeim efasemdum sem leyfðu mér ekki að lifa, þessari stóru spurningu sem hverfðist um ósanngjarna kúgun hans.

Ég þurfti að fara yfir ána og sýna vegabréf. Frá landamærunum keyrði ég bílaleigubílinn meðfram ströndinni í níu klukkustundir. Ók í bíl með lituðum rúðum eins og mér hafði verið ráðlagt og kom loksins að ströndinni sem ég var að leita að. Ég fann staðinn vegna óvenjulegra kláfa sem lágu yfir steinlagða víkina sem bregður aftur og aftur fyrir í sögunum. Ég stöðvaði bílinn við ströndina og steig út. Tómir kláfarnir fóru upp og niður, hring eftir hring. Enginn hafði eftirlit með þeim. Ég gat ekki að því gert en með sömu nákvæmu og kröftugu hreyfingunum og ég var von að taka í rólurnar þegar ég var lítil, stöðvaði ég einn og settist upp í hann. Þegar ég var komin upp ropaði ég. Beiskt bragðið af gininu fann sér leið að vörum mínum en ég kastaði ekki upp.

Leiðin upp gekk hægt og ég gat næstum dregið fæturna eftir jörðinni. Úr sætinu sá ég fólk í þorpinu sem hreyfði sig enn hægar en kláfurinn. Þegar upp var komið blasti við lítil kapella í stíl

Vatíkansins. Ég fór inn í hana. Svo virtist sem þarna væri heiðraður einn karlkyns dýrlingur vegna stytta af honum í himinbláum kyrtli einum klæða. Hann bar geislabaug yfir sköllóttu höfðinu. Allt í kringum hann voru himinblá kerti af öllum stærðum og gerðum. Kveikt var á nokkrum þeirra á einhvers konar altari. Hægt var að lesa tálguð orð á tréplötu við fætur styttunnar. Þar stóð: „Heilagur Evgeníus“. Það rifjaðist upp fyrir mér að hann er dýrlingurinn sem fólk ákallar til að börn fæðist heilbrigð og hraust. Mér fannst það viðeigandi í þessu þorpi. Fyrir utan stóð að auki einföld stytta úr ryðfríu stáli. Hún undirstrikaði sérkennilega dýrkun íbúanna á Evgeníusi. Altarið og stytturnar voru ekki það eina sem finna mátti uppi á hæðinni. Þar var líka fontur með vígðu vatni. Ég gekk að honum til að væta varirnar með fingrunum. Það var einkennilegt því vígða vatnið bragðaðist eins og gin.

Nokkrum metrum ofar var útsýnisstaður með glerveggjum og nokkrum gömlum sjónaukum. Hann var staðsettur efst á hæðinni og gerði manni kleift að sjá þorpið frá öðru sjónarhorni. Ég fór að einum sjónaukanum og setti í hann pening. Hann fór strax í gang en ég sá ekkert. Ókunnur maður togaði í jakkann minn og dró mig varlega frá. Þegar ég sneri mér við sleppti hann mér. Hann var fyrsta manneskjan sem varð á vegi mínum síðan ég hóf ferðalagið. Hann var líklega rúmlega tvítugur og ég tók eftir þykkri silfurkeðju sem hann bar um hálsinn og huldi áberandi ör. Þetta einkennilega skart fullvissaði mig um að hann var ekki að villast.

„Hvernig dirfistu?“ spurði maðurinn mig yfirvegaður. „Ég átti ekki um neitt annað að velja. Mig langar bara að vita tvennt.“ Maðurinn svaraði mér ekki strax. Þögn hans virtist bjóða mér að leggja fyrir hann spurningu. Rangt. „Mér er alveg sama um hvað þú vilt vita,“ sagði hann og starði á kviðinn á mér. „Þér ber að hlusta á það sem ég hef að segja.“ „Allt í lagi,“ muldraði ég í uppgjafartón.

Hann sagðist ekki vera viss um að ég myndi skilja það sem hann hefði að segja og fullyrti að hann væri í þessu þorpi til að fordást fólk eins og mig. „Ég heyri á andardrætti þínum sligandi kviðann og finn hvað þú ert viðbjóðslega andfúl,“ sagði hann svo. „Frammi fyrir þessu er annaðhvort að gera uppreisn eða flýja og hér búum við, uppreisnarseggirnir. Ef þú þolir það, haltu þá áfram. En ekki halda að þetta verði einföld skoðunarferð.“

Án þess að gefa mér tíma fyrir útskýringar hóf hann göngu sína niður hlíðina. Ég hljóp á eftir honum en það var til einskis. Ég náði honum ekki. Ég sneri við og þegar ég kom að altari heilags Evgeníusar fann ég fyrir ómótstæðilegri þörf. Ég náði í eldspýtur úr veskinu mínu og kveikti á kerti. Stærsta kertinu sem ekki var þegar tendrað. Samdi stutta bæn og bað einungis um að skilja það sem ég var að ganga í gegnum. Ef þetta var dýrlingur góðu manna varð hann að hlusta á það sem ég var að biðja um.

Ég fór aftur upp í kláfinn og nú lá leiðin niður. Þar settist ég frekar ringluð upp í bílinn og ók af stað meðfram ströndinni til norðurs. Áhyggjufull velti ég fyrir mér því sem maðurinn með keðjuna hafði sagt þegar einhver kastaðist skyndilega á framrúðu bílsins. Ég bremsaði harkalega og annar ropi stóð fastur í kokinu á mér. Ég hélt að ég hefði drepitð manneskjuna.

Strákur, varla eldri en fimmtán ára, stóð strax upp. Hann virtist ómeiddur og togaði fram langar ermar bolsins sem hann var í til að fela greinileg ör. Það var eins og að hann tæki ekki eftir að ég hefði keyrt á hann. Hann hélt göngu sinni áfram. Hann var á flóttu. Ég gerði mér grein fyrir því að hann var að flýja mig.

Ég hljóp hann uppi. Ég náði að stöðva hann með því að staðnæmast beint fyrir framan hann. Hann stansaði og horfði á mig hatursfullu augnaráði. Hann togaði stanslaust í ermar bolsins og leit upp, eins og til að ögra mér. Í þetta sinn var það ég sem byrjaði samtalið með spurningu sem virtist koma í beinu framhaldi af samtalinu við manninn með keðjuna. „Af hverju uppreisnarseggir?“

Hann gaf sér tíma til að horfa áhugalaus út yfir sjóndeildarhringinn, án þess að líta af hafinu sem varð dekkra og dekkra eftir því sem dimmdi. Loks svaraði hann og sagði: „Uppreisnarseggir, flóttamenn, auðnuleysingar.“ Hann tönnaðist á þessu eins og um væri að ræða utanbókar lærða setningu. „Ekki freista okkar, ekki drepa okkur. Farðu nú, gerðu það,“ sárbað hann mig. „Þú hefðir aldrei átt að koma.“

Ég varð sem steinrunnin á miðjum veginum á meðan strákurinn hvarf úr augsyn eftir ströndinni. Ég held að hann hafi gengið í sjóinn en ég er ekki viss. Mig svimaði. Ég settist algjörlega ringluð inn í bíl og keyrði stefnulaust um þorpið. Keyrði í tvo tíma og var ekki í neinum vafa lengur. Ég fór að skilja truflandi merkingu

þessara mynda. Karlmennt, bara karlmenn, alls staðar. Án mæðra, dætra, eiginkvenna, elskenda og systra. Bandamenn fram í rauðan dauðann. Ég hægði á mér. Í þessum andlitum útlaganna kannaðist ég við sama óttann og hafði fyrir nokkrum dögum fallið fyrir eigin hendi í rúminu mínu. Hann hafði valið flótta frekar en uppreisn.

Nú var það ég sem óskaði þess að flýja. Komast burt úr þessu þorpi vesældar og myrkurs. Mér fannst ég skilja ástæðu flóttans. Virðuleika, heiðarleika, en einnig mótsögn. Ef maður var yfir sig kominn var flóttinn eina leiðin út. Þó vantaði eitthvað. Ég var varla orðin róleg yfir þessari ályktun þegar sendibíll keyrði inn í þorpið. Í honum var tíu manna hópur karla, augljóslega nýkomnir. Þeir sáu mig ekki í gegnum lituðu rúðurnar utan einn þeirra sem kom auga á mig í gegnum vinstri framrúðu bílsins. Hann vippaði sér út úr sendibílnum og gaf mér merki um að stöðva bílinn. Hinir héldu áfram ferð sinni án þess að bíða eftir honum.

Af einskærri forvitni stöðvaði ég bílinn en hélt kyrru fyrir inni í honum. Ég var óttaslegin og beið þess að hann nálgæðist. Hann bankaði í rúðuna með báðum höndum og kraup á hné. „Ég sé eftir þessu!“ öskraði hann á mig. „Opnaðu dyrnar. Gefðu mér sopa.“

Þegar ég opnaði miðaði ég byssu að bringu hans. Á því augnabliki skildi ég allt. Ferðalag mitt, eftirsjá hans, löngun ástmans míns til að deyja. „Hérna lífa þeir sem gátu ekki dýpkað ör sín,“ sagði hann mér. Þeir sem hættu við að skjóta á síðustu stundu, þeir sem komust hjá hnífstungunni áður en það var of seint, þeir sem hertu ekki reipið nógu fast, þeir sem völdu kyrrlátt líf. Þeir angurværu, vonlausu, kjarklausu.

Hann færði vopnið til hliðar og tók lítið samanbrotið blað upp úr vasanum. Ég kraup við hlið hans. „Segðu mér hvað ég á að skrifa,“ bað hann mig. „Segðu mér hvað þú hefðir viljað lesa.“ Ég veit af hverju hann er hérna.

Ég rétti honum penna og hóf að segja honum hvað hann ætti að skrifa í bréfið sem ég fékk ekki. „Þetta er ekki kúgun,“ heyrði ég sjálfa mig segja til að líða betur. Ég tók mér tíma til að ákveða næstu setningu. Þá heyrði ég byssuskot. Öðru skoti hafði verið hleypt af með annarri hægri hendi í annað hjarta. Sami flóttinn. Sama merkingarleysi lífsins þegar ástin er ekki lengur til staðar. Blóðið skvettist á blaðið. Ég tók það upp og færði að hjarta mínu, sem sló

ákaft. Ég settist aftur upp í bílinn og keyrði í marga klukkutíma með blaðið þétt upp við brjóst mitt án þess að geta ákveðið hvort ég ætti að gera uppreisn eða flýja.

Ég þræddi sömu leið til baka. Hún lá að mínum eigin landamærum. Ég fór aftur að leiði hans og grét þurrum tárum. Ég átti engin önnur. Ég gróf þetta bréf sem var ekki mér ætlað, heldur þeim sem hafði iðrast. Ég hófst handa við að grafa mína eigin gröf. „Ef ástin snýr ekki aftur, dey ég.“ Þannig hljómaði grafskrift mín. *Hljóðlátt angur* harmonikkunnar hljómaði í fjarska og beiskur ropi ginsins ruddist fram.

Ég ákvað að gera ekki ráð fyrir þeim möguleika að snúa til baka.

*Hólmfríður Garðarsdóttir þýddi úr frummálinu.*

## Um Ástu Sigurðardóttur

Ásta Sigurðardóttir (1930–1971) var óvenjuleg íslensk listakona og rithöfundur, sem í dag er talin ein af mikilvægustu höfundum sinnar tíðar og mikil fyrirmynd í femínisma á Íslandi. Hún fæddist og ólst upp í sveit á Snæfellsnesi, og flutti til Reykjavíkur á lýðveldisárinu 1944. Hún útskrifaðist með kennarapróf árið 1950 en starfaði aldrei sem kennari. Hún hafði áhuga á listum og bókmenntum og vildi skapa sér nafn innan myndlistarinnar sem var erfitt fyrir konur á þessum tíma. Árið 2021 var líf hennar og verk sett á svið í Þjóðleikhúsinu, sem styrkti arfleifð og stað hennar í sögu þjóðar.

Ásta ögraði venjum samfélagsins ekki aðeins með skrifum sínum heldur einnig með hegðun sinni. Hún vann fyrir sér sem módel, sat nakin fyrir hjá myndlistarnemum og var stundum kölluð „Ásta módel“.<sup>1</sup> Hún giftist tvisvar og átti tvær dætur og fjóra syni, einn þeirra utan hjónabands. Líf hennar var tragískt og mótað af fátækt og áfengisneyslu, sem endurspeglast í verkum hennar. Hún skrifaði um viðkvæm og erfíð málefni eins og kynbundið ofbeldi, fátækt, barnanið og fóstureyðingar.<sup>2</sup> Hún varð fræg í heimi bókmenntanna

1 Kristín Rósa Ármannsdóttir, „Ásta Sigurðardóttir: líf hennar og list“, *Skáld.is*, 2017. <https://skald.is/greinar/15-asta-sigurdardottir-lif-hennar-og-list-efir-kristinu-rosu-armannsdottur> [Sótt 25. mars 2025]

2 Fóstureyðingar voru lögleiddar á Íslandi árið 1935, en leyfið var háð miklum takmörkunum, s.s. þegar lífi konunnar var stofnað í hættu. Steinhórsdóttir, Guðrún. „En fátækar stelpur, ógiftar, eiga ekki að vera að þessu“: Um „Kóngaliljur“ Ástu Sigurðardóttur. Í Guðrún Steinhórsdóttir, & Sigrún Margrét Guðmundsdóttir (Útg.), *Ástusögur: Um líf og list Ástu Sigurðardóttur*, 2021, bls. 112.

daginn eftir að hún birti sína fyrstu smásögu „Sunnudagskvöld til-mánudagsmorguns“<sup>3</sup> árið 1951 í tímaritinu *Lífi og list*. Sagan hafði mikil áhrif vegna þess að Ásta sagði frá nauðgun sem hún sjálf hafði orðið fyrir.<sup>4</sup>

Í „Kóngaliljum“<sup>5</sup> birtist varnarleysi ungrar, fátækrar, sjúkrar, óléttrar konu í samfélagi þar sem hlutverk kvenna takmarkaðist af því að giftast Íslendingi og verða heimavinnandi húsmæður.<sup>6</sup> Ísland var hernumið í síðari heimsstyrjöldinni, fyrst af Bretum og síðar Bandaríkjamönnum, og þó sagan fjalli ekki beint um sambönd íslenskra kvenna við setuliðið þá kemur tilvist þeirra skýrt fram í söguþræðinum. Sagan er hlaðin táknum og tilfinningum og þar má finna stílbrögð sem einkenna höfundarverk Ástu, svo sem andstæður, endurtekningar og myndlíkingar, sem gefa textanum lýriskan blæ.

3 Ásta Sigurðardóttir, „Sunnudagskvöld til mánudagsmorguns“, *Líf og list*, 1951, bls. 14–17. <https://timarit.is/page/5384790#page/n13/mode/2up> [Sótt 25. mars 2025]

4 Bergsteinn Sigurðsson, „Ásta var fordæmd fyrir sína #metoo-sögu“ *Rúv.is*, 2021. <https://www.ruv.is/frettir/innlent/2021-09-17-asta-var-fordaemd-fyrir-sina-metoo-sogu> [Sótt 25. mars 2025]

5 Ásta Sigurðardóttir, „Kóngaliljur“, *Sögur og ljóð*, Reykjavík: Mál og menning, 1985, bls. 91–101. Birtist fyrst í tímaritinu *19. júní*, Reykjavík: Kvenréttindafélag Íslands, 1958, bls. 22–26. Þýðingin er unnin frá femínísku sjónarhorni og stuðlað er að tungumáli án aðgreiningar.

6 Steinþórsdóttir, Guðrún, „En fátækar stelpur, ógiftar, eiga ekki að vera að þessu“: Um „Kóngaliljur“ Ástu Sigurðardóttur. Í Guðrún Steinþórsdóttir, & Sigrún Margrét Guðmundsdóttir (Útg.), *Ástusögur: Um líf og list Ástu Sigurðardóttur*, 2021, bls. 104.

## Sobre Ásta Sigurðardóttir

Ásta Sigurðardóttir (1930–1971) fue una extraordinaria artista y escritora islandesa, considerada hoy una de las autoras más importantes de su tiempo y gran referente del feminismo en Islandia. Nació y se crió en una granja en la península de Snæfellsnes, y se mudó a Reikiavik en 1944, el mismo año que Islandia logró su independencia. Realizó estudios de Magisterio y se graduó en 1950, pero nunca llegó a ejercer como maestra. Mostraba interés por el arte y la literatura, y quería hacerse un hueco en las artes visuales, campo de difícil acceso para las mujeres de aquella época. En 2021, su vida y obra fueron llevadas al teatro en Islandia, consolidando así su legado y figura en la historia del país.

Ásta desafió las normas morales establecidas en una sociedad patriarcal, no solo con sus escritos sino también con su comportamiento. Trabajó como modelo posando desnuda para estudiantes de arte, era también conocida como «Ásta la modelo».<sup>7</sup> Se casó dos veces y tuvo dos hijas y cuatro hijos, uno de ellos fuera del matrimonio. Su vida fue trágica y estuvo determinada por la pobreza y el abuso del alcohol, lo cual se refleja en su obra. Escribió sobre temas delicados y difíciles de abordar, tales como la violencia de

---

7 Ármannsdóttir, Kristín Rósa. “Ásta Sigurðardóttir: líf hennar og list”, Skáld.is, 2017. <https://skald.is/greinar/15-asta-sigurdardottir-lif-hennar-og-list-eftir-kristinu-rosu-armannsdottur> [Acceso: 25/03/25]

género, la pobreza, el maltrato infantil y el aborto.<sup>8</sup> Consiguió popularidad en el mundo de las letras un día después de publicar su primer relato, «La noche del domingo hasta la mañana del lunes»,<sup>9</sup> en la revista *Líf og list* en 1951, que tuvo un gran impacto por contar una violación que ella misma había sufrido.<sup>10</sup>

En «Lirios reales»<sup>11</sup> retrata la vulnerabilidad de una joven enferma, soltera, embarazada y pobre en una sociedad en la que el rol de la mujer se limitaba a casarse con un islandés, y ser madre y ama de casa.<sup>12</sup> Durante la Segunda Guerra Mundial, Islandia fue ocupada tanto por Gran Bretaña como por Estados Unidos y, aunque la historia no trate de forma directa sobre las relaciones entre las mujeres islandesas y los soldados, la trama deja constancia de ello. El relato presenta una significativa carga simbólica y emocional donde encontramos recursos estilísticos recurrentes en la autora, como el contraste, la repetición y la metáfora, que le otorgan cierta dimensión lírica a su prosa.

- 
- 8 El aborto fue legalizado en Islandia en 1935, aunque sujeto a muchas restricciones, como el riesgo de vida de la mujer. Steinþórsdóttir, Guðrún. “En fátækar stelpur, ógiftar, eiga ekki að vera að þessu”: Um “Kóngaliljur” Ástu Sigurðardóttur. En Guðrún Steinþórsdóttir, & Sigrún Margrét Guðmundsdóttir (Ed.), *Astusígur: Um líf og list Ástu Sigurðardóttur*, 2021, p. 112. Nótese que la autora del relato original utiliza el término “sérfræðingur” (especialista) como eufemismo para referirse al médico al que ha de acudir la protagonista para tramitar el aborto.
- 9 Título original: *Frá sunnudagskvöldi til mánudagsmorguns*. Traducido al español por Kristinn R. Ólafsson en *Hijas del frío. Relatos de escritoras nórdicas*, Madrid: Ediciones de la Torre, 2012, pp. 158–167.
- 10 Sigurðsson, Bergsteinn. “Ásta var fordæmd fyrir sína #metoo-sögu”, *Rúv.is*, 2021. <https://www.ruv.is/frettir/innlent/2021-09-17-asta-var-fordaemd-fyrir-sina-metoo-sogu> [Acceso: 25/03/25]
- 11 Título original: *Kóngaliljur*. Publicado por primera vez en la revista *19. júní*, Reykjavík: Kvenréttidafélag Íslands, 1958, pp. 22–26. Sigurðardóttir, Ásta. “Kóngaliljur”, *Sögur og ljóð*, Reykjavík: Mál og menning, 1985, pp. 91–101. La traducción se realiza desde un enfoque feminista, se aboga por el uso del lenguaje inclusivo.
- 12 Steinþórsdóttir, Guðrún. “En fátækar stelpur, ógiftar, eiga ekki að vera að þessu”: Um “Kóngaliljur” Ástu Sigurðardóttur. En Guðrún Steinþórsdóttir, & Sigrún Margrét Guðmundsdóttir (Ed.), *Astusígur: Um líf og list Ástu Sigurðardóttur*, 2021, p. 104.

## Lirios reales

**R**ecostada sobre el viejo y estrecho diván, que crujió con cada uno de sus movimientos, se encontraba la joven enferma. Tenía asma y se había resfriado. Sus pulmones resollaban, según el médico, y también tenía una tos muy fea.

Su amiga estaba de visita justo por ese motivo. Se había sentado sobre una caja frente al diván. Al llegar había apartado un tarro de mermelada con flores marchitas. Ya no se podía saber qué flores eran. La amiga fumaba sin parar mientras retorció los dedos de los pies con las uñas pintadas de rojo. El frío del suelo traspasaba las finas suelas de sus sandalias de fiesta.

El aire húmedo y contenido se saturaba poco a poco de humo de tabaco. Tanto que incluso el olor a humedad se rendía ante la acritud del humo y la sofocante fragancia de Chanel n° 5. El descolorido papel de la pared —que una vez fue de color azul pastel— se había despegado del techo combado de la habitación, y pendía por encima de la chica enferma. Estaba mohoso y cubierto de motas de polvo que relucían como copos de nieve.

El polvo que flotaba en el aire brillaba en los tenues rayos de sol que entraban a través de un ventanuco sucio y agrietado. Estaba situado en lo alto de la pared, como en otros barracones. Los muchachos solían jugar a golpearlo con piedrecillas y dispararle con tirachinas, si es que tenían uno. Pero el cristal, doble y resistente, soportaba ese tipo de proyectiles salvo por unas singulares grietas que habían brotado —eran como minúsculos soles con parhelio cuando había claridad afuera y, en la oscuridad, se asemejaban a pequeñas lunas envueltas en un halo. Resplandecían a la suave luz del día y, cuando la ventana lloraba durante la noche, la luz exterior se fraccionaba en el cristal empañado transformándose en un her-

moso abanico de colores; y las grietas brillaban como diminutas estrellas. La joven disfrutaba contemplando aquel maravilloso espectáculo hasta que el vecino apagaba las luces.

La amiga tenía una expresión de resentimiento en su rostro. Habían discutido. Estrujó sus finos guantes color salmón como si fueran un trapo. Era una mujer pálida y muy delgada, alrededor de los treinta, con el pelo teñido de rojo y los labios pintados de violeta. Sus huesudos dedos estaban adornados con muchos anillos, pero ninguno era una alianza, el más codiciado de todos. Eran una colección de bisutería barata, esa que a algunas mujeres les gusta poseer y mostrar. Además, llevaba un montón de pulseras que resonaban cuando movía las manos para apartar el humo o fijar el cigarrillo en su colorida boquilla larga, como las que usan las estrellas de cine.

—Tienes que ir al especialista —le dijo—. Creo que estás loca si no haces nada al respecto. Dios, no sé dónde estaría yo si no fuera por él, ¡estaría muerta!

—Pero hay que tener a alguien a quien querer —dijo la joven enferma dudando—. No solo a veces, sino todo el día, toda la noche; algo de qué preocuparnos, que consideremos hermoso. Siempre. Quiero tener flores, que son bonitas y buenas; y bebés, que también lo son. Quiero tener algo así, algo que valga la pena.

—Siempre, ¡dices! —le interrumpió su amiga—. ¿Qué se tiene para siempre? Nada. Yo creí que tendría a Jim para siempre, creía que nos amábamos. ¡Dios mío! Unas noches y adiós, *bye bye*, desapareció. Tú creíste que siempre tendrías a Sissí, la pequeña que tuviste con John, ¡aunque él te abandonara! Después de un año, la bebé murió de encefalitis. Así es como una acaba perdiéndolo todo.

—¡Y flores! ¿Quién tiene flores en un barracón? Me pregunto. Solo se tienen en salones elegantes de gente acomodada. —Resopló con desprecio y dio una patada al tarro de mermelada, que salió disparado hacia un lado. Se oyó el crujir de las flores marchitas, hacía mucho que no tenían agua. El tarro rodó por el suelo.

—Las flores se marchitan y se convierten en desechos, y las criaturas se enferman y mueren. Así se pierde todo. ¡Todo! Por cierto, me parece que tuviste suerte de que Sissí muriera. La joven enferma se sobresaltó indignada.

—Madre mía, qué desalmada puedes llegar a ser —le reprochó.  
—La amiga se encogió de hombros y encendió otro cigarrillo.

—¿Desalmada? No. Solo digo la verdad. Las criaturas están muchísimo mejor cuidadas con Dios una vez que los padres se han largado a Estados Unidos. ¿Qué podemos hacer, entonces? Ni siquiera darles algo que llevarse a la boca. *I'm telling you the truth. Gosh!*

—Aun así, me parece que hay que tener a alguien a quien querer —suspiró—. Si no, creo que me muero. Eso no es vivir, ¡achís! No he tenido vida alguna desde que mi Sissí falleciera, antes de que...

—¡Ya empiezas otra vez! Hay mucha gente que ha tenido bebés que han muerto, hasta gente adinerada, y al final dejan de quejarse por ello.

—Sí, pero es que ella era tan guapa y buena...

—Basta ya. Era como cualquier otra niña, como cualquier niño. Es algo que le sucede a la gente, a muchas personas. Pero las muchachas pobres y solteras no tienen que dedicarse a eso. A ser madres, me refiero. Y todavía menos en un barracón. *I mean that.*

La amiga se golpeó el muslo con los guantes y exhaló el humo con intensidad. No se había dado cuenta de que la chica enferma había comenzado a sollozar.

—Creo que tienes suficiente con Nonni, si es que puedes conformarte con un islandés. No entiendo cómo puedes estar con él, un marinero desgreñado, un obrero que trabaja en el puerto. ¡Dios, es tan de campo! Pero no importa. Imagino que no va a tardar en decirte adiós cuando le des las noticias. —La joven enferma se levantó y se secó las lágrimas. Estaba molesta.

—Ya se lo he dicho —replicó—. Y no fue nada malo conmigo, sino todo lo contrario. No quiere que vaya al especialista. Dice que alguna solución habrá. —La amiga resopló.

—¡Alguna solución! ¡Eso es fácil de decir! ¡Alguna solución! En este barracón que se cae a cachos, y tú sin salud y sin nada. ¿Ya no te acuerdas de lo que pasó con Sissí? Creo que estáis mal de la cabeza. *I say that.*

Hubo un momento de silencio.

Entonces, la chica enferma comenzó de nuevo a sollozar y el sollozo se convirtió en un doloroso llanto. Al final, rompió a llorar a lágrima viva.

La amiga estaba apurada. Primero, se arrodilló y levantó el tarro con las flores marchitas y las arregló, como si todavía estuvieran frescas y vivas. Luego, se inclinó hacia la joven y pasó la mano con timidez sobre su pelo corto.

—Dios, cuánto lo lamento —susurró—. Pero sabes que te deseo lo mejor. Ves que esto es imposible, tal y como están las cosas..., son tiempos difíciles. Puedo ir contigo al especialista, si te da pudor. ¿Qué me dices? ¿Te parece que vaya contigo? Deja de llorar, amiga.

Las palabras de consuelo tranquilizaron a la muchacha enferma, y su llanto se fue calmando poco a poco. Finalmente, se incorporó y se secó las lágrimas con los puños, como una niña pequeña. Se abrazó las piernas, las tenía frías. Su nariz estaba colorada y su cara hinchada.

—Dame un cigarrillo —dijo con voz gangosa estirando la mano.

—Por supuesto, querida. No se puede perder el ánimo mientras las cosas se puedan solucionar. El especialista es todo un profesional, y muy amable. No sé cuántas veces me ha ayudado. *You see*. Esto es algo que una tiene que hacer.

La joven enferma seguía con la mirada el humo, que se dispersaba en los rayos de sol. Se sorbió los mocos. Tenía cara de rendición.

—Quizá vaya al especialista —dijo al final—. Pero, Dios, todo es tan horrible. —La amiga suspiró y la evitó con la mirada, dejándola perdida en las flores marchitas.

—Iré contigo —dijo entonces. De repente, había bajado la voz. Era una voz de anciana.

—Tienes que conseguir dinero. Es caro. Nonni tiene que...

—Sí, necesito dinero —dijo ella—. ¿Y qué le voy a decir? Dios mío, esto es todo tan terrible.

—Nonni conseguirá el dinero. Tiene que hacerlo.

—Sí, pero ¿qué le digo? ¿Cómo se lo explico? ¡Es que es tan bueno!

Fue al especialista. De hecho, no era el especialista de su amiga, sino el suyo propio.

—Bueno, ¿tú aquí de nuevo?

—Sí.

—¿Qué pasa esta vez?

—Muchas cosas.

—¡Vaya! Dime; problemas con el alcohol, falta de vitaminas, amor, pobreza, ansiedad, el frío de la casa...

—Sí, eso también, pero... —Incómoda, la joven guardó silencio mirándose el regazo.

El especialista, que movía impaciente los dedos sobre el borde de la mesa, pensativo, dirigió la vista hacia un formulario en blanco.

—Pero... ¿qué ocurre? —preguntó—. Dime, qué pasa.

—Muchas cosas.

—Muchas, sí, de acuerdo. ¿Qué es lo que más te preocupa?

—Me preocupa mucho tener que estar allí en invierno. Hace tanto frío y es un lugar tan desagradable y...

—Solo tienes que casarte, mujer. Hacerte con un piso y un hombre, y casarte. Así se arreglará todo y olvidarás el pasado. Todo el mundo tiene problemas, pero después de la tormenta llega la calma. Lo mejor es tener entereza, absolutamente. —Sonrió de forma alentadora. Le pareció que lo había hecho bien.

—Estoy embarazada —le dijo.

La sonrisa del especialista se congeló convirtiéndose en un gesto de espanto. La miraba fijamente con la boca abierta, rígido en su rostro. La muchacha sintió temor al verlo con esa cara. ¿Qué había dicho?

—Pero este es un buen chico —dijo de manera atropellada—. Esta vez no es un yanqui, este es bueno y no me va a dejar. Es un chaval corriente, un obrero, islandés, trabaja en el puerto. Y me dice: «lo tendremos, alguna solución encontraremos...», ¡achís!

La chica estornudó y detuvo su discurso. El especialista relajó el rostro. Ahora podía cerrar la boca, y lo hizo con cuidado. Después, tragó saliva y suspiró.

—Lo digo en serio —añadió convincente—. Para nada me está engañando. Es un buen muchacho.

—Podéis..., ¿no puede él conseguir un piso, y casaros? Así, todo se solucionaría.

—Es pobre y sólo logra trabajar de vez en cuando. No tiene dinero para comprar un piso. Y ya se me nota. Las mujeres se dan cuenta nada más verme y, por eso, no quieren alquilarnos... —El

especialista, de alguna manera, había vuelto de nuevo a su ser. Comenzó a apilar los formularios, perfectamente alineados, como si fueran uno solo.

—¡Ya veo! Una situación, mmm, muy desafortunada, quiero decir, incómoda. Sí, tiene que haberlo sido.

Silencio.

—Deberías haber tenido..., la gente debe tener más cuidado. Los barracones no son lugares adecuados para formar una familia. Y, mmm, pues, gente sin piso, con poco dinero, sin estar casada...

—Sí, es que estaba en la calle. Y yo..., lo quiero, le prometí que estaría... —La joven miró de reojo al especialista, con timidez, disculpándose—. Es tan bueno.

—Bueno, sí, claro, claro. Ya, ya. Pero eso no es suficiente. Hay que tener entereza. Absolutamente. Y gente pobre, en un barracón..., todavía más.

Su rostro se ensombreció. Las pecas se tornaron casi negras.

—Sé que hay que tener cuidado, y tener ente..., ¡achís! ¡Ay! En...

—Entereza.

—Sí. Pero es que él tenía tanto frío durmiendo en el suelo. Y el diván es tan estrecho, que nos rozábamos. Y las manos se van solas.

—Ejem, ejem.

—Sé que no se puede, pero es que era tan bueno. Hay muy pocos así, yo no podía... ser mala. —La chica se quedó en silencio. Reprimió un estornudo y puso cara de obstinación. El especialista carraspeó.

—No se hable más, hay que encontrar la mejor solución posible. Tenéis que casaros, cuanto antes, y tienes que tratar de conseguir asistencia sanitaria. Quizá estés débil cuando, mmm, nazca la criatura. ¿De cuánto, mmm, tiempo estás?

—De más de tres meses.

—Anda, entonces casi no, apenas... Pero, de todas formas, tienes que conseguir asistencia sanitaria. Después, ir a un reconocimiento a un centro de salud y demás. Eso no cuesta nada de dinero.

El especialista cogió un formulario y lo rellenó de inmediato, esta vez era distinto a todos los anteriores. Empezó a mover la pila

de papeles y el orden en la mesa se deshizo en un abrir y cerrar de ojos.

—Tienes que ponerte inyecciones, me refiero a las de vitamina, ser moderada con la bebida e intentar fumar menos.

—Lo estoy intentando. Pero cuando se tiene hambre...

—Sí, tienes que comer bien. ¡Absolutamente!

El especialista se levantó, esta vez enérgico y determinante. Le dio el formulario con elegante movimiento de mano.

—Bueno, todo se arreglará. Tenemos que esperar lo mejor y sacar lo mejor de todo, y tener entereza. Es nuestro deber ciudadano. Absolutamente. Tienes que hablar con los servicios sociales y ver si pueden arreglarte la calefacción. Quizá pinten también. Intenta que lo hagan. Luego, ahorra tanto como puedas y no compres nada que no sea necesario, ningún capricho para tu bebé. Lo más importante es que nazca con buena salud.

—Sí, lo haré, lo haremos. ¡Achís! —El especialista abrió la puerta de su despacho y, mientras ella la cruzaba, le dio una palmadita en el hombro.

—Dices que es bueno. Sois dos, y así os podéis ayudar mutuamente. Es muy importante tener entereza..., pero quizá, sobre todo, ser buena persona.

La joven ya había esperado en las oficinas de servicios sociales, de pie, delante de Ólafur y Sveinn. Ambos le habían sonreído y habían sido muy caballerosos y amables.

—Sí, sí, muy pronto, muy pronto —había dicho Ólafur.

—Sí, sí, por supuesto, por supuesto —había señalado Sveinn, muy enérgico, antes de entregarle una nota.

También había estado esperando frente a la ventanilla de la mujer que se encargaba del dinero. Allí había cambiado la nota de Sveinn por un billete de los grandes, rígido y de color marrón. Después, lo cambió por billetes pequeños y arrugados —azules, rojos y verdes— que fueron a parar aquí y allá.

Unos fueron a parar a la mujer de la tienda donde está el pájaro. Es un pájaro grande y astuto con un pico también grande y rojo, de patas largas y coloradas. Es como si supiera algo, como si

guardara un secreto importante y estuviera decidido a no desvelarlo. Así es ese pájaro.

Otros, a la floristería del centro que es tan singular. Las flores son especialmente bellas cuando no hay nada bonito a su alrededor. A veces, las tienen baratas y es posible comprarlas sin avergonzarse de la pinta que una pueda llevar. Es una buena tienda.

Otros, a la tienda de ropa. Había una bata tan linda en el escaparate. Era de algodón, pero tremendamente bonita, de colores alegres y claros. La muchacha no pudo resistirse a la tentación.

Y otros, a la tienda de alimentación *Clausen*. Incluso a alguien que acaba de comer se le puede abrir el apetito de nuevo al mirar su escaparate. Ella se moría de hambre mientras esperaba en la fila. Cuando le tocó el turno, compró lo que había deseado durante mucho tiempo, y alguna cosa más.

El dinero se gasta rápido. Y solo le quedaban unos billetes de cinco coronas y uno de diez. Guardó unas monedas en sus sudorosas palmas. Las iba a usar para el autobús, pero decidió caminar para ahorrar dinero. La gente estaba muy feliz e iba muy bien vestida, y hacía un tiempo fabuloso.

Cuando giró para dejar atrás la calle Túngata, una ráfaga de viento fresco la alcanzó desde el final de la calle Hofsvallagata, recorriendo todo el camino desde el mar. Y el mar estaba resplandeciente por el sol, y las nubes de un blanco luminoso por el sol, y el cielo de un azul brillante por el sol. Y el mismo sol deslumbraba tanto en aquel vasto y profundo cielo, que la joven dirigió su mirada a lo lejos. Atisbó las opulentas casas que relucían como palacios de cuentos de hadas junto al fiordo, y vislumbró una franja oscura que destacaba en el destellante oeste. Esa franja oscura parecía las ruinas de un incendio, como si unas casas se hubieran quemado hasta reducirse a cenizas. Pilares negros apuntaban al cielo entre los despojos como miembros calcinados.

La joven, sabiendo lo que era, sonrió para sí misma y comenzó a caminar más rápido. No eran las ruinas de ningún incendio, en absoluto. Era el vecindario de barracones donde vivía. Allí no se había quemado nada. Allí, lo que es más, vivían personas, gente trabajadora de carne y hueso. Allí vivía ella, allí vivían ellos. Él llegaba a casa esa noche, su chico. ¡Pronto serían tres!

Ese pensamiento le reconfortó el corazón y apretó hacia sí misma sus paquetes con más fuerza. Cuando se cruzaba con mujeres elegantes, se enderezaba para que se le notara un poco más, y se olvidaba por completo de que no tenía una alianza y de que ellas podrían percatarse.

La suave brisa del mar alborotaba su pelo corto de color castaño claro, y tenía la cara llena de pecas. Sin embargo, se veía a sí misma como una mujer rica y refinada. En sus paquetes llevaba cosas que las demás no tenían. Había, por ejemplo, ropita interior de bebé, un pelele de invierno rosa y un jersey; y un diminuto camión con un bordado blanco y rosa en el pecho. De pronto, vio tres felices pajaritos que cantaban sobre una pequeña rama. Uno era minúsculo.

¡Oh, pero qué bonitos eran! ¡Qué ilusión le hacía enseñarle a Nonni todo esto! La linda bata, la ropita que acababa de comprar en la tienda del pájaro, ¡y las flores!

Había comprado lirios para él, para los dos. Los colocaría en la botella de leche sobre la caja frente al diván para que pudieran mirarlos en cualquier momento y alegrarse cuando se hubieran ido a dormir. Así no tendrían que ver las grietas del cristal.

Eran lirios de un blanco esplendoroso, traslúcidos y delicados. Aún en su envoltorio, no podía dejar de mirarlos.

¡Maravillosas flores! Lirios reales os llamáis. ¡Increíble que de la tierra negra brotéis!



# Umfjöllun



## Evfemíuljóðin í finnskri þýðingu Harrys Lönnroth

Harry Lönnroth, prófessor við Háskólann í Jyväskylä og sérfræðingur í fornsænsku máli og bókmenntum, er þekktur fyrir mörg grundvallarit á sínu fræðasviði sem og öðrum sviðum, meðal annars þýðingarfræði. Á sviði skáldskapar hefur hann einbeitt sér að þýðingum úr fornsænsku yfir á finnsku. *Erikskrönikan* – sem hann þýddi ásamt Martti Linna – kom út árið 2013 og tíu árum seinna *Evfemíuljóðin (Eufemian laulut)* sem Wærelia-forlagið í Sastamala gaf út.

Með sænsku Evfemíuvisunum þremur í upphafi 14. aldar komu riddarasögur og Artúrsbókmenntir fram á sjónarsviðið á Norðurlöndum í bundnu máli og nú á sænsku. Bragarháttur frumsmíðanna er knittelbragur að þýskri fyrirmynd, þar sem hverjar tvær línur hafa sama endarím. Ljóðin eru alls um það bil 12.000 ljóðlínur. Bókin er ekki bara elsta heldur einnig eitt yfirgripsmesta rit sænskra miðaldabókmennta og fyllir finnska þýðingin 275 blaðsíður.

*Evfemíuljóðunum* má líkja við skáldskap frá svipuðum tíma og *La Chanson de Roland*, *Nibelungenlied*, *Parzival* eftir Eschenbach og *Canterbury Tales* eftir Chaucer. Þau eru riddaraþrileikur, þrjár sjálfstæðir ljóðabálkar sem þýddir voru úr frönsku, lágþýsku og norrænu: *Ívan ljónsriddari*, *Friðrik hertogi af Normandí* og *Flóres saga og Blankijlúr*. *Ívan ljónsriddari* er lengsti textinn, næstum helmingur



bókarinnar, en *Friðrik hertogi* og *Flóres saga* og *Blankisflúr* fylla hvor sinn fjórðung. Nokkrum árum eftir *Eufemíuljóðin* birtist enn frægara verk, rímaði annállinn um Eirík Magnússon hertoga, *Erikskrönikan*, sem er undir brag- og stílfræðilegum áhrifum *Eufemíuljóða*.

*Ívan ljónsriddari* er þýðing á ljóðabálknum *Yvain ou le Chevalier au Lion* eftir Chrétien de Troyes frá síðasta fjórðungi 12. aldar. Hún er einnig byggð á *Ívens sögu*, norrænni prósaþýðingu á ljóðabálknum. Ívan er frændi Arthúrs og hugrakkur skjaldsveinn hans. Ívan leitar uppi dulmagnaða lind, drepur varðmann hennar og kvænist ekkju

hans, hinni óviðjafnanlegu Ládínu. Hann fer síðan í burtreiðar með konungi, en lofar að snúa aftur innan árs. Hann svíkur þó loford sitt og Ládína hafnar honum. Í sorg og reiði yfir höfnuninni verður Ívan vitstola, reikar nakinn um óbyggðir við sult og seyru þar til einsetumaður nokkur aumkar sig yfir hann. Vitfiringin er læknuð með töfrasmyrslu og aðrar raunir stenst hann með hjálp hringis sem gerir hann ósýnilegan. Með endurheimtu þreki heldur Ívan áfram að vinna riddaralegar hetjudáðir, meðal annars að bjarga ljóni frá því að verða dreka að bráð. Ljónið verður því tryggur félagi hans og verndari og af því fær hann viðurnefnið ljónsriddari. Með mörgum glæstum afrekum tekst honum loks að gera sig verðugan hylli Ládínu á ný.

Samtímamaður Arthúrs konungs er líka Friðrik hertogi sem, eins og Ívan, nær markmiðum sínum með töfrahring sem hann fékk að launum fyrir að hafa aðstoðað dvergkóng nokkurn við að bæla niður uppreisn. Hann bjargar skoskum kóngssyni og enskri prinsessu úr klóm jötuns nokkurs og leysir Flóriu, írsku konungsdóttur, úr haldi með hjálp hringisins. Þau lenda í skipbroti á flóttanum en lifa af og hann kvænist Flóriu og tekur við írsku konungsveldinu sem heimanmundi. Síðan stjórna þau ríkinu þar til dauðinn aðskilur þau. Í eftirmálanum er þess getið að sagan sé byggð á týndri þýskri þýðingu úr frönsku sem gerð var að fyrirskipun Ottós keisara Heilaga rómverska ríkisins, líklega Ottós IV.

Í ástarsögunni um múslímska (serkneska) prinsinn Flóres og kristnu ungfrúna Blankiflúr reynir Fenix konungur af Apolis, á landamærum Frakklands og Spánar, að koma í veg fyrir að sonur hans kvænist villutrúarkonu sem er auk þess af lægri stétt en hann. Hann kemur því síðan í kring að Blankiflúr er seld sem ambátt og lendir í kvennabúri Babýloníukonungs. Flóres tekst þó að losa hana úr prisundinni, einnig með hjálp töfrahringis í háskalegu einvígi. Síðan giftast þau, Flóres er skírður og þau Blankiflúr lifa eftir það trúræknu lífi í klaustri. Sagan, ólíkt hinum tveimur, gerist ekki innan sagnaheims Arthúrs konungs og er líklega af býsönskum uppruna, en barst til Svíþjóðar í gegnum franska ljóðabálkinn *Floire et Blancheflor* og styttri norræna prósaþýðingu hans, *Flóres saga ok Blankiflúr*. Sænski þýðandinn hefur hugsanlega stuðst við hvort tveggja, eins og hann gerði í tilfelli *Ívans ljónsriddara*.

Elsta varðveitta sænska handritið af *Flóres sögu* og *Blankiflúr* er tvíblaða brot frá því um 1350 í Landsbókasafni Finnlands, og er mynd af handritinu birt í nýju finnsku útgáfunni. *Evfemíuljóðin* eru varðveitt í heild í um tuttugu handritum frá 15. og 16. öld.

Í eftirmála Lönnroths kemur fram að Evfemía drottning hafi látið þýða sögurnar á árunum 1303, 1308 og 1312, „aff valske“ eða „aff thydsko och j swænskæ thungo“, þ.e. úr vallónsku (frönsku) eða þýsku. Þýðandinn er óþekktur en einkenni á málfari hans gefa til kynna vestursænskan uppruna. Því hefur verið haldið fram að hér hafi verið að verki klerkurinn Peter Algotsson, menntaður sem erindreki í París með tengsl við hirðina í Osló. Það er því athyglisvert að elsti fornsænski sagnabálkurinn skuli vera upprunninn í Noregi.

Evfemía hertogaynja af Rügen kom til Oslóar árið 1299 og giftist Hákonu V. Magnússyni konungi og varð þar með drottning Noregs. Á þessum tíma var konungshöllin í Osló miðstöð norrænnar hirðmenningar, en miðpunktur hennar var einmitt Evfemía drottning. Með alþjóðlegum bakgrunni hafði hún áhrif á bæði norska og sænska menningu á 14. öld og Lönnroth segir hana hafa verið öflugan listfrömuð. Árið 1302 var Ingibjörg, einkadóttir konungshjónanna, trúlofuð Eiríki Magnússyni hertoga, hetju *Erikskerönikan*. Brúðkaupið átti að fara fram árið 1307 en því var frestað til 1312. Í tilefni af trúlofun dóttur sinnar og giftingu lét Evfemía þýða sögurnar þrjár sem gjöf til verðandi tengdasonar síns yfir á hans eigin tungumál.

Í fróðlegum inngangi leggur Lönnroth áherslu á mikilvægi merkingarlegra tilfærslna og stílrænna breytinga í tungumálinu – ekki aðeins milli miðalda og nútíma, heldur einnig á milli hinna ýmsu áfanga í tilurð og miðlun frumtextanna. Enn fremur bendir hann á þróun í aðferðafræði þýðinga og hvernig staðið var að þeim í verki. Fornsænski þýðandinn tók ákvarðanir sem eru augljóslega ekki réttar frá sjónarhóli nútímans. Bæði á miðöldum og jafnvel síðar voru mörkin milli þýðinga í þrengri nútímaskilningi og frjálsari aðlögunar á reiki. Skrásetjarar *Evfemíuljóðanna* fara því nokkuð frjállega með textann og gera ekki mikinn greinarmun á nákvæmri þýðingu og eigin skáldskap.

Á miðöldum var eyrað jafn mikilvægt og augað þegar bókmenntum var miðlað; læsi var ekki almennt og því var allvinsælt að hlusta á upplestur. Ljóðin um Evfemíu voru lesin upp, hugsanlega við undirleik hörpu, lútu eða annarra hljóðfæra, sem hafði áhrif á stíl, hrynjandi og framsetningu: Sögumaður gegnir hlutverki trúbáðs eða söngvara sem kappkostar að þóknast áheyrendum með því að spyrja: „Viljið þið heyra meira?“ „Á ég að segja frá fleiri furðulegum atburðum?“ Svipaðar spurningar eru lagðar fram í ballöðum og eddukvæðum, eins og í *Völuspá*: „Vítuð ér enn, eða hvað?“ Lönnroth hefur leitast við að varðveita slík sérkenni, meðal annars í þýðingum á samræðum. Með sama markmið að leiðarljósi hefur hann gefið textanum sögulega áferð með áherslu á vægi fornaldarlegs orðaforða sem einkennist af riddaralegri reisn.

Lönnroth útskýrir þýðingaraðferð sína enn frekar. Með prósaþýðingu sagna í bundnu máli hefur hann stefnt að því að gera helstu verk norrænna Arthúrsbókmennta aðgengileg á nútímafinnsku með texta sem endurspeglar tímaskeið frumsmíðanna með vísindalega fullnægjandi hætti, en um leið að gera hann auðskiljanlegan fyrir nútímalesendur. Til að auðvelda bæði lesturinn og möguleikann á samanburði á þýðingunni og frumtextanum hefur hann, í samræmi við nýlegar sænskar útgáfur, bætt við millifyrirsögnum með vísunúmerum frumsmíðanna. Lönnroth viðurkennir að oft hafi reynst torvelt að yfirfæra endurtekningasamt og torrætt mál miðalda yfir á lipran og skiljanlegan finnskan prósa án þess að breyta anda og bókstaf frumtextanna. Frekari örðugleikar eru m.a. að margþættur langtímaflutningur textanna á milli tungumála hefur oftár en ekki orðið á kostnað rökræns samhengis þeirra, sem hefur leitt af sér sundurlausan söguþráð. Þriðja áskorunin er ríkjandi latnesk setningaskipan, sem stundum krefst ummyndunar til að samhengi verði í textanum. Nauðsynlegt var einnig að samhæfa tíðir (nútið eða pátið), formlegt og óformlegt ávarp (*þér* eða *þú*), auk þess að sleppa fjölmörgum að því er virðist óþörfum staðar- og tímatilvísunum (*nú, þá, síðar, hér, þar* o.s.frv.) sem hamla frekar en stuðla að skilningi. Lönnroth hefur þó valið sannfærandi lausnir; þýðing hans er afreksverk með heppilegri sameiningu þægilegs lestrarefnis og tryggðar við frumsmíðarnar.

*Evfemíuljóðin* hafa lengi heillað norræna fræðimenn. Fyrstu útgáfunar eru meðal elstu rita Sænska miðaldabókmenntafélagsins (Svenska fornskriftsällskapet) frá 1840, en þær eru fremur úreltar og standast ekki kröfur nútímatextarýni. Sama félag gaf út staðlaðar gerðir verksins sem Emil Olson og Erik Noreen gáfu út á þriðja og fjórða áratug liðinnar aldar. Lönnroth hefur byggt þýðingu sína á þessum útgáfum og á útgáfum Henriks Williams og Bo Ralphs frá árinu 2018.

Þýðingu Lönnroths fylgja hátt í tvö hundruð mál- og menningarsögulegar athugasemdir auk lista yfir mörg raunveruleg og skálduð mannanöfn og örnefni í sögunum. Í ítarlegri heimildaskrá eru tilgreindar mikilvægustu rannsóknir á *Evfemíuljóðunum*. Auk sænskra og danskra rita nefnir Lönnroth hina veglegu norsku útgáfu *Eufemia – Oslos middelalderdronning*, sem Bjørn Bandlien ritstýrði og gefin var út í tilefni af 700 ára dánarafmæli drottningarinnar árið 2012. Fyrir utan miðaldarþýðingar á *Evfemíuljóðunum* bendir Lönnroth á nokkrar aðrar þýðingar úr seinni tíð, þar á meðal norska þýðingu Olaugar Berdal frá árunum 1985–1988. Jafnframt er fornorræna söguafbrigðið *Flóres saga ok Blankjflúr* til í norskrri þýðingu Birgitar Nyborg frá árinu 2005.

Á meðan á vinnunni að *Eufemian laulut* stóð leitaði Lönnroth innblásturs með því að kynna sér miðaldaborg Oslóar, þar sem ein af götunum er kennd við Evfemíu drottningu. Hann hefur hlotið mikla viðurkenningu fyrir útgáfu sína í Finnlandi, ekki síst fyrir stúleiginleika þýðingarinnar. Flutningi á snúinni setningaskipan miðalda yfir á létt og lipurt nútímamál án þess að skerða andrúmsloft og sérstöðu frumverksins er í finnskum ritdómum lýst sem vel heppnuðum. Sömuleiðis er lögð áhersla á að honum hafi tekist að varðveita afþreyingareinkenni frumtextans sem höfðar vel til lesenda og hlustenda bæði á fyrri og seinni tímum.

## HEIMILDIR

- Bandlien, Bjørn (ritstj.). *Eufemia – Oslos middelalderdronning*. Oslo: Dreyers Forlag, 2012.
- Lamberg, Marko. „Keskiajan kauniit ja rohkeat – ritariromantiikan suomennos valottaa aikasidonnaisia ja yliajallisia rakenteita“. *J@rgonia*. 44 (2024): 165–170. Historian ja etnologian laitoksen tutkijat ry & Jyväskylän Historiallinen Yhdistys ry. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202412117745>
- Niemi-Pynttari, Risto. „Eufemian laulut, suom. Harry Lönnroth.“ *Maailmankirjat: käännöskirjallisuuden verkkolehti*. <https://www.maailmankirjat.ma-pe.net/eufemian-laulut>

*Eufemian laulut*. Suomentanut Harry Lönnroth. 333 s.  
Warelia Kustannus Oy. Sastamala 2023.  
ISBN 978-952-387-049-9

## Höfundar, þýðendur og ritstjórar

Ana Belén Fernández Organista (f. 1984) lauk MA-prófi í spænsku frá Autónoma Háskóla í Madrid og viðbótardiplóma í þýðingafræði frá Háskóla Íslands. Hún er doktorsnemi og aðjunkt í spænsku við Háskóla Íslands. Netfang: [anabelen@hi.is](mailto:anabelen@hi.is)

Ásdís R. Magnúsdóttir (f. 1964) lauk doktorsprófi í frönskum bókmenntum miðalda og endurreisnar frá Háskólanum í Grenoble 3 (Stendhal). Hún er prófessor í frönsku máli og bókmenntum við Háskóla Íslands. Netfang: [asdisrm@hi.is](mailto:asdisrm@hi.is).

Erla Erlendsdóttir (f. 1958) lauk doktorsprófi í spænskum fræðum frá Háskólanum í Barselóna og er prófessor í spænsku við Háskóla Íslands. Netfang: [erlaerl@hi.is](mailto:erlaerl@hi.is)

Geir Þ. Þórarinsson (f. 1978) er aðjunkt í klassískum málum við Háskóla Íslands. Hann lauk MA-prófi í klassískum fræðum og heimspeki fornalda frá Princeton-háskóla í Bandaríkjunum. Netfang: [gth@hi.is](mailto:gth@hi.is).

Hólmfríður Garðarsdóttir (f. 1957) lauk doktorsprófi í spænsku, með áherslu á bókmenntir Rómönsku Ameríku, frá Texas-háskóla í Austin árið 2001. Hún er prófessor í spænsku við Háskóla Íslands. Netfang: [holmfr@hi.is](mailto:holmfr@hi.is).

Juan David Hernandez Rodriguez (f.1992) doktorsnemi í spænskum málvísindum við HÍ og stundakennari við sama skóla. Hann hefur BA-gráðu frá Háskólanum í Columbú og MA í spænsku frá HÍ. Netfang: [jdb3@hi.is](mailto:jdb3@hi.is)

Óskar Vistdal (f. 1953) er Cand.mag. í norrænum og finnskum fræðum frá Háskólanum í Bergen, fyrrverandi lektor við Háskóla Íslands og Tampere-háskóla. Þýðandi íslenskra, finnskra og þýskra bókmennta yfir á norsku og sjálfstætt starfandi rithöfundur. Netfang: *vistdal@online.no*

Piergiorgio Consagra (f. 1992) er doktorsnemi í íslenskum miðalda-bókmenntum við HÍ. Hann hefur BA gráður frá Mílanó og HÍ, MA í íslenskum miðaldafræðum og diplómu í háskólakennslufræði frá HÍ. Hann er adjunkt í íslensku sem öðru máli við HÍ. Netfang: *pc@hi.is*

Stefanie Bade (f. 1983) lauk doktorsprófi í íslenskri málfræði við Háskóla Íslands. Hún er adjunkt í íslensku sem öðru máli við HÍ. Áherslur: félagsmálvísindi; tileinkun og kennsla íslensku sem annars máls, einkum framburðar. Netfang: *stefanie@hi.is*

Unnur Bjarnadóttir (f. 1994) er stundakennari í japönskudeild og kóreskudeild Háskóla Íslands og doktorsnemi við háskólann í Reading á Englandi. Hún er með MA-gráðu í þýðingafræði frá Háskóla Íslands, í þvermenningarlegum fræðum frá Heidelberg-háskóla í Þýskalandi og í asískri fornleifafræði frá University College London. Hún stundaði nám við Nagoya-háskóla í Japan og Seoul National University í Suður-Kóreu. Netfang: *unb@hi.is*

Þórhildur Oddsdóttir (f. 1953) lauk MA-prófi í dönsku með áherslu á kennslufræði tungumála frá Háskóla Íslands og er fv. adjunkt í dönsku við sama skóla. Netfang: *thorbild@hi.is*